
TRANSILVANIA

Organul societății culturale „Astra“.

Secțiile „Astrei“ în lupta pentru civilizație.

Discursul dlui președ. al „Astrei“, Vasile Goldiș, la ședința plenară a secțiilor (în 29 Iunie, 1928, la Cluj).

Domnilor,

De câte-ori mă găsesc în mijlocul secțiilor literare și științifice din nou organizate a Asociațiunii, am sentimentul grădinarului, care după noaptea cu ploaie călduță într'o frumoasă dimineață de primăvară privește cu veselie prin grădina sa răsărind răsadurile și pomișorii mugurind.

După decenii de tatonări, experimentări, decepțiuni și iar noi încordări neizbutite, se pare în sfârșit, că această minunată instituțiune a bătrânei Asociațiuni și-a găsit rostul și înviorată însași de conștiința reinviată a menirei sale o văd plecată tinereste pe calea atât de anevoioasă a realizărilor fecunde.

Lumea se frământă în jurul nostru. Sgomotul infernal al luptei pentru existență și acerba concurență pentru primăție la conducerea acestui colțisor de pământ, unde trăiește națiunea română, asurzește și cravasează mulțimea învârtejindu-o în spasmuri vrășmașe, ci aci în cămăruța aceasta o mică ceată de români, asemenea sârguincioaselor albine, pe cari numai căutându-le le vezi și al căror zumzet numai în preajma coșniței îl auzi, adună neincetat din florile sufletului lor mierea de viață îndulcitoare și colaborează la pregătirea solidarizării unui neam oropsit până aci de soarte prin dușmane separațiuni și oarbă neunire.

Rezultatele uimitoare ale științelor aplicate în cele două secole din urmă, efectele mașinismului asupra vieții masselor înbînându-se cu o doctrină istorică păgână și superficială, întemeiată pe

săltarea instinctelor barbare, inerente firei omenești, au izbutit a eclipsa evoluția normală și sănătoasă a omenirii, definind fericirea omenească simplamente prin bunăstarea materială. Mi-se pare exactă constatarea amicului nostru Iuliu Moldovan în lucrarea sa despre biopolitică: „Ne aflăm la începutul apusului civilizațiunii actuale, deoarece — continuă dânsul — se crede și azi orbește, că pentru a garanta prosperitatea biologică este suficient de a ameliora condițiile economice de traiu”.

E, fără îndoială, una din ondulațiunile mari, prin care istoria realizează ascensiunea rasei umane spre culmele desăvârșirii.

Nu mai puțin însă este datoria celor cumiți, celor buni, celor convingși, că filozofia istoriei, — ca să ne folosim de cuvintele lui Friedrich Ratzel — „trebuie să pornească din ceriu pogorându-se pe pământ”, este datoria lor de a se opune acestei eclipse, de a opri marșul mai departe spre prăpăstie, vestind adevărul, că „orice civilizațiune, care nu are alt obiect, decât să-i asigure omului bunăstarea materială, este condamnată la prăbușire, dimpotrivă orice civilizațiune, care excită energia dezvoltând conștiința omului, este durabilă și suverană”. Am împrumutat cuvintele din urmă din lucrarea lui Lucien Romier, apărută la Paris în anul trecut și intitulată: „Qui sera le Maitre: Europe ou Amérique” ?

Și fiindcă mulți vor socoti mai convingătoare cuvintele aceluiaș distins istoric și sociolog francez, decât pe acelea ale modestiei mele, să-mi permiteți a reproduce aici concluzia finală a minunatului op amintit.

„Un grup constituit fără umanitate, fără caritate, fără amicitie, fără măcar camaradărie, va putea să rămână unit, câțva timp, spre a exploata bogățiile naturale ori a construi întreprinderi fructuoase. Nu mai puțin însă el este lipsit de coeziunea reală. El nu va rezista presiunii ori asaltului altor grupări, cari vor poseda, alături de puterea tehnică, acea solidaritate și acea strălucire incomparabilă, pe cari i-a dat-o omului deapururi iubirea deapropelui”.

„Intemeiat pe progresul științelor aplicate, pe interdependența economică și pe disciplina brutală, pe care o cere serviciul mașinelor, ciclul de acum al evoluției umane a ajuns, încetul cu încetul, la o depersonalizare a individului, devenit el însuși o mașină. Acesta este înțelesul adevărat, înțelesul actual al cuvântului „proletariat”.

„Problema proletariatului — problema centrală a civilizației noastre, — consistă în a capta puterea mașinei fără a-i sacrifica personalitatea omului. Nu vom opri nici avântul mașinismului, nici transformările, pe cari el le compoartă pentru universul întreg. Dar' mașinismul, lăsat sub regimul său propriu, fără a fi controlat prin regulile eterne ale superiorității umane, cari sunt legile spiritului, ale familiei și ale carității, un asemenea mașinism nu va asigura popoarelor, decât forță iluzorie și precară. Stăpânul lumii va fi „civilizatul”, care se va ști *servi* de mașină și nu „proletarul”, care caută în mașină secretul unei civilizațiuni”.

„În privința aceasta partida rămâne indecisă între Europa și America.

„Ea se va decide prin mama de familie și prin școală. Viitorul aparține școlii mai bune, și mamei mai bune, capabile a furniza pentru efortul omului, pradă mașinelor, un alt obiect și altă justificare, decât a mânca și a bea”.

Constatările filozofului francez, constatări signalate de altfel printr'o serie întreagă de alte asemenea cercetări și analize, precizează necesitatea de a corișa și a îndruma spre noi orientări concepția de viață modernă, în urma căreia, vorba d-lui Iorga, „mintea s'a mutat în călcăie”.

Iată prea nobilul obiectiv, spre care se îndreaptă eforturile prezente ale Asociațiunii noastre. Va să colaboreze la o nouă întremare a sufletului național, făcându-l adaptabil condițiilor de adevărat progres civilizatoric și asigurându-i astfel viitorul și locul cuvenit în societatea neamurilor nemuritoare.

În munca aceasta cu adevărat eroică nădejdea ei este în activitatea secțiunilor sale literare și științifice. Cu sinceră bucurie constat, că manifestările de un an ale acestor secțiuni îndreptătesc pe deplin această nădejde.

Urmăresc cu drag desfășurarea activității Domniilor Voastre. Văd îmbunătățirile aduse revistei Transilvania, remarc superioritatea bibliotecii populare față de trecut, cu tot mai caldă satisfacție citesc broșurile și buletinul secției medicale și biopolitice, laud și mă cred în drept să laud frumoasa lucrare a colegului nostru dl Ioan Lupaș „Epocele principale în istoria românilor”, intelectualitatea română întreagă a remarcat valoroasa lucrare a d-nilor Antipa și Racoviță „Speologia” și nu mai puțin va contribui la bogăția noastră literară și științifică biblioteca secțiunii geografico-etnografice prin interesantele lucrări ale colegilor noștri George

Vâlsan, Sabin Oprean și dl Sighiarteu, sunt foarte mulțumit de broșurele secțiunii social economice : „Adevăratul înțeles al Cooperației” de dl N. Ghiulea, „Bănci populare și cooperative sătești” de dl I. Pop-Câmpeanu și „Din viața cooperativelor de consum” de dl Grațian C. Mărcuș. Salut hotărârea conducătorilor gazetei săptămânale „Foaia Noastră” de a închina acest excelent organ de luminare populară în serviciul Asociațiunii.

Cu toată mulțumirea ce o simt în fața acestei bogate activități a secțiunilor noastre literare și științifice, Vă rog totuși să-mi permiteți a sublinia și din acest prilej faptul, ca niciodată nu trebuie uitat, că terenul propriu de acțiune pentru Asociațiunea noastră este satul românesc, „pătura țărănească, izvor nesecat de energii biologice noi, singurul regenerator al elementelor biologice superioare, fundament natural al unui viitor sigur”. Este o problemă vitală de a păstra această pătură țărănească intactă în cea mai strânsă legătură cu natura dătătoare de energii, a o scuti de efectele dăunătoare ale civilizațiunii. (I. Moldovan: Biopolitica, p. 50.) Curios. Tot la Romier citesc într'un alt op, Explication de notre temps, aproape aceleași cuvinte : „La sat și nu la oraș se găsesc sursele profunde ale națiunii. Trebuie deci să reinviem celula mamă, — satul. Ou il n'y a pas de villages, il n'y a pas de nation. Unde nu este sat, nu este națiune”.

Mai am prea plăcuta datorie să ne felicităm felicitând pe colegul nostru dr. Silviu Dragomir, care în zilele acestea a fost distins prin alegerea sa ca membru activ al Academiei Române. Tot atunci însă cu adâncă durere aduc la cunoștință pierderea ireparabilă, ce a suferit Asociațiunea noastră și întreg neamul românesc prin trecerea din viață a colegului nostru Valeriu Branisce. Memoria lui va rămânea vecinic binecuvântată în mijlocul nostru.

Pentru primadată ședința plenară a secțiunilor noastre literare și științifice se ține în localul propriu și având acum pe animatorul, organizatorul și armonizatorul lucrărilor noastre în persoana secretarului general literar dl Ion Agârbiceanu. Doresc ca în curând secțiunile literare și științifice ale Asociațiunii să-și țină la Cluj ședința plenară în palatul propriu.

Cu acest gând și fericit văzându-Vă adunați aci, declar ședința plenară a secțiunilor deschisă.

VASILE GOLDIȘ.

Ovidiu

Tristia I. 5.

Către un amic,

Scumpe prieten, ce meriți să fii pomenit printre primii,
Tu, ce destinul meu crud l'ai socotit ca pe-al tău,
Tu — mi-amintesc — care mie, buimacului, scumpe, întâiul
Ai îndrăznit cu al tău grai mângăeri să îmi dai;
Tu, ce-mi dăduși cu blândețe povața să țin la viață,
Când se 'ncuibase 'n al meu piept năzuința să mor.
(Știi doară cui m'adresez, deși 'n loc de nume pun semne
Și recunoști — sânt convins — binele ce mi-ai făcut,
Care 'n vecie săpat în inima mea rămânea-va).
Pentru-a mea viață mereu eu îți voi fi 'ndatorat.
Sufletul meu mai de grabă se va risipi în văzduhuri
Și pe fierbintele rug trupu-mi va fi pustiit,
Ca al meu cuget să uite meritu-ți față de mine
Sau să stingă cândva dragostea ta de amic.
Zei să-ți fie prielnici și dee-ți o soartă mai bună,
Ca vreo nevoe să n'ai de un străin ajutor.

Dar dac' ar fi de-un prielnic vânt a mea navă mânăta,
Marele-ți devotament ar rămânea neștiut.
Dacă Tezeu n'ar fi mers să înfrunte-a Infernului ape,
N'ar fi știut Piriton prețul amicului său.
Triste Orest, pe Foceu îl făcură cumplitele tale
Furii s'ajungă a fi pilda amicului bun,
Dacă în mâna dușmanilor n'ar fi căzut Eurialus,
Nisus, prietenul său, n'ar fi ajuns glorios.

Cum se încearcă — vezi bine — prin flacăra galbenul aur,
Astfel în nenorociri prietenia o 'ncerci,
Soarta cât timp te ajută și-ți râde cu fruntea senină,
Toți urmăresc cu alai nevătămatu-ți noroc.
Când a tunat, fug cu toții și nu te cunoaște nici unul
Dintre acei ce mai ieri ți se 'mbulzeau împrejur.
Astfel de pilde culese cândva din istorii străbune,
Astăzi se adevăresc prin ale mele restriști.
Dintre atâția prieteni doar voi, vreo doi, trei mai rămâneți;
Restul, norocului meu, nu mie-mi fură amici.
Voi, cel puțin, cu atât mai mult m'ajutați în restriștea-mi
Și naufragiului meu dați-mi un țarm liniștit.
Nu tremurați de-o deșartă frică și nu aveți teamă
Că prin al vost credincios zel supărați pe Cezar.
El la potrivnici adesea devotamentul cinstit-a,
Care-i e drag la ai săi și prețuit la dușmani.
Pricina mea-i mai ușoară, căci n'am luat arme dușmane,
Ci am ajuns în exil pentru c'am fost un neghiob.
Rogu-te deci să veghezi asupra răstriștilor mele,
Vezi dacă poți micșora ura divinului prinț.

De-i curios cineva de toate-ale mele pățanii,
Cere mai mult decât pot împrejurările-a-i da.
Căci suferit-am atâtea, câte pe cer lucesc stele,
Câte în praful uscat fire de pulbere sânt.
Multe din ce am pățit, deși-s întâmplare, fiindcă
De necrezut vor părea, nu vor găsi crezământ.
Trebuie parte din ele cu mine 'mpreună să moară
Căci în tăcere aș vrea să le cufund, să le 'ngrop.
Glas de-aș avea neînfrânt și un piept ca arama mai tare,
Dacă o sută de guri, sute de limbi aș avea,
Tot n'aș putea a le spune pe toate vorbele mele,
Căci subiectul ar fi peste-ale mele puteri.
Barzi iscusii, deci în loc să cântați ce pățit-a Ulise,
Relele mele-mi cântați, căci le-a 'ntrecut pe-ale lui :
El, pe întinderea mică dintre Pergam și Itaca,
A rătăcit navigând ani de-a lungul, în șir ;
Eu, după ce străbătut-am mări pe sub zodii străine,
Soarta mă duse la Geți și la sarmaticul golf.

El a avut credincioși tovarăși și-o oaste supusă ;
 Eu de amicii mei chiar fui părăsit în surghiun :
 El se 'ndrepta bucuros și biruitor spre-a lui țară ;
 Eu am fugit din a mea patrie 'nvins, surghinuit.
 Nu-mi e locașu 'n Dulihia, 'n Samos și nici în Itaca,
 Locuri din cari de lipsești, nu ești prea greu osândit.
 Ci-s din cetatea ce vede din vârful colinelor șapte
 Lumea întreagă, sălaș pentru 'mpărat, pentru zei.
 Sdravăn a fost și deprins cu ori și ce trude Ulise ;
 Eu is plăpând și gingaș, fără puteri de-ajuns
 El a trăit ne 'ncetat în mijlocul armelor, luptei ;
 Eu doar cu studiu tihnit fost-am mereu ocupat.
 Eu fui de-un zeu prigonit și nimeni nu-mi plânse durerea ;
 Lui îi venea 'ntr'ajutor Zea Minerva mereu.
 Cum Poseidon, ce domnește în unde, -i mai mic decât Joe,
 Eu asuprit fui de-un zeu mare, el, de-unul mai mic.
 Unde mai pui c'ale lui pățanii mai mult plăsmuite-s
 Iar ale noastre au fost adevărate deplin.
 Apoi 'Ulise-a putut să ajungă 'n dorita lui casă
 Și a atins înfârșit locul pe care-l căta :
 Însă eu fi-voiu lipsit pe veci de a patriei glie
 Dacă mânia Cezar nu și-o va mai potoli.

Șt. Besdechi.

Etnografia.

O disciplină a științelor naturale.

România mare se poate considera ca țara prin excelență a inaugurărilor. Am convingerea că, de-ar exista o statistică, noi am fi recunoscuți ca deținând recordul acestor ceremonii oficiale.

Pe ger ori pe arșiță, pe uscăciune sau pe umezeală, dela Nistru pân' la Tisa, se inaugurează, harnic, solemn, cu multe discursuri, cu îmbelșugate banchete și cu nesăcat entuziasm ritual, tot soiul de clădiri, de Instituții, de Statui, de Zidării și mai ales nenumărate feluri de Ligi, de Asociații, de Societăți, de Programe și de Proiecte. Cine mai poate număra „primele pietre” de temelie ce s'au sămănat în glia roditoare a patriei noastre și care așteaptă cu răbdarea celor moarte, ca din virtutea constructivă a făgăduințelor inaugurale să răsară miracolul înfăptuirii.

Ceremoniei de astăzi tot inaugurare i se va zice, dar greșit, căci în realitate nu este decât consacrarea oficială a unui organism ce și-a inaugurat existența mai de mult, a unei instituții, care s'a arătat plină de viață, căci a rezistat bine unei inaniții prelungite, a unui așezământ care este menit să joace în cultura noastră națională un rol de foarte mare însemnătate.

Nu e vorba deci de a inaugura o făgăduință a stăpânirii sau vre-un proiect, cu sau fără program, a unei grupări de oameni bine intenționați și optimiști : procedăm astăzi la luarea în primire a unei realizări bine pornite, bine conduse și cu cele mai prielnice perspective de viitor, dacă i se vor pune la îndemână mijloacele neapărat trebuitoare.

De aceea, eu, bătrân pătit, sfios și prudent, m'am asociat cu toată inima satisfacției Domniilor voastre : ba mai mult. am cerut

voia să spun și eu câteva vorbușoare la această binecuvântată sărbătoare a culturii.

Etnografia sau descrierea popoarelor, este o disciplină foarte tânără care abea a început să-și culegă zestrea de documente și observații pe care trebuie să se razime ori ce știință. Până acum această nouă știință s'a mărginit mai numai misiunii ei descriptive, considerându-se ca o parte a geografiei omenești însărcinată cu inventarierea fenomenelor actuale care constituie caracteristicile diferitelor popoare.

S'ar părea deci că mie naturalistului specialist nu mi-ar fi îngăduit să mă amestec în trebușoarele etnograficești. În realitate însă am dreptul, măcar în principiu, să am astfel de pretenții, căci etnografia trebuie să fie o simplă ramură a etologiei, a științei moravurilor, năravurilor și industriilor viețuitoarelor animale : ea trebuie deci să fie considerată ca o disciplină a științelor naturale și să fie cercetată cu metoadele acestor științi.

Toate disciplinele științelor naturale au trecut mai întâi printr'un stadiu pur descriptiv, ca să zic așa „static” pentru a-și câștiga mai apoi după grea și prelungită muncă caracterul de adevărate științe sintetice prin faptul că au aplicat metoadele comparative și că au ajuns să privească fenomenele din punctul de vedere genealogic, din acel al originii, și din acel al evoluției lor atât în timp cât și spațiu.

Etnografia se află abia la contactul acestei ere de maturitate științifică : majoritatea etnografiilor chiar nu pricep încă că trebuie hotărât să pășească pragul. Cu toate acestea nu încapă îndoială că etnografia astfel privită și cercetată, se va arăta ca cel mai prețios izvor de documentare sigură pentru reconstituirea istoriei omenirii primitive.

Istoria scrisă ne dă lămuriri, de multe ori nesigure dealmintrelea, despre o perioadă relativ foarte scurtă a trecutului omenesc. Archeologia ne dă bune lămuriri, mult mai îndepărtate în timp, dar mărginite numai la actele omenești ce s'au întrupat în materii trainice. Dar omenirea a avut o mult mai lungă și, ori ce s'ar crede încă, înfloritoare viațuire în care a folosit material peritor.

Epocele folosirii metalelor, a pietrelor, a oaselor și a lutului au fost precedate de epocile folosirii materiilor prime vegetale : lemn, frunze, rogojine, panere etc, epoce de care archeologii și preistoricii nu țin nici o seamă `nu numai pentru că n'au rămas decât foarte puține urme din acele vremi atât de îndepărtate, dar pentrucă, minune, nici nu le trece prin minte că acea epocă ar putea să fi existat !

Ori, eu sunt convins, că etnografia, stabilită pe baze comparative și istorice, ne poate da multe, foarte multe deslușiri,

asupra acelor timpuri de pruncie a spițelor omenești. Există în adevăr și astăzi neamuri care au păstrat, mai mult sau mai puțin neștirbită, moștenirea etnică a celor dintâi alcătuiți ce au strâns, în sălașuri permanente familiile răzlețe a spițelor primitive. Există actualminte încă în uz, fără îndoială, unelte, îmbrăcăminte, podoabe, datine și obiceiuri care s'au descoperit și întrebuintat în zorii istoriei omenești, când plantele, oasele și pietrele necioplite erau singurele materiale folosite!

În sarcina etnografiilor cade misiunea atât de importantă, de frumoasă, și totodată de atrăgătoare, de a inventaria și clasa mai întâi fenomenele etnice actuale și pornind dela starea prezentă de a le constitui fiecăruia istoria devenirii lor trecute, și deci de a scrie astfel, obiectiv și sigur multe condeie adevărate, astăzi cu desăvârșire tănuite din vechea cronică a pământului.

Doresc din suflet ca acești colegi naturaliști să se pue cât mai repede pe treabă, căci mi-e acru sufletul de multele povești ce istoricii și paleografii au pus, și vai, pun încă în circulație. Aceste bazme scoase din izvoarele scrise, adese mărturii false sau rău interpretate, constituie o bună parte din doctrinele oficiale, protocolare, parlamentare, birocratice, didactice, gazetărești și de saloane: în realitate însă ele nu mai au trecere în lumea restrânsă a cercetătorilor moderni antropologi, preistorici și etnografi.

Nu am acum timpul necesar ca să vă dovedesc lămurit cele mai sus afirmate, mă simt însă obligat să vă aduc ca pilde câteva scurte enunțări care desigur vă vor părea neașteptate și semețe dar care nu vor surprinde pe cei ce au cugetat obiectiv asupra lor.

Ceeace se poate numi „civilizație populară specific românească” era deja constituită în trăsăturile ei esențiale probabil în epoca neolitică sau, cel mai târziu cred, în epoca bronzului. Există gospodării mai izolate în munții noștri mai ales în Ardeal, care sunt inzestrate ca acele din epoca bronzului; sculele și mărfurile moderne cumpărate la târg sunt puține și nu sunt de loc neapărat trebuitoare pentru funcționarea acestor așezări. Chiar frumosul port românesc, vorbesc de acel primitiv împodobit numai cu linii geometrice ce derivă din creștăturile de lemn, acest port zic este moștenit din acele îndepărtate vremi. Desigur și datinele cele mai numeroase își au tot de atunci obârșia, dacă n'or fi și mai vechi.

Gloata poporului nostru s'a încheșat de mileniare cam pe toată suprafața astăzi românească: nu există încă nici Lațiu, nici Roma, pe când acest popor își avea alcătuită firea lui proprie și gospodăria lui particulară însușiri și industrii care și azi îl disting de celelalte neamuri. Obștia poporului nostru nu e formată din coloniștii recentți, bimilienari, ci din vechi băștinași a căror origine trebuie căutată poate printre oamenii pietrei șlefuite și desigur printre cei ai bronzului.

Ceeace e adevărat pentru civilizația populară specifică concretă este adevărat și pentru datine. S'ar putea că noi Românii să fi împrumutat unele obiceiuri dela Romani, dar demonstrația sigură a acestei ipoteze nu cred să fie încă făcută pentru vreunul cele mai multe datine, însă le-am dobândit fără îndoială din vremi când nu erau încă Romani, iar de se găsească asemănări e că și noi Românii ne-am moștenit datinele din aceiași matcă.

Nu vreau să mai lungesc vorba, căci puținul ce am spus imi arată în destul gândul și mai lămurește apoi covârșitoarea importanță națională și științifică ce atribui cercetărilor etnografice serioase, obiective și conduse în spiritul metoadelor științelor naturale. Dar cele ce preced mai fac să răsară și o altă față a chestiunii: Iuțea cu care gospodăriile, obiceiurile și datinile primitive se pierd, mai ales din cauza revoluțiilor etice sociale, economice și financiare pricinuite de marele războiu! Trebuie să ne grăbim să observăm ce mai rămâne de observat, să culegem ce mai rămâne de cules, căci mâine poate numai urme neînțelese vor rămâne din acele minunate așezări relice, ce sunt martore aproape neschimbate a unui trecut ce numără multe zeci de secole, și pe care avem încă marele noroc de a-l putea cerceta pe material viu dar și marea răspundere de a nu-l lăsa să piară necercetat.

Să sărbătorim deci cu toată convingerea oportunitatea și însemnătatea punerii în deplină funcționare a Muzeului etnografic al Ardealului; dar așa făcând, ne mai rămâne o datorie și anume să fim recunoscători acelor cari convinși de nevoia cercetărilor etnografice și de graba cu care trebuie cules materialul, au dat ființă acestei instituții azi oficial consfințită. Conducătorii Fundațiunii Regele Mihai, Consiliul Muzeal și Directorul Vuia, au dat cu această ocazie dovadă de largă prevedere și adâncă pricepere științifică, precum și de lăudabil devotament pentru binele obștesc; iar Ministrul Cultelor Lapedatu și-a făcut datoria de protector al Culturii cu obicinuita-i decizie și cunoscutui spirit gospodăresc.

Academia mi-a încredințat sarcina onorabilă de a o asocia la omagiul ce se aduce astăzi tuturor acestor oameni de ispravă.

Soarta muzeului etnografic este astăzi asigurată: conducerea se găsește în mâini bune și pricepute: urez acestei instituții culturale să primească și dela marele public dovezile de interes și ajutoarele morale și materiale ce merită importanta sa misiune națională și științifică *).

*) Chivântarea ținută la inaugurarea *Muzeului etnografic al Ardealului* (17 Iunie 1928.)

E. RACOVITĂ.

Președintele Academiei Române.

Asigurările sociale și sindicatele agricole.

Riscurile agricole produc adevărate dezastre. Lanuri gata să fie culese, livezi sau vii pline de rod, grădini gata să aducă beneficii însemnate, sunt în câteva minute total distruse de o grindină puternică, care lasă în urma ei numai jale și pustiu. Animale cari erau singurul ajutor în muncă, de care depindea puțința muncii și deci a câștigului, sau animale gata de vânzare sau de tăiere, gata să dea profitul ce trebuie să rezulte de pe urma creșterii și îngrijirii lor, sunt într'un timp scurt ucise de un accident neprevăzut sau o boală năpraznică, lăsând pe om cu o pierdere ce nu o mai poate repara. Clădiri, cari constituiau adăpostul unei familii muncitoare, uneori chiar locul de muncă, cu tot ce se cuprindea în ele, averea greu adunată, uneori cu jertfe și privațiuni, sau recolte, strânse în locuri de depozit, pot cădea pradă focului și în câteva ceasuri mistuite complect de flacări, lăsând pe posesorii lor săraci, fără adăpost, fără puțința de a se reface. Și așa mai departe, și celelalte calamități agricole: înghețul, inundația, seceta și chiar accidentul sau moartea care pot lovi pe muncitorul agricol, lasă în urma lor dezastre, cari nu mai pot fi reparate, cari distrug în același timp cu averea agricultorul, și sufletul lui, puterea de rezistență a sa.

Descurajarea apoi aduce prăbușirea economiei, și de multeori chiar părăsirea muncii la câmp, pentru o vieață la oraș mai săracă, mai grea, dar ceva mai sigură. Starea suletească a muncitorului de pământ, care așteaptă totul dela cer, care privește cu groază norii negri, vântul ce usucă totul în urma lui, sau epizotia de care nu-și poate feri vita, este o stare greu de suferit. Dacă ea nu totdeauna aduce descurajarea și deci părăsirea câmpului, aduce de cele mai multeori: nepăsarea, lipsa de avânt în muncă, renunțarea la îmbunătățirea întreprinderii și a culturii, decăderea agriculturii. Agricultorul, amenințat

de toate dezastrele, fără nici o siguranță că va culege roadele muncii lui, fără nici o asigurare că nu va primi vreo lovitură care să-i răstoarne toate socotelile întreprinderii sale, în neputință de a-și întemeia întreprinderea pe socoteli precise, nu poate fi un factor de progres în economia națională — îi va lipsi și voința de muncă, și curajul în întreprindere, și dorința de progres.

Pentru a face din agricultor un întreprinzător activ, născocitor și productiv; pentru a face din agricultor un element de progres în economia națională; pentru a pune pe agricultor la adăpostul dezastrului și a feri agricultura de decădere; pentru a putea cere agricultorului îmbunătățirea întreprinderii sale, progres în cultura agricolă și creșterea vitelor și participarea sa mai activă la ridicarea bogățiilor țării, nu este alt mijloc decât de a da agricultorului liniște sufletească, siguranță în întreprinderea sa și garanții în păstrarea avutului său.

Dar liniștea sufletească nu poate fi scoborită în inima agricultorului; siguranța în întreprindere nu o va câștiga muncitorul de pământ; garanția păstrării avutului său nu o va avea acesta, până ce el nu va fi apărat contra riscurilor agricole, până ce nu va fi apărat contra pagubelor nimicitoare ce rezultă din sinistrele agricole, adică până nu va fi asigurat contra pagubelor ce i le pot produce deslănțuirea riscurilor agricole, contra grindinei, contra mortalității vitelor, contra focului, contra accidentelor, și așa mai departe, contra tuturor primejdiilor cari îl amenință.

Asigurarea preventivă l'ar ajuta în apărarea contra deslănțuirii nefericirii: tunurile ar îndepărta norii de grindină; norii artificiali de fum ar apăra viile de îngheț; măsurile sanitare și igiena grajdurilor ar îndepărta pericolul epizotiilor sau boalelor individuale; normele de construcție sau echipele de pompieri ar micșora riscul de incendiu și ar localiza începuturile de incendii; irigațiile ar îndepărta primejdia secetei; digurile și canalele ar împiedica inundarea satelor și șoselelor productive; și așa mai departe.

Iar asigurarea reparatoare l'ar ajuta pe agricultor în desdăunare, în refacerea averii pierdute, dacă primejdia n'a putut fi ocolită și sinistrul a avut loc. Prețul recoltei ar despăgubi pe agricultor de pierderea cultivei sale din cauza grindinei, inundației, sau focului; prețul vitei moarte ar despăgubi pe agricultor de paguba suferită prin pierderea ajutorului în muncă, dându-i puțința să și-o înlocuiască, sau l'ar despăgubi pentru străduințele depuse în creșterea, îngrijirea și îngrășarea vitei destinată tăierii; prețul casei distrusă de incendiu ar da puțința agricultorului să-și clădească neîntârziat o alta, și așa mai departe.

Numai astfel, agricultorul netemându-se că o nefericire i-ar răpi într'o clipă întreg rodul muncii lui, că o întâmplare nenorocită i-ar nimici averea și l'ar pune în neputință de a lucra, că

un sinistru i-ar răsturna toate socotelile, de cele mai multe-ori clădite la limită, el poate numai cu încredere, cu curaj, cu siguranță, cu avânt, el poate să-și întărească și să-și desvolte întreprinderea, să se jertfească și să riște în speranța unei reușite, în speranța unui rezultat bun.

Desigur că asigurarea cere și ea o jertfă, cere plata unor prime uneori destul de costisitoare, siguranța de a nu pierde totul cere o cheltuială, o cheltuială de întreținere am putea spune, pe care o cere orice lucru. Această nouă cheltuială orice întreprinzător și-o trece bucuros în socotelile sale, oricât de mare ar fi, dacă pe ea se sprijină nu numai economic, dar chiar psihologic, întreaga întreprindere. Agricultorul știind dela început prețul sinistrelor sale, cari în asigurare nu sunt niciodată corespunzătoare prețului lor real decât într'un termen de câțiva ani, el nu mai are a calcula cu întâmplarea, sau riscurile, cu elemente aleatorii, ci cu elemente sigure, cu valori deplin cunoscute.

Asigurarea, prima de asigurare, fiind și ea un post al cheltuielilor generale, al cheltuielilor de producție, este dela sine înțeles că intră în legea profitului, și deci trebuie supusă și ea presiunii de micșorare la care sunt supuse toate cheltuielile de producție, pentru micșorarea costului de producție. Evident că cu cât prețul de producție a unui obiect va fi mai mic, iar prețul de vânzare al său mai mare, cu atât profitul va fi mai mare și întreprinderea mai prosperă. Pentru această prosperitate, pentru profit cât mai mare în muncă, și dorința agricultorului este ca prețul asigurării să fie cât mai mic.

Acțiunea nu e vorba de siguranța, care trebuie să fie garantată sub orice formă, dar de forma de asigurare care poate oferi asiguraților prețul de asigurare cel mai mic. Nu e vorba deci de preferirea unui asigurător, care oferă asigurarea cu prime mai mici, dar care nu dă siguranța deplină că, în caz de sinistru, își va ține angajamentele, plătind despăgubirile cuvenite. E vorba de preferit între forma de asigurare, tot atât de sigure și una și alta, care ar oferi, fără gând de concurență sau de fraudă, condiții mai avantajoase.

Marile societăți de asigurare, societăți comerciale, cari își întemeiază întreprinderea și deci câștigul, pe oficiul de asigurător pe care îl fac, nu pot totdeauna corespunde intereselor agricultorilor. Asigurarea riscurilor agricole la societățile comerciale costă mult. Și aceasta nu din cauza dorinței nemăsurate de câștig pe care le-ar manifesta societățile de asigurare, ci fiindcă administrarea acestor asigurări costă foarte mult. Cheltuielile de achiziție, de control, de încasare, de estimare a pagubelor, de achitare, sunt cu mult mai mari în riscurile agricole, împrăștiate pe teritorii întinse, decât cheltuielile de administrație în asigurarea riscurilor de viață, de cele mai multe-ori mărginită la câteva centre mai

populate. Deosebit de aceasta, în riscurile agricole autoselecționile sunt mai posibile și mai numeroase decât în celelalte riscuri. Se asigură contra grindinei proprietarii cari știu că sunt regulat loviți de acest flagel. Se asigură contra inundațiilor sau contra focului acei cari sunt expuși unor asemenea riscuri, nu se va asigura un proprietar în regiunea dealului contra inundațiilor, sau un proprietar al unei case izolate, zidite în piatră, cu apă suficientă în apropiere. Mai mult, riscurile agricole, și în special riscul mortalității vitelor sunt mai supuse ca orice altele influenței voinții omului, simulației, înșelăciunii. Prin urmare, administrația acestor asigurări este scumpă și nesigură, iar scumpetea și nesiguranța se resfrâng în calculul primei.

De multe-ori societățile comerciale de asigurări refuză să facă asigurarea riscurilor agricole și nu se lasă înduplecate decât când au prilejul să facă și asigurări de vieață, după cum, în general, băncile mari refuză să facă împrumuturi țărănești, fiindcă cheltuielile de administrație ale acestor împrumuturi și riscurile ce le prezintă ele, nu le pot suporta.

Societățile mutuale, în special societățile mutuale mici, cari în primul rând urmăresc ajutorul reciproc și apoi beneficiu, cari sunt societăți de persoane, nu de capitaluri, în cari membrii se cunosc între ei, știu cât prețuiesc moralmente fiecare, își cunosc afacerile și averea, sunt în altă situație. Societățile mutuale cari au, în general, o administrație ieftină, cheltuieli de administrație speciale de asigurări deosebit de mici, și nu au riscuri subiective de suportat, pot oferi asigurări în condiții cu mult mai avantajoase decât societățile comerciale. Societățile mutuale sunt în măsură să întoarcă sub formă de despăgubire aproape în întregime primele pe cari le-au încasat dela membrii ei.

Societățile mutuale, oferind aceleași garanții de siguranță, ca și societățile comerciale, deasemenea ele fiind în măsură să ia asupra lor și riscurile agricole de cari societățile comerciale nu se pot ocupa, în fine, societățile mutuale, oferind asigurarea riscurilor agricole în condiții cu mult mai avantajoase, uneori cu preț pe jumătate, ca societățile comerciale, ele sunt cele mai potrivite pentru asigurarea riscurilor agricole. Pentru aceste cuvinte, societățile mutuale sunt folosite aproape pretutindeni, unde este organizată asigurarea riscurilor agricole.

Nu rareori însă, prin mijlocirea sindicatelor agricole, sau altor instituții, societățile comerciale de asigurare, pot satisface în bune condițiuni interesele agriculturilor.

Pentru achiziționarea asigurărilor societățile comerciale plătesc, în procente, sume mari agenților achizitori, uneori cedând chiar un sfert din încasările unui exercițiu. Este natural că, atunci când o asociație sau o instituție se oferă unei societăți de asigurare de a-i face serviciul de achizitor între membrii ei — pe această

cale societatea achiziționând nu numai o clientelă mai numeroasă, dar chiar mai sigură — asigurații, sau asociația lor să capete condițiuni mai avantajoase.

Sindicatul agricole române, Casa Rurală, și chiar Centrala Băncilor Populare, au înlesnit de multe-ori membrilor săi intermediul folositor pe lângă societățile de asigurare comerciale.

În alte țări, și în special în Franța, intervenția sindicatelor agricole ca intermediare între membrii lor și societățile comerciale, sau chiar ca agente ale acelor societăți, a fost mult mai activă. Această soluție a fost ani de zile folosită în mare măsură și numeroase și importante contracte încheiate între sindicate și societăți de asigurare ofereau agricultorilor francezi sindicalizați asigurări agricole în condiții foarte favorabile. Această intervenție binefăcătoare a sindicatelor agricole a fost posibilă și mai folosită în străinătate decât la noi, fiindcă numărul mare de societăți de asigurare și concurența dintre ele, făcea binevenit și dorit intermediul unei asociații numeroase și serioase.¹⁾

Astăzi însă și avantajele acestor contracte cad în fața organizării asigurărilor agricole prin mutuale mici.

Sindicatul agricole franceze întemeiate în puterea legii din 21 Martie 1884 — care introducea pentru prima oară în economia rurală cuvântul de *sindicat* — și apoi consacrate prin legea din 12 Martie 1920, au creat în jurul lor case de asigurare mutuale, girate și administrate gratuit și fără beneficii, cari s'au dovedit deosebit de utile și că vor căpăta o dezvoltare nebanuită în viitor. Au creat astfel case de asigurare contra riscurilor agricole de incendiu, de accidente și de mortalitate a vitelor, de îngheț și grindină, de accidente și de moarte a muncitorilor de pământ. Sindicatul au folosit în această operă a lor legea din 4 Iulie 1900, numită legea *Viger*, care scutește mutualele agricole de obligațiile puse prin legile mai vechi, ca cele din 24 Iulie 1867 și 22 Ianuarie 1868. Organizarea acestor asigurări mutuale se aseamănă mult cu aceea a cooperativelor de credit, bazându-se în primul rând pe mutuale locale, restrânse, în care onorabilitatea fiecăruia e cunoscută și controlul e ușor de făcut, apoi pe case de reasigurare regionale, pentru compensarea riscurilor prea grele și, în fine, pe o casă națională de reasigurare.²⁾

Legea *Viger* sancționează asistența legală a micilor mutuale pentru asigurarea diferitelor riscuri agricole, administrate și girate gratuit de către membrii lor.³⁾

1) A. Lecomte : Les associations agricoles professionnelles et mutuelles. Paris pg. 248—249.

G. E. Asigurările mutuale agricole, București, 1915, pg. 128—129.

2) M. Augé-Laribé. Syndicats et coopératives agricoles. Paris, 1926. pg. 71—72.

3) A. Lecomte, loc. cit. pg. 249—250.

Articolul prim și unic al acestei legi sună astfel:

„Societățile sau casele de asigurări mutuale agricole cari sunt girate și administrate în mod gratuit, cari n'au în vedere și cari, în fapt, nu realizează niciun beneficiu, sunt scutite de formalitățile prescrite de legea din 24 Iulie 1867 și decretul din 28 Ianuarie 1868 privitoare la societățile de asigurare.

„Ele se vor putea constitui supunându-se prescripțiilor legii din 21 Martie 1884 asupra sindicatelor profesionale.

„Societățile sau casele de asigurări mutuale agricole astfel create vor fi scutite de toate taxele de timbru și înregistrare altele decât taxa de timbru de 10 centime prevăzută”.

Această ultimă taxă percepându-se în acel timp pentru orice mișcare de fond superioară a 10 franci, sau raportându-se la o datorie mai mare de 10 franci.

Legea Viger a fost complectată în 25 Iulie 1900 cu o circulară a direcției generale a înregistrării, prin care se lămuriau amănunțele scutirii de impozite. Se scuteau astfel de impozite convențiile de asociație; aderările la statute sau contracte de asigurare, actele făcute cu prilejul sinistrelor, cum sunt: numirea experților, procesele verbale de expertiză, regulările indemnității cari nu conțineau liberarea, și în general toate actele relative la constituirea societăților sau caselor mutuale și la gestiunea lor, chiar când aceste acte constatau transmisiuni de bunuri, mobile sau imobile, într'un cuvânt toate actele de administrare a asigurării cari sunt greu impuse în asigurările comerciale. Se scuteau, de asemenea, societățile mici mutuale, cari făceau asigurări agricole și erau administrate în chip gratuit, de către administratori și directori membri ai societății, cu excepția a unor mici funcționari de biurou salariați, de toate obligațiile de sediu, de instalație, de conducere, de funcționare, de înregistrare a afacerilor, de viză și de control din partea autorităților financiare, impuse societăților de asigurare comerciale, pentru urmărirea taxelor de timbru și înregistrare cuvenite.

Desigur foloasele pe cari le aduce micilor mutuale agricole legea Viger sunt deosebit de importante, nu numai pentru scutirea de însemnate impozite, mult sporite încă acum după războiu, dar pentru ușurința funcționării lor.

În bugetul Ministerului de agricultură francez sunt prevăzute importante sume pentru ajutorarea agricultorilor sinistrați și cari sunt căzuți în situația de a apela la ajutorul public. Aceste sume cu toate că îngreuiază simțitor bugetul aceluși Minister, sunt neîndestulătoare pentru acoperirea tuturor pagubelor provenite din riscurile agricole, totdeauna de natură a pune pe sinistrați în situația umilitoare de a apela la ajutorul public. Ele nu reprezintă

decât maximum cinci la sută din totalul pierderilor, ceea ce este cu totul neindestulător pentru scopul pe care ele îl urmăresc¹⁾).

În fața străduinței remarcabile a mutualităților agricole și a serviciilor economice și sociale pe cari le împlinesc, Ministerul de agricultură francez a găsit de datoria sa, ca alături de aceste sume destinate ajutorării celor în lipsă, să înscrie un credit pentru subvenționarea societăților mici mutuale pentru asigurările agricole. Ministerul a socotit că sprijinul Statului, prin scutiri de impozite, pe care îl dădea micilor mutuale agricole, era neînsemnat față de serviciile pe cari acestea le aduceau Statului, organizând prevederea și ajutorul reciproc, și scutindu-l pe el de a încerca să repara dezastrele sinistrelor agricole, ajutând pe cei greu loviți. Înainte de războiu, începând cu 1898, în bugetul general al fiecărui an a fost înscrisă suma de 500.000 franci cel puțin, pentru subvenționarea micii mutualități agricole, pentru asigurarea contra mortalității vitelor, a grindinii și a incendiilor.

Dacă nu putem spune că grație acestei subvenții numărul mutualităților mici a crescut considerabil, fapt care se datorește, de sigur, în primul rând, imensei necesități a asigurărilor agricole, dar, fără îndoială, atitudinea binevoitoare și încurajatoare a autorităților a ajutat nespus de mult dezvoltării acestor mutualități.

Din raportul ministrului de agricultură făcut în 27 Martie 1906 președintelui republicii franceze, se poate deduce modul binefăcător și inteligent în care s'au acordat subvențiile Statului. Aceste subvenții sunt de două feluri:

1. „Subvenția de întemeiere, care se acordă oricărei societăți, care se creiază, ținându-se socoteală de numărul membrilor lor, de întinderea acțiunii lor și de cifra capitalului asigurat. Ea nu este nici odată mai mică de 500 franci și permite societăților noi nu numai să acopere cheltuielile lor de organizare, în general mici, dar chiar de a-și constitui un fond de rezervă”.

2. „Subvenția acordată societăților în plină funcționare, cari au suferit în cursul anului precedent pierderi excepționale, în scopul de a le ajuta să-și reconstituie fondul lor de rezervă la care au trebuit să facă apel pentru plata îndemnităților statutare. Această subvenție este calculată în proporție cu pierderile suferite, ținându-se cont de importanța societății, de numărul membrilor și mai ales cu eforturile contributive ale mutualiștilor, adică cu mărimea primei sau cotizației lor. Quantumul acestei alocații este determinat cu ajutorul unei table fără a putea fi vreodată inferior sumei de 100 franci”.

Ajutate de sprijinul întreg al autorităților și ușurându-li-se

1) A. Lecomte, loc. cit. pag. 253.

la maximum formalitățile legale de întemeiere.¹⁾ mutualitatea agricolă franceză a luat un mare avânt.

De unde în 1898 erau 1400 de mici mutuale agricole, în 1907 erau 7000, iar la începutul anului 1925²⁾ erau 16584 și anume:

7091	societăți de asigurări mutuale	contra mortalității vitelor;		
5733	"	"	contra incendiilor agricole;	
77	"	"	reasigurare contra mortalității vitelor;	
43	"	"	"	incendiilor agricole;
14	"	"	asigurare	contra grindinei;
3581	"	"	contra	accidentelor agricole;
45	"	"	reasigurare	contra accidentelor agricole.

În cele 7091 societăți de asigurări mutuale contra mortalității vitelor sunt înscrși 335.922 agricultori, și ele asigură un capital în valoare de 1,690,213.077 franci.

În cele 5733 societăți de asigurări mutuale contra focului sunt înscrși 202.693 agricultori, și ele asigură un capital în valoare de 5,482,044.439 franci.

Din numărul efectiv al aderenților se deduce că locul de desvoltare al mutualității franceze este încă întins, și mișcarea mutuală agricolă poate căpăta o desvoltare cu mult mai mare decât cea de astăzi.

Asigurarea contra grindinei merge mai greu, fiindcă greutățile de început la această asigurare sunt greu de învins.

Scopul sindicatelor agricole este apărarea intereselor cultivatorilor, și cum organizarea asigurărilor agricole este unul din interesele primordiale ale lor, syndicatele agricole sunt chemate să joace un rol însemnat în această organizare. Prin ființa lor, ca asociație a cultivatorilor de pământ, — locală, de cele mai multe ori — syndicatele agricole grupează pe toți acei cari au interese de asigurați agricoli, dă cultivatorilor de pământ, asociați în vederea apărării intereselor lor agricole, puțința de a se găsi împreună cu o mutualitate, satisfăcând astfel întâia condiție pentru organizarea oricărei asigurări.

În syndicate, cultivatorii agricoli au prilejul să se cunoască bine între ei, atât ca moralitate, cât și ca putere economică. În ele, membrii, convețuind în acelaș loc, se cunosc reciproc, știu ce preț se poate pune pe cinstea fiecăruia, care este averea fiecăruia, ce necesități economice are și cum și le poate îndeplini.

¹⁾ Întemeierea unei societăți mutuale cere o simplă adunare generală care să stabilească și să aleagă un Consiliu de administrație franceză cu drepturi civile și politice. Statutele depuse în dublu exemplar, împreună cu lista membrilor biuroului, la primăria comunei, dau dreptul, în schimbul unei recipise de primire din partea primarului, la funcționarea societății.

²⁾ M. Augé-Laribé, op. cit. pg. 98. „*Journal Officiel*“, Paris 11. VII. 1926.

Sindicatelor oferă a doua bună condiție pentru organizarea asigurărilor agricole: controlul reciproc în asigurare.

Apoi sindicatele sunt înlănțuite într'o organizare centralistă cu uniuni pe regiuni și apoi pe țară. Această înlănțuire oferă a treia condiție pentru organizarea asigurărilor: puțința reasigurării.

Evident că orice asociație țărănească, locală și cuprinsă într'un sistem centralizat de federale și uniuni, poate juca acelaș rol, de pildă banca populară sau cooperația de consum, însă niciodată asigurarea agricolă nu va fi bine organizată, când ea va fi un scop secundar în asociații în care scopul primordial economic e altul: schimbul, consumul sau producția. Asigurarea agricolă se poate organiza pe lângă o asociație țărănească, însă cu organizație destinată, ca mutualitate liberă, astfel ca scopul său, în primul rând social, să nu fie aservit unui alt scop, în primul rând economic.

Scopul de a alipi asigurarea agricolă de o asociație țărănească locală, răspândită în mici asociații locale, și legate în federațiile regionale, apoi în uniuni naționale, sau case centrale, nu este altul decât a se servi de administrația acelei asociații, la nevoie și de capitalurile acesteia, pentru ca cheltuielile de administrație ale asigurării să fie cât se poate mai reduse și asigurarea cât mai ieftină.

Oricare ar fi însă asigurarea agricolă căreia i se alipește organizarea asigurărilor agricole, ea nu poate fi o bază îndestulătoare dacă puterea ei nu este destul de întinsă, adică dacă nu are un număr suficient de membri. Unul din principiile primordiale ale asigurării este existența unui număr destul de mare de asigurați, care să constituie o mutualitate destul de mare pentru a da puțința aplicării legii numerilor mari în producerea sinistrelor și repartitia pagubelor rezultate din acestea.

În organizații reduse acumularea riscurilor face cu neputință organizarea îndestulătoare a asigurărilor și satisfacerea tuturor intereselor. Neputința despăgubirii apoi, nu este un indemn pentru înscrierea de noi membri în mutuală, și organizarea asigurării merge repede la lichidare.

Prin urmare pentru o bună reușită ar trebui ca sindicatele agricole să cuprindă un număr mare de cultivatori de pământ sindicaliști, și un număr mare dintre aceștia să voiască să constituie o mutuală pentru asigurările agricole.

Sindicatelor nu sunt instituții obligatorii. Cultivatorii de pământ nu sunt obligați să facă parte dintr'un sindicat agricol, cu atât mai puțin ei pot fi obligați de a intra într'o mutualitate agricolă pentru organizarea diferitelor riscuri. Deasemenea, sindicatele nu pot fi obligate să primească ca membri pe ori cine, și nici mutualele să ia asupra lor orice riscuri. Obligația duce la

neselecționare, sau, mai ales, la selecționare individuală, în acest caz organizarea asigurărilor agricole prin sindicate devine foarte dificilă, sindicatele sunt silite sau să plătească indemnizații neindemnătore, sau să perceapă prime prea mari, oferind, în ambele cazuri, condițiuni inferioare celor oferite de societățile de asigurare comercială și serviciile lor devin inutile. În fine, oricât ar fi de solidari sindicaliștii între ei, oricât de puternic le-ar fi simțul solidarității, prime uniforme, în acest sistem liber, ar fi greu de impus. Cum ar putea fi convins un membru liber al sindicatului agricol să plătească o primă mai mare decât cea convenită riscului lui pentru a acoperi astfel, o parte din riscurile mai mari, ai altor sindicaliști, din alte regiuni, mai supuse riscurilor agricole ca celelalte. Dar dacă primele nu sunt uniforme, unii cultivatori trebuie să fie atât de impuși încât asigurarea prin sindicat nu-și mai ajunge scopul. De aici o nouă serie de dificultăți ce se pune în cale organizării asigurărilor agricole prin sindicate.¹⁾

Aceste dificultăți au o întreită consecință, și anume: asigurările agricole sunt împiedicate în dezvoltarea lor; ideia micii mutualități agricole e compromisă, și în fine însăși instituția sindicatului agricol este compromisă.

Nu este în interesul sindicatului să se transforme într-o întreprindere de asigurare. Această instituție nu are nici organizarea convenită, nici personalul necesar pentru o asemenea grea acțiune. Sindicatul agricol nu poate reuși în această chestiune, cum n'a reușit deplin ca intermediar sau agent de asigurare, fiindcă nici el nu poate oferi societăților miile de asigurați pe cari le spera, nici societățile nu pot oferi condițiunile favorabile cari se așteptau dela ele.

Organizarea asigurărilor agricole trebuie să fie deci o organizație deosebită, autonomă, care să găsească numai sprijin în sindicatele agricole, sau în oricare alte asociații agricole.

N. GHIULEA.

1) G. Armand. L'assurance agricole en France. Paris, 1900 pag. 385.

Elegia lui Nicolae Valahul la mormântul lui Erasm de Rotterdam.

*Ingrijorat călător, dacă vrei ca să știi a cui oase
Lespedea rece de-aici le-adăpostește, te rog :
Mersul grăbit îți oprește și-ascultă a mea tânguire.
Dacă oprești al tău pas, tu vei afla ce dorești.
Cum socotesc, auzit-ai de dumnezeescul Erasmus,
Căci în al nost univers nimeni nu fu mai vestit.
Derăpănatul său trup odihnește-n mormântul acesta
Trist, însă spiritul său cu ambrozie-i hrănit.
Încă din fragezii ani el dăduse dovadă de mintea
Sa minunată la toți oamenii cei renumiți.
Când înflorita etate tânără trupu-i ajunge,
S'a arătat pe deplin geniul duhului său.
Harnica lui tinerețe neincetatului studiu
Fu închinată, când el Biblia tot cerceta.
Când a crescut înțeleptu-i cuget și-ajunse om matur,
In univers ca o stea fără pereche luci.
Iar când cu pas tremurând îi sosi bătrânețea, în lume
N'a mai putut încăpea geniul său strălucit.
Anii târzii, ce 'ndeobște slăbesc ale minții podoabe,
Lui îi spori și mai mult rodnicul minții belșug.
Să mai înșirui pe rând însușirile sale alese ?
Nimeni în stare nu e să le înnumere, cred.
Căci după cum biruește soarele stelele toate,
Astfel și el pe ceilalți toți învățați i-a 'ntrecut.*

Viața întreagă îi fuse atâta de neprihănită,
 Că îl poți lua însuși tu ca fericit îndreptar.
 Despre aceasta ne dau mărturii credincioase a' sale
 Opere ce-au izvorât dintr'un cucernic talent.
 Ele redau neclintita-i credință și firea-i curată.
 Chipu-i, ce parcă e viu, și trăsăturile lui :
 Ele ne-arată și drumul cel drept în spre culmile 'nalte
 Ale stelatului cer ce-i pregătit celor buni.
 Iar dacă vrei ca să știi de ce 'nlăcrămați mi-s obrazii
 Inrouați, să m'ascuți — rogu-te — încă puțin :
 Când Impăratu*) 'nvingea pe Iberi în spre Soare-apune
 Carol ce este stăpân pe Universul întreg —
 Iar generoasa lui soră domnea în Brabant și în Flandra,
 Ocârmuind în chip drept prin înțeleptul ei sfat :
 Sta credinciosul Erasm în orașul ce-i zic Basilea,
 Care un nume și luă după al său împărat.
 Sufletul nostru era înfrățit prin virtuți și credință
 Ce ne 'ndemnau a trăi și a muri la un loc.
 Des de-acolo despre multe lucruri primit-am aicea
 Multe scrisori despre cari nu pot acuma vorbi.
 Insăși Regina a fost cuprinsă de-o vie 'nclinare
 După acest învățat însuși de cer înzestrat.
 Ea de dorință ardea să-l vadă aici pe Erasmus
 Și să discute cu el, sacre cuvinte schimbând.
 Deci fu plăcută la toți scrisoarea prin care pe dânsul
 Il îndemnam a veni, tot stăruind ne 'ncetat.
 Tocmai îmi făgădui-se prin multe scrisori c'o să vină
 Și mă vestea tot mereu că va porni în curând.
 Ba 'mi și scrisese cu propria-i mână mai multe dorințe
 Ale curatului său suflet, în câte-un răvaș.
 Tocmai se și pregătea să vie să-și vadă iubita
 Țara, prietenii scumpi și părintescul cămin.
 Insă pismașa Lachesis a rupt urzitura sortită,
 Iară în mâna-i luă Atropos firul tăiat.
 Iată de ce nu putu Erasm să-și plinească dorința :
 Astfel Ursita a vrut, astfel a vrut Dumnezeu.
 Iată de ce, sfâșiat de chinuri cumplite, tristeții
 Pradă sânt azi tocmai eu, ce pe 'ntristați mângâiam.

*) Carol Quintul.

*Fi-va notată c'o piatră cernită deci ziua de astăzi
Fiindcă a lumii întregi scumpă podoabă răpi.
Scrieți dar, ceată sfințită a barzilor, o triste distipuri,
Plângeți, o Muze, iar voi, Grații, bocțiți pe cel dus,
Căci răposat-a bătrânul Erasm, de-a părinților noștri
Gură slăvit, a pierit gloria lumii întregi.
Ce fericit-aș fi fost dacă soarta-mi dedea 'ngăduința
Încă de vie să văd fața amicului scump!
Ce folos însă să-mi cresc durerea prin lacrimi amare,
Cu ne 'nduratele-mi mâni pieptul măhnit să-mi lovesc,
Când Ursitoarele triste urzeala o țes și o tae
Deopotrivă la toți, și renumiți, și umili?
Căci neclintitele praguri a soartei nu poate să treacă
Nimeni decât când îi e ceasul de sorți hotărât.
Deci, cetitor, ce te îndrepti spre mormântul acesta, o vorbă,
Cea de pe urmă, să-i spui astfel cu gândul blajin:
Bunul rămas eu pe veci, îți doresc, o ilustre Erasmus,
Care de-acum ai trecut printre bărbații cerești.*

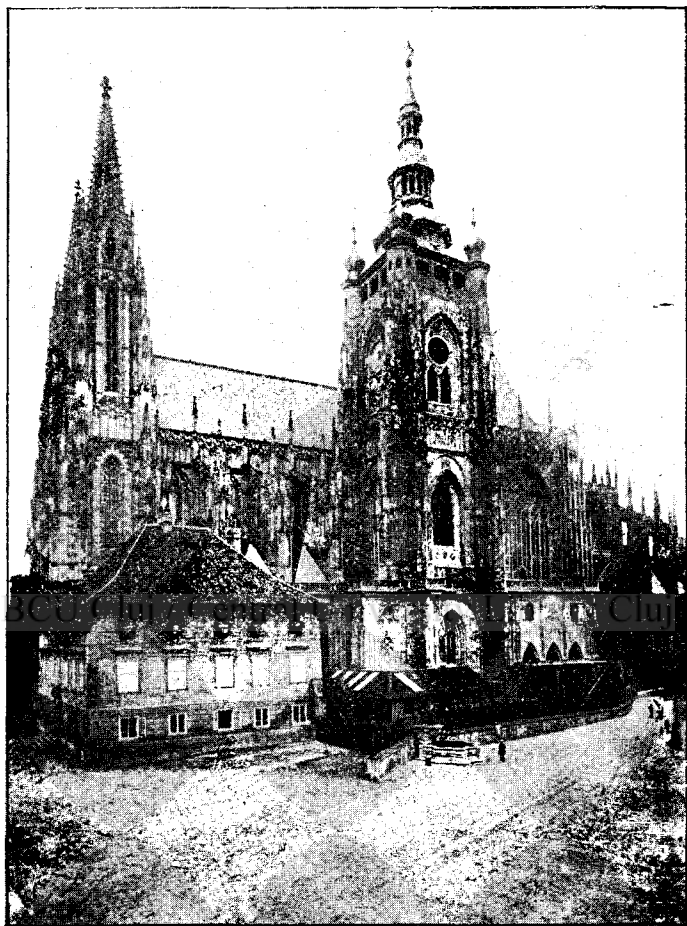
Din latinește de *St. Bezdechi*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NB. *In scrisoarea trimeasă din Bruxelles lui Franciscus Cronevaldius, în 16 Sept. 1536, cu rugămintea de a o corecta. (V. M. H. H. Diplom. Tom. XXV p. 582—4).*

Monumente de artă din Cehoslovacia.*)

1. DOMUL SF. VIT IN PRAGA.

Edificat începând cu anul 1344 de Matthieu d'Arras, Peter Parler și urmași.
Grandios monument, în stil gotic.

*) În legătură cu articolul despre arta cehoslovacă a dlui C. Petranu, publicat în Nr-ul 4 al revistei, din anul acesta.

Dela Români transnistrieni.

În vara anului 1917, când armata germană a început marea ofensivă dela Mărășești, autoritățile Regatului român au crezut de necesar să pună la adăpost sutele de familii românești, refugiate din Ardeal și în parte din Bucovina, odată cu retragerea armatelor române. Refugiații au fost concentrați la Iași, de unde ni s'au pus la îndemână trenuri directe cari să ne ducă până la localitățile din Rusia, unde eram să fim adăpostiți.

Un convoiu a luat direcția Chersonului, altul s'a îndreptat spre Nord-Est, în direcția Elisavetgradului. În linie aeriană dela Iași la Elisavetgrad sunt aproximativ 400 Km. Convoiuul din care făceam parte și eu avea destinația din urmă. Nu însuși orașul Elisavetgrad, ci două comune din apropierea lui: Vișca și Orostaia-Gruscaia, având ca gară ultimă, 10 Km. dincoace de Elisavetgrad, Șestakovca.

Elisavetgradul dela Iași e în direcție nord-estică, cu bună înclinare spre Est, și e așezat aproape de granița sud-estică a podișului Podoliei, cam la un sfert al căii ferate dela Balta Harcov.

Ținutul e de stepă. În mersul domol al trenului de marfă în care călătoream, deși podișul e plan cât vezi cu ochii, — aveam mereu impresia că suntem pe o culme. Satele se zăreau rar, la distanțe mari. Mai târziu am înțeles această lipsă care dădea impresia unui ținut puțin populat, deși pământul era muncit. Satele se cuibăresc aproape toate, nevăzute în câte-o afundătură, ca o căldare uriașe între povârnișurile podișului

Pedestru simți înclinările terenului mai ușor decât din alergarea trenului și pornind din gara Șestakovca spre satul Orostaia sau Gruscaia, ne-am trezit urcând vreo cinci-șase Km. până la culmea din care am zărit comuna.

Însuși culmea e un nou podiș cu înclinări domoale, care se scurg ușor, din toate părțile spre sat. La întâia privire satul pare rotund, pe șesul din fundul căldării.

2. BUSTUL LUI CAROL IV.

Dela triforiul domului sf. Vit, comandatarul domului. Unul din primele busturi-portrete realiste. Sfârșitul sec. XIV.

Poți călători zile de-arândul fără să zărești o pădure, ca pe orice stepă. Pământul e negru și gras, foarte roditor. Din arătură și grapă rămâne un pământ mai mărunțit decât la noi straturile prin grădină. La suprafața arăturii se așază ca un praf fin pe care-l ridică vântul. Tot astfel pe drumuri, când e umblare multă, ești învăluit de asemenea de un prav negru.

Spun când e umblare mai multă, pentru că drumurile chiar și cele de pe hotar, deci drumurile comunale, sunt foarte largi, și locuitorilor de-acolo le par și așa prea strâmte, așa că o iau razna peste hotar pe unde le pare drumul mai scurt.

Căile cari duc în sat, de largime considerabilă, sunt de obicei înțelenite, pline de troscătel, numai prin mijloc e umblare, până se strică, pe urmă abat la dreapta ori la stânga, și drumul mâncat de ogași se înțelenește la rândul lui.

Când bate vântul, — de adiat adie aproape fără întrerupere dela nord-est și uneori chiar în mijlocul verii, destul de tăios, — când bate vântul ori alergii cu căruța în goană după câteva zile de secetă, nu ai ce face cu straie albe. Pravul negru te copleșește. Poate aici e de căutat motivul că locuitorii din partea locului, chiar românii, poartă cămașa colorată, și peste tot îmbrăcămintea închisă.

Pășunea din comuna Oroscăia era săracă în August când sosirăm noi. Recolta era însă îmbelsugată și ogoarele înegreau până în depărtări fără fir de buruiună. Aveai impresia că arătura e răscoaptă, presărată la suprafață cu prav negru.

*
*
*

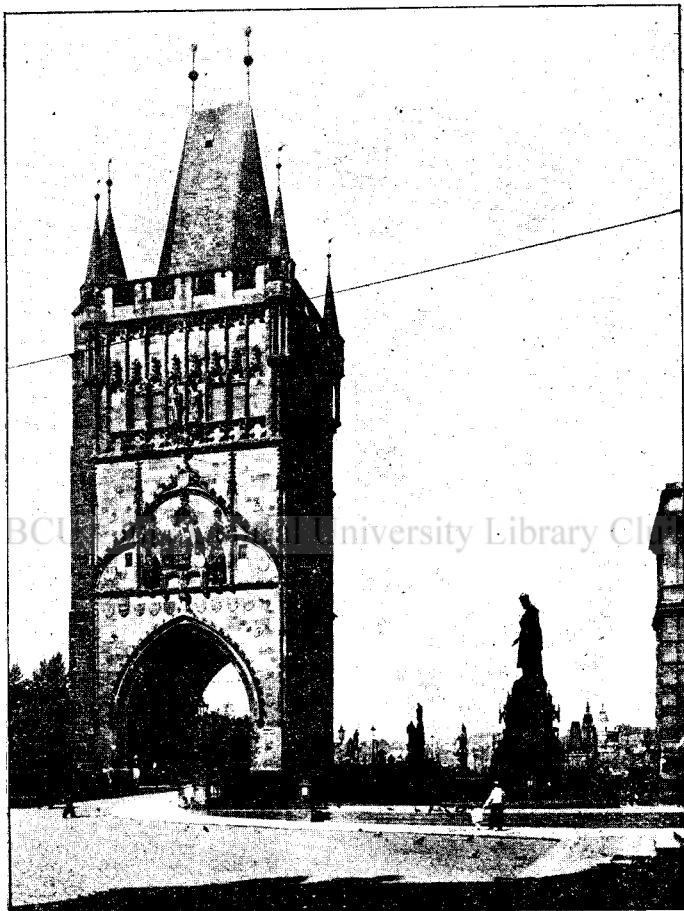
Comunele din jurul Elisavetgradului sunt sate mari. Gruscaia cu 7—8 mii locuitori, Vișca cu 12—13 mii locuitori. Pe lângă faptul pomenit mai înainte că sunt așezate în adâncăturile terenului, și mărimea lor esplică împrejurarea că nu se văd decât la mari distanțe: sunt rare. Gruscaia e sat curat moldovenesc, Vișca amestecat.

Il descriu pe cel dintâiu unde mi-a fost dat să petrec până la mijlocul lui Octomvrie.

Văzut și din depărtare și după-ce ai intrat în el, îți lasă impresia unei așezări de oameni bine situați materialicește. Ulițele cele principale, cele mai multe, sunt tot așa, dacă nu și mai largi, decât drumurile de pe hotar. Troscătelul verde și gras crește în toată voia. De-o parte și de alta strălucesc casele cu ogrăzile, în fund cu clădirile economice. Ogrăzile și grădinile sunt mijlocii, terenul din fundul căldării trebuind să cuprindă atâtea așezări omenesti.

Stradele principale pornesc, ca într'o rază, din centrul satului. Iar centrul e un lac, un tău artificial, hrănit din apele ploii, din pârăele ce se scurg de pe coastele dulce înclinate.

La rândul său lacul hrănește moara satului, moara de apă,

3. TURNUL DE INTRARE

dela podul lui Carol IV, in Praga. Sec. XIV, term. sec. XV. Cel mai decorat turn european din timpul acesta.

sunt multe mori de vânt după care apele sunt prinse din nou, în tăuri mai mici. Digurile care opresc apele sunt cele străvechi: umplături de nuele și mai ales de gunoi. Când treci mai întâi peste ele ai impresia că te cufunzi, că întregul dig e plutitor.

Apa de beut și de adăpat vitele se scoate din fântâni adânci, prevăzute toate cu roate în jurul fusului cărora se înfășoară funia de cel mai multe ori lanțul de care e legată găleata. Apa e bună de beut.

Stradele sunt drepte, aliniate, și așezările gospodărești prezintă uniformitatea caracteristică satelor noastre. Aproape toate sunt coperite cu pae, frumos retezate la streșini, iar în vârf c'o împletitură, o răsucitură a paelor care contribuie la buna estetică a coperișului. Nicăiri nu se vede coperișul de mântuială, încălecat de pari.

Unde și unde răsare și câte un acoperiș de tinichea, de tablă. Toate sunt noi, arătând că obiceiul e proaspăt.

Casele sunt clădite din vălătuci, un fel de bulgări paralelipi-pezi, sau cărămidă bine uscată dar nearsă. Pereții sunt drepți, văruiți în alb, proaspăt, curat, așa că locuințele omenești nici nu se pot deosebi de cele clădite din cărămidă arsă.

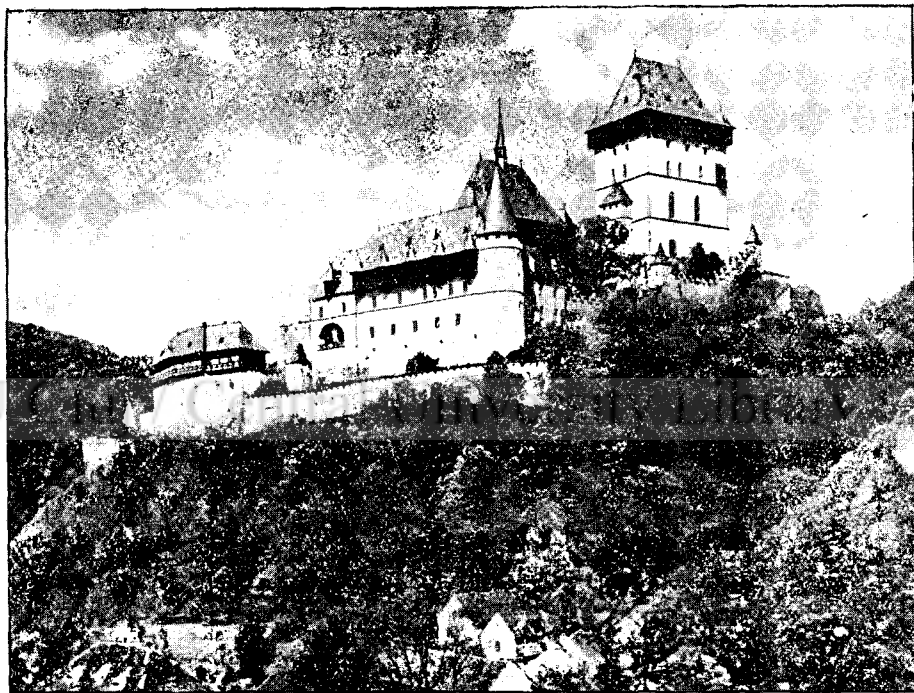
Plafonul e de obicei mai înalt decât la casele noastre țărănești și e din grinzi de brad, — rareori, la casele coperite cu tinichea, plafonul e tencuit.

Impărțirea casei e cea obișnuită aproape în toate ținuturile locuite de români. Spre stradă e „casa dinnaite” adevă de gală, cea mai spațioasă, mai frumoasă, mai bogat împodobită. E lipită cu lut, presărată cu năsip, ca și în odăile corespunzătoare a caselor țărănești dela noi. Mai rar sunt podite.

Aici, într'un colț al peretelui frontal de către stradă e icoana Maicii Domnului, mai des sfântul Nicolae, cu candela dedesubt, candela ce se aprinde din preseara serbătorilor și Sâmbetele seara. Întreg păretele e împodobit cu icoane de-o submediocră execuție tehnică.

Lângă peretele din dreapta e „patul cel mare”, exact cum îl cunoaștem la românii de pe Târnave, Mureș, Secaș, și aproape de pretutindenea din Ardeal, — unde obiceiurile vechi sunt încă păstrate. Un stativ de lemn, la înălțime cam de 1.50 m. acoperit cu serii de țesături și covoare, cari ajung, cel dintâi până la pământ, următoarele cu câte-o palmă mai sus. — Deasupra sunt două-trei rânduri de perini, uneori și mai multe, ajungând aproape până la grindă. Îndată lângă pat, tot lângă peretele din dreapta e tradiționala ladă de zestre, unde nevasta își păstrează în primul rând hainele ei.

Dar împrejurul pereților sunt lavițele, cele mai multe necolorate, de brad. Scaune une ori două, și în frunța casei, lângă peretele frontal, masa acoperită cu țesături.

4. CASTELUL KARLSTEIN

lângă Praga. Fondat în 1348 de Carol IV, a servit ca loc de păstrare a coroanei, bijuteriilor și relicviilor. În interior se găsesc picturi valoroase din sec. XIV, de măiestrii Wurmser, Teodoric, Toma din Modena etc.

Ceeace deosebește această odaie de gală de cea corăspunzătoare din casele țărănești dela noi, este cuptorul enorm, *căminul*, care ocupă cel puțin $\frac{1}{6}$ din suprafața odăii.

E un sistem de cămin pe care, în forma aceasta, nu l-am văzut nicăiri. E construit pentru încălzitul cu pae în așa fel că flacăra e purtată prin diferite coridoare și cotituri câțiva metri. Vatra e împrejur până la cei doi pereți, între cari e clădit, și vatra aceasta întreagă e coperișul acestor fel de coridoare. Deasupra vetrei se ridică în formă pătrată clădirea cuptorului, fața de de-asupra slujește ca loc de dormit.

Pe la începutul lui Noemvrie când se pusese frigul am încercat puterea lui de încălzire, și am rămas uimiți cât de repede și bine se încălzește întreg cu câteva brațe de pae.

Afară de odaia dinnainte locuințele moldovenilor din Gruscaia au, aproape toate, încă două așezate în lungime, una după alta. Cum e tipul general al casei românești dela țară. Din camera de gală treci în tindă, cea mai mică dintre cele trei camere, unde se prânzește și se cineză în zilele de vară, și se țin diferite obiecte. E puțin mobilată. Chiar măsuța mică, foarte joasă, la care se mânâncă nu e păstrată aici ci în camera de către curte și e scoasă numai până au trebuință de ea.

Odaia a treia, cea de către curte, cu ferestri în doi pereți, e mai mare. Din ea se poate supraveghia ograda și grădina, acareturile economice din curte. E camera propriu zis de locuit. Familia nu folosește odaia de gală decât la sărbători mari și când au oaspeți.

Odaia de locuit e foarte simplă, aproape sărăcios mobilată. În ea tronează căminul care este combinat și cu cuptorul de pâne, de-o construcție superioară. Nu se pomenește ca acest cuptor să scoată fum în casă. Căminul, deasupra, oferă și aici locul obișnuit de dormit, mai ales pentru copii și bătrâni. În cameră toată mobila se reduce la câteva lavițe, scaune scunde, rar se află aici icoane. Țesături covoare nu țin aici.

Ceeace surprinde intrând în ogradă este abundența clădirilor economice. Grajdul și șura, ca și cotețul pentru grășuni nu lipsește de nicăiri. În plus întâlnești în cele mai multe ogrăzi șoproane, diferite adăposturi pentru uneltele economice, pentru fân, pleavă etc.

Toate sunt acoperite cu pae, dar ținute în bună stare și în bună rânduială.

Convingerea că te afli într'un sat cu locuitori în bunăstare materială e confirmată pe deplin, nunumai din aspectul exterior al comunei din interiorul caselor și al ogrăzilor, ci și din animalele de muncă — cai în deosebi, cai voinici, bine hrăniți și dintre mașinăriile agricole moderne pe cari le vezi supt șoproane.

Satul are o singură biserică cu doi preoți, amândoi ruși.

5. MĂISTRUL DIN TREBON.

Panoul central al tripticului din Praga. Apogeul și cristalizarea finală a picturii cehe în sec. XIV, influență franco-flamandă.

Clădirea bisericii e impunătoare, deși veche. Spațioasă, cu car de-asupra tindei femeilor, cu iconostas bogat. Școala e clădire solidă, pustie în vremea asta de vară, dar destul de pustie și peste iarnă. Învățătorul e rus și nu se cunoaște pedeapsa pentru copiii cari nu merg la școală.

În Oroscaia se mai află și niște cazarme părăsite, nu din pricina războiului, ci cu decenii înainte. Pe vremuri a fost aici un punct de observație militar. Acum cazarmele sunt în dărăpănare, cu coperișul spart. Au constituit pentru noi singurul izvor de unde ne-am putut aproviziona cu cărămizi și tinichea pentru a ne improviza o plită pentru fiert.

N'am înțeles cum au rămas zidurile aceste părăsite nedevastate, când atâta trebuință putea fi de-o cărămidă, decât în clipa când i-am văzut pe oameni înfrigați văzându-ne ducând cărămizi de acolo. Ne spuneau să grijim că vom fi pedepsiți pentru că e avutul statului.

Locuitorii din acest sat modovenesc se ocupă exclusiv cu agricultura. După informațiile pe care le-am putut lua, marea majoritate a locuitorilor posedă cam dela 7 jugăre de pământ în sus, iar pe hotarul comunei nu se află nici o mare proprietate. Sunt gospodari și cu 30—40 jugăre de pământ. Calitatea solului e aproape pe întreg teritoriul aceeași. Nu a fost nevoie să fie sortată în clase. Chiar pășunea e hrănită de aceeași hrană neagră.

Pământul îl lucrează cei mai mulți cu mașini agricole moderne. Ne-a fost mare mirare când am văzut în ogrăzi mașinele de sămănat, de săpat, plugurile toate de fier, tăvăluge perfecționate, mașini de greblat, etc.

Aveam, se înțelege, alte păreri despre economia ce se făcea în Rusia de către țărani. Interesându-ne am aflat că trei-patru familii și chiar mai multe, s'au întovărășit pentru a-și putea procura aceste mașini agricole moderne. Întrebând pe localnici cum au ajuns la ele, mi s'a spus că și în alte sate se lucrează așa și că le-ar fi văzut în lucru mai întâi în niște comune situate la Nord-Vest de aici, locuite de coloniști germani. Adevărat că și orașul Elisavetgrad e abea la 10—12 Km. departe de sat, cred totuși că pilda coloniștilor germani îi va fi îndemnat în măsură mai mare la adaptarea uneltelor de lucru moderne. E același caz ca și în Ardeal unde pilda a fost luată dela sași, de către românii conlocuitori sau din satele vecine. Același caz l-am văzut și în Basarabia în regiunea sud estică, unde sunt puternice sate de coloniști germani.

Dintre cerealele cultivă mai intensiv: grâul, secara, orzul; apoi alacul, ovăzul și meiul. Porumb nu samănă nime, așa că mămăliga nu este cunoscută în partea locului. Fasolea este deosemena o raritate și — fac cu ea un fel de plăcintă. Mai cultivată e mazărea, linte și bobul.

6. MĂIESTRUL DIN TREBON.

Invierea, dela acelaș triptic.

Până când la noi o pepeniște e o raritate, — vorbesc de Ardeal, — în Oroscaia aproape nu este gospodar să nu-și rezerve o părțea bună pentru pepeni: pepene galben ca și pepene verde, asemenea castraveți. Localicii numesc pepenele castravete, pepenele verde sau lebenița e harbuzul, iar cel galben, zămosul.

Animalul de muncă, la plug, la car, la căruță este calul. Boi și vaci puține. Tot rare bivolițele.

N'am văzut nici o singură oaie. Bătrânii povestesc că mai de mult țineau și oi, din ce pricină se va fi părăsit oeritul nu știu și nu cred să fie lipsa de pășune. Părăsirea cu desăvârșire a acestui ram de economie mi se pare că indică faptul că moldovenii de aici n'au venit ca păstori, în urma turmelor, ci au trebuit să fie colonizați dela început ca agricultori.

Între animale domestice afară de aripatele obișnuite, nu lipsește rămătorul. Li vând îngrășați și, în afară de cereale și pepeni, aici e aproape întregul lor câștig.

* * *

Moldovenii din Gruscaia mânăncă în fiecare zi pâine proaspătă, așa cum majoritatea românilor din alte ținuturi are mămăliga. Vasul de lemn, un fel de șteand înalt, în care dospește drojdia e în permanență după cuptor. În el nu fermentează numai porțiunea mică destinată aluatului ci aproape întreg materialul de făină destinată pâinei din ziua următoare. E turnat încăodată, amestecat cu făină, frământat la repezeală, învârtoșat și băgat în cuptor, — fără a mai aștepta o nouă dospire a aluatului.

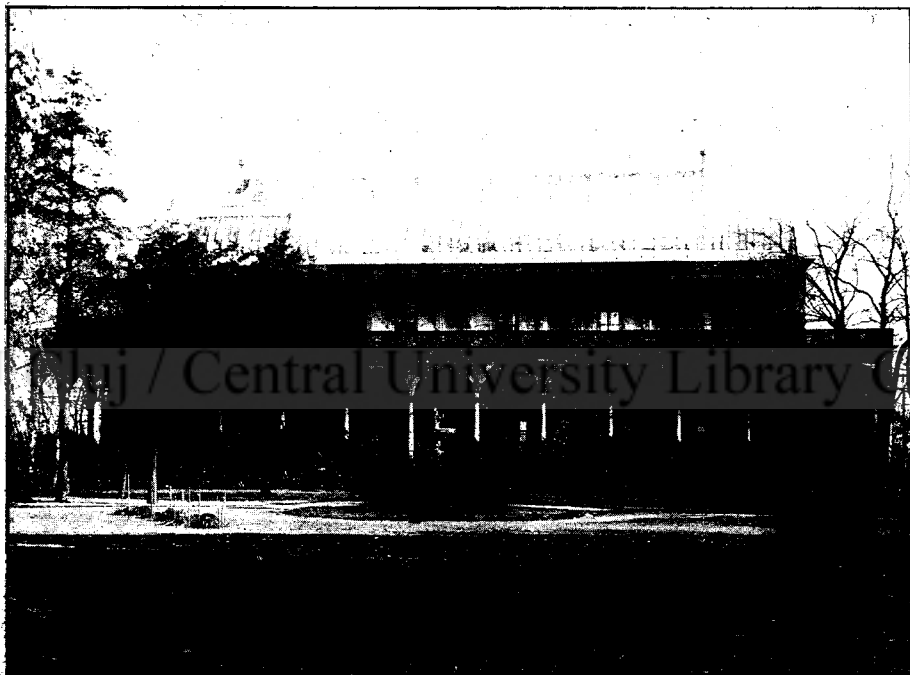
Acesta e lucrul principal de dimineață a fiecărei gospodine. Pâine se coace într'o zi atât cât e de ajuns pentru ziua aceea. Cea rămasă de două-trei zile devine uscată și foarte sfărâmicioasă.

Din aluatul pâinei zilnice, se pune de-oparte, în fiecare zi, o parte destinat „plăcintei“, sau „lipiului“, cum i se spune în unele părți ale Ardealului, — coapte tot în cuptor.

Plăcinta proaspătă e nelipsită la prânzul de dimineață. Uneori e goală, alteori umplută cu bostan, fasole, diferite verdețuri leguminoase.

Alătura de pâine, mâncarea zilnică e borșul, apoi leguminoase, zarzavaturi. Castraveții, varza, sunt mâncați cruzi, necurățiți și aceasta o fac deopotrivă copiii, ca și oamenii în vrâstă, ca și bătrânii. După ce se coc pepenii, — verzi și galbeni — li se alătură ca principală hrană la cele trei prânzuri principale ale localnicilor.

Murăturile sunt un important articol de hrană. În butoaie mari, căzi, buți mai mici se pun la murat nu numai castraveții, ci și horbuzii, culeși până încă nu sunt deplin desvoltați, sau cari la cules au rămas în urmă cu dezvoltarea.

7. BELVEDERE, DIN GRĂDINA REGALĂ, PRAGA.

Timpul edificării 1536—56, opera măiestrilor italieni. Primul exemplu de stil strict al renașterii în afară de Italia.

Carne se mănca de obicei numai Duminecile și în zile de praznic, în fierturi, în tăeți, sau ca friptură.

Lipsește aproape cu desăvârșire laptele din hrana zilnică; asemenea produsele lui: smântâna, untul, brânza. În schimb ouăle se consumă în măsură destul de mare.

Pentru pregătirea mâncării blid nu există, nici căldarea atârnată deasupra focului de pe vatră, la jarul căruia ar putea fierbe ouăle. În cuptorul în care coace pâinea se fac toate mâncările pregătite la foc: ciorbele ca și fripturile. În oale de pământ cari sunt introduse și scoase din cuptor c'un fel de furcă ce se potrivește pe ele, se pune apa și tot ce trebuie pentru ciorbă, sau carnea de fript cu grăsimea trebuincioasă, se introduc în cuptor adeseori dimineața și la amiază ori seara mâncarea se scoate gata. Carnea friptă așa, în oale bine înăbușite, e foarte gustoasă.

Astfel cuptorul ajunge obiectul principal într'o locuință moldovenească de peste Nistru; în legătură cu căminul încălzește camera, oferă pat pentru copii și bătrâni, servește de mașină de gătit, coace pâinea și plăcinta zilnică.

Se face o cât mai intensivă economisire de calorii în această regiune lipsită de păduri.

Materialul combustibil sunt paele, cotoarele de cânepă, de jipi, urzici și altul mai solid *tizicul* cunoscut în toate ținuturile sărace în lemn. E pregătit în timpul verii, pus la uscat în grămezi prin care poate trece aerul, vântul.

Neobișnuiți a pregăti în cuptor, noi am încercat toate posibilitățile să ne construim o mașină de gătit. Și am înjghebat-o în curte, din câteva cărămizi și o tinichea, aduse din curtea cazarmei.

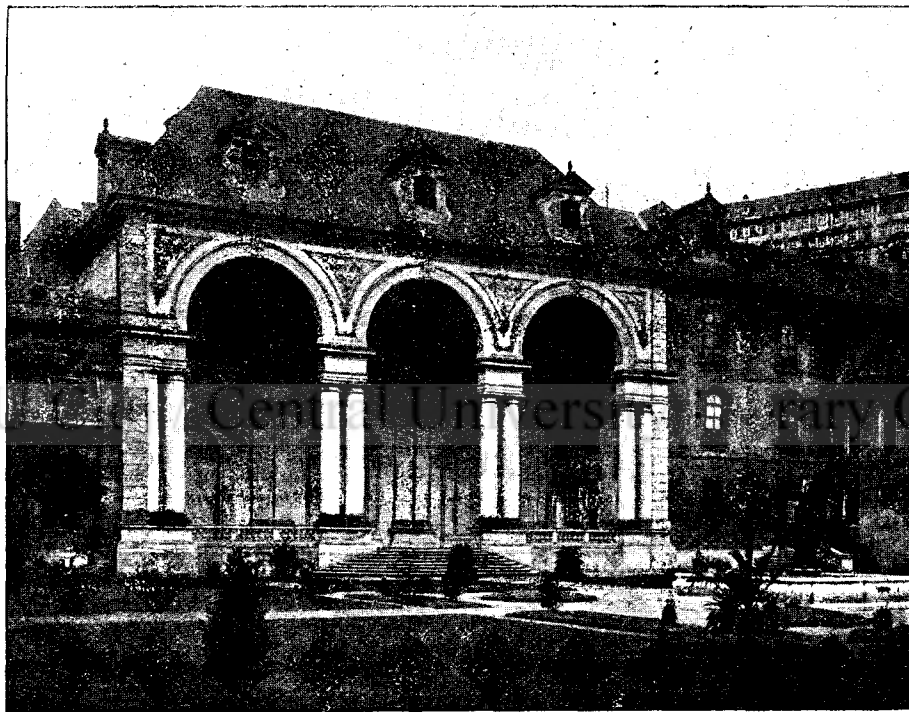
Locuitorii în general sunt bine alimentați; paliditatea, anemia, sfrigenia din lipsă de hrană, — cum pot fi văzute în multe sate din Bihor ori Hunedoara de pildă, sau Maramureș — nu se întâlnesc.

* * *

Animalele de muncă sunt bine îngrijite. Grajdurile curate. Ne-a surprins îndeosebi curățenia din cotețele porcilor, clădite cam la un metru 20 dela pământ. Grăsunii sunt adeseori spălați și periați. Cât privește hrana, cailor li se dă pe lângă fân și mestecături artificiale ovăz și orz, porcilor fâină de orz mestecată cu fâină de aloc, dar li se servește în trocile curate adeseori și grâu ca jarul, — întocmai cum țărani noștri îi îngrășe cu porumb.

* * *

Moldoveanul din Gruscaia poartă cam puțină grijă de igiena locuinții și a îmbrăcăminte. Dupăce vezi curăția și bogăția în covoară a camerei-salon, dupăce cunoști ograda, grajdul, cotețul porcilor chiar, rămâi nedumerit când vezi negrija din camera lui

8. LOGGIA, IN PALATUL WALLENSTEIN,

Praga a fost edificată după plan italian între 1623—29, ea este prima construcție de palat baroc în Praga.

de locuit, camera de către curte, în care e și cuptorul de pâine. Surprinde aici nu numai sărăcia mobilierului, ci și lipsa acestuia de curățire, ca și lipsa rufăriei necesare. Cât privește albiturile sunt aproape toate țesăturile de pânză, cânepă cu bumbac, sau cânepă curată, dar extrem de puține.

Rămâi uimit când nevasta iasă la păraul din fundul grădinii, făcut din lac, să spele, la bătut, cum se spune. Subt amândouă subsuorile duce albiturile unei familii întregi. Iar spălatul lor e numai de mântuială.

E adevărat că albul port al nației noastre cu pantaloni, cămașe înflorită, cu poale de zăpadă nu se mai vede nicăiri. Rochiile mohorâte acoperă trupul femeilor. Bărbații poartă pantaloni decolorați, peteciți și surtucuri.

Totuși, după curăția și rânduiala observată până aici, surprinde neplăcut necurăția portului și a camerei de locuit. Aici pe același cojoc ros, unde doarme copilașul, a dormit și moșul. poate și strămoșul. — Se acopere cu adevărate sdrențe în paturile improvizate pe cuptor.

Urmarea e inevitabilă: sunt aproape în permanență plini de insecte de vestminte, ca și la cele ce mișcă prin păr. Și sunt atât de obșnuiți cu purtătorii exantematicului, încât nu li se pare o rușine a-i hrăni. Spun că numai mortul n'are.

Iar în zilele de sărbătoare, Duminicile după amiaza, pela porțițe, vezi „căutându-și în cap” femeile una la alta, sau la copii. Spectacolul departe de-a le părea rușinos, îl află firesc.

Vasele de bucătărie și de masă sunt deasemenea foarte puține. Și adeseori din blidul mare în care se toarnă borșul, se spală pe cap, se „la” ori se leșie, Dumineca, întreaga familie.

Obicinuît se spală „dând pe ochi” ...

E cel mai izbitor contrast între bunăstarea lor materială, dintre gospodăria ținută în rânduială, dintre odaia de gală și condițiile de igienă corporală în care trăesc.

Țăranii din Gruscaia, moldovenii de peste Nistru, sunt de statură mijlocie și chiar supra-mijlocie, în general bine zidiți, același tip pe care-l întâlnești în toată Basarabia la țăranii români și deasemenea în Moldova. E tipul nordic al rasei noastre, blondul ucrainean, rusec se întâlnește în exemplare rare. Sunt oameni așezați, liniștiți, în mișcări domoale și cumpănite, cu vorba rară, spusă pe îndelete. Toți poartă vara uniforme, șapcă rusească, de cele mai multe ori veche, decolorată, pantaloni în colori din material de proastă calitate. Cămașa e de obicei colorată.

Femeile sunt mărunțele, mai sprintene în mișcări; chiar între bătrâne rareori poți întâlni femei cari să dea aspectul obezității.

Ca pretutindenea la țăranii noștri muncitori de pământ, femeile se trec mai în grabă decât bărbații. La cinci-șase ani după

9. BISERICA SF. NICOLAE IN PRAGA.

Laturea mică, edificată de Cristofor și Kilian Ignațiu Dientzenhofer dela 1703—53. Interiorul este opera celor mai însemnați artiști decoratori. Biserica este o capodoperă, cea mai interesantă în cadrele stilului baroc.

căsătorie nu mai poți descoperi de obicei în tinăra nevestă pe fata înfloritoare de mai înainte.

O dovadă că și în aceste regiuni îndepărtate ale românismului țărâna noastră e supra-încărcată cu munca, dovadă și de hărnicia lor mai mare decât a bărbatului.

Femeile păstrează încă, în îmbrăcăminte, iia cu frumoase cusături românești. Iia până la brâu. Betele iilor sunt cusute încă cu vechile motive, alțițele păstrează de multe ori modelele vechi, dar au început să apară și motive streine, cum sunt flori, frunze și alte decorații.

Am aflat la o familie păstrat în ladă, un ștergar de borangic, la capete cu bogate alesături în fir, motive vechi, universal românești. Bătrâna casei ne spunea că în vechime nevestele se îmbrobodeau, în zilele de praznic, când mergeau la biserică, cu astfel de ștergare.

Dar tot ce s'a păstrat din portul românesc se reduce la această iee femeiască, la bete și alțiță. Șorț, cătrintă, fotă, nu se întâlnesc. Tot asemenea nici cămașă bărbătească cu guler chindisit, cu mâneci sau poale înflorite. Femeile poartă cu toatele uniforma rochie mohorâtă. Copilele, vara, umblă într'o simplă cămașuță de pânză. Fetele torc la rochii.

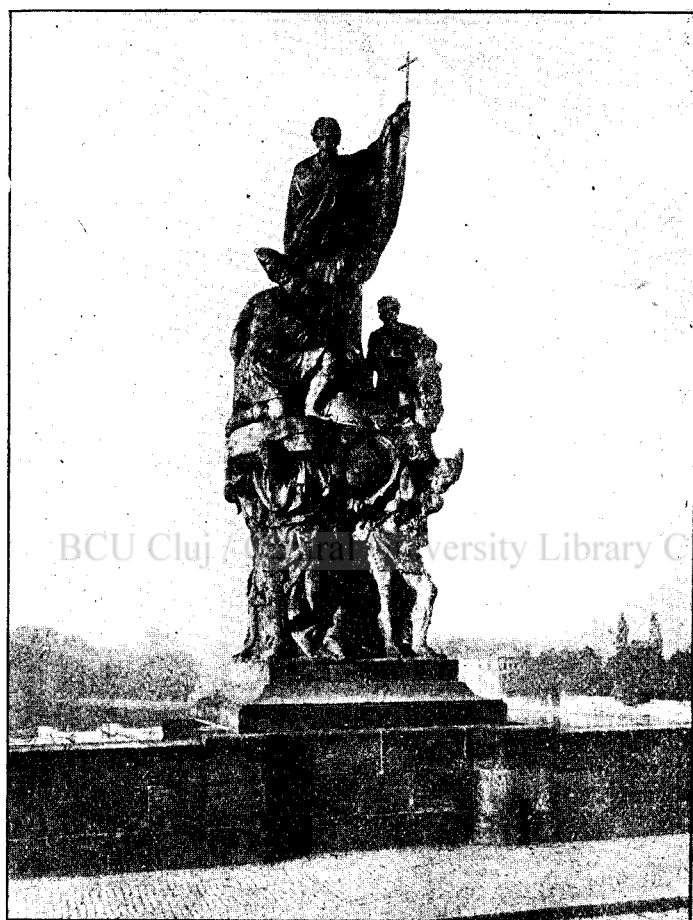
Șorța e din stofă cumpărată la oraș și pe ea e nelipsit buzunarul pentru semințe de floarea soarelui. Obiceiul de-a ronța semințe este general și la femei și la bărbați. Aceștia poartă adeseori șorțe ca sașii de pe la noi și aici e nelipsit buzunarul pentru semințe.

* * *

Date fiind condițiile igienice în care trăiesc, nu e mirare că boalele sunt destul de dese, mai ales cele molipsitoare. Mijloacele de vindecare sunt încă tot cele tradiționale: cuptorul, o gură de rachiu, unsul, — masagiul săvârșit de câte o babă, buruiiana de leac, descântecul. Rare ori fac apel la doctor și nu-mi aduc aminte, trei luni cât am petrecut acolo, să fi cercetat vr'odată satul vr'un doctor.

În ce privește credința sunt, se înțelege, toți de religia ortodoxă. Nu am putea spune că s'au infectat de bigotismul rusesc. Trăsătura caracteristică religioasă ni se pare a fi aceeași a neamului de pretutindenea: cred cu tărie în Dumnezeu, în Hristos, în Maica Domnului, în Sfinți, — mai ales în Sf. Nicolae: sunt convinși de nestatornicia bucuriilor și a bunurilor lumești și cred în viața de dincolo de moarte. Pentru datina celor morți aduc prinoase dese, pomeni, parastase etc.

Am întâlnit un singur om agitat de înțelegerea scripturii. Știa rusește, avea blibliia și după-ce a înțeles că suntem preoți, ardea de dorința de-a se lăsa cu noi în discuții asupra credinții.

10. STATUIA LUI FRANCISC XAVIER

in Praga, podul lui Carol, de I. F. M. Brokoff. A fost așezată în 1711.
Una din cele mai bune creațiuni ale stilului baroc.

După tip n'aș crede că era moldovean, și nici după neliniștea mistică ce-l agita. Am avut impresia că-i adeptul unei secte religioase de care e plină Rusia.

Moravurile se păstrează încă destul de curate.

Satul are doi preoți, ruși amândoi. Slugesc liturghia cu mult fast și sunt buni cântăreți. Mai ales cel mai tânăr avea un glas de bariton care te amețea prin dulceața și amploarea lui.

Țăranii cunosc mersul slujbei și cântă în cor. Se întâlnesc cântăreți foarte buni. Știutori de carte sunt foarte puțini, de carte rusească bineînțeles. Textul liturgic nu-l înțeleg.

* * *

Data colonizării acestor moldoveni transnistrieni, după cât știu până azi, nu e deplin stabilită. Că sunt din Moldova și nu din alte provincii românești, o vedește însuși numele ce și-l dau: toți își zic moldoveni. Numirea de român le este necunoscută. În afară de nume însuși tipul e al românului moldovean și basarabean și întreaga fire, — după cum am notat mai sus. După o părere ei ar fi aici de peste trei veacuri, colonizați pentru a da pildă lucrării pământului. Bunăstarea lor materială încă ar indica origina lor de coloniști agricoli.

După unele informații moldovenii transnistrieni ar număra peste 600.000 suflete. În afară de scopurile politice urmărite de Soviete, înființarea așa zisei „Republice moldovenești” mărturisește și ea pentru numărul considerabil al fraților noștri de peste Nistru.

Moldovenii din Gruscaia și-au păstrat cu toții limba. Când ne apropiam de sat și înțeleserăm că ar fi moldovenesc, am întreat pe niște băieți cari pășteau vitele:

— Măi băieți, ce sunteți voi ?

Răspunsul imediat a fost :

— Moldoveni ca și voi, ce drac să fim !

Nu mai stărui asupra impresiei ce ne-a făcut mărturisirea aceasta, la așa mari depărtări dela munții Sibiiului și ai Oltului. Bătrânii nici nu cunosc altă limbă decât pe cea moldovenească. Subt vrâsta de treizeci de ani, mai ales bărbații cari au făcut armata, sau erau acum în răsboiu, știau puțin și rusește.

Femeile și cele mai tinere, nu cunosc aproape nimic din limba rusească.

Graiul, în lexic și pronunție, e cel din Basarabia, cel din Moldova. Se vorbește acolo o limbă mai curată decât în Satu-Mare, sau în unele regiuni ale Bihorului. Vorbirea e împetritată cu cuvinte rusești numai la numerale, dela 20 în sus. Chiar și oamenii mai în vârstă, numără și socotesc de obicei rusește dela această cifră în sus.

Și, iarăși, cuvintele streine apar în denumirea obiectelor pe cari le cumpără la oraș, în prăvăliile streine. Este interesant că

aceste cuvinte își păstrează forma, terminațiunea rusească. Cred că e o dovadă de proaspăta lor penetrare în graiul moldovenilor de dincolo de Nistru și că au fost împrumutate toate, ca și numeralele dela 20 în sus, din contactul tot mai des cu orașul.

Conștiință națională, românească, nu au. În general în ce privește cunoștințele geografice, au foarte puține. Cei mai mulți știu de Basarabia, unde trăiesc iarăși moldoveni. De vechiul regat, de România, nu știau nimic înainte de războiul, cu atât mai puțin de Transilvania sau alte regiuni locuite de Români. Odată cu războiul, cu năvala oștirilor rusești în Bucovina, în nordul Ungariei, — odată cu venirea trupelor țariste în Moldova, populația a început să afle câte ceva despre Români. Foarte puțin însă. Și vreme îndelungată ne-am străduit zadarnic să-i facem a înțelege că moldovenii, românii, ardelenii, sunt tot un neam.

Cred că și acest fapt dovedește că populația moldovenescă de peste Nistru, a fost dela început o populație agricolă, care nu și-a mai părăsit ținutul. Ce deosebire în ce privește cunoștințele geografice, între un țăran din Oroscaia și între un strănepot de oier transilvănean, născut și crescut în Crimeia, de-o pildă!

Păstrează însă până azi aproape în întregime bogăția folclorului românesc și sunt extrem de susceptibili la versul, snoava, anecdota poporală nouă.

Isprăvile lui Păcală de P. Dulfu și anecdotele lui Speranță, citite de noi, sau spuse pe dinafară, îi încântau, mai ales pe femei și tineretul.

Un moș de vreo 70 de ani, care avea trei feciori, oameni trecuți de treizeci de ani în războiul, asculta și el cu sete anecdotele, ba chiar micile povestiri din cărțile de cetire ale claselor primare.

Rugat, de multe ori, să ne spună și el o poveste, s'a lăsat în sfârșit, înduplecat și ne-a spus un „*basm*“. Ce era? „Povestea lui Prâslea cel voinic și merele de aur“, întregă, fără nici o lacună și într'o limbă românească fără nici un element rusc. Credeam că o ascultăm recetită din colecția lui Ispirescu.

Lăudându-l pe bătrân, ne-a spus: „Multe mai știam odată da' le-am uitat“.

Iar tineretul uită tot mai mult. În deosebi melodia baladelor rusești i-a furat cu totul, și o baladă românească, e cântată pe această melodie. Cântecelul streine se aduc tot mai mult dela orașe, din armată, din școala streină din sat.

Cunoșcuți de-ai noștri cari au fost adăpostiți într'o comună vecină, Vișca, cu peste 12.000 locuitori, în majoritate ruși, refugiați de-ai noștri pe cari i-au apucat acolo și sărbătorile Crăciunului, ne-au comunicat că băieții cari nu mai știau românește, au umblat cu „Plugușorul“, spunând întreg textul într'o românească desăvârșită.

În Vișca desnaționalizarea era binișor înaintată pe vremea aceea.

Este fenomenul în genere cunoscut că limba se păstrează mai curată, mai arhaică, în textele cu un caracter ieratic: colinde, descântece, rugăciuni, basme. Și uneori, când graiul comun național e complect uitat, — aflii oameni cari mai știu recita acele texte în limba națională. Așa e cazul, de pildă, cu scheii din Ardeal, ai căror bătrâni înainte cu 40—50 de ani mai știu „Tatăl nostru” în limba slavonă, deși în colo erau cu desăvârșire romanizați.

Am avut prilej să văd puține din obiceiurile dela naștere, înmormântare, cununie. Dar atât cât am văzut și din câte mi-au spus alți tovarăși de pribegie, — obiceiurile au rămas neschimbate. La o nuntă tot ce-am putut vedea deosebit au fost cojile de sămânță de floarea soarelui. Toți nuntașii, cu mirele și mireasa în frunte, ronțăeau semințe, le curăteau de coaje, din dinți, c'o îndemănare uimitoare. Chiar și în cursul jocului sparg semințe, astfel că în casă era un strat așa de gros de coji, încât ți-se cu-funda gheata în ele.

* *

Românii transnistrieni s'au păstrat câteva veacuri nealterați. Câtă vreme cultura streină nu s'a apropiat de ei, primejdia desnaționalizării era mică, cum e pretinderea la ori care popor. Biserica rusească, singură, nu putea să-i desnaționalizeze. Dar școala, cartea, gazeta streină, armata, orașul, — contactul tot mai intensiv cu civilizația streină, rămâne o primejdie.

Moldovenii din Gruscaia au rămas foarte mirați când au înțeles că noi suntem preoți, dascăli, notari, cu un cuvânt *domni*, ieșiți din moldoveni ca și ei. Pentru ei concepția de slujbaș, de domn și aceea de rus, era identică. Nu s'au ridicat diregători din neamul lor de baștină, sau dacă da, aceia au rămas prinși la orașe, în slujbe de stat sau particulare, rusificându-se la rândul lor.

Materialul etnic este încă foarte bun și sensibil. După-ce preoți de-ai noștri au început cu invoirea parohilor ruși, să facă liturghia românește, populația, după întâia mirare și nedumerire, îndrăgise slujba românească. Și am cunoscut mai de-aproape o familie, — moșul, noru-sa și câțiva nepoți, în care după esplicări și lămuriri îndelungate, ne-am trezit cu ridicarea glasului conștiinții naționale. Femeia, una Salomia, a cărui bărbat era în războiu, ne-a vorbit la urmă cu însuflețire că, după-ce i se va înapoia bărbatul, va sta de capul lui să se mute în Moldova cea mai apropiată de ei, în Basarabia. Astfel se înțelege și glasul învățătorului transnistrian care, la un congres basarabean, a cerut să se mute Nistrul, să-i cuprindă și pe ei România între granițele sale.

Cât privește curente sociale, revoluționare, când am ajuns noi în comună, nu se pomeneau. Dar mai târziu, din contactul tot mai des cu soldații ce se întorceau de pe fronturi, din Pe-

trograd, din Moscova și alte centre revoluționare, am auzit vorbindu-se printre bărbați: „Ci-că a venit vremea să tăiem pe burjuii hâi groși dela Petrograd”. Ba încă, dela tovarăși de pribegie care au rămas mai multă vreme acolo, am auzit că după-ce au sosit în sat soldații cari au fost scoși cu mitraliera la spate din Moldova de către armata română, populația începuse să se înverșuneze și împotriva refugiaților.

* * *

Despre „republica moldovenească” de azi știm puțin. Un lucru cred că e bine să-l fixăm: dacă într'adevăr în republică e azi școală românească. — Sovietele fac cel mai mare bine acestor frați de ai noștri și chiar românismului întreg. Datoria Statului român ar fi să adune informații mai precise de cece se petrece în republica moldovenească, iar societățile culturale, cel puțin din prisosul lor, — cărți, reviste, publicații de educație națională în general — să împărtășească și acestor Moldoveni. Modalitățile de contact cultural credem că ar putea fi găsite, după-ce am putea avea informații exacte de ce se petrece acolo.

E interes național ca această ramură a românismului, verde încă, să nu fie pierdută.

I. AGÂRBICEANU.

BCU Cluj / ~~Central~~ University Library Cluj

Zări cenușii.

Peste albastrul, — ca un gând curat,
Căzut din mintea Celui veșnic — Pază —
O zale cenușie s'a lăsat
Și mai stăruitor se 'ngreuiază.

*

Cu lungi perdele, grele, ea apasă
Intreg decorul tristului oraș :
Prin geamuri larg deschise intră 'n casă,
Cu grava 'nbrăcăminte de ocaș :

*

Drumeții astăzi par a fi mai triști
Și mai tăcuți, în mersul pe trotuar...
— Îi crezi un nesfârșit popor de Țiști,
Cum stăruiesc în drumul spre Calvar!

*

E zarea cenușie și mai grea
Ca zările de ieri și-alaltăieri!
De o privești se 'ngroapă ochiu 'n ea
Și-i văduvit de orice mângăieri!

.

Peste albastrul, astăzi îngropat,
O zale cenușie s'a lăsat...
Și 'ntreg decorul tristului oraș,
Imbracă grav o haină de ocaș :

AL. NEGURĂ.

Simțul moral cu componentele sale: binele și răul

În definiția binelui și răului nu ne-am putea servi mult de morală. Moralistul, având menirea de a lupta contra răului, nu poate accepta ideea că răul este și bine, nici că el joacă un rol util în univers sau că, prin absența lui, binele s'ar pierde.

Este nevoie deci, pentru o definiție justă, să apelăm la filosofie, la acea știință neutră, care se ține departe de orice prejudecăți și care se poate degaja de orice caracter particular sau individual, ridicându-se, cât mai mult posibil, la un ce general, la o vedere universală. Filosofia, explicând binele și răul, aduce folos moralei și moralistului, căci contribuie a face mai vie lupta între bine și rău, evidențiind mai ușor progresul universal.

Ori, din punct de vedere filosofic, universul poate fi privit ca un organism, în care tot ceea ce se urmărește, este *viața*. În vederea unui maxim de viață, planul universal stă pe principiul dualității sau al contrarului, pe principiul așa-zis al pozitivului și negativului. Binele și răul constituiesc cazuri particulare ale acestei dualități universale și ele sunt tot așa de contrarii ca și: plăcerea și durerea, adevărul și minciuna, frumosul și urâtul, credința și îndoiala, iubirea și ura etc.; sau, precum ar fi în afară de om: lumina și întunecul, căldura și frigul, continentul și oceanul etc.

Toate aceste părți contrarii sunt normale față de planul general sau universal și jocul acestor părți sau conflictul dintre aceste principii dualiste, constituie izvorul mișcării, constituie activitatea luptei, energia sau forța vie, cu un cuvânt *viața*. Orice mijloc pentru ajungerea acestui scop al vieții, fiind un bine, urmează că

și răul, care este un izvor de muncă și de energie, să fie până la oarecare punct un bine.

Căci a face răul ca și a face binele înseamnă mai întâi de toate a lucra, a manifesta. Binele și răul sunt deci egali din punctul de vedere al lucrului. Omul rău are și el ocupațiile și preocupările sale. El gândește, calculează, combină etc.

A câștiga viața în rău, este tot atât de greu ca și a o câștiga în bine.

Mai mult încă, munca în rău este un apel la o altă muncă și ea provoacă numeroase și considerabile activități. Din cauza oamenilor răi ne trebuiesc: lacăte, chei, zăvoare, casse de bani, ferărie, metalurgie etc. Din cauza oamenilor răi construim: închisori, palate de justiție și atâtea clădiri, cari pun în mișcare industriile etc. Tot din cauza oamenilor răi există: jandarmi, grăniceri, magistrați, avocați, medici etc. O serie întreagă de profesioniști, cari exprimă muncă și exerciții. Binele din planul universal, divizându-ne în bine și rău (pozitiv și negativ), exprimă prin cel dintâi: muncă de creație și de viață, prin cea de a doua: muncă de distrugere și moarte. Dacă în planul universal distrugerea ar covârși creația, planul ar fi ruinat și *de aceea în planul general conflictul dintre bine și rău este dominat prin triumful binelui* (principiul rezultantei pozitive).

Negativul sau răul nu are alt efect decât de a obliga binele să fie mai puternic. Răul, constituie până la oarecare punct, stimulul muncii maxime. Răul poate fi dorit, deci, *nu pentru el însuși*, dar pentru efectul său ultim. Și acest rău nu poate fi decât relativ, căci imediat ce întrece măsura, aduce după sine ruina planului universal.

Dacă privim problema din punct de vedere particular, atunci binele individual răspunde numai la o funcție particulară, căci planul de considerat în individ nu mai poate fi planul universal sau general.

Universul este considerat ca ființă, care cere totul, care implică totul (bine și rău, plăcere și durere etc.), în vederea realizării supremei bucurii, supremei conștiințe, a absolutului; omul este numai agentul (aproape inconștient) al planului universal. El este o parte, care creiază un tot al său individual. Calitățile sale primitive înăscute, ca și cele dobândite, sunt acelea ce le-a con-

tractat, individualizându-se, sau acelea pe cari le va contracta încă, în cursul vieții, pentru îndeplinirea diferitelor roluri din planul universal. Activitatea sa, la început spontană, devine mai târziu reflectată și el se face prezent sieși, prin sentimente și acte. Planul universal cerând de la el binele și răul, este natural ca el să facă și una și alta. Formându-și și o rațiune a actelor sale, trebuie ca rațiunea universală să vină să se îmbrace în măsura hainei rațiunii sale, cu alte cuvinte, trebuie să poseadă o mecanică psihologică, prin care să lucreze cu aparate proprii, dar după planul universal. Ceeace și are loc, în jocul ideilor sale morale.

Ca și în planul universal și în cel individual, există o *rezultantă pozitivă a binelui, care trebuie să triumfe* și individul nu poate fi clasat ca agent pozitiv sau negativ, decât numai în raport cu această rezultantă.

Cele mai frumoase calități se întâlnesc în același individ alături de cele mai rele defecte și în cele mai rele naturi, găsim încă oarecari bune calități. Virtutea excesivă nu o găsim decât poate în istoria Sfinților. *În fiecare om există binele și răul*, precum și legea efortării și a delăsării dintre elementele pozitive și negative. Efortarea elementelor pozitive sau de bine, coincidând cu relaxarea elementelor negative, și viceversa.

Sunt indivizi îndreptați — precum știm — a face mai mult rău ca bine, alții mai mult bine ca rău, unii dintre cei specializați în rău nu au pierdut noțiunea binelui și, păstrând instinctul rezultantei pozitive a planului universal, își dau seama că binele lor este un rău general. (De aceea aceștia se ascund pentru a se bucura de răul, pe care-l practică.) Stările bolnăvicioase ale altora îi face a considera răul drept bine și binele drept rău.

Și în univers, ca și în individ binele se identifică cu plăcerea, iar răul cu durerea. În natură plantele și animalele par că cunosc binele și răul. Sensibilitatea surdă a celor dintâi, destul de accentuată la cele din urmă, se arată escitată prin agentul negativ al distrugerii. Și unele și celelalte par că vibrează sub durerea ce le-o poate cauza agentul negativ.

Și în natură, ca și în individ, răul se întoarce de cele mai multe ori contra agentului rău, contra lui însuși. Leneșul, necinstitul, pătimașul etc. cad victime a lenei, necinstei sau patimii. În societate acelaș lucru. Politicianii, de exemplu: ambițioși, egoiști, vanitoși etc., fac viața națională să sufere și prin aceasta suferă

ei înșiși, căci afacerile publice sunt jenate, schimburile greoaie, viitorul limitat, fiecare se strânge tot mai mult, nu se ia din viață tot aceea ce s'ar putea da, se comit, cu un cuvânt, privațiuni, renunțări, regrete, dureri etc. Și, dacă nu se reacționează, se pierde și forța, se instalează inerția și această nație devine pradă vecinilor.

Din cele expuse se poate vedea că *răul este în realitate un rău, că el trebuie să existe, numai cu condiția, ca în rezultat să nu triumfe.*

Atât planul organismului universal, cât și al celui individual, vrea ca răul să fie învins la eternitate. Puterea răului trebuie limitată, ca să se poată ușura *triumful binelui.*

Invingerea răului și, deci, victoria binelui, constituie plăcerea.

Ne-am obișnuit se zicem că un individ are simț moral, atunci când, dela primul contact cu o împrejurare, impresie sau acțiune, judecă spontan și reacționează imediat pe calea binelui sau răului. Amoral considerăm pe individul lipsit de simț moral, iar imoral sau vicios este acela, care, păstrând conștiința diferențierii dintre bine și rău, practică răul.

În sfârșit, pervers moral ar fi acel individ, la care alterarea simțului moral îl face să ia binele drept rău și răul drept bine.

Simțul moral din om poate fi privit ca un instinct, ca o sensibilitate cerebrală fundamentală, deoarece judecata, ca și concluzia nu sunt de la primul contact, rezultatul unui raționament mai îndelungat, ci produsul unui sentiment înalt, moștenit sau dobândit. Transpunerea acestui instinct în conștiința noastră formează conștiința morală.

Unii autori consideră această conștiință morală ca foarte relativă, deoarece ea depinde nu numai de firea individului, dar de nivelul intelectual sau de învățămintele câștigate în viață. Această conștiință s'ar raporta la fapte imediate, la afirmațiuni, interpretațiuni, cari nu au valoare decât numai prin consimțământul general. Acești autori susțin, că această conștiință nu are puterea să se ridice la raporturi mai universale.

Trebuie să recunoaștem însă, că în zămislirea sau în hereditatea noastră, universul sau natura își are partea sa importantă și că învățămintele ce le căpătăm sunt *prea sumare și prea rezezi*, pentru a le putea atribui numai lor singure, puterea de a pune în mișcare mașina simțului moral. Se pare că acest simț se dezvoltă spontan, depășește cazurile particulare, cari i-au putut da

formație, se generalizează și devine principiul superior, căruia căutăm să-i dăm toate aplicațiile.

În jocul conștiinței morale intervine, deci, pe lângă sensibilitatea de sine însuși, pe lângă cea obiectivă (venită prin adaptațiune, prin diferență de specializare sau prin educație) și una alta, zisă *funcțională*, care este mult mai superioară, mult mai instinctivă.

Cadrul restrâns al subiectului nu-mi permite să intru în descrierea amănunțită a mecanismului psihologic al acestor sensibilități, mă mărginesc a enunța că: baza datoriiilor morale, deci a judecății binelui și răului, este referită după părerile diferiților autori la: ideile creștine, utilitarismul, (care privește interesul individual și social); dreptul pozitiv (după școala germană); știința experimentală a moravurilor (școala franceză) etc.

În orice caz această bază pare să fie așezată pe dreptul individual și pe ideia socială.

Cel dintâiu se impune pe motivul, că ființa omenească, ca ființă rațională și liberă, are anumite scopuri individuale de realizat. Cea de a II-a ne vine dela faptul, că organizația vieții sociale, fiind bazată pe obiceiuri, datini, tradiții, credințe etc., ideile morale și de justiție depind de formele luate de aceste organizațiuni *).

Luând la cunoștință cele expuse mai sus cu privire la componentele simțului moral, (binele și răul) știind pe deoparte, că răul, ca agent natural nu poate și nu trebuie să fie distrus, iar pe de alta că binele este superior răului, pentru că el este condiția rezultantei pozitive a planului universal, (care este viața) înțelegem că *o educație pentru limitarea răului și ajutorarea victoriei binelui se impune*. Ca bază a acestei educațiuni ar fi principiul exercițiilor repetate, deci al adaptațiunii cât mai permanente, plecând dela ideia că amoralul trebuie izolat, iar viciosul, imoralul și perversul moral, îngrijiți. Cu cât educația și îngrijirea se va practica mai de timpuriu, cu atâta foloasele se vor vedea mai mult.

*) Acei ce doresc să aprofundeze chestiunea pot cerceta articolele subsemnatului: Date biologice, cari pot explica înțelesul noțiunii de viață socială și morală, precum și câteva însemnări, cari privesc igiena profilaxia și educația în viața socială. — (Din „Buletinul Eugenic și Biopolitic”, Cluj, 1928.)

În scopurile asociației culturale „Astra” intrând și ideia răspândirii deprinderilor morale bune, în masele largi ale poporului, înțelegem cât este de util pentru cei însărcinați cu propagarea culturală și morală să cunoască principiile morale de mai sus și, mai ales, mijloacele, prin cari se poate educa și îngriji buna dezvoltare a simțului moral.

Dr. GH. PREDĂ
Vicepreș. „Astrei”.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Să nu mă vedeți ...

(A. Ady.)

O, nu-mi dați mie mantaua de aur
Și nu-mi dați coroană strălucitoare,
Eu nu vreau scufița cu clopoțele
Și nu vreau hlamidă 'n culori strigătoare ...

Eu sunt stăpânul unei țări neguroase,
Nevăzut îi e tronul, dar mie-mi slujește,
Cât timp voi nu-l vedeți și nu-i dați podoabe,
Atâta numai ființa-i trăiește ...!

TEODOR MURĂȘANU.

Pe malul Tisei ...

(A. Ady.)

Sosii de pe țărmul sfântului Gange,
Visat-am în soare ce-ți înneacă vederea,
Mi-e inima o mare floare de clopot
Și fine vibrații îmi este puterea.

Irugă, focoș, fântână cu cumpănă,
Săruturi sălbaticе, de vis ucigătoare,
Pustă, larmă, mâini arse de soare,
Pe malul Tisei ce caut eu oare!?

TEODOR MURĂȘANU.

Un memorand inedit al lui Şaguna.

(In chestie bisericească.)

Prin rezoluţiune împăratească, dată sub guvernul absolutistic austriac, în toamna anului 1852, s'a fost introdus în biserica greco-ortodoxă, sârbă şi română, din ţările Austriei, inovaţia, că în locul epitropilor *din cler*, cari au funcţionat până atunci, s'au instituit câte doi epitropi *mireni* pe lângă fiecare episcop, sau administrator episcopesc, cu îndatorirea de a griji de păstrarea şi buna conservare a averii episcopiei, înţelegându-se sub aceasta: realităţile, argintăriile, ornatele bisericesti, lucrurile preţioase, uneltele de casă şi economice, cu un cuvânt, tot ce stă în folosinţa episcopului şi nu formează legala şi exclusiva proprietate personală a acestuia.

S'a compus şi o instrucţie amănunţită pe seama acestor epitropi mireni, cari erau funcţionari bisericesti, dar nesalarizaţi şi erau luaţi dintre cei mai de frunte credincioşi ai bisericii ortodoxe din dieceza respectivă. Numirea lor se făcea din partea ministrului de culte, la propunerea episcopului şi după ascultarea părerii patriarhului din Carloveţ, ca şef suprem al bisericii greco-ortodoxe din ţările Austriei.

Aşa era regula la fiecare episcopie greco-ortodoxă din Ungaria, Croaţia, Slovenia şi Banat (nu însă şi la cea din Ardeal) şi aşa era deci şi la episcopia din Arad, pe atunci supusă încă patriarhiei din Carloveţ, unde încă funcţionau doi epitropi mireni, numiţi din partea ministrului de culte dela Viena, şi anume: *Dr. Atanasiu Şandor*, profesor la pedagogia gr.-ortodoxă română din Arad şi *Dimitrie Constantini*, director suprem şcolar, cu locuinţa tot în Arad.

Acest din urmă moare însă, după reînfiinţarea mitropoliei gr.-ortodoxe române din Sibiu, întâmplată în 24 Decembrie n. 1864, şi episcopul Aradului, *Procopiu Ivacicovici*, respectând amintita

rezoluțiune împăratească, face propunere guvernului pentru între girea postului devenit vacant, prin numirea de episcop nou a unuia dintre următorii candidați recomandați de episcop: *Emanuel Mișici*, asesor la sedria comitatensă aradană, cu locuința în Arad, *Alexiu Popoviciu*, jude cercual în Șimand și *Lazar Mihailovici*, jude compestru în Radna.

Fiindcă dieceza Aradului era acum sufragana a mitropoliei din Sibiiu, și nu mai mult a patriarhiei din Carloveț, Consiliul regesc de locotenentă al Ungariei, care funcționa atunci, ca un fel de guvern provizoriu, trimite propunerea episcopului din Arad la Sibiiu, mitropolitului *Șaguna*, ca să-și dea părerea asupra ei și să spună el, care dintre cei trei candidați ai episcopului merită să fie numit de episcop mirean pentru dieceza Aradului, și numirea se va face conform dorinței mitropolitului.

Mitropolitul *Șaguna* răspunde însă Consiliului regesc de locotenentă, în 3 Septemvrie 1866, că nu poate să-și dea nici o părere, fiind vorba de *o chestie internă a bisericii sale, în care nu are nime dreptul să se amestece, decât numai oamenii bisericii*. Se provoacă *Șaguna* la canoanele prin cari e regulat din cele mai depărtate vremi felul, cum sunt a se administra averile bisericesti, la comune și la eparhii, și anume, prin oameni *aleși* de înșiși membrii comunității bisericesti, iar nu prin oameni *denumiți* în posturile lor din partea vreunei autorități publice civile, fie aceasta ori și care. În cazul dat *Șaguna* își rezervă dreptul, ca el să se îngrijască deci de îndeplinirea, *prin alegere*, conform canoanelor, a postului vacant de episcop diecezan la eparhia Aradului.

Consiliul regesc de locotenentă a aflat de bine și de necesar să se explice în fața lui *Șaguna*. Ii scrie deci din nou, comunicându-i, că așa a fost uzul dela 1853 încoace, că în astfel de cazuri, s'a cerut consentimentul patriarhului la numirea de epitropi diecezani și patriarhul și-a dat totdeauna învoirea, ba și-a exprimat în fiecare caz dat dorința, că dintre cei trei candidați, care să fie numit, și dorința lui a fost împlinită. De astădată însă nu se mai poate cere consentimentul patriarhului, fiindcă dieceza Aradului nu mai aparține acestuia, ci mitropoliei din Sibiiu; și mitropolitul *Șaguna* se conformează numai unor dispozițiuni *legale*, intrând în meritul chestiunii. Se poate, că *Șaguna* nu are cunoștință despre rezoluțiunea preainaltă din 6 Octomvrie 1852, fiindcă aceea, la dieceza, acum mitropolia Sibiiului, nu s'a referit și nu se referă; ea însă există, are putere de lege, și patriarhul, precum și episcopii săi sufragani, au luat-o la timpul său fără împotrivire la cunoștință și s'au conformat ei întru toate.

Mitropolitul *Șaguna* nu cedează, ci într'un memorand mai lung răspunde Consiliului regesc de locotenentă al Ungariei, în 24 Decemvrie 1866, sub numărul 205 Mit., următoarele:

„La declarațiunea mea din 3 Septembrie a. c., numărul 191, Inaltul consiliu regesc de locotenentă al Ungariei a binevoit a-mi răspunde, la 25 Noiembrie a. c. sub numărul 70.545, că eu, în chestia din întrebare iau de singură cinosură numai ordinațiunea Ministerului de culte, pe care astfel o tâlcuiesc, ca și cum denumirea episcopilor diecezani ar fi rezervată Ministerului de culte, pe când dintr'o combinare făcută cu totdinadinsul asupra pertractărilor preliminare se vede apriat, că dispozițiunile legale, cari există în privința denumirii episcopilor diecezani în Ungaria și părțile anexate acesteia, altele sunt, cari mie pentru aceea nu-mi pot fi cunoscute, pentrucă ele se refer numai la Ungaria, și din cauza aceasta Inaltul consiliu află de lipsă a mă clarifica în privința urzirii și valabilității acestei dispozițiuni, făcându-mi cunoscute toate împrejurările în cari a fost luată.

După acestea apoi, Inaltul consiliu de locotenentă a binevoit a-mi aminti prea înalta rezoluțiune a M. Sale, ces.-reg. și apostolice, Domnitorul nostru, din 6 Octombrie 1852, de cuprinsul, că pentru ținerea în evidență și pentru asigurarea averii diecezelor greco-orientale, în locul celor doi episcopi din statul preoțesc, cari pe baza decretului cancelariei aulice ungare din 22 Decembrie 1794 erau în funcțiune la toate diecezele greco-orientale din Ungaria, din Voievodina sârbească, și Banatul timișan, care a existat atunci, nu altcum și din Croația și Slavonia, să se denumească câte doi episcopi dintre mireni, fără salariu, — ordonându-se totodată în privința denumirii acestora din caz în caz, ca episcopul concernent, sau administratorul episcopesc numit de M. Sa, ces.-reg. apostolică, iar în neființa acestuia, consistorul concernent, să propună patriarhului și mitropolitului dela Carloviț, indivizi dintre civili și militari, cu judecată matură, nepătați, independenți și după puțință de aceia, cari locuiesc la reședința episcopescă și propunerea aceasta să se subștearnă prin patriarhul-mitropolit, împreună cu părerea sa, dicasteriului țării, care va mijloci denumirea.

Mai departe, Inaltul consiliu a binevoit a mă asigura și despre aceea, că rezoluțiunea aceasta s'a împărțășit la timpul său, prin adresa Ministerului de culte din 5 Noiembrie 1852, atât cu patriarhul din Carloviț, cât și cu toți episcopii de legea greco-orientală din Ungaria, din fosta Voievodină sârbească, din Croația și Slavonia, cari toți, fără nici o piedecă au și primit-o și au stabilit modalitatea, după care, dela anul 1853 încoace, la toate diecezele greco-orientale s'au instituit și se află în funcțiune, câte doi episcopi mireni. Iar dacă prea înalta rezoluțiune de care e vorba, la timpul său mie nu mi-s'a comunicat, zace în natura lucrului, fiindcă ea nu s'a referit și nici astăzi nu se referă la dieceza transilvană, care pe atunci nu era ridicată la demnitatea de mitropolie.

Cu privire la toate acestea, însuflețit de frica lui Dumnezeu, recunosc însumi părinteasca grație a M. Sale, ces.-reg. apostolice,

dovedită de nenumărate ori față de biserica noastră și cu deosebire față de noi, Românii aparținători bisericii greco-orientale, precum și iubirea de dreptate a M. Sale, recunoscută în toată țara, și aceasta, după puțințele mele pretutindenea și totdeauna în faptă o și mărturisesc, conform diregătoriei mele arhipăstorești, — dar *imi țin de strânsă și conștiențioasă datorință a susținea și apăra principiile și instituțiunile cardinale ale bisericii noastre, atunci, când pe acelea le vatămă ordinațiunile înaltului guvern și unde acestea știrbesc interesele, atât ale M. Sale, ces.-reg. apostolice, cât și ale patriei, mai ales legile cele mai nouă ale acesteia.*

Din aceste cauze temeinice, sunt silit deci a declara cu supunere, că eu rămân credincios pe lângă principiile și instituțiunile cardinale ale bisericii noastre, pe cari cu privire la chestia din întrebare, le-am înșirat și la 3 Septemvrie a. c. sub numărul 191. Intru susținerea lor, îndrăznesc a face observarea, că fiind inițiat și rutinat, atât în organismul bisericii noastre, cât și în ordinațiunile guverniale, date înainte de anul 1848, nu de altcum și în ordinațiunile fostului Ministeriu absolutistic, — eu din combinarea aceloră nu văd alta decât, că prin ordinațiunile guverniale se recunoaște numai starea din afară a bisericii noastre, nu și organismul ei intern, bazat pe sfânta scriptură și pe canoanele sfinților părinți. Nu se recunoaște dreptul public și privat al bisericii noastre, și despre aceasta dau dovezi nerăsturnabile ordinațiunile guverniale, invocate și amintite în intimatul mai sus atins, precum și *Rescriptul declaratoriu* din anul 1779 și *Sistema consistorială* din 1782¹⁾. Spre ilustrare îndrăznesc a cita din *Sistema consistorială* singur numai articolul 10 din secțiunea a doua, care sună astfel: La confrontarea faptelor cu legile și la desbaterea judecătorească a trebilor, — în caz numai că nu stau în contradicere cu cuprinsul înduratului rescript declaratoriu și cu sistema aceasta consistorială, — vor servi și pe viitor de normă: 1. Sfânta scriptură, adecă testamentul vechiu și nou; 2. Canoanele apostolilor; 3. Cele șapte soboare ecumenice și nouă locale; 4. Sfinții părinți, numiți în canonul al doilea trulan; 5. Insuși directoriul, care de rând se zice „*Cormesaia*“.

Va să zică, sistoarele noastre, la confrontarea faptelor cu legile și la desbaterile judecătorești asupra trebilor numai pe lângă respectarea amintitei restrângeri și nu altcum se pot folosi de sfânta scriptură, de învățăturile și canoanele sfinților părinți, cu un cuvânt, de dreptul public și privat al bisericii noastre!

Nu e nici o mirare deci, că Ministerul absolutistic al cultelor,

¹⁾ *Rescriptul declaratoriu* (Rescriptum declaratorium) era legea dată de împărăteasa Maria Terezia, la 16 Iunie 1779 pentru regularea afacerilor interne bisericești ale celor de legea greco-ortodoxă de sub conducerea patriarhului sârbesc din Carloviț, iar *Sistema consistorială*, compusă în anul 1782, forma regulamentul de executare a acestei legi de regulare a cultului greco-oriental.

cu eludarea dreptului public și privat al bisericii noastre, a folosit precedentele acestea pentru a face M. Sale, ces.-reg. apostolice, domnitorului nostru, o reprezentățiune, la care apoi a urmat în 6 Octomvrie 1852 acea prea înaltă rezoluțiune, că pentru ținerea în evidență și asigurarea averii diecezelor greco-orientale, în locul celor doi epitropi din cinul preoțesc. cari se aflau în funcțiune în temeiul decretului cancelariei aulice ungare din 22 Decemvrie 1794, să se numească la toate diecezele greco-orientale din Ungaria și părțile anexate acesteia, prin dicasteriul țării, câte doi epitropi nesalarisați, luați dintre mireni.

Binevoiască Înaltul consiliu regesc de locotenență a-mi permite, ca pe temeiul cunoștințelor culese din organismul bisericii noastre, să-mi dau părerea și asupra instrucțiunii Ministerului absolutistic al cultelor, pe care a binevoit a mi-o împărțăși și care se referă la obiectul din întrebare.

Părerea mea în privința aceasta se concentrează într'aceea, că lăudatul ministeriu așa dispune prin instrucțiunea sa despre averea diecezelor noastre, ca și când biserica noastră nu ar avea în privința aceasta nici un organism, nici o lege, nici o instituțiune. Dar nu e așa!

Lăudatul ministeriu ar fi trebuit să știe, că biserica noastră nu e vreo⁴ instituțiune sau societate de eri, de alaltăeri, care să aibă trebuința de organizare, ci biserica noastră e cel mai vechiu cult în Ungaria și Transilvania, iar despre aceasta dau mărturie apriată și nedubioasă *icoanele sfinților de pe coroana Sfântului Stefan, primul nostru rege, sfinții către cari biserica noastră și astăzi e cu o cinstire deosebită*²⁾. Că mai departe, biserica noastră e o parte principală a bisericii universale primitive creștinești, cunoscută sub numirea de „*biserică orientală*“, al cărei fundator e însuși domnul nostru Isus Cristos. Bazele ei o formează Sfânta scriptură și învățăturile apostolilor, cu ale sfinților părinți împreună, iar în toate părțile lumii mari, instituțiunile bisericii noastre sunt respectate ca clasice, din care motiv bărbății științelor, fără deosebire de religiiune, studiază până în zilele de astăzi instituțiunile bisericii noastre, înavuțind cu opurile lor clasice literatura bisericească.

Toate acestea le-am atins, nu pentru că ași voi să țin conferință despre organismul bisericii noastre, ci numai pentru a arăta,

²⁾ În adevăr, coroana ungară, cu care au fost încoronați toți regii Ungariei, cu începere dela Stefan (1000), până la Carol IV (1916), — cu excepția lui Iosif II, care a refuzat încoronarea, — e împodobită cu mai multe *iconițe*, cari reprezintă sfinți sărbătoriți numai de biserica greco-ortodoxă, nu și de cea catolică, și anume pe cei doi Arhangheli *Mihail* și *Gavriil*, pe Sfântul *George*, Sfântul *Dimitrie* și pe Sfinții *Cosma* și *Damian*, iar sub fiecare e pus numele în limba greacă, cu litere grecești. O dovadă convingătoare deci, că coroana ungară nu mai e cea originală a Sfântului Stefan, care a pierit demult, ci e alta, de proveniență greco-ortodoxă, adusă din Bizanț.

că instrucțiunea suslăudată a Ministeriului absolutistic de culte, pe deoparte *e de prisos* pe de altă parte *e anticanonică față cu biserica noastră*. Afirmarea aceasta a mea, în afară de canoanele citate din partea mea la 3 Septemvrie a. c. sub numărul 191, se adeverește și mai lămurit din următoarele canoane, și anume :

1. Din canonul 25 al soborului ecumenic IV., care sună astfel : „Deoarece unii mitropoliți, după cum adeseori auzim, părăsesc turmele încredințate lor și amână hirotoniile episcopilor, — a legiuit sfântul sinod, ca hirotoniile să se facă în restimp de trei luni, dacă numai lipsa neapărată nu ar face cumva, ca să se prelungească timpul amânării. Iar nefăcând aceasta să se supună ei la pedeapsă bisericească și venitul bisericii văduvite să se păstreze la *economul bisericii* (eparhiei), — neatins.”

2. Din canonul 24 al soborului antiohian, care spune: „Drept este, ca cele ce sunt ale bisericii să se păstreze cu toată grija, cu bună cunoștință și cu credință în Stăpânul tuturor și judecătorul Dumnezeu. Se cade ca ele să se chivernisească după judecata și puterea episcopului, căruia este concrezut tot poporul și sufletele celor ce se adună în biserică. Și să fie evidente cele ce se țin de biserică (eparhie), *după știrea presbiterilor și a diaconilor*, cari sunt pe lângă dânsul, ca ei să știe și să nu piardă din vedere cele ce sunt proprii ale bisericii (eparhiei) și nimic să nu le fie necunoscut, ca dacă s'ar întâmpla să moară episcopul, fiind evidente cele ce se țin de biserică, să nu se strice sau să piară, dar iarăș, nici cele ce sunt proprii ale episcopului să nu se ieie sub nume de lucruri bisericești. Căci e drept și plăcut înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, ca episcopul, cele ce sunt ale lui, să le lase cui va vrea, iar cele ce sunt ale bisericii, să se păstreze pe seama ei, ca astfel nici biserica să nu pătimească vreo daună și nici episcopul să nu se lipsească pentru biserică, sau să cadă în nevoi cei ce se țin de dânsul, iar prin aceasta dânsul să se îngreuneze cu blăstăm după moarte”.

3. Din canonul 25 al aceluiaș sobor antiohian, care spune : „Episcopul să aibă putere peste lucrurile bisericii, ca acelea să le întoarcă în folosul tuturor celor lipsiți, cu multă grije, și cu frica lui Dumnezeu, iar el însuș, dacă e în lipsă, să aibă parte de cele ce-i trebuiesc spre folosul cel de lipsă al său, și al fraților, cari la dânsul sunt primiți ca oaspeți, pentru ca așa ei să nu ducă lipsă nici decum, după dumnezeiescul apostol, care a zis, că având nutriment și îmbrăcăminte, cu acelea ne vom îndestuli, iar dacă cu acelea nu ar fi îndestuliți, ci ar trage lucrurile în folosul lor și venitele bisericii, sau fructele țarinelor, nu le-ar chivernisi *după chibzuiața presbiterilor și a diaconilor*, ci ar da voie casnicilor, sau neamurilor, ori fraților sau fiilor, ca socoțile bisericii prin ei să sufere pe ascuns vreo scădere, — unul ca acela să deie seamă despre chivernisire la sinodul eparhiei, iar de cumva și altmintrelea s'ar învinui episcopul, sau presbiterii cari sunt cu dânsul, că trag

la sine cele ce se țin de biserică, sau din țarini, sau din orice altă treabă bisericească, încât unii săraci să fie apăsați și așa să se arunce nelegiuire și ocară asupra socoții bisericești și asupra celor ce în acest chip chivernisesc: aceia încă să capete îndreptare, căutând sfântul sinod aceea ce se cuvine”.

4. Din canonul 35 al soborului din Cartagenea, care spune, că: „Episcopii, presbiterii, diaconii, sau orice clerici, cari nu au nimica, dacă după înaintarea lor, pe timpul episcopiei sau al clericatului, ar cumpăra țarini sau orice moșii pe numele lor, să se socotească de intrați cu volnicie în bunurile domnești, dacă după vreo slătuire nu le-ar lăsa cumva bisericii. Dacă însă din dăruirea cuiva, sau prin moștenire dela rudeni, ar ajunge ceva la dânșii, cu aceia să facă după voia lor. Iar de cumva le-ar trage iarăși la sine, după ce odată le-au fost cedat, să se judece ca nevrednici de onoarea bisericească și ca răi”.

5. Din canonul 36 al atinsului sobor din Cartagenea, care spune: „Presbiterii să nu vândă lucrurile bisericii în care s'au sfințit și nici unui episcop să nu-i fie iertat a face abuz cu vre-un lucru care se ține pe moșia bisericească. Așisderea s'a aflat de bine, ca presbiterii, fără rânduiala episcopilor lor să nu vândă lucrurile bisericii în care sunt sfințiți, precum nici episcopilor nu le este iertat a vinde moșiile bisericii, fără știrea sinodului și a presbiterilor săi. Nefiind dară lipsă, să nu fie iertat episcopului a face abuz cu lucrul ce se ține de moșia bisericească”.

6. Din canonul 84 al aceluiaș sobor din Cartagenea, care spune: „De cumva vre-un episcop mai vârtos ar lăsa ca moșteni neamurile sau pe cei ce nu-i sunt neam, iar nu biserica, să se zică lui *anatema* și după moarte numele lui să nu se pună între preoții lui Dumnezeu, nici să se poată desvinovați de cumva a murit fără testament, pentrucă atunci când se face episcop, el trebuie să facă rânduială dreaptă despre lucrurile sale, amăsurat stării lui”.

7. Din capul 57 al pravilei românești, care sună astfel: „Toate celea ce le-a avut episcopul înainte de a se face episcop, le poate da unde va vrea și le poate împărți în vieață și la moarte, iar cele ce le-a agonisit ca episcop, sunt ale bisericii, adevă ale eparhiei și ale mitropoliei și despre acelea nu poate face testament. Dacă însă s'ar întâmpla, ca episcopul să fi primit oarecari lucruri dela părinții săi, dela unchi, frați sau dela alte rudeni ale sale, acestea le poate împărți între aceia și poate face cu ele ce va vrea. Mai departe, după moartea episcopului, nimenea să nu înstreineze ceva din lucrurile lui, ci acelea, pe lângă consemnare, să le primească *economul*, în ființa de față a clerului și să le păstreze gata până la venirea altui episcop și apoi să le predee acestuia”.

Și-acum, după ce am arătat, că instrucțiunea ministerială din întrebare, e de prisos și e nelegiuită, ce privește mai departe

împrejurarea atinsă în sus lăudatul intimat al Înaltului consiliu regesc de locotenentă, că adevăratul Ministeriu de culte pentru aceea nu a împărtășit și cu mine atinsa rânduială a sa, pentrucă la anul 1852, dieceza noastră nu era ridicată la demnitatea de mitropolie, fie-mi permis a face cu supunere observarea în privința aceasta, că biserica noastră transilvană a ținut la anul 1850, în 12 Martie, sinod eparhial, sub prezidenția și conducerea mea, când apoi sinodul acesta, după cum se vede din procesul verbal luat cu acea ocaziune, — pentru manipularea și inspecționarea averilor diecezane și a altor fundațiuni bisericești și școlare, prin articolul 20 al statutului său a așezat o *epitropie eparhială*, compusă din doi membri din cler și din patru membri mireni, pe cari sinodul *i-a și ales* și i-a provăzut cu instrucțiuni luate din canoanele bisericești. Sinodul nostru eparhial a subșternut la înaltul Ministeriu de culte deciziunile sale, spre întărire, pentru ca acelea să aibă valoare și față de jurisdicțiunile civile, dar la rugărea noastră *nici un răspuns nu am primit*, cu toate că noauă ani ar fi putut fi de-ajuns pentru a ni-se trimite. Și astfel, din această îndrăznesc a deduce, că fostul ministeriu de culte, *doară din altă cauză nu a trimis ordinațiunea de sub întrebare și diecezei noastre ardeline, iar nu pentru aceea, fiindcă aceasta dieceză la anul 1852 încă nu era ridicată la demnitatea de mitropolie!*

În fine, ce privește împrejurarea atinsă în intimatul mai sus lăudat al Înaltului consiliu regesc de locotenentă, că adevăratul patriarhul sârbesc, cu toți episcopii sufragani, a *acceptat* ordinațiunea ministerială despre instituirea celor doi epitropi mireni pe lângă fiecare episcop, iar în consecință, ordinațiunea dela anul 1853 încoace a fost executată fără nici o împedecare, declar cu supunere, că convingerea mea este aceea, cumcă Excelența Sa, patriarhul sârbesc și Preasfințitii episcopi n'ar putea invoca o altă cauză pentru supunerea lor față de aceasta ordinațiune, decât numai aceea, că ei *cu inimă mâhnită și amărâtă au aflat de bine și de consult a suferi cu toată răbdarea pornirile dușmănoase ale Ministerului absolutistic de culte, pe cari la toată ocaziunea și le-a manifestat față de biserica noastră și că ei se aflau în acea speranță firmă, că bunul Dumnezeu și augustul nostru rege va aduce timpul norocos, când va înceta domnirea arbitrară a celui ministeriu absolutistic, luându-și locul, la conducerea trebilor patriei, un guvern drept și legal.*

Premitându-le toate acestea, convingerea mea o concentrez în aceia, că eu m'ași face perfid față de Majestatea Sa, regele nostru apostolic, față de patrie și legislațiunea ei cea mai nouă, iar în științele acelea, pe cari un arhieru trebuie să le poseadă, ași arăta o ignoranță și o neprocopsire nescuzabilă, dacă pe lângă atâtea preainalte manifeste regești, cuvinte de tron, rescripte regești, adresate dietelor, și pe lângă atâtea reprezentațiuni dietale nu a-și avea îndrăzneala de a ruga din nou cu supunere Înaltul

consiliu regesc de locotenentă, ca să binevoiască a-mi lăsa mie spre rezolvare obiectul din întrebare, astfel, ca conform organismului bisericii noastre, să fac dispozițiunile trebuincioase, ca dieceza noastră aradană, ca singura proprietară legiuită a averii aflătoare la episcopia ei, *într'un sinod eparhial al ei, în înțelesul instituțiilor bisericești mai sus amintite, să aleagă o epitropie pentru asigurarea și chivernisirea averilor diecezane, care epitropie să fie apoi datoare să deie din timp în timp socoteală sinodului diecezan despre averile episcopiei.*

Dreptul acesta pe seama sinodului diecezan eu îl deduc, nu numai din canoanele bisericești mai sus amintite, ci chiar și din articolul 6 al rescriptului declaratoriu, pentrucă dacă aci se dă dreptul singuraticelor comunități bisericești (parohii) *de a-și alege și denumt ele* pe epitropii bisericești pentru manipularea și asigurarea averii bisericilor lor parohiale și de a cere dela ei socoteală la finea fiecărui an, — e foarte natural că nici complexului tuturor comunităților bisericești ale unei dieceze, adecă eparhiei, nu se poate denega acest drept, care și ei i se cuvine, ca unei comunități mai ample (universități), adecă dreptul de a dispune de averile ei, de a alege și pune epitropi ca să le păstreze și să deie socoteală eparhiei despre ele, ca legiuitului proprietar al averii.

Dar nici nu poate fi aceasta altmintrelea în patria noastră, acum constituțională, ale cărei legi de astăzi au deslegat biserica noastră creștinească din cătușele politice și înaltul guvern dă drept chiar și singuraticelor asociațiuni civile de a-și manipula averile, a se îngriji și a lua dispozițiuni în folosul acelora. Mai mult drept și un altfel de drept, nici biserica noastră nu cere dela înaltul guvern în chestia averilor eparhiale! Și aceasta pe temeiul citatelor canoane bisericești, cari sunt efluxul natural al Sfintei scripturi, în care se spune, că creștinii cei dintâi, vânzându-și casele, vitele și țarinele lor, prețul acelora l-au adus și depus la picioarele apostolilor, în chip de milostenie, pentru ca apostolii să împartă milosteniile la toți, după lipsurile fiecăruia; iar când s'au arătat nemulțumiri din partea creștinilor pentru aceasta împărțire făcută prin apostoli, aceștia adunând mulțimea învățăceilor, i-au provocat pe toți cei de față *să aleagă dintre ei șapte bărbați*, cărora să li-se încredințeze lucrul acesta, iar apostolii să se ocupe numai cu rugăciuni și cu vestirea cuvântului dumnezeesc.

Propunerea aceasta a fost plăcută la întreaga mulțime, care *a și ales numai decât pe cei șapte diaconi*, însărcinați, ca epitropi, cu chivernisirea averii comune, și așa a sporit la ei cuvântul lui Dumnezeu, iar numărul învățăceilor s'a înmulțit.

Sibiu, 24 Decemvrie 1866.

(ss) ANDREI BARON de ȘAGUNA,
Arhiepiscop și Mitropolit.

Memorandul acesta al mitropolitului Șaguna, compus de el însuși în ungurește și păstrat în arhiva mitropolitană din Sibiiu, împreună cu traducerea românească, făcută de *Miron Romanul*, pe atunci protosințel în Arad, iar mai târziu urmașul lui Șaguna în scaunul mitropolitan, — formează o nouă și clasică mărturie despre temeinicia și energia cu care știa Șaguna să apere drepturile și instituțiunile bisericii sale.

Consiliul regesc de locotenență, care era pe atunci în ființă, (ungurește îi zicea *Helytartótanács*, iar nemțește *Statthaltere*) sigur că a rămas convins despre justețea cererii lui Șaguna, de a fi lăsată în grija sa alegerea episcopiei diecezane din Arad; dar fiindu-i legate mâinile, — căci era organ de executare, nu de legiuire, — nu a putut împlini dorința lui Șaguna, ci a numit el, fără a mai scrie ceva lui Șaguna, pe al doilea episcop al diecezei aradane, în persoana lui *Emanuel Misici*, primul candidat dintre cei trei recomandați guvernului de către episcopul diecezan din Arad.

Nu se va fi așteptat de altcum nici Șaguna la împlinirea necondiționată a cererii sale, știind el foarte bine, că rezoluțiunea cu pricina, dată fiind de Împăratul, are putere de lege și până nu e revocată, sau înlocuită cu alta, are să fie respectată și executată. El și-a spus însă părerea asupra ei cu toată franchețea. A declarat-o de „*anticanonică*” și de „*nelegiuită*”. Că patriarhul și episcopii ceilalți toți au acceptat-o, executându-o fără împotrivire, — n'are a face. Pentru Șaguna ea tot „*anticanonică*” și „*nelegiuită*” rămâne. Și condamnă Șaguna pe arhierii cari au primit-o fără împotrivire? Nu. Nici măcar atâta nu spune despre ei în memorandum înaintat consiliului de locotenență, că *toți au greșit* când i-au acceptat cuprinsul, ci caută să-i scuze în mod înduioșător de frumos, comunicând consiliului, că știe el, Șaguna, *cum au primit* ceilalți arhierii, cu patriarhul în frunte, rezoluțiunea împărătească: „*cu inimă mâhniță și amărâtă*” și cu răbdarea cu care erau obișnuiți să primească „*pornirile dușmănoase ale ministerului absolutistic de culte*”, — așteptând zilele mai bune.

Pentru o mai ușoară înțelegere a tonului, aproape acuzator, folosit de Șaguna în acest memorandum față de ministrul absolutistic de culte, va fi bine să se știe, că e vorba de ministrul *Leo Thun*, care sub absolutism avea resortul cultelor și al instrucției publice, de omul, cu care Șaguna a avut multe și grave conflicte. La dese sale petiții, adresate ministrului, Șaguna nu primea nici un răspuns, ori apoi primea răspuns evasiv, nici cald nici rece. În cele din urmă și-a pierdut apoi și Șaguna răbdarea și s'a adresat cu un lung și temeinic memorandum deadreptul monarhului, cerând dela acesta scut și apărare, nu pentru sine, ci pentru biserica sa; iar împăratul a dojenit cu asprime pe sfetnicul său *Leo Thun*, îndrumându-l să-și însușească altă purtare față de Șaguna și biserica acestuia.

Am văzut dealtcum și din memorand, că actele sinodului eparhial, (ținut la 1850 în Sibiiu), cari au fost trimise imediat ministrului de culte la Viena spre aprobare, au rămas nouă ani la minister, fără a se da lui Șaguna vre-un răspuns, cu toate că răspunsul a fost urgentat de mai multe ori. Și aici este de căutat motivul, că rezoluțiunea împărătească din anul 1852 lui Șaguna nu a fost trimisă. Ministrul Thun a văzut adecă din actele sinodului sibiian dela 1850, că Șaguna l-a prevenit și *și-a ales el însuși* o epitropie eparhială, conform canoanelor, prin urmare pentru Șaguna e de prisos rezoluțiunea. S'a răzbunat însă asupra lui Șaguna așa, că nouă ani de zile a ținut la sine actele sinodale, fără a da răspuns lui Șaguna, dacă sunt întărite de guvern hotărârile luate în sinod; sau nu?... A fost răzbunarea unui om foarte mic la suflet, care nu a atins întru nimica marele suflet al lui Șaguna!

TEODOR V. PĂCĂȚIAN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Autobiografie *)

(Epoea dela 1881—1915.)

Dedicată. *Românului ardelean*, care s'ar socoti cel mai inteligent, mai moral, mai harnic și mai nelocuibil în gospodăria noastră națională.

Prea Stimată Domnișoară!

Aveți dreptate: „sint pus ad acta”, cu toatecă trăiesc. În tot cazul n'am murit eu, ci regretatul *George Bănuț*, tânărul și meritosul actor al Teatrului Național din Cluj.

Da, pentru moment sint și mai izolat, locuind aproape de granița de Vest, în târgușorul *Tinca*. O localitate liniștită, cu o climă dulce de Rivieră.

— Mă bucur, că „odinioară” profesorul de românească, amicul Lupeanu dela Blaj, v'a făcut o lecție de-un ceas despre „generația Lucefărului”, neuitând nici pe inițiatorul revistei“.

— Ce date biografice să vă trimit?

Am vreo patru autobiografii, dintre care cea mai scurtă e:

„M'am născut pricinuind dureri; trăiesc cu ele — de-aș muri, fără să le mai simt!“

— Vă trimit totuși, prin bunăvoința revistei „Transilvania”, paginile autobiografice, scrise în preajma plecării mele în războiu, din care vă puteți convinge de valoarea mea până în anul 1915, când eram încă burlac, comedian, scriitor și... om sărac.

... A, de-atunci lucrurile s'au schimbat radical și mereu înspre bine: M'am însurat, m'am rotunzit, m'am burghezit, m'am rostuit. Azi am casă, grădină, vie și... bani (noroc că hoții nu citesc „Transilvania”); ba, să nu-ți crezi ochilor: sint avocat „al legii celei nouă” și-mi curg banii 'n pungă, ca țărițele la moară.

De-acu, adio literatură umoristică!

Sint om serios, în rând cu lumea, încadrat în partid, șef de organizație, cap de listă și — ce mai incoace-incolo? — viitor ministru.

... Vă pare problematic?

De, ce?... când nouă din colegii mei de facultate au fost diferiți șefi de resort, subsecretari de stat și chiar miniștri...

Să fiu eu mai redus decât toți acești amici?

Crează ei! DVoastră sinteți, probabil, de altă părere.

Cu sărutări de mâni:

Tinca, 15 Iunie 1928.

A. P. BĂNUȚ.

Motivarea acestei scrieri premature.

Biografiile oamenilor mari apar după moartea acestora; uneori în fruntea operelor lor literare-științifice. Apariția biografiei mele înainte de-a fi murit și înainte de ce operele mele literare ar fi văzut lumina tiparului, — se explică, pe lângă lipsa de modestie, prin faptul sinistru, că Monarhia Austro-Ungară m'a invitat în scris, să-mi achit datoria de „glotaș Cl. B”.

Precum știți, sînt Român. Iar celce „Român zice... viteaz zice”. E deci probabil, ca pielea mea ciuruită de gloanțele potrivnice să decoreze și ea în curînd vrutul din așa-zisele „câmpuri de onoare”.

Or, viața și faptele fiecărui Român sînt vrednice de-a fi cunoscute în straturi cât mai largi. Subsemnatul, după ce sînt un bărbat destul de vrednic, mai am și-un suflet milos: n'aș vrea ca vre-unul din bunii mei prieteni să se piarză pe tărîmul necunoscut, ce se chiamă „viața și activitatea mea”. Pătruns de înțelesul vorbelor lui Labruyère „l'homme est né menteur” — n'aș sili bucușos pe nici un critic, ca 'n temeiul străvechiului „de mortuis nil...” să mă laude, mai mult decît merit. Însfârșit, oricât de conștiințioasă, nici o biografie scrisă de altul, nu poate egala în competență această autobiografie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Introducere.

Doamnelor și Domnilor!

Nu sînt o inteligență scăpărătoare, ca atâtea altele. Nu sînt un caracter de bronz, de care se găsec cu duiumul în sânul neamului românesc. Nu sînt nici moralitatea intrupată, cum obișnuesc a fi teologii de Roma. N'am produs, vai, atâtea opere literare-culturale, să pot umplea cu ele vreo bibliotecă centrală. Nu's nici vreun Român mare, avînd abia 1 m. 68 înălțime. Nu sînt nici măcar o forță indispensabilă, încât pot muri hodînit, fără să cășunez mașinării naționale vreo pierdere ireparabilă.

Cu conștiința liniștită, cercetătorii vieții mele obscure, imi vor da următoarele note de clasificție:

- a) Inteligența.... mediocră.
- b) Moralitatea... slăbuță.
- c) Sirguință lipsă.
- d) Caracterul.... neexprimat, fiind mereu în plină formațiune.

În consecință, pedagogii români sînt dispensați de-a mă prezenta tinerimei studioase drept model, (ar fi dezastruos pentru ambiția fragedelor mlădițe naționale), iar cititorii vîrstnici, gîndindu-se la minunatele însușiri intelectualo-morale cu care i-a înzestrat zodia lor mai norocoasă, — întîi, mă vor ierta în

numele iubirei deaproapelui, apoi, compătîmîndu-mă din adîncul inimei lor nobile, vor ofta, zicînd întru sine, ca Fariseul :

„Mulțumescu-ți Ție-Doamne, că nu sint ca acest grecocatolic păcătos !”

Tratare.

Am văzut lumina lampei în târgușorul Cohalm, în noaptea de 23 Octomvrie a anului 1881, an memorabil nu numai pentru „conferența națională sibiană” ci și pentru c'a dat neamului românesc o serie de bărbați remarcabili, exclusiv subsemnatul.

În sângele meu se sbat în desacord năzuințele alor două neamuri : *boierii* și *iobagii*. După mamă sint nobil de Copăcel, iar după tată Român simplu, depe Târnavă.

La vârsta de doi ani pierd pe tatăl meu, pe vremuri „jurist de Sibiu” protejat de Aron Pumnul și 'n urmă judecător de ocol în satul lui, — când să mîntui întâia primară, mă părăsește și maica mea frumoasă și bună și dragă și cu ea se duce toată bucuria copilăriei mele.

Urmez anul al doilea la școala săsească din Făgăraș, în care și-a mai făcut studiile, și câte-un alt „Dummer Kerl”. Celelalte două clase primare le urmez în școala grănițearască din Copăcel. Dumnezeu să-l hodinească pe iubitul meu dascăl Dumitru Pop, de feliul lui din Tohanul vechiu, că bune și frumoase lucruri ne-a învățat în cei doi ani, pe care n'am să-i uit cât 'oiu trăi !

Românește și nemțește știam acum „perfect”. Ca să 'nvăț și limba statului, mă 'ntorc iar la Făgăraș, urmînd doi ani la școala civilă ungurească. Latina o învățam „facultativ” la un profesor săcui, Perdy, care purta două perechi de ochelari și-avea o mână grea ca plumbul. Cu toatecă aveam nota foarte bine la toate obiectele, omul ăsta nu mă mai scotea din „fliște” și din pămîtuțe, ba mă trăgea și de urechi, așa din pură plăcere. Nedat cu astfel de gesturi pedagogice, după o oră de latină, trag o fugă de două ceasuri, dela Făgăraș la Copăcel, jeluindu-mă între lacrimi unchiului meu, fie-iertat, că nu mai învăț latina și pace ! Lucrul, spre norocul meu, nu s'a 'ntâmplat, dar a avut totuș o consecință : anul următor am plecat la „Mecca românească” din unghiul Târnavelor, unde după câțiva ani am și absolvit liceul.

... În Blaj, cel mai însemnat eveniment al anului era pentru mine „lăsata secului”, când jucam teatru. Măria-Sa Episcopul Vasile al Gherlei ne era pe-atunci Rector al „Internatului Vanccean” și ne localiza fel de fel de piese, mai cu seamă comedii de Molière și de Goldoni. De „succesele” mele teatrale, poate

mărturisi și părintele protopop Ilie Dăianu dela Cluj și alți cunoșcuți din vremea aceea.

Incolo eram obraznic cumsecade. Mă certam deseori cu „asupritorii” din internat și făceam pe anarhistul în fruntea colegilor, când era vorba să eluțăm vre-un drept, ca: desființarea „topșei” (un fel de mămăligă pripită cu brânză iute); participarea la vreo serată dansantă; vreun ceaiu cu rom etc. Colegii mei de clasă erau unanimi: *jurist* trebuia să mă fac! După bacalaureat trec deci la *Cluj*, studiând doi ani drepturile în cafenelele „Grand, Europa și Kikaker”. Plictisit însă curând de „betyár”-ismul mărginit din acest cuib de gentry unguri, trec la *Budapesta*, unde, alături de intensivele studii juridice din „Gambrinus”, încep a mă interesa tot mai sistematic de literatură. După câteva „convorbiri literare” cu prietenii Montani, Ciura, Goga, Lupaș, Ion Lăpedatu, Stanca etc. întemeiez revista „Luceafărul”, copilul meu plâpând, adoptat mai încoalea de-un tată sdravăn și vinjos, amicul O. C. Tăslăuanu.

Fiind în acest timp foarte ocupat cu „literile” uit firește, că „colloquez” din drept, nu-mi pot legitima progresul în studiile juridice, iar Blajul, adus în corn de capră, îmi rade frumusețea bursa de 300 de coroane, pe care trebuia s'o mai „gust” vreo doi ani de zile.

— La vârsta de 20 de ani un „punct de întoarcere” în viața mea. Fac, din păcate, cunoștința unui inventator genial și după câteva zile de desbateri, mă hotărâsc „să-l ajut” în ajungerea scopului. Las „Luceafărul” în grija ortacilor și plec (via: Viena, Zürich, Paris — aci zăbovesc o leacă —) la Cherbourg, unde îmbarc pe vaporul „Saint-Paul” și navigez la New-York.

Miezul lui Noemvrie. Patru zile și patru nopți, furtună cumplită. Un spital era întreg vaporul; creștinii plâng, jidovii se vaită bătându-și pieptul, toată lumea-i disperată, numai eu stau tare ca o stâncă în mijloeul valurilor furioase: eram convins de misiunea mea și știam că pronia susține pe mării săi bărbați.

Ajuns la New-York, mă etablez, ca un viitor milionar ce se respectă, la marele „Hotel Broadway”, umblând în dâra afacerii mele pela Societatea „Stientific American”. Dar americanul, scump la vorbă, îmi declară scurt, că el nu patentează din principiu motoare care umblă de capul lor. Preferă vechile mașini mânate cu combustibil. *Insfârșit... times is money... americanul mă salută foarte respectuos și... mai văzutu-l-am?*

Îmi rămâne răgaz să mă plimb vreo două-trei săptămâni prin New-York, admirând cartierul milionarilor (în șirul cărora n'aveam deci să intru niciodată), admir Central-Park-ul, Brooklyn Bridge, Atelierul lui T. Edison — abzic de planul de-a trece la San-Francisco... îmbarc din nou și strătai iarăși Atlanticul, admirându-i dimensiunile și dându-mi abia acuma seama de eroismul

lui Columb. Sosit în fine la Boulogne-sur-mère, aştept aci parale de-acasă, mă mai plimb de-alungul canalului Mânecei, reîmprespătându-mi în memorie grandioasele figuri ale lui Cromwell şi Napoleon şi regretând, întâiaoară în viaţa mea, că pământul e rotund... altfel puteam vedea cu luneta Dower, Portsmouth... poate şi Londra.

Paralele întârziând, gentilul cârciumar francez Gaston Forcioli din Boulogne mă trimite pe cheltuiala lui la Paris, unde-mi sosesc banii; mă achit cu mulţumită de Gaston şi încep numaidecât „pertractările” cu amabilii Francezi, (Ce deosebire, domnule, între Francezul de-o dulce locvacitate şi Jankee-ul rece şi ursuz!)

Drăguţii Francezi ne patentează momentan invenţia „menită să facă epocă în viaţa economică a globului”. Mai admir vreo două săptămâni minunile Parisului, y compris „Moulin rouge”, şi-apoi plec via Viena-Pesta aşă acasă în Ardeal, de unde-i mai trimit genialului meu tovarăş sumuliţa telegrafică de 4000 de franci, pe care-o papă deasemenea „fraţii noştri latini”.

O pauză de vreo zece zile. Specialişti parizieni iau la analiză minuţioasă invenţia patentată, constatând — curios lucru! — că „n teorie e posibilă, dar în practică, nu face!”

Deci „epocalul motor” dă faliment, iar genialul inventator se readînceşte 'n marea mediocrităţii, din care-şi scosese capul, pe semne numai ca să-i fac „preţioasă” cunoştiinţa.

Trezit din visul meu de mărire filantropică (plănuisem să fac uriaşe fundaţii şcolare-culturale), mă apucă un teribil „Katzenjammer” moral. Rând pe rând, vând restul de moşie, vând casa... mă 'mbolnăvesc de reumatism, de stomac, de apendicită... operându-mă în aceeaş săptămână cu regele Eduard al Angliei şi cu premierul de-atunci al Ungariei, baronul Géza Feyérváry. (Totdeauna am ţinut la o societate niţel mai selectă!)

Cu una-cu alta, stau aşă mahmur... vreo jumătate de an. În acest răstimp îmi fac un sever examen intelectual — moral, constatând următoarele:

1. E o mare nenorocire, dacă n'are cineva părinţi aspri şi răi ca focul, care să-l bată de câteva ori pe lună, până la vârsta de 24 de ani împliniţi;

2. Sint un redus, care n'a învăţat la timp atâta matematică, geometrie şi fizică, spre a putea judeca principiul basculei decimale şi-al forţei produse prin căderea unor globule, dela cutare înălţime;

3. Sint un încăpăţinat recidivist, ce n'a ascultat de sfatul prietenesc al filozofului *Dr. Eugen Heinrich Schmitt* (autorul voluminosului op „Gnosis”), fost profesor de matematică şi de fizică, care-mi spusese: „Te-asigur, amice, că maşina nu va

funcționa. Cu ideea asta s'au ocupat sute de oameni și s'au cheltuit milioane de bani — zadarnic !"

4. Sînt o fire *dedublată*, căreia inteligența îi spune totdeauna bine, iar pasiunea totdeauna o minte ;

5. Sînt un *simplu* măgar, dacă am putut crede că „revoluția economică a globului” va inscena-o un Român ortodox.

— Pe cînd mă bălăbăneam cu chestiuni subiective, „Societatea noastră teatrală” — obiectivă cum o știți — publică o bursă pentru un *comedian*.

Comedian îi trebuia ? Da eu ce eram ? Nu eram de toată comedia ! ?

— „Să mă dau... Să nu mă dau, în artă ?” — asta era, în legea lui Hamlet, întrebarea.

M'adreză unor vechi prieteni. Toți îmi răspund unisono : „Iacă ceva pentru tine... pe calea asta, sîntem siguri, c'o să faci treabă”.

Mă adreză, între alți „honoratori” și Domnului Dr. Alexandru Vaida-Voevod, vechiu și preastimat prieten, care, amabil și drăguț ca totdeauna, îmi răspunde pe-a 4-a pagină de scrisoare : „După toate cele înșirate, repet : nu ! Fă-ți întâi examenul de avocat, pentru că mâine-poimîne, după ce vei munci, cu zile, ani întregi pentru ei, — președintelui x al societății n'o să-i placă poate nutra DTale și simplaminte îți dă drumul. Cunosc îndeajuns pe oamenii noștri... Sînt capabili... crede-mă !”

— Poți să-l convingi însă dumneata pe Neaga ? S'a isprăvit !

Mă prezint deci la concursul din Sibiu, declam în fața sinedriului artistic (Iosif Vulcan, V. Goldiș, V. Branisce, G. Dobrin, N. Vecerdea etc.), iau bursa de comedie, învăț doi ani la București și unul la Berlin, iar în anul 1908, mă pomenesc ales cu unanimitate „Director artistic al Societății teatrale române din Transilvania și Ungaria”. Lung titlu... dar frumos !

„Post tot discrimina rerum”, cititorul binevoitor s'ar simți în sfârșit îndemnat să strige : „Bravo dom'le !”

Și-ar fi chiar îndreptățit s'o facă, dacă n'ar trebui să-i comunic de urgență, că după o activitate foarte intensivă de doi ani și-alta mai puțin intensivă de trei, — actualul Președinte al Soc. teatr. rom., iubitul meu protector, dl Dr. Alexandru Vaida-Voevod (zîmbetul este strict interzis !) „în înțelesul prevederilor „Planului de acțiune al fondului de Teatru”, mă destituie cu toată delicateța din slujbă, „mulțumindu-mi pentru bunele servicii artistice aduse societății teatrale și rugându-mă să primesc asigurarea stimei sale deosebite, precum și pe-aceea a amicului nostru comun, mult dragul Tiberiu Brediceanu, secretarul de azi al pomenitei Societăți”.

O să ziceți: „Răi oameni, domnii Vaida și Brediceanu!”
Iar eu vă spun: „Dimpotrivă, cinstiți și buni ca pâinea”.

Marea problemă era însă: să salariezi un om mulțumindu-l și pe el și pe națiune, respectând în acelaș timp și sfânta literă a „Planului de acțiune al Comitetului”. Vezi aici era tragicul desnodământului!

O, cum n'aș fi disperat atunci, Doamne, dacă n'aș fi știut că 'n lumea asta toate-s trecătoare, că nu numai „planul de acțiune” ci că însuș „universul cel himeric nu-i decât un vis al neființei”!

Deaceea, pe cât de repede m'am mângăiat pe-atât de repede a venit și mobilizarea generală a Monarhiei Austro-Ungare, care în anul curent, apelând la recunoscutele mele însușiri militare, m'a declarat apt de serviciu în baza vechei mele calități latente de „glotaș Cl. B”.

Deci în aceste zile viforoase, mă prepar tocmai pentru călătoria de neplăcere la Praga, unde-mi voi face instrucția, pentru a fi trimis, probabil, pe câmpul de onoare estic.

N'o să puteți afirma, că nu's în continuu progres. Ieri îmi sta deschis doar Ardealul și Banatul, — mâine îmi va sta deschisă lumea întreagă, pentrucă în zisa lui Goethe: „Cele mai mari șanse în viața asta, le are un ofițer inteligent”.

Apoi, orice-ați crede și orcât aș fi de nepretențios — n'am cătuși de puțin intenția, să deviu cel mai slab ofițer de rezervă al Monarhiei dualiste.

Adaus.

Mai completez modesta mea biografie cu următoarele detalii.

Tot binele pe care l'am putut face, l'am făcut. Multe din relele ce mă puteau ocoli, m'au ajuns. Constat c'am fost adeseaori bolnav. Cu ocaziile astea eram de obicei trist. De multeori mi-au lipsit paralele și-atunci eram deadreptul disperat. În toată bună vremea am fost înamorat — fiind când vesel, când disperat, după timp, loc și femea din chestiune.

Când m'a părăsit întâia dragoste — pe care am iubit-o șapte ani încheiați — am plâns amar o lună 'ntreagă, pribegind prin nesfirșite păduri seculare de stejari.

Când m'a părăsit a doua, am sughițat trei zile și trei nopți.

Când o fi să mă tradeze ultima, mă 'ncui în casă, înghit trei aspirine, beau două pahare de apă, mă culc în pat, m'acoper cu două plăpumi și două țoale de lână, transpir întreg restul sentimentalismului prin pori, dar — cruț ochii!

Incă ceva și mântui!

Vecinic am crezut c'o să se 'ntâmple ceva extraordinar cu mine. De pildă: voiu câștiga la loterie o sumă horrendă și mi-oiu plăti datoriile, dintr'un condei; mereu am așteptat să se declare un incendiu în casa unde stau cu chirie, pentru a-i putea face vinovatului procesul celor zece cărți în manuscris și a hârtiilor mele de valoare, mistuite de flacări; mereu am nădăjduit să se 'ndrăgească de mine — înainte de-a cheli total — o fată frumoasă, cultă și bogată — dar, vai, nimic din toate acestea nu s'a 'ntâmplat!

Poate să dau acum 'n răsboiu... peste vreo Rusoaică putredă de bogată și verde de frică, legată fedeleș de vreun „neamț brutal”. Cum 'oiu vedea-o, am să-i zimbesc plin de afecțiune, deslegându-o de extremă urgență. Mai ști că n'o să se lege ea de mine.

Că-i timpul suprem... vă spun pe cinste!

La anii mei, alții 's dobă de... celebritate, așteptându-și moartea, cu conștiința 'mpăcată — pe câtă vreme, săracul de mine, n'am avut nici măcar ocazia, să mă 'nsor...

Deaceea strig: îmbărbătindu-mă: Curaj, glotașule! După răsboiu se numără... bobocii de văduvioare!"

Incheiere și concluzie favorabilă.

De-oiu scăpa însă cu pielea curată din încăierarea asta mondială și m'oiu însura bogat, să vedeți dumneavoastră ce schimbare miraculoasă o să se petreacă în întreg eul meu. Imbogățirea rapidă a cuiva săvârșește 'n Ardealul nostru, adevărate minuni!

Obscurea mea inteligență va deveni din zi în zi mai limpede. Orice articol cultural, politic sau național ieșit din condeiul meu, va însemna „foarte luminosul articol al frunțașului vieții noastre publice”. Reprodus de toate gazetele ardelenesti, el va servi drept punct de orientare în lupta noastră națională.

Dându-se de trei ori peste cap, caracterul meu vacilant și nedegajat, va deveni dintr'odată „un caracter antic” dublat de-o „gravitate cu adevărat romană”, — zic, un caracter de bronz veritabil, menit să slujească de model generațiilor viitoare. Tinerimea școlară va învăța dela mine seriozitate 'n purtare, obiectivitate în cugetare, cumpăt în-mâncare și băutură, generozitate în fapte și celelalte însușiri nobile, trebuincoase unui candidat serios la nemurirea garantată.

Înscriindu-mă membru fondator la toate societățile noastre culturale și jertfind, din zece în zece ani, câte-o miuță de coroane pentru scopuri filantropice, — care nenorocit ar cuteza să afirme, că nu sint Mecenatele providențial, omul absolut superior, ce 'nțelege multiplele nevoi ale poporului, sprijinindu-le cu binevoitorul său obol?

Care imprudent ar îndrăzni să mai vorbească de păcatele unor tinerețe ușuratece și cam... romantice ?

Toți vor lăuda 'n gura mare generozitatea bărbăției mele chibzuite, cârmuită de „mâna darnică“ a nevestii-mii,... care, vrând-nevrând, îmi va asigura monumentul „aere perennius“.

... In interesul binepriceput al iubitei mele națiuni, — dă-mi, Doamne, femeea dorită,... scapă-mă grabnic de datorii și fă-mă tot mai mare supt toate raporturile, acum și pururea și 'n vecii vecilor — Amin !

Cohalm, 1 Martie 1915.

A. P. BĂNUȚ.

Glotaș Cl. B.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SVATOPLUK CECH:

Signorina Gioventù.*)

„Intrați“! mormăi șeful, neluându-și ochii din ocolurile liniilor colorate, la cari studia interesanta încurcătură de posesiuni.

În odaie se strecură un tânăr, a cărui față destul de regulată era foarte slabă și palidă, ai cărui ochi înfundați în orbite străluciau de un luciu bolnăvicios și care, cu mâna uscată, din când în când, își cuprindea, tremurând, barba rară și incoloră, ca și cum ar fi vrut să mărturisească cu tot dinadinsul, că este bărbat.

Șeful a prins cu vârful creionului un oarecare punct însemnat al schiței și a aruncat peste ochelarii mari o privire cercetătoare spre cel venit. Când a văzut pe omul slab și-a ridicat ochelarii pe frunte, și-a îndreptat cu măreție capul, și-a aranjat cărlionțul bălai și suspect de pe tâmplă și spuse serios, cu o privire aspră: „Avansul? pentru ce? Astăzi suntem mi-se pare în zece — da, tocmai — mâine chiar e să se amintească plângerea la apel a soților Saroch, să se sublinieze dublu și cu roșu în calendar;

*) **Svatopluk Cech** (1846—1908) este cel mai popular poet național ceh. Din 1874 a publicat multe lucrări, în proză și versuri. Cea mai mare popularitate a câștigat-o prin următoarele lucrări, scrise în versuri: „*Cântecul sclavului*“, (1895), „*Faurul din Lešetin*“ (care în anul 1883 a fost confiscat și abia în 1899 lăsat de cenzură să apară) și „*La umbra teiului*“ (1886). Printre ele cele mai însemnate sunt „*Cântecul sclavului*“, cari au avut până acum 35 de ediții. În ele se vede cea dintâi manifestare a omului modern ceh, încălzit pentru independența și libertatea națională. Au fost traduse și în limba română de Petre Liștevanu (Biblioteca pentru toți, Nr. 412). Din proză mai însemnate sunt povestirile, arabescurile și scrierile sale umoristice, din cari face parte și schița de față, care descrie, cum poetul și-a luat rămas bun dela tinerete.

Emanuel Leșehrad.

disdedimineață sechestrarea cu execuție a mobilei lui Ioan Lastovka, punct considerabil, totul trebuie scris și pecetluit: pernele, tablourile, saltelele, cărțile, capotul, întorcând casa chiar și pe dos, ca să nu se ascundă pe la spatele noastre judecătorești nimic! Avansul?! Quo queris?! Nu de mult ai ridicat zece, douăzeci și cinci, pe deasupra, o linie pe dedesubt, rămâne de luat pentru luna aceasta: cincisprezece! Plăcut bilanț!"

Șeful scrisese aceste cifre elocvente cu creionul în aier și subliniise bilanțul trist cu o linie atât de energică, încât bietul funcționar diurnist, buimăcit, fără să vrea, s'a dat puțințel înapoi dinaintea șocotelii. Șeful continuă: „Douăzeci și cinci de fiorini este un ban frumos pentru un om tânăr și neinsurat. Firește, trebuie echilibrate veniturile cu cheltuielile. *Sutor ne ultra credam!* Dar Dumnezeu știe, pe ce cărări își risipește paița veniturile! Și noi am fost tineri, am iubit și dansul săltăreț: însă am șocotit și ne-am gândit cevașilea și la zile negre! Cu asta am ajuns ceva! Dar d-voastră? Dacă nu mă înșel, aveți chiar douăzeci și opt de ani. Ce ați făcut în lume până acum? Ce viitor v'ați pregătit? Studiile nu le-ați terminat? ați fi putut fi doctor, da, chiar doctor. Dar ce-mi sunteți? Litera „d” latină nu știți s'o scrieți cum se cuvine! De câte ori v'am spus, că acele înfloriri și steaguri netrebnice nu se potrivesc de loc cu seriozitatea dosarului în chestiune?! Dar de geaba: arunc orzul pe găște! Ieri am găsit în apelația Rohaci contra Lopata, din nou, un astfel de „d” bărbos — m'a uimit, îți spun drept, m'a uimit — un astfel de „d” la o instanță superioară! Intoarce-te, omule, atât cât mai e vreme! Bagă 'n seamă dojana mea sinceră!"

După acest perdaf și-a plecat șeful din nou capul peste ochourile liniilor colorate și începu să caute cu creionul punctul acela însemnat, la care ajunsese în studiul său prealabil și topografic, cu ocazia viitoarei mari certe în „*possessorio summarissimo*". Desigur, că voi să îngăduie copistului destul timp, ca el să poată reflecta cu pocăință asupra întregii grozăvii a celui „d” bărbos al său.

Bietul copist a stat o clipă plin de căință, reținându-și răsufllarea; în sfârșit și-a adunat în mica-i barbă atâta curaj, ca să poată bâlbăi ceva: „Domnule doctor, sunt puțin bolnav — mă simt cam rău, am când călduri, când friguri, am vârtejul înaintea ochilor — am voit să vă rog, să-mi dați drumul acasă".

Doctorul s'a uitat țintă la cel care vorbea și strigă: „Da, știm noi, ce fel de vârtejuri apucă pe domnul nostru! He, hei, cunoaștem noi aceste vârtejuri de carnaval! Dar cu măsură, spun, cu măsură! Viața aceasta de petrecere nu vă face prea bine, pe Dumnezeu, nu vă face prea bine! Aveți o culoare foarte ne-sănătoasă. Nu, pentru numele lui Dumnezeu! Nimic serios nu mi-ați scrie aici, și fără de aceasta...! Înaintea plecării să mai sub-

liniați în calendar plângerea de două ori, și cu roșu, să stingeți lampa, să vă sculați devreme de dimineață, să surprindeți pe Lastovka, să-i luați sechestru, să-i întoarceți casa pe dos, să căutați prin toate sertarele“.

Diurnistul nu știu nici el cum a ajuns pe stradă. Intr'adevăr, nu se simțea bine. Capul îi vâjăia, avea când friguri, când călduri mari. Clătănind din dinți, tremurând din întreg corpul se legăna pe stradă. Aici răsuna un uruit de carnaval: echipagii acoperite cu zăpadă scârțăiau pe pavaj și în ferestrele lor apărea din când în când profilul delicat al câte unui căpșor de fată aplecată peste un buchet enorm, pentru bal: din când în când unul din aceste cupee se oprea înaintea fațadei înalte, cu un șir de ferestre luminate; portarul mișos, cu bastonul ferecat, deschidea portița și pe scara cupeului aluneca un picior delicat, într'un pantofior de mătase; ca un nor alb s'a scoborât din fundul cupeului, din care nor apăreau mâinile ei mici și fragede, cu evantaiul colorat, în diferite colori, cu umerii rotunji și goi, cu cărlionții bogăți, cu ochii lucitori, cu obrajii prietinoși și strălucind de presimțirea desfătării; pe trotoar se apropiau de ea perechi îndrăgostite, șoptindu-și dulce; domni bătrâni, îmblăniți, se grăbeau spre cluburile lor, tineri gomoși clănțăneau din dinți și fluerau melodii din opere; muzica șgomotoasă a balului răsuna, de aproape, ca și de departe.

Copistul indispus se clătina ca aiurit prin amestecul acela vesel; capul îi era pustiu, în trup îi pătrundea gerul. I se părea, că totul se învârteste în jurul său ca un vârtej sălbatec, că forma fiecărui obiect se contopește în vârtejul acesta nebun. Deodată rămase locului.

Înainte sa atârna un uriaș cub de hârtie transparentă, luminat, mișcându-se încet deasupra trotoarului, și pe suprafața-i colorată, întoarsă spre el, citi în litere luminate această inscripție: „Imprumută cele mai cu gust, mai nostime și admirabile costume pentru bal mascat, Abraham Taiteles“.

Acest anunț strigător și fantastic își adevăra la copistul neputincios puterea sa miraculoasă, atractivă. Piciorul său șubred sta înfipt sub cubul colorat și ochii-i erau țintuiți spre magazinul luminat, clar, în care erau îngrămădite costume de bal și măști într'adevăr extraordinare. Toate națiunile lumii, toate veacurile, toate personalitățile marcante, eroii și eroinele capodoperelor poetice, toate rangurile și clasele societății, diferitele direcțiuni politice și sociale, patimile și slăbiciunile omenești, diferitele creaturi mitologice și ale basmelor de copii, toate cele trei regnuri ale naturii — pe scurt, *toată lumea* era aci caricaturizată, parodiată și prefăcută cu foarfeci și pensulă, cu poleială, din carton și din pânză — și totul se strâmba, făcea valuri, fâlfăia și strălucia, încât ochii amețiți nu știau unde să se oprească. Și în mijlocul

acestei lumi fantastice stătea, ca un vrăjitor puternic, chiar el, Abraham Taiteles, o statură înaltă, într'un caftan uzat, cu barba sură, nasul coroiat, clipind din ochi cu viclenie, cu o strămbătură stranie, lingușitoare și răutăcioasă totdeodată, în jurul buzelor. Cu cât își îneca privirea în amestecul de culori clare și vesele, în massa formelor capricioase, în scripirea giuvaerurilor ieftine, copistul amețit, cu atât mai limpede îi ajungea gândul. Amețeala cea grea i-a dispărut, n'a mai avut friguri și călduri, în piept a simțit că sănătatea i-a revenit în membre, inima i-a bătut de un dor necunoscut.

Dus pe gânduri, nici n'a băgat de seamă, că proprietarul magazinului s'a apropiat la ușa cu geamlăc. Deodată s'a deschis aceasta și tânărul văzu înainte-i un evreu bătrân, care se apleca cu o politeță exagerată.

— „Poștiți, intrați, tinere domn“, bolborosi acesta, cu un energic accent evreiesc. „Binevoiți a onora cu nobila dv. vizită cel mai bogat magazin de costume de bal, al lui Abraham Taiteles!“

Copistul era nedumerit. Fiul lui Israel se părea, că-i citise în inimă!

— „Nu trebuie să cumpărați nici pentru un heler (ban)“, ciripi evreul mai departe. „Voi fi destul de răsplătit cu onoarea, că un expert așa de ales a privit și a lăudat magazinul atât de prețios al meu, care nu-și are păreche cu altul pe ambele emisfere!“ Copistul n'a rezistat acestei rugăminți lingușitoare și a intrat după evreu în magazin. Acela l-a condus prin domeniul său pistriț, trâncănind, în timp ce se strâmba: „Binevoiți să vedeți, domnule, aci pe acest magnat. Cum scripește, ce splendoare! Vedeți aici această sabie împodobită cu pietre, acest calpac, această agrafă de briliante! Această mândră conștiință de sine în fiecare încreștură a lui Atila! Vă spun, că nici unul din furnizorii curții n'are asemenea lucruri. Sau, aici, japoneza aceasta — împreună cu evantai cu tot, o lucrare originală, japoneză! Și, acolo, bursa în haina din hărți de credit — din adevărate acțiuni, domnule, pe Dumnezeu, adevărate! Aici, în colț, acest Shakespeare — mai ales domnii scriitori îl împrumută. Sau, aici, acest birocrat — de vânzare pentru un preț de nimic. Acolo, la dreapta, este atârnat foiletonistul — îl împrumut pentru un preț de nimic, cu foarfeci cu tot. Și, aici, masca aceasta a unui politician, cu șiretlicul diplomatic în fiecare încruntare a feții, cu nasul în vânt și cu o codiță la ceafă; Vedeți, îndărătul urechii, această pană uzată, muiată în fiere și, iată!, în buzunarul hainei respective nu lipsește nici chiar un Machiavelli, nou legat. Pentru un preț de batjocoră! Și această Fantască“.

Papa Taiteles amuți deodată, retrăgându-se cu un pas, de copist și-l măsură cu o privire cercetătoare, dela cap la picioare.

După aceea reveni la el, foc și pară, îi puse mâna, măgulitor, pe umăr și ciripi dulce: „Ah, dragă domnule, mi-a venit în minte o idee excelentă. Dv. sunteți un domn ca făcut pentru intenția mea. Inșă mă tem, să nu vă ofensez prin propunerea mea. Dar ce? In cazul cel mai rău, veți lua în răs pe Abraham Taiteles cel nostim“.

A tăcut apoi pentru o clipă și se juca, clipind cu șiretenie din ochi, cu punga de piele, folosită, pe care o scoase din brâu. După aceea continuă: „Binevoii să ascultați, vă rog; am aici încă un costum pentru bal mascat, „pro domo sua“, destinat pentru reclamă vie. Lucru este foarte simplu: am un costum, un costum foarte bogat și fantastic, în care este înfășurată, ba chiar cristalizată, *toată* splendoarea, eleganța și spiritul magazinului meu. Deci și în fiecare cută a acestui costum, pe fiecare nasture, în fiecare panglică, în fiecare ciucure, dinainte, ca și dela spate, pe pantofi și la moțul chipiului, pe mănuși și pe batistă, în fiecare colț și în fiecare cută, cetiți, în litere colorate și clare, aceste cuvinte: „Abraham Taiteles, Strada Nebună, Nr. 33“. Excelentă idee — nu-i așa?! Dar vedeți, dragă domnule! până acuma n'am găsit un om, care ar fi vrednic pentru acest costum, care în persoana sa ar cuprinde toate acele însușiri rare, de cari e neapărată nevoie pentru perfectă executare a acestei idei mărețe. Numai dv., domnule, sunteți în stare a mă salva. Statura dv. este bună, fața dv. este expresivă, distinsă, mișcările dv. sunt elegante, cultura dv. este superioară și că sunteți în stare de un spirit tăios la locul convenit, am recunoscut-o la prima vedere. Vai, domnule, dacă ați vrea să-mi faceți serviciul acesta mare! V'as fi îndatorat cu mulțumiri nemărginite. Vedeți, tocmai astăzi are loc unul din cele mai splendide și sgomotoase baluri mascate. Poate v'ar distra să petreceți câteva ceasuri în mișcarea aceasta veselă. Nimenea nu vă va recunoaște în noua transformare, nimeni nu va cerceta sămburele acestui plic de reclamă și rezultatul va fi în orice caz excelent. Cheltuieli nu veți avea de loc: o birjă vă voiui comanda și în buzunarul hainei costumului dv. veți găsi un portmoneu împodobit, al cărui conținut ar mulțumi și pe cel mai risipitor dintre risipitori. Așadar, spuneți, domnule, primiți propunerea mea, vă îndurați de mine?“

Copistul a ascultat până aci ca într'o viziune. Apoi se gândi. Propunerea jidanului a bătut tare în struna, care de mult fusese întinsă, dureros, în inima tânărului și puțin mai înainte răsunase încă mai tare decât oricând. Să uite deodată termenele de apelație, interesele de execuție, să se transporte, într'o săritură sburdalnică peste linia fatală a bilanțului, care plutea statornic înaintea-i, în aier, fiind trasă până la infinit de mâna demonului căscat, trasă, ca să-l ardă, între dânsul și mia de feluri de desfătări! Să trăiască odată *după placul său*, urmând sburdalnicia viguroasă, să trăiască, fie chiar și o singură noapte, să se desbare

indată de pătura de mulți ani a prafului de cancelarie, să se răcorească cu razele veseliei, cu licărirea ochilor fermecători, să se scufunde adânc în vârtejul acela șuierător, a cărui mișcare, ca un chiot, răsuna la urechea sa până acum numai din depărtare, însă cu atât mai atrăgător! A cântărit priveliștea aceea atrăgătoare cu sarcina înjosoare, de a fi o tablă vie de anunț a evreului bătrân, care, de altfel, era, dintr'un anumit punct de vedere, destul de inrudită cu vizitele sale ca executor în locuințele străine, numai o clipă a cântărit toate așa și mai pe urmă inclinarea tîpișile de cântar, cu scârțăietura lor sburdalnică, de partea balului mascat.

Puțin după aceea stătea ca o reclamă vie din cele mai bizare, fiind îmbrăcat într'o foarte ciudată și pestriță creațiune, a celei mai nostime fantazii de croitor, cu „Abraham Taiteles, Strada Nebună, Nr. 33” pe fiecare cută și cusătură, într'o elegantă birjă plătită, care te ducea cu șgomot pe străzile pustii.

După o cursă scurtă se opri birja într'o intrare luminată clar și câteva momente după aceea rămase copistul orbit și amețit, într'un amestec sălbatec de mii de măști. Numai după un răstimp lung începu să recunoască, în această imensitate colorată ce se mișca, diferite staturi și acestea întreceau prin îndrăzneala formelor și bogăția aranjării cea mai exuberantă înălțare a puterii de imaginație. I se părea, ca și cum întregul antrepozit al lui Abraham Taiteles, însuflețit de respirația nebunatică de carnavalesc, se învârtă aici, în sala uriașe, în colonada de marmoră, pe galeriile amețitoare. Ba magazinul lui Abraham Taiteles s'ar distruge, ca o picătură, în vârtejul acesta multicolor. Un *domino* grav, un hamal sburdalnic, o Margaretă pudică, o zeiță pe jumătate goală, un inchisitor posomorât, un Pierot vesel, un gondolier svelt, un capuțin pântecos-scurt, toate aceste diferite, obișnuite, figuri ale balurilor mascate, erau reprezentate aici, în diferite analogii și alături de ele tot felul de noutăți, surprinzătoare ca gust, ca vioiciune, de capriciu și de satiră artăgoasă. Se adăogau: fâșăitul stofelor aspre, zângănitul nenumăratelor clopote, șoaptele, conversația, râsul și o muzică pasionată, amețitoare, ale cărei tacte se schimbau, în dansuri repezi și mișcări de măști, ca chipurile unui caleidoscop uriaș.

La început deșteptă copistul în haina-i bizară o mare luare aminte: pe unde mergea se opreau măștile, îl arătau cu degetul, formau în jurul lui cete curioase, unele mai îndrăznețe făceau nasuri lungi, încălecate cu ochelari uriași, până la faldurile și ciucurii plicului său fantastic, citind cu glas tare cuvintele însemnate, cu cari era presărat dela cap la picioare.

Auzi observațiile: „Reclamă vie!” — „Ideia nu-i proastă!” — „Este nou, în orice caz!” — „Un ștrengar de spirit, acest Abraham Taiteles!”

Dar, după câteva tururi prin sală, se șterse impresia apariției sale și începu să se manifeste mai mult o părere contrară. A prins cuvântul, când Don Quichotte cel prea lung, plecându-și mustața în desordine până la urechea lui Sancho Pansa, piticul, i-a spus: „Iată, o îndrăzneală ovreiască! Nu se mulțumește cu colțurile de stradă și cu ziarele, și mai atârnă afișele șarlatane și pe spatele creștinismului jefuit!”

— „Nu, omul își câștigă pâinea în diferite feluri”, obiectă Sancho Pansa, cel cu gândul bun.

— „Dar organizatorii ar trebui să oprească o astfel de neorânduială!”, observă cavalerul, întorcându-și cu dispreț spatele dela copistul cu statura tristă.

Acesta începu să fie indispus, în gogoșa-i șarlatană. Regreta, că s'a costumat într'un rol atât de puțin demn. I se părea, că mii de ochi se uită batjocoritor la el și că mii de buze se strâmbă la cuvintele disprețuitoare: „Iată, pentru un ban mizerabil, s'a vândut lăcomiei de câștig evreiești!” Ca jăratecul începea să-l ardă inscripția josnică, cu care de mii de ori a fost înscrisă rușinea în fiecare loc al trupului său.

Deaceea plecă, furișându-se din mulțimea de oameni și se strecură dealungul păretelui, până la o firidă retrasă a sălii, care era aranjată ca o grotă artificială. Ca stalactite atârnau de sus conuri și piramide transparente, în forme diferite și arătoase și plante nevăzute de apă se înălțau și-și plecau frunzele lor uriașe dedesuptul basinului adânc, în care vibrau, în toate direcțiile, pești verzi. În umbra adâncă a frunzelor se clătinau, pe tulpinele svelte, flori superbe, ca de foc, cari umpleau grotă cu un miros extraordinar, dulce, îmbătător, și o răcoare plăcută, ce se înălța din apă, îi răcori tâmpile, înfierbântate de fiorosul joc al balului.

Aici se așeză bietul copist. Iși plecă capul în palmele mâinilor și se uită, cu amărăciune, spre mișunarea pestriță a sălii. O frunză mare, increțită, se plecă deasupra capului său și îi atinse cu marginea, răcoritoare și umedă, fruntea înflăcărată.

Prin cap i se perindau gânduri triste. Iată, cum se veselesc, cum glumesc, cum își petrec, acolo, cum se cufundă în vârtejul desfătării — iar el, bietul copist, cu inima strânsă și goală ca inima penei sale, izgonit de batjocurile lor, în unghiul cel mai dosnic! Odată în viață a vrut să se încălzească la flacăra aceasta veselă, în jurul căreia ei se distrau în sborul vârtejurilor — dar, după cea dintâiu întindere a aripelor, și-a lăsat în jos aripele, pârлите. Pentru pecetea rușinii și-a cumpărat intrarea în terenul acesta al veseliei, dar rușinea aceasta a intrat cu el, a fâlfâit și s'a clătinat în jurul său și ei au citit-o clar, din fiecare tivitură a hainei sale, și cu batjocuri s'au întors dela el. El se va întoarce în praful din care a ieșit, în praful acela trist al cance-

lăriei, care pătrunde, rozând tot mai adânc și mai adânc în ființa-i veștejită. Ce viață! Trecutul? — Foame și stare de mizerie, chinuri de tot felul, rar momente de fericire, prin noaptea întunecată. Viitorul? — un anumit număr de coli scrise, de penițe folosite, de mâneci sfâșiate. Cu timpul începe să îmbătrânească și să albească, ca și pachetele vechi ale dosarelor din registratură și, întocmai ca ele, va ajunge în cele din urmă o hrană a insectelor! . . .

Un suspin profund ieși din pieptul său. Iși ridică capul. Ce a apărut, pentru o clipă, pe neașteptate, lângă el? E vis sau realitate? Lângă una din frunzele cele mari și verzi stătea o față cu grația unei silfide, fragedă și mlădioasă, îmbrăcată într'o rochie ușoară și deschisă, de culori vesele, cu evantaiul colorat în mâna-îgingașă, fața avându-o pe jumătate acoperită cu o mască trandafirie, dar forma atrăgătoare a jumătății desvelită și gurița mică și răcoroasă, deșteptau presimțirea grațiilor ascunse. Pe cap avea părul buclat bogat, împodobit cu flori de primăvară. Farmecul inexprimabil de viață și vioiciune era răspândit pe trupul ei svelt, al cărui picior atârnat în jos brazda, cu vârful pantofului aurit, transparenta pânză a apei.

Copistul privi în uimire mută un moment frumoasa apariție. În sfârșit i se adresă, fără să vrea: „Cine ești, minunată domnișoară?”,

— „Ce, nu mă cunoști?”, răspunse ea cu vocea-i de argint și își scoase masca trandafirie. Partea de jos a feței, cu toate că era foarte frumoasă, fu — deodată — umbrită de grația frunții senine, de care atârna, căzând, un mărghăritar strălucitor, și cu luciul ochilor ei mari, prin noaptea visătoare a cărora licăreau scânteii mici de veselie copilărească. Copistului i se păru acum, că mai văzuse undeva această față zâmbitoare și drăgălașă, dacă nu în realitate, cel puțin în vis... O privea, în tăcere, cu ochiul aprins.

— „Ce, încă nu mă cunoști?”, continuă ea. „Doar am fost tovarășa anilor tăi cei dintâiu. În leagănul colorat te-am legănat, te-am adormit cu cântece și basme! Ție ți-am arătat luna la fereastră, pe care ai căutat s'o apuci cu mânuța grăsulie... Astea le-ai uitat deja! Dar spune-mi, unde ai fost după aceea? Unde erai ascuns, când culegeam în dumbrava verde ciuboțica cucului, când chemam cucul, când ascultam murmurul păraului, când mă uitam în albastrul de sus, după ciocârlie? Ce făceai, când te așteptam la marginea satului, în șanț, sub trandafirii sălbateci? Unde ai, petrecut anii tăi de băiat?”

— „Stăteam opt ore, zilnic, în camera ce te înăbușe, înaintea cărții sdrențoase, numărăm sbărciturile din fața bătrânului învățător și duceam frica linialului”, răspunse, suspinând, copistul.

— „Și odată te-au încărcat la un car, ți-au dat o pâine și o cruce pentru drum și te-au dus într'un oraș mare. Eu te-am

condus. Stăteam împreună, în fundul carului, sub pânza găurită și ne uitam la stelutele, ce priveau spre noi, peste umerii cărăușului spătos. Dar unde te-ai cufundat acolo, în puzderia de case? Te-am căutat pe străzi, când se plimbau acolo cărduri peștițe, vorbind și râzând, te așteptam în marginea orașului, în parcurile peștițe, sub pomii stufoși, stăteam lângă râu, sprijinită de vâslă, sperând, că te vei așeza cu mine în luntrea ușoară, sub pânza umflată a ei și că vom sbura departe, departe, pe luciul strălucitor al apei, între maluri înflorite. Dar tu n'ai venit. Mai târziu m'am dus în societăți vesele, la baluri șgomotoase, străbăteam călare câmpul, dar de tine nici poveste. *Unde fi-ai petrecut anii tinereții?*"

— „Stăteam în sala înăbușitoare, înaintea cărții sdrențuroase, număram sbârciturile bătrânului profesor și mă temeam de catalog. Timpul liber îl ocupam dând lecții.”

— „Și acuma?”

— „Stau în cancelaria înăbușitoare, scriu de dimineața până seara și mă duc, din când în când, la execuții”, răspunse copistul și își plecă capul.

— „Dar ce ești decis să faci mai departe?” întrebă fata, fixându-l cu ochii ei fermecători.

Copistul o privi o clipă cu ochiul plin de poftă; deodată ingenunchi înaintea ei, la picioarele ei, întinse mâinile și strigă cu glas tare, pasionat: „Te voiu iubi!”

Ca în urma unui trăznet se deschise atunci evantaiul colorat din mâna fetei și îi acoperi, pentru un moment, fața-i strălucită. Pe evantaiul acesta era un peisagiu delicios, de primăvară, executat așa de ingenios, încât se asemena perfect cu realitatea, întrecându-o numai cu drăgălășia formelor sale și cu finețea și strălucirea culorilor sale. Grupurile risipite ale arborilor de pădure ieșeau la iveală așa de plastic din tablou, încât ai fi crezut că auzi șuieratul ușor al coroanelor sale și că ai vedea fășăitul frunzelor mici; la poalele căruia licărea roua pe ierburile cu frunza lată și în cilindrul calicelor aurite ale ciuboțicei cucului; peste pietrele netede, colorate, sărea părăul la vale, fășiile de ceață ale dimineții atârnau pe brazi și mesteacâni și încingeau coastele stâncilor ciudate și, în depărtarea trandafirie și care dispărea, pleca încet, pe orizont, discul arzător al soarelui. Copistul se uită în extaz, la peisagiul acesta frumos, i se păru, că tivitura de sîdef a evantaiului intrupează o poartă fantastică în ea și că fata drăgălășă, cu masca trandafirie, întinde spre el, afară din tablou, mâinile drăgostoase, că el se urcă și cade, cade, într'o voluptate inexprimabilă, în brațele ei, în umbra copacilor acestora, la mirosul plăcut al florilor acestora, în razele soarelui, care răsare ...

Simți pe umăr] o lovitură ușoară. Se pomeni din nou în grotă și înainte-i sta fata, lovindu-l pe umăr cu evantaiul în-

chis. Grăi, surâzând: „Mă vei iubi? Vai, e *prea târziu*, copistul meu! Nu te mai potrivești cu un amant plăcut! Nu mai ești frumos: trupul tău a pierdut din elasticitate, inima din vioiciune, glasul sunetul viguros, ochii tăi sunt posomorâți și părul se rărește. Nu mai ești bun de iubire, copistul meu! Și, iată! eu, *tinerețea ta*, nu mai sunt realitatea frumoasă; sunt visul pustiu, gândul omului, care și-a adus aminte, în noaptea de carnaval, de *tinerețea pierdută* și mi-a atârnat această lacrimă în frunte și în jurul trupului podoabele puterii sale de imaginație mărită, sunt numai o *mască*. Vezi acest evantai din Veneția, acești ochi în strălucirea sudică? „Signorina Gioventù, domnule, signorina Gioventù, Adio!”

Se inclină, caraghios, înaintea lui și, săltând ca o căprioară, dispăru în amestecul pestriț de măști.

Ca nebun se repezi copistul după ea. Singurul glas ce străbătu inima sa fu: Trebuie să o posed! Fără ea nu mi-e posibil să trăiesc!

Ca nebun alergă de jur-împrejur, prin vârtejul pestriț. Măștile se retrăgeau din jurul lui. Dar de geaba căuta cu ochiul arzător printre ele pe signorina Gioventù. Pe frunte îi curgeau nenumerate picături de sudoare.

A dus mâna la piept; un portmoneu minunat îi strălucea în mână. Il deschise și scoase din el un pumn de bancnote. „Luați tot!” strigă el în cerc, „numai dați-mi-o înapoi, dați-mi-o înapoi pe signorina Gioventù!”

Râsete disprețuitoare răsunară prin sală. „Auziți”, strigară, „nebunul vrea să cumpere cu bani pe domnișoara Tinerețe!”

Pe copist îl apucă un acces de furie. Duse mâna la șold, unde atârna, într’o teacă splendidă, un paloș uriaș. Ca prin trăznet îl smulse din teacă și îl învârti deasupra roiului de măști răutăcioase și cari căscău ochi mari.

Un râset nou, șgomotos, tresări prin sală. Mii de degete se întinseră în sus, spre paloș. Involuntar privi copistul în sus și aici îi licări, din latul strălucitor al paloșului întins, ca întâmpinare, o inscripție limpede, încrustată cu aur: „Abraham Taiteles, Strada Nebună, Nr. 33”.

Paloșul îi căzu din mână; zăngăni pe podeaua de marmoră. Copistul, nimic, își acoperi fața cu pumnii.

Când, după un timp îndelungat, și-a revenit, zări — ce bucurie pe el! — pe dulcea signorină, stând pe treapta de marmoră. Cu mâinile deschise s’a repezit la ea, însă o statură înaltă, slabă, învăluită în negru și simplu, cu fața ca de pergament, sbârcită, cu peruca uriașe, sură, i se opri în cale.

— „Cine ești?”, urlă el.

— „Sunt tutorul acestei fete frumoase“, răspunse masca de pergament, cu glasul răgușit. „Numele meu este *Rațiunea*. Te somez, îndrăznețule, în numele legilor morale și naturale, să înăbuși în tine pasiunea aceasta fatală. Dă-te înapoi cu purtarea ta nebună! Intoarce-te la profesia ta, lucrează, te bucură pe măsura darurilor vieții și vei fi fericit, având conștiința utilității tale, pentru societatea omenească! Pentru vecie te despart de fata aceasta frumoasă. Numai peste cadavrul meu o poți lua!”

— „Piei, stafie neagră!“, strigă copistul și, trântind jos masca, sări la signorina Gioventù și o cuprinse cu puterea în brațele sale. Când simți în brațele sale trupșorul acela drăgălaș și viguros și când simți bătaia vioaie a inimioarei ei, la pieptul său, îi străbătu deodată tinerețea și bucuria în întreaga sa ființă. Ochii-i scânteiară, o roșeață îi înflori pe obraji, mușchii se întinseră cu o putere viguroasă. Intr'un dans sălbatec se invărti cu ea prin sală. Măscile s'au răspândit în jurul lor, într'un cerc uriaș, pestriț. Și în cercul acela sbură cu ea, neatingând cu picioarele podeaua, în jurul unui cântăreț din trâmbiță, sleit, ca moartea, cu craniul gol și plecat, ca și craniul unui mort. Stând la mijloc, arcușul lung trăgea, sclipind pe strunele vioarei. Muzica se făcu mai sălbatecă, dansul mai grăbit; siluetele măștilor se contopeau, de jur-împrejur, într'un brâu pestriț, fermecător, cel cu trâmbița lovea cu arcușul mereu, tot mai fantastic, cu umărul lung și subțire, clătinând totodată și mai violent țeasta fără de păr. În ameteala desfătării își plecă copistul capul și buza sa cuprinse buza mică, răcoroasă a signorinei Gioventù.

... În momentul acesta un domn înaintat în vârstă, cu fața jovială, sta deasupra unui pat, la spital, și luând cu îngrijorare o priză de tabac, privi cu atenție obraji iufierbântați ai copistului bolnav. După puțin timp spuse îngrijitoarei grase: „Cu greu va trăi până dimineața“.

Buzele muribundului tremurară acum, trupul întreg i se sdruncină în friguri și din pieptul, care-i respira greu, ieși un suspin adânc: „Addio, addio, signorina Gioventù!“

Traducere din limba cehă de IAROSLAV MÜLLER.

Ziua mamelor.

Serbăm ziua mamelor, — o serbătoare, care este a tuturor și la care poate participa întreaga omenire; nu este o zi de fală și mărire, este o zi duiosă, o zi de reculegere, o zi de adorare, care trebuie să trezească în sufletul nostru vibrațiuni puternice de recunoștință, pentru acea ideală ființă, care ne-a dat viață, ne-a dat sufletul său în întregime, — acea ființă, care poartă numele de mamă.

Iar serbând această zi a mamelor, înainte de toate gândirea noastră se înalță spre această Mamă sfântă a creștinătății, această mamă divină a fiului dumnezeesc, care reprezintă simbolul celei mai supreme fericiri, născând pe Mântuitorul și simbolul celei mai profunde întristări, văzând crucificarea fiului său iubit, și ne închinăm și ne plecăm capetele spre aceasta mamă sfântă, neprihănită și mult îndurerată: mamă a tuturor creștinilor.

Mamă, — cuvânt dulce a cărui etimologie se găsește la toate popoarele pe buzele gingașului copilăș, ce-l rostește, îngânându-l în bucuria întâiului semn de conștiință și de pricepere, — cuvânt dăruit de el îngerului său păzitor.

Mamă, — ființă sublimă și ideală, isvor nesecat de iubire și de devotament, comoară de mângăeri și duiosie și totodată martiră a durerilor și a răbdării pentru că este plămăditoarea omenirii; — hieratică și stăruitoare icoană a bucuriei.

Tu ești sufletul și geniul familiei, lumina și căldura vetrei, pavăza și straжа căminului casnic, tu ești raza aurie de soare a copiilor tăi.

Toate sentimentele, toate virtuțile, toate credințele și nobilele avânturi sufletești se plămădesc în inima ta.

Cine nu tresare până în adâncul sufletului său, evocând și împrăștiindu-și acest chip sfânt, care a trezit întâia suflare și duh în noi, care a deșteptat mintea noastră prin intuițiune proprie, care a veghiat ziua și noaptea la patul nostru, alungând toată primejdia, ce ne amenința în ceasurile de grea suferință.

Cine nu-și aduce aminte de cântecile ei duioase, cine nu-și aduce aminte, cum pentru întâia oară ne-a împreunat mâinile pentru rugăciune și s'a închinat cu noi ?

Cine nu a simțit mângăierea ei, când, din rătăcirile și amăgirile lumii, matur și vârstnic, s'a întors la sânul ei, ca să-și uite durerile ce voiau să-l răpună.

Iar ea veșnic devotată, veșnic întinerită în mângăieri, risipește tot sufletul ei, își împlinește eroic menirea ei, consacrandu-și toată viața în nestrămutată credință și conștiință, în nesfârșită și veșnic izvorătoare bunătate, până când închide ochii, — pentru că nu se termină această iubire, până la ultima ei răsufolare, ba poate că această iubire să fie mai puternică decât moartea și să persiste — fiindcă s'apropie de divinitate.

În scrierile sale afirmă Pierre Loti credința sa nestrămutată, că în mamă se găsește acest suflet indestructibil, care nu se termină cu viața aceasta de pe pământ; el spune: „Cred că mă voi duce la ea, ca să mă odihnesc, — cine știe unde, unde va pleca ea înaintea mea și mă va primi“.

Doamna de Sevigné, vestită prin scrisorile celebre către fiica sa, căreia îi purta atâta afecțiune, fiind pe patul de moarte, zise: „Băgați de seamă și nu atingeți inima mea, — nu știți că este încărcată de iubire pentru fiica și fiul meu, și nu-mi mai aparține mie“.

Iubirea ei pentru copil este atât de desăvârșită, încât nu are asemănare pe pământ și cu toată partea dureroasă, ce-i este scrisă în soarta pământească, o vedem așa zicând, strălucind în cea mai înaltă fericire cu fătul său în brațe. Ea nu cere și nu așteaptă nici o răsplată; ea dă mereu, dă sufletul, dă și viața ei, fără să ceară ceva, fără să aștepte ceva în schimb.

Nu cere nimic, doar cere dela bunul Dumnezeu aceia ce amintește scriitoarea franceză Gérarde d'Houville într'o rugăciune în-

chinată copilului: „Doamne, mai presus de toate nu-i lăsa să moară înaintea mamei lor“.

Nici o suferință, nici o jale nu este mai profundă pe acest pământ, decât dezolațiunea mamei pentru copilul său pierdut.

Din cea mai veche consemnare a istoriei biblice constatăm acelaș sentiment puternic de iubire maternă.

Dezolațiunea Evei, a celei dintâi mame biblice, la moartea fiului său Avel, — și desnădejdea și suferința roabei alungată de Avram, — Agar, care cu copilul său de mână umblă prin pustiiile Arabiei și suferă, nu de foame, ci de chinurile copilului, pe care îl vede în prada morței, — și Rachila, despre care se scrie: „O voce s'a auzit cu țipete și tângueli, era Rachila, plângând pe fii săi, dar ea nu voia să fie mângăiată, — fiindcă ei nu mai erau.“

Tot asemenea vedem în credințele din mitologia greacă, suferințele blondei Ceres, care neobosită, căuta peste tot pământul pe fiica sa Proserpina, aprinzând chiar muntele Etna, ca să-i lumineze calea trudită; — și Thetis și Andromeda, în neputință a scăpa pe fiul său Astynax, și bătrâna Anticle, mama lui Ulyse, care pătrunde până în tenebrele Hadesului, fără lumină, pentru a-și vedea pe mama, iar ea îi spune: „Eu n'am fost ucisă, nici de săgeată, nici de boală, dorul, grijile și amintirea ta, mi-au răpus zilele“.

Iar în decursul secolelor, câte lacrimi de mamă vărsate pe acest pământ; era creștinătății, cu toate jertfele martirilor, sfinților și mucenicilor; era inchizițiunii cu toate pedepsele nedrepte; cruciatele, războaiele neîntrerupte din evul mediu până 'n timpul de față, cari au stors lacrimile și inimile mamelor în toate epocele, până la acest din urmă formidabil războiu mondial, când pământul era potopit de sânge, iar alături curgea un limpede părăiaș cristalin, în care erau numai lacrimile mamelor.

E sânge-ales și nobil, ce-a adăpat pământul,
Eroi și-au dat viața, în sfânta lor pornire.
Ai voștri sunt eroii, voi data-ți zămishire
Atâtor inimi calde, atâtor vieți jertfite,
Voi le-ați purtat durerea, voi, mamele martire
Adus-ați holocaustul pe-altarele cernite,
Și voi sunteți eroe.*)

*) Din poezia „Mamelor române“, scrisă în timpul războiului mondial.

Da, aducem omagiile noastre în numele tuturor mamelor române, — acestor *eroine*, cari și-au dăruit fii, pentru întregirea neamului și pentru rescumpărarea pământului străbunilor noștri.

Nici astăzi nu putem trece fără a aminti pe acea eroică mamă a neamului românesc, pe mama lui Ștefan cel mare, (Doamna Oltea), care spuse fiului său iubit, — după cântecul bătrânesc, — când bătu la poarta castelului, vechei cetăți a Neamțului, „Ce cauți tu streine, Ștefan e departe, brațul său prin taberi mii de morți imparte, — eu sunt a sa mamă, el e fiul meu, de ești tu acela, nu-ți sunt mamă eu!”

Și o asemeni cu acea mamă spartană, care își trimise toți cei cinci fii ai săi în luptă pentru apărarea patriei.

Întâlnind un camarad al lor de luptă, îl întreabă: Cum s'a terminat lupta? El îi răspunde: Toți fii tăi sunt morți. Mizerabile, zise mama: Eu te-am întrebat, ce sfârșit a luat lupta? Noi am fost învingători, fu răspunsul! Atunci nu regret moartea fiilor mei, zise viteaza mamă.

Nu este în cadrul acestei cuvântări, posibilitatea a aminti toate celebrele mame ale veacurilor și ale istoriei noastre.

Ași dori să amintesc mai mult unii din celebri fii, cari au recunoscut darurile și devotamentul mamei lor.

Toți pictorii, sculptorii, poeții și scriitori mari au idealizat în capod'operile lor pe mama, inspirându-se de icoana ei.

Și oameni de stat și oameni de știință au apreciat valoarea ei în omenire.

Napoleon cel mare a apreciat pe mama sa zicând: Datoresc mamei mele și principiilor învățate dela ea, toată cariera și toată direcțiunea vieții mele; nu mă sfiesc a spune, că viitorul unui copil depinde de mama lui.

Gambetta, marele politician francez, păstra o venerație deosebită scumpei sale mame. Din copilărie îi scria neîntrerupt, cu multă dragoste, obicei pe care nu l'a lăsat până la bătrânețe, iar ea îi răspundea cu mângăieri până la ceasul morții.

Renan, celebrul savant francez, avea aceeaș adorațiune pentru mama sa. Venind din provincie și sărăcie într'un vestit institut din Paris scria neincetat mamei sale iubite.

Directorul, făcând revizia corespondenței sale, l'a apreciat atât de mult, încât fu pus în evidență între cei două sute de elevi ai școlii și viitorul său a fost stabilit.

Pasteur, binefăcătorul omenirii, care a găsit substanța anti-rabică, fiind sărbătorit în orașul său natal, puindu-se placa comemorativă pe casa părintească, în modestul cartier al argășitorilor, a exclamat: „O, tată și mamă, scumpi dispăruți ai acestei mici căsuțe, vouă vă datoresc tot! Tu, vrednică mamă, mi-ai transmis tot entuziasmul. Dacă am asociat totdeauna mărirea științei, cu mărirea scumpei mele patrii, am fost inspirat de tine”.

Și gingașul poet François Coppée, fost academician francez, aduce omagii mamei sale: „Am crescut lângă această admirabilă mamă, care în condițiunile cele mai modeste de viață, făcea întreaga familie fericită și mulțumită. Atunci când spre sfârșitul luni erau numai câțiva franci în casă, ea nu se descuraja și locuința noastră era plină de cântece și veselie, grație ei a putut să se desvoalte în inima mea floarea sensibilității și am devenit poet.”

Tot asemenea Goethe și Schiller, adorau pe mamele lor superioare și geniale.

Cunoaștem toate inspirațiunile poeților noștri față de acest subiect: Alecsandri, Vlahuță, Coșbuc, Goga și ceilalți, venerează pe mama, îmbrăcându-o în cele mai frumoase versuri, cu podoaba recunoștinței lor.

Insuși poporul românesc, în folklorul său, își cântă, își prețuește și jeluește pe mama, cu cea mai mare duioșie.

În poezia *Clăcașii*, Goga zugrăvește pe această mamă a poporului nostru, cu tot trecutul și cu zarea viitorului:

Din ceata lor grăbită se desprinde, întreg lăsându-și codrul de merinde
Cu chipul stins o femeie.

Lângă-un răzor ea stă îngrijorată,

Privește'n jos și sânul își deschide, mângăetor s'apleacă
să ridice un făt bălan, ce adumbrit de spice,

A adormit pe-un așternut de glugă.

Ea blând ridică-l, stând inghenunchiată

și dă copilului să sugă.

Da, aceasta este mama poporului nostru, demnă, trudită, blândă, cucernică și îndelung răbdătoare, reprezentând eroica mironosiță a trecutului, care a păstrat comoara frumoasă, ce formează individualitatea noastră; iar eu, împreună cu poetul, mă plec:

Și sărutându-i mâna inspirată
Și haina ei de sfântă precurată,—

o admir cu toată recunoștința.

Și dacă în acest trecut adorarea mamei a fost cântată de poeții noștri în legătură cu nădejtile idealului nostru național, astăzi, după împlinirea și realizarea acestui ideal, nu trebuie să contenim a îmbărbăta pe această mamă și a o stimula pentru toate năzuințele și renașterea morală a scumpei noastre patrii.

Ziua mamelor trebuie să trezească în conștiința femeii răspunderea și datoria ce o are ca mamă a poporului.

Ea trebuie să rămână matroana română, care reprezintă cinstea și sfințenia familiei, ea va trebui să stâmpere toate patimile omeștei deslănțuite asupra neamului în urma acestui crâncen războiu, luptând pentru înlăturarea corupției, luptând contra plăgilor morale ce distrug viața națională, prin lăcomia materialistă, prin închinarea la idolul vițelului de aur.

Iar dacă în aceste vremuri sbuciumate, ea ar fi copleșită în grijile luptei de existență, tu, iubită tinerime, ai chemarea să îi dai sprijin, să ridici nimbul acestei mame, dovedind, că ea cu puterea ei sufletească a înseminat germeii adevărului și cinstei în inima ta.

Tu, iubită tinerime, poți iară aprinde făclia mântuitoare a idealului, urmând pe calea bătută de ea, pentru că ea este închipuirea binelui și a idealului.

Iată pentru ce vrem să celebrăm această zi cu toții, pentru ce am închinat o singură zi a anului, acestei desinteresate și jertfitoare ființe; o zi în care, după exemplul tuturor popoarelor civilizate, să o slăvim în cea mai intimă adorare.

Luncile și livezile sunt pline de flori. Culegeți în drumul vostru spre casă o mică florică, și *sărutându-i mâna înăspriță și haina ei de sfântă precurată*, să-i dați această floare, rostindu-i cu glasul vostru sincer, cuvinte de admirație și recunoștință.

Această zi să fie ziua ei de odihnă, ziua ei de slavă, ziua ei de liniște, aceasta să fie serbătoarea ei de răsplată.

Iar celei ce ar fi departe de voi, scrieți-i cu însuflețire dorul, dragostea și recunoștința voastră, iar dacă ar pica o lacrimă din ochii voștri pe acest scris, lăsați-o să se ducă la mama voastră iubită.

Iar voi, cei ce sunteți lipsiți în lumea aceasta de mângăierile ei, duceți această floare pe țărâna scumpă, care o acopere și fiți convinși, că ea veghiază și acum asupra voastră.

Această zi a mamelor întruchipează totodată pe mama întregului popor românesc, pe această mamă a țării, care a luptat, a veghiat, care a lacrimat și a suspinat pentru soarta neamului

românesc, care cu sufletul ei mare, a contribuit la realizarea idealului nostru național, la înfăptuirea unității neamului, la înfăptuirea mării patrii românești.

Astfel astăzi aducem închinarea și omagiile de admirație și recunoștință Mării noastre regine Maria, mama poporului nostru; iar dela bunul Dumnezeu cerem binecuvântarea, ca în veci să dăinuiască scumpa noastră *Patrie Mamă* *).

MARIA BAIULESCU,
presidenta secțiunii feminine
biopolitice a „Astrei”.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*) Cuvântare rostită la serbarea din 27 Maiu 1928 și citită la 17 Iunie cu prilejul adunării generale a reuniunii sf. Maria din Cluj.

Monografia comunei Vâlcele (jud. Trei Scaune)

(Urmare și sfârșit¹⁾).

Continuăm notele noastre asupra documentelor și datelor găsite de noi referitoare la așezămintele bisericești din acea comună.

Intr'un registru gros, legat foarte bine păstrat, găsim lucruri foarte interesante. De data aceasta, pentru această răspândită și veche revistă, reproducem numai o parte :

*Prea luminate Doamne Episcoape,
Noao prea milostiv Stăpân sufletesc,*

Lipsa cea nemărginită ce este de un preot statornic aicea în *Borghizu Eliopatakului*, atât pentru noi, cât și pentru streinii cei mulți de credința noastră pravoslavnică a răsăritului, carii în toată vara pe vreme de 4—5 luni în sumă de 6 până la 7 sute de suflete vin bolnavi pentru câștigarea tămăduirii la acest izvor.

Este din destul cunoscut atât Mării Tale, cât și Măriilor Sale D. D. pământești cei întâi posesori de aicea Graf Nemeș Jánoș Foispanu Sl. Varmeghii și Fibirău Maurer Mihály, dintre care Măria-Sa Domn Groff Nemes s'au milostivit pentru întemeerea la loc cuviincios a altei Biserici în locul Biseriçuței care se află slabă de tot și neintocmită de a primi întrânsa atâția suflete într'un vârf de deal, a ne făgădui și loc atât pentru Biserică, cât și pentru casă de preot.

Noi pentru întemeerea acestor două, am și găsit mai mulți binevoitori dintre neguțătorii *Brașoveni și din Boierii Țării rumânești* dintre cari unii au și dat ajutoriu și alții ar da, cât nu numai Biserică de frunte ci și casă bine întocmită cu alte ajuto-rințe pe seama preotului s'ar putea rădica. Inșă pricină pentru care această fericită și cu totul multor doritoare faptă nu se poate duce întru împlinire iaste, că noi suntem oameni cuprinși cu slujbe domnești și alte greutăți și neputințe și paroch în loc care să ne fie purtătoriu de grije în treaba aceasta, încă nu avem,

¹⁾ Vezi Nr. 3 și 5, 1928 din „Transilvania”.

iară Protopopul locului Ivan Geja, de o parte iaste depărtat, iară de alta nu are cunoștiință și îndrăzneală către binefăcătorii streini, care să făgăduesc a ne da ajutoriu întru ridicarea Bisericii și casii Popești și nici aicea au prilej, fiind de ea depărtat ai da ajutorul înșini și pentru acea având noi toată credința în Prea Cinstitul Domn Protopop al 2-lea al Brașovului Alexe Verza, a ne implini dorirea noastră în toate părțile până la ridicarea deplin a unei Biserici nouă și casă popești în locul cel de Măria Sa Domnul Groff făgăduit, umiliți și cu lacrimi ne rugăm să te milostivești și din partea Mării Tale a împărtăși în scris puteria și volnicia lăudatului protopop, ca după pofta noastră să iscăluiască atât banii, carii se află de către unii alții feluriți creștini dați și iară fără nici un capăt într'o parte și într'alta risipiți, cât și cele ce se vor mai da dela cei-ce au cuget a ne sprijini cu ajutoriu a-le primi și după adunarea unei sume îndestulate spre ridicarea unei Biserici în forma planului făcut tot lăudatul protopop până însfâșit să ne fie purtătoriu de grijă și mână de ajutoriu.

Care milostivire nădăjduind-o întru așteptaria părinteștei rezoluții până la moarte suntem ai Mării Tale

Umiliții fii :

Ilie Casaș	George Cașeoi
George Iosivoi	Andrieu Socaciu
George Mutii	George Staicu
Stan Muțiu	Ion Mutii Gojinan
Ion Mutii junior	George Mailat
George Dan	George Socaciu
George Axentie	Achim Axentie
David Kasoș	Nicolae Mămăligoi

In numele a 93 familii neunite din Borghizu Elipotakului.
(Totul e scris în cirilice.)

*

Nr. 45—1839.

(Cu cirilice e scris tot. Sublinierile sunt ale noastre. Nota autorilor.)

Cinstite părinte Protopoape,

„Ageotata în Autograf spre remissie aibi rogare prin Sa cristianu Ion Mutii, apoi George Mailat cu George Dan, sub numele comunității Elöpatak încoace așternută, limpede desvelește că în locul Bisericii sale cei vechi și într'un vârș de deal aplicată, cugetă implorând și așa avea altă **eclejié nouă** pe pământul care s'au legat *supremus Komes Ivelitului Alebensului Superior Comit*, prea luminatul Domn Ioan Comes Nemes, la loc încuviințat cu acel adaus a da, cât și casă parohială acolo să se ridice, s'au

aflat spre acest sfânt lucru binefăcători, cei ce au și *deponat* bani într'o parte și alta *disitati* și că local *Prota Nicolae Geza* ar fi cu ședere de instanți tare depărtat, pentru acea s'au rugat a se împărți Frații Tale prin ăst Scaun Episcopal putere a-le fii întru ajutoriu la faceria Bisericii nouă și a casei parohiale.

Deci Frații Tale prin ~~aceasta~~ să *intimă* ca să ajuți pe pomeniții suplicanți la ridicarea *eclejieii* nouă și case parohialii atât bani *depoziți și disipați*, cât și cei ce se vor mai da să-iaduni prin *Diata* și despre ei aicea *samă să-ți dai în forma de crezutu*.

A Frații Tale

Sibiu, în 20 August 1839.

Benevolus

E. Vasile Moga m. p.

Nr. 54—840.

(Cu cirilice e scris tot.)

Dela scaunul Protopopesce al 2-lea al Brașovului.

Către toți iubitorii de Nație și evlavioși Creștini se face cunoscut Circumstanțiile precum și mai jos se vor urma.

De vreme ce din jeluirea cea fierbinte și cu oglăsuire întocmită a locuitorilor de legea pravoslavnică a răsăritului Ne-uniții romani dela Elöpatak cătră prea luminatul scaun Arhieresc așternută s'au văzut mare lipsă de o sfântă Biserică la un loc mai încuviințat a fi, iară nu într'un vârful de deal precum vechea Biserică dărăpănată să află și cu greu celor neputincioși bolnavi, care din toate părțile și din vecineștile Prișipaturi o mare sumă peste 600 de suflete în tot anul aleargă la Borghiz spre doftorie și ca la un liman al sănătății năzuesc, cum tutulor și de obște este cunoscut. Despre care prea luminatul scaun arhieresc aprins fiind de dragostea a cuvântătoarei turme cu îmbrățișarea milostivirei poruncește, rânduind pe mai jos iscălitul ca colector în treaba aceasta la benefacerile ce s'ar putea aduna dela fericți și pururea pomeniți Ctitori, care se vor nevoi la ajutorul sfinteii Biserici din neam în neam vor fi pomeniți până va sta piatră pe piatră.

Pentru care și eu, Vă sfătuesc duhovnicește și părintește Vă indemn și către mila Pravoslavii Domniilor Voastre năzuim primiți-ne cu dragoste și *Ibov* creștinesc, ajutați firește carele cu ce Vă veți îndura aducându-Vă aminte de cuvântul care zice: „Fericți cei milostivi, că aceia se vor milui” și să vă împărtășiți cu darul miresei nevinovatului mel a mântuitorului nostru Is. Chr. ca să fie cu toți Amen.

Satulung, în 5-lea Mai 1840.

ALEXIE VERZA,

Protopop al 2-lea al Brașovului.

Insemnarea benefanțiilor cât s'au făgăduit și ce s'au primit dela fiește care Ctitor.

ANUL LUNA ZIUA	NUMELE BENEFACTORILOR	Ce s'au făgăduit		Ce s'au primit	
		Fl.	Kr.	Fl.	Kr.
1839 August, 6	Exceleția Sa General <i>Ghica</i> au dăruit sfintei Biserici încă din anul 1835 prin Rudolf (Nipa? <i>Ghica</i> ? nu se poate ceti)	400			
	Tot Exceleția Sa General v. <i>Ghica</i> (<i>Gyka</i>) au dăruit și s'au pus la Spaarkassa pe sama Sf. Biserici prin Dum. Rudolf Orghidan	350			
1840 Iunie, 30	Dela reposatu Anastasie Haği Vulku prin testament au lăsat	500			
	Dela Coconu Gligore Grădișteanu dela București s'au dăruit un Talle-impărătesc			11	40
	Dela Anica (nu se poate descifra bine)dela București s'au dăruit pentru Sfânta Biserică 8 sfanți adecă			6	40
1840 Iulie, 7	Cocoana Elena Florescu dela București au dăruit pentru pomenirea la Sfânta Biserică 14 sfanți			11	40
	D. Coconu Georgie Baldovin dela București s'au dăruit 20 sfanți			16	40
" " 21	Roxandra Oteteleșianu			2	10
" " "	Gheorghe Ioanie Medelniceru			2	30
" " "	Profesor din Câmpulung 3 sfanți			1	30
" " "	" " " Târgoviște			1	30
1842 Iunie, 21	Maria Golllesko			2	—
" " "	A. Rosetti			11	40
" " "	Dumitru Budișteanu			6	20
" " "	Manolache Krețulescu			5	50
" " "	Emanoil Grădișteanu, boier din Țara Românească			5	—
1842 Iulie, 30	Serdaru Constantin Delijeau			11	40
" " "	Căminăreasa Marghioala Balașa			11	40
1843 Iunie, 23	Praporgik Manoil Clinceanu, ofițer din oștirea românească			2	30
1845 Iunie, 9	Pitarul Konstantin Mihalovici			8	20
1855 " —	Sofia Haği Roset			2	30
" 1860	Profesorele A. Schewitz cu soția sa Maria			1	—
" 1861	Ioan și Eufrosina Poenaru			12	—
" 1862	Ioan Mavrodi			0	80
" " "	Ion D. H. Bacaloglu			5	—
" 1863	Ștefan Mumulianu			2	—
" " "	Anastasie Gârleșteanu din Craiova			1	—
1863 Iulie, 4	Mihalache Puricescu din Caracal				
1865	Alexandru St. Șiułuțiu Metropolitu			4	—
" " "	Răducanu Simonidi și Eleni Simonidi			15	—
" 1866	Petre Eufimia Bălașa			1	20
" 1869	C. I. Mitilineu			0	20
" " "	N. I. Iliade Romănu			1	—

Notă: Cele mai multe notări sunt scrise cu cirilice și cele mai multe numiri ale donatorilor sunt chiar iscălitura lor. Prin aceasta registrul devine și mai interesant. Tot din acest registru se poate vedea și cine au fost pe vremuri vizitatorii comunei Vâlcele, mai ales ce boieri ai țării românești. Dela 1845, scrie pe marginea filei respective, a primit banii *Ioan Moga „parohul Eleopotakului“*. Găsim scris sârbește, grecește, nemțește și românește în acest registru-după neamul din care făcea parte respectivul donator. Tot în acest registru mai găsim notate cele de mai jos:

In 1853 cu 92 fl. și 23 prin Ioan Moga s'au cumpărat 12 Minei.

In 1854 cu 52 fl. și 51 s'a cumpărat Sf. Evanghelie.

In 1856 dela Domnu Paharnic Kostand. Bogdanu dela București, au luat AER, stihar, patrahir etc.

In 1856 dl V. Mazere dela Brașov desparte biserica în două: o parte pentru femei și pentru vânzarea lumânărilor.

In 1856 prin Ioan Moga s'a făcut colecta pentru catapeteasma ce a fost lucrată de *Androne*, profesor din Brașov, 500 fl.

In 1857 o colectă pentru zugrăveli 1000 de sfanți de pictorul Izidor Sălăjanul.

In 1923, cu colecta de 14,610 Lei s'au făcut reparații.

*

Din „Telegraful Român” anul 1864, pag. 147 și din „Monografia istorică despre Mitropolitul *Andrieu Șaguna*” de prof. univ. Dr. *Ioan Lupaș* (Ed. II. Sibiu 1911, pag. 227), știam că pe la 1863/64 Mitropolitul *Andrieu Șaguna* a fost la Vâlcele pentru a se tămădui de o suferință trupească. Nu am găsit însă nimic în arhivele bisericeii în această privință, nici în registrul la care ne referim.

*

In lucrarea documentată a Drului *Virgil Ciobanu* intitulată: *Statistica Românilor din Ardeal, făcută de Administrația austriacă la anul 1760—1762 și copiată din Archiva de Răsboiu din Viena*, publicată în Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj, anul III. (1924 și 1925) și în extras la 1926, tipar. „Ardealul” Cluj, nu am găsit nimic despre Vâlcele, probă că pe la 1762 nu era în ființă. Am căutat mai ales la districtul Alba (pag. 11—17), am găsit însă *Hăghighul și Arăpatakul*, probă că sunt comune foarte vechi și anterior înființate *Eleupatacului*.

*

Nereguli în administrarea fondurilor bisericeii din Vâlcele se întrezăresc, dar noi nu ne oprim decât foarte puțin asupra lor. Zicala „Banul e ochiul și puterea diavolului” e atât de cunoscută! In registrul „*Discul*”, ce se păstrează în arhiva bisericeii, găsim la pag. 25 următoarea observație scrisă și tristă:

„La 5/17 Iunie 1899 eșind protopresbiterul la fața locului pentru luarea socotelilor restante pe mai mulți ani, fără a fi putut și mai înainte dela 1890 încoace revida și controla vre-un jurnal de casă, se provoacă pentru ultima oară organele parohiale ca până la finea lunei August 1899, să fie gata cu toate rațiociniile restante și cu obligațiunile în regulă, urmând la din contră investigație ce se va cere dela prea ven. Consistoriu. Vâlcele, 5/17 Iunie 1899. (ss) D. Coltofeanu (m. p.), protopop”.

Fără comentarii!

*

În No. 5/928 al „Transilvaniei”, nu am publicat inscripțiile de pe cele trei clopote ce se găsesc în prezent în turla bisericii greco-orientale din Vâlcele. O facem acum, drept complectare:

1. **Clopotul mic:** „S'a donat din colecta oaspeților Băilor și Comitetul parohial pentru Biserica Vâlcele. 1924”.

2. **Clopotul mijlociu:** „Donat Bisericii Sf. Pantilimon¹⁾ de către Neculae Zin²⁾ și soția Bogaly Agnes, Vâlcele, 1924”.

3. **Clopotul mare:** Poartă inscripția „Acest clopot s'au făcut cu colectă prin strădania Prea Cinstii Sale Părintelui Protopop Ioan Moga³⁾ din Elopatak la anul 1863”.

În cuprisul Sf. Altar se găsește, pentru vecinica pomenire, tabloul nominal⁴⁾ al eroilor vâlceni căzuți pe câmpul de onoare (1914—1918). Dumnezeu să-i ție de-a dreapta Sa.

Și din sângele lor plămăditu-s'a România-Mare, cuvine-se deci cu adevărat gânditu-ne-am noi, ca numele lor să fie aci trecute, pildă puternică și frumoasă pentru cei de azi și mâine.

1. Cucu Petru	19. Dândărău Gheorghe
2. Casaș Gheorghe	20. Vlădărean Costantin
3. Țifrea Gheorghe	21. Varză Costantin
4. Bucuraș Ioan	22. Ancu Nicolae rendeș
5. Axente Nlae	23. Bucuraș Gheorghe
6. Casaș Ctin	24. Cățean Petru
7. Casaș Ștefan	25. Bticoi Gheorghe
8. Mailat Gheorghe	26. Coman Ilie
9. Axente Gheorghe	27. Toma Ioan
10. Varză Gheorghe	28. Mămăligoi Gheorghe
11. Cucu Ioan	29. Brânză Nicolae
12. Axente Ioan	30. Ciucășel Ioan
13. Axente Nlae	31. Lăcătuș Iosif
14. Axente Manole	32. Brânză Gheorghe
15. Varză Ioan	33. Lingurar Busioc junior
16. Sas Ctin	34. Socaciu Dumitru
17. Nema Ctin junior	35. Axente Nicolae
18. Ancu Nlae a lui Ioan	

Seria aceasta de articole pe care a binevoit a ni-o publica vechea publicație „Transilvania” și căreia îi mulțumim călduros

1) Asupra hramului vezi articolele noastre anterioare.

2) Buni creștini și români.

3) Mult a făcut Moga pentru această biserică. Merită vecinică pomenire a Vâlcelenilor și a Românilor.

4) Stabilit în ședința ordinară a Consiliului parohial ortodox român din Vâlcele, la 15 Maiu 1927.

și pe această cale, o terminăm cu înșirarea cronologică a păstorilor bisericești din parohia Vâlcele.

După înălțarea primului lăcaș de închinăciune a creștinilor ortodoxi din Vâlcele, slujitorii altarului erau când preotul din Hăghig, când cel din Arpătac.

Așa că dela 1802—1841 preoții I. Popovici din Hăghig și *Gheorghe Ciofleac* din Arpătac au fost primii preoți ai bisericești din Vâlcele sau „Borghizu Eleupatakului”.

Dela 1841—1868 a fost *Ioan Moga*, paroh, protopop și asesor consistorial.

Dela 1868—1870. *Alexie Popovici*, paroh în Sf. Gheorghe, jud. Trei-Scaune, administrator parohial sau suplinintele parohului.

Dela 1870—1909, *Ioan Moga*,¹⁾ preot-paroh și administrator protopopesc.

Dela 1909—1910: *Iosif Popovici*, preot-paroh, în Sf. Gheorghe, administrator parohial.

Dela 1911—1916: *Dumitru Soiu*, preot-paroh ales prin concurs.²⁾

Dela 1916—1918, epocă de războiu, se perindează o serie de preoți și anume:

1. *Ioan Toma*, preot-paroh în Dobolii inferior.

2. *Iosif Popovici*, preot-paroh în Sf. Gheorghe.

3. *Iacob Șteflea*, preot-paroh în Brașov.

4. *C. Măcrișan*, preot-paroh în Crizbav.

5. *Miron Bucșa*, preot-paroh din Hăghig.

Dela 1918—1919, *Nic. Rădoiu*, preot-paroh din Ozun.

Dela 1919—1922, *Gheorghe Prejmearan*, administrator parohial.

Dela 1922—1926, *Aurel Nistor*, preot-paroh în Arpătac, adm. paroh., protopop.

Dela 1926 până azi, *Ilie Paștină*.

În prezent preot-paroh este *Ilie Paștină*, născut în 16 Septembrie 1888 în Porumbacul de jos, din județul Făgăraș.

Studiile de teologie le-a făcut la Sibiu, bacalaureatul l-a luat la Brașov, în 1908.

Paralel cu diploma de preot a câștigat în 1912 și diploma de învățător (Sibiu No. 8225/912).

¹⁾ Găsim în „Transilvania” pag. 561/911 că asociația a împărțit despărțământul întreg în mai multe cercuri (tracturi) sub conducerea protopresbiterilor tractuali. Cercul V. tractul Hidvegului (Heghighului) sub conducerea prot. on. I. Moga (Vâlcele).

²⁾ În „Transilvania” pag. 509/1911 printre membrii ordinari ai „Astreii” găsim pe *Soiu Dtru*, preot în Vâlcele (Despărțământul Brașov al Astreii).

A funcționat ca învățător în Berghin (Alba-Iulia) la școala confesională și la Veștem (jud. Sibiu).

A fost preoțit în 1914 în comuna Criț (Târnava mare). Aci în timpul războiului a suplinit și postul de învățător.

De acolo a fost mutat în parohia Breaza, jud. Făgăraș, unde a funcționat și ca director învățător timp de 6 ani. Credincioșii din Breaza încă nu au uitat pe cel care le-a fost adevărat păstor. În 1926 e mutat la Vâlcele unde păstorește și acum răspândind: *Lumina adevărului, iubirea de neam, Dumnezeu, aproape și glie strămoșească* și unde turma sa bine condusă va trăi *adevărat creștinește*, întru mulți ani.¹⁾

Cu aceasta terminăm publicarea notelor ce ne-am hotărât a le da la lumină și ce le credem de o importanță mare la alcătuirea unei monografii, pentru istoria bisericii românești din Ardeal și studiul limbii.

Restul de note le vom publica într'o broșură pe care o vom pune-o în vânzare, în folosul zugrăvirii bisericii creștine ortodoxe din Vâlcele, pe care dorim s'o vedem frumoasă, trainică și întru vecie înălțată.

Dr. OD. APOSTOL
și preot *ILIE PAȘTINA*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Rândurile despre ultimul preot scrise de mine, Dr. Apostol.

Pastel.

În pânza serii, raze argintii
Pun flori aprinse, pe un stins decor . . .
Asemeni unor candelă pustii,
Ce ard la căpătâiul tuturor.

Tăcerea crește'n plin, ca un parfum
Descătușat dintr'o petală rară!
Și-auzi, cum frunza, ce-a picat în drum
Oftatu-și-a iubirea ei de-o vară!

Înzăpezit de raze,-un nor subțire,
— El pare că ar fi al nopții mire —
Plutește urmărit de stele mici,
Ca în frunzar un roi de licurici.

Decorul aruncat din bolta grea,
Ca'ntr'o oglindă apele l'au prins . . .
Și'n fundul lor, tăcerea a aprins
Lumina unui parc, pudrat cu neal

Pe'ntinderea din boltă la pământ,
Plutește armonia unui zvon
Și, prins de firișoarele de vânt,
Îi cântă în boschete monoton.

Din pânza serii, candelă pustii
Deșiră pe pământ raze-argintii . . .
Tăcerea crește'n plin, ca un parfum
Descătușat de-o floare, moartă'n drum!

AL. NEGURĂ.

Moș Costică.

În restaurantul Azuga întârziase, ca de obicei, grupul „generoșilor”, care mai mult consuma vorbe și cafele turcești decât berea cu numele localului. Chelnerii, cu șervetele pe braț sau atârând din buzunarul hainei, moțâiau la o masă din fund, iar muzica își pregătea instrumentele pentru împachetare. Becul de lângă statuia lui Cuza se lupta cu lumina puternică a lunei pline. Câteva femei, cu situația socială cam dubioasă, pentru a circula la această oră târzie, se mișcau leneș prin piața Unirii, legănându-și soldurile strânse în rochii subțiri și vapoase. Două din ele, decoltate violent, cu ciorapi transparenți și pictate cu artă mai impresionistă decât cea dela Salonul oficial, se apropiară de geamul lângă care era masa generoșilor întârziați și privind stăruitor, aruncară câteva surâsuri semnificative.

— Nenorocitele! — rosti morocănos Vasile Raicu, trăgându-și nervos mustața galică.

— Preotesele Venerei, spuse vesel cineva.

— Ești un prost, prietene, răspunse apăsător Raicu. Preotesele Venerei sunt doamnele din elită, cari își schimbă amantul după sezon. Acestea sunt victimele Venerei. Haina lor de mătase, agonisită cu îngrozitoare privațiuni, acopere un corp flămând și măcinat de boale cumplite, în care sufletul sfâșiat zilnic s'a chirchit până la nesimțire uneori. Și pe când aceste nenorocite fac trotuarul pentru o amară bucată de pâine, canaliile masculine, cari le-au împins în noroiul prostituției, își continuă drumul surâzători și iresponsabili. Pe mine mă cuprinde mila când întâlnesc aceste victime ale societății. Bietul Costache Chiriac, nu-și putea stăpâni revolta de câteori întâlnea vre-un burghez sătul și burtos, care spunea sentențios și idiot că: „prostituția este un rău necesar”.

— Apropo, unde-i Chiriac? că nu l'am văzut de când am venit, întrebă Ion Calomfir.

Raicu îl privi cu adâncă mirare.

— Da bine omule, ai trăit sub pământ în Ardealul tău? Bietul „Moș Costică” e mort din 1918.

— Cum se poate? — zise îndurerat Calomfir. Par'că știam că n'a fost la front.

— Da, n'a fost. Chipurile a fost lăsat printre intelectualii de marcă. Și drept vorbind, n'am avut și n'o să avem multă vreme un intelectual mai desăvârșit și-un caracter mai bine format ca Moș Costică. A murit de mizerie. Ei, nu te spăimânta, prietene. N'a murit de foame propriu zis, dar cam pe-aproape. Izolatul Moș Costică, știi tu bine, că n'ar fi cerut dela nimeni un capăt de ață pentru el. Și-n lașul refugiului și a crâncenelor suferinți, au fost îmbuibăți cari plezneau de supra-alimentare, dar Moș Costică avea pentru ei, nu dispreț, ci scârbă. La birturile mici nu se găsea decât fasole străveche și pâine pământoasă. Din omul robust pe care-l știți, ajunsese o umbră, și când l'a găsit o dezinterie păcătoasă n'a mai avut nici o rezistență organismul debilitat, și-n câteva zile s'a stins în spitalul la care funcționa.

— Săracul „Moș Costică” — zise Calomfir, tare întristat.

— Era bătrân? — întrebă cineva.

— Vre-o 42 de ani.

— Atunci pentruce îi ziceați „Moș Costică”?

— Tu, dragul meu, ești tânăr, din generația intelectualilor postbelici, răspunse Raicu posomorât. Moș Costică era ultimul fanatic al marxismului semănat de Ion Nădejde la Iași. Din acea frământare de idei generoase se pornise în Iași, care totdeauna a fost un oraș de intelectuali, o largă activitate culturală. „Contemporanul”, revista grupului socialist, a marcat o epocă despre care chiar adversarii vorbesc cu respect. În jurul „Contemporanul”-ui se grupaseră intelectuali serioși, oameni de carte, caractere tari și tineri de acțiune. Dar cel mai nestrămutat în convingeri, cel mai sensibil la durerile și nedreptățile suferite de țărânie, cel mai hotărât la gesturi energice și tranșant față de prostia pretențioasă, era Moș Costică. După lichidarea socialismului teoretic, când marea majoritate, în frunte cu Morțun și Stere, a trecut la liberali, Moș Costică s'a închis în laboratorul lui de găze și a rămas până la moarte credincios convingerilor sale. Mă întreba-seși tu pentruce îi ziceam Moș Costică? Mai întâiu pentrucă avea o groază de nepoți pe cari se străduia să-i pornească pe drumul științei adevărate și-a cinstei sociale desăvârșite. Și pe urmă, pentrucă între noi era cel mai vrâstnic. Dar nu era numai vrâsta. Mai era între noi unul căruia îi ziceam „Moș Octav”. Era pictorul Octav Băncilă. Vastele și temeinicile cunoștinți în toate ramurile de activitate intelectuală, expunerea lor limpede și mai cu seamă explicarea categorică a diferitelor fenomene sociale și politice, îi dau lui Chiriac un mare ascendent, și nemărginita

noastră dragoste pentru el ne-o arătam și-n această formulă de intimitate: „Moș Costică”.

După 1907, când foamea și nedreptatea l'a silit pe răbdătorul nostru țaran să ridice glasul în Moldova și să pârljească, în Muntenia, conacurile boierești, Moș Costică grupase în jurul lui vreo câțiva tineri, cu cari discutam problemele economice și politice dela ordinea zilei. În laboratorul lui, la „Bolta rece”, în modesta lui cameră, sau mai adesea la Moș Octav, discutam seri întregi nedreptatea și suferința în care se sbătea țărănimea noastră. Atunci Moș Octav a lucrat faimoasele lui tablouri împotriva cărora a urlat critica burgheză.

Bietul Moș Costică! Pe cât era de blând și bun cu cei pe cari îi iubea, pe atât era de violent și neiertător cu prostia agresivă și nesimțirea cinică. Mi-aduc aminte că după masacrarea țărănimei la 1907, un profesor din Iași vorbind cu Moș Costică în fața cofetăriei Tufli i-a spus că țaranul pute.

— Mare noroc ai că pâinea pe care-o mănânci nu poartă mirosul sudoarei țărănești, că pe cât ești de parfumat și sensibil, ai muri de foame.

— Am un singur regret, răspunse belferul, că n'am fost concentrat și eu, ca să împușc măcar un țaran.

Moș Costică n'a mai zis nimic, dar privind-l în ochi pe belfer, l'a scuipat în obraz și-o porni agale și legănat, cum mergea el, spre Universitate.

Odată intram la Universitate pe din dos, eu, Moș Costică și unul dintre numeroșii lui cumnați, un învățător tânăr, care adeseori venea în grupul nostru. Era o zi mohorită de toamnă, cu ploaie rece și mărunță. În curtea Universității, societatea protecției animalelor așezase pe un stâlp o cușcă în care se puneau mâncare pentru vrăbii. În fața cuștei, răposatul A. D. Xenopol arăta unui necunoscut acest aparat cu dispozitivul lui. Când ne-am apropiat la trei pași de cușcă, Moș Costică ne opri și-l lămurii pe cumnatul său cu voce tare, ca să fie auzit de domnii cari admirau opera S. P. A.

— Uite, mă Ioane, tu ești rural, nu cunoști binefacerile civilizației orășenești și nemărginita bunătate a burgheziei capitaliste. Mai întâiu să știi că domnul cu două barbe e marele nostru istoric dl A. D. Xenopol, care a scris atât de mult despre poporul românesc din trecut. În prezent, acest popor care mănâncă mămăligă pelagriferă și-i rob pe latifundiile boierești, nu-l mai interesează. Poate el să crape de muncă, de foame și de alcool. Treaba lui. Marele istoric se entuziasmează pentru cutia asta în care vrăbiile văduve vor găsi la iarnă câteva grăunțe. Țaranul să se descurce cum o ști din robia lui, cetind despre Ștefan-cel-Mare și Mihalache-cel-Viteaz. Fă și tu la țară, mă Ioane, o cușcă pentru stigleții din capetele intelectualilor noștri!

Și cu un calm imperturbabil Moș Costică își continuă drumul, pe când domnii de lângă cușcă stau petrificați.

Așa era Moș Costică.

— Și credea el că poate îndrepta lumea cu acest procedeu ?

— Mă, copile, răspunse blând Raicu, Moș Costică știa că nu poate schimba nimic din mentalitatea imbrobodită de filozofia burgheză, dar firea lui nu-i tolera să tacă or câteori constata o nedreptate sau o prostie. Și bine făcea. Dacă am avea câțiva oameni, hotărâți să lupte pentru adevăr și dreptate așa cum ar fi luptat Moș Costică, s'ar schimba multe lucruri. Dar era singur și curajul lui nu folosea decât ca exemplu pentru noi, cari, ce-i drept, nu l'am prea urmat.

Intr'o vară am făcut cu el o excursie științifică. Ne-am așezat pe malul iazului dela Dracșani sub o poală de pădure, într'un cort purtat de Moș Costică, dela mare până la munte. Moș Costică umbla cu barca pe iazul uriaș după găzele lui, urmărind o specialitate oarecare. La ameză și seara ne făceam singuri mâncare, aprovizionându-ne săptămânal din târgușorul Sulița, la care treceam cu barca.

Odată, fiind în Sulița după târguieli, ne-am abătut pe la școală, că Moș Costică era nu știu ce fel de neam cu învățătorul. Acolo am găsit pe un inspector, ori controlor de bănci populare, care de trei zile ședea la învățător pe mâncare și beaură. Mai avea două zile până la terminarea inspecției. Nenorocul bietului controlor — mi-se pare că-l chema Mândruț — îl pune să facă apologia băncilor populare și-l întrebă pe Moș Costică :

— Dumneata ce zici ?

— Eu zic că băncile populare, așa cum le aveți organizate, sunt cel mai perfecționat instrument de *exploatare a țăranului prin el însuș*.

— Vrei să glumești, or eu nu înțeleg, zice grav controlorul.

— Ba eu nu glumesc, răspunde Moș Costică, dar că dta nu înțelegi, asta e sigur. Și nici n'ai cum să înțelegi. D-ta ai fost învățător, nu-i așa ? Prin urmare habar n'ai de cele mai elementare principii din legea economiei politice, chiar a celei mutilate și denaturate pe care o predă savantul nostru A. C. Cuza. Și atunci nu-ți dai seamă nici de relațiile dintre capital și muncă, nici de efectele capitalului. Am să te lămuiesc — dacă vrei să înțelegi — dintr'un singur exemplu. D-ta știi bine că băncile populare în marea lor majoritate, dau bani numai țăranilor cari au vite de muncă, deoarece pământul nu se primește ca gaj. Și atunci cine poate împrumuta ? Numai fruntașii satelor cari au pământ și vite. Săracul n'are nici un avantaj altul decât să-și sgârâie pământul cu două văcuți scheletice, înjugate la un plug

de lemn, or să-și arendeze ogorul unui fruntaș care poate lua bani dela bancă pentru a-și întinde puterea de exploatare. Prin urmare, fruntașul se înțolește și săracul flămânzește. Dar așa e scris și-'n cărțile bisericești: „Celui ce are i se va mai da, iar celui ce n'are...”.

— D-ta nu vrei să înțelegi că...

— Eu înțeleg că d-ta nu poți se'nțelegi, îl întrerupse Moș Costică. Dar am să-ți dau un exemplu mai tare. D-ta singur te-ai molipsit de această atmosferă de exploatare din jurul băncilor populare. Nu te mira că te lămuresc. D-ta ai o leafă mult mai mare ca un învățător rural; trebuie să ai și o indemnizație oarecare pentru zilele de inspecții. Nu-i așa?

— Ba da, răspunse controlorul, neștiind unde țintește Moș Costică.

— Apoi vezi! Dacă ai și leafă mai mare și alte avantaje, pentruce stai de trei zile pe mâncare și beutură gratuită la un om pe care ești chemat să-l inspecțezi și care trăiește mai greu decât d-ta? Nu-i exploatare aceasta?

Controlorul rămase cu ochii holbați, iar bietul învățător îi făcea semne disperate lui Moș Costică. Se temea bietul om că i se supără șeful.

Despre bunătatea lui Moș Costică ce să mai spun? Era proverbială. Când lua leafa lui sărăcăcioasă își cumpăra tutunul necesar pe care-l împărțea în diferite cutii pe mesele din laborator ca să-l aibă la îndemână, își plătea masa la „Bolta rece”, își cumpăra cărțile noi cari îi trebuiau și restul îl da primului solicitant dintre prietenii cari se găseau la strâmtoare. Și Doamne, aproape toți eram la strâmtoare pe vremea aceea.

Vasile Raicu rămase pe gânduri. O umbră de tristeță îi întunecă ochii. După câteva clipe își scutură pletele negre și se adresă celor doi studenți cari erau la masă:

— Iar voi, măi băieți, ar fi trebuit să-l cunoașteți pe Moș Costică pentru a ști ce înseamnă dragostea de muncă și de știință, temeinicia cunoștințelor și demnitatea personală. Nici un ascunziș sufletesc, nici o umbră de incorectitudine morală, nici o ingenuitate în fața nimănu.

Mi-aduc aminte că unul dintre cumnații lui, un bogat preot rural, îl compătimea odată.

— Măi Costică, tare-mi pare rău că n'ai ajuns ceva mare în țara ăsta.

— Pentru fericirea țării? — întrebă râzând Moș Costică.

— Nu glumi bre omule! Ți-ai fi ajutat rudele!

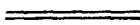
— Aha! adecă pentru folosul vostru. Păi, dacă ajungeam om mare n'aș fi stat de vorbă cu voi. Nu înțelegi tu că pentru a ajunge om mare, cum zici, adecă hăt sus pe scara ierarhiei.

sociale, trebuie în primul loc să-ți pervertești sufletul și să-ți amputezi conștiința? Și-apoi, așa, infirm nu te mai uiți în urmă de unde ai plecat și-ți renegi originea și rudele. Ai fi vrut tu să faci anticameră, să te amân săptămâni întregi până ți-aș fi vorbit două cuvinte și ți-aș fi întins două degete? Dacă aș fi făcut și asta.

— Nu vă supărați, vă rog! Vrem să închidem, zise Țalul.

— Haideti, băieți! Mi-ați trezit amintiri scumpe. Am să răsfoiesc în noaptea asta notele mele. Bietul Moș Costică! — zise Raicu, punându-și pălăria. Cu pași domoli îl urmarăm în tăcere până în piață, unde ne-am despărțit c'o strângere de mână.

VLADIMIR NICOARĂ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Folklor medical român.

— Contribuțiuni. —

a) Leacuri folosite de poporul nostru.

I.

1. *AIUL*: Fiert cu lapte e bun contra limbricilor. (Com. Zanoc—jud. Sălaj.)

2. *ALUAT de ALUNĂ*: Bun contra copturilor. (Com. Lupeni—Cojocna.)

3. *ANIJUL*: Se fierbe și se folosește la dureri de rânză. (Com. Zanoc—Sălaj.)

4. *ARINUL NEGRU*: E bun la *orbalt*, la cei *perifi*, sau *hițioani*. Li-se *togmește* inima spre mâncare. (Zanoc—Sălaj.)

5. *ARNICA*: La tăieturi,

6. *BOBOVNIC*: Contra durerilor de picioare, contra tusei, contra pistruelor.

7. *BOBOVNIC de APĂ*: Rădăcina fiartă e bună în dropică.

8. *BOZIE*: În hidropizie băi cu bozie. Rădăcinile fierte sunt bune în ascită, hidropizie etc.

9. *BROASCĂ*: Cu ouă de broască se vindecă negeii. (Com. Dăești—jud. Vâlcea.)

Broască uscată se atârână la gâtul copiilor ca să-i scape de sperieturi. (Com. Dăești—Vâlcea.)

10. *BROȘCHIȚĂ*: Se culege în „Ziua Crucei” cu rădăcini cu tot. Și apoi uscată bine (— pascălitori —) trage cu ea frigurile, dacă o pune în dreptul încheieturei mâinei.

11. *BRUSTURUL*: Trage durerea și umflătura la bube. Se mai folosește la „*mărinu*” (o bubă mare) când se zice și următorul descântec:

„Se luară un om albuț, cu căluț albuț și frâu albuț, coama-i

albă, capu-i alb și buzele albe și cu picioarele albe și cu toate ațuțele albe.

„Când în târg sosea, târgu' se spârgea, *mărinu* 'napoi se întorcea.

„Doamnă Marie, maică sfântă, așa să se'ntoarcă *mărinu*' acesta cum se'ntorc oamenii din toate târgurile, din toate *piațurile*, din toate holdurile, din toate crișmele, din toate unghiurile, nici să se coacă, nici să se spargă, *mărinu* 'napoi să se'ntoarcă. Descântatul dela mine, leacul, Doamne, dela tine“. (Auzit dela Marișca Benta în 1912, în comuna Zanoc—Sălaj.)

12. *BUCINIȘUL*: Se folosește la friguri, la dureri de cap și la „*soare sec*“ și atunci se descântă așa :

„Fugi soare sec că te-ajunge altu' soare, de una zi, de doua zi, și de a treia zi, până la a noua zi, soare *pân* bere, soare *pân* mâncare, *pân* pofta cea mare, dar *ieu* te opresc prin *sorocul* meu și a lui Dumnezeu ca (cutare) să rămâie curat și luminat ca argintul strecurat, ca Dumnezeu ce l'a lăsat, din gura mea descântat. Doamne dă-i *haznă și leac* precum i-ai dat trup și cap“.

Alte babe descântătoare zic :

„Fugi soare că te-ajunge altu' soare, fugi cu *mânuri* și picioare, că te-a frige și te-a arde ; fugi soare hidos, că te-ajunge altul luminos. Dă-i, Doamne, leac dela mine descântat“. (Dela Marișca Benta, Zanoc—Sălaj.)

13. *BUJOR* : Rădăcina de bujor se pisează bine, se amestecă cu țărâțe de grâu și se pune pe creștetul capului, când ai dureri de cap. (Dela Bălașa Beldie de 75 ani, din Jovăști — județul Covurlui.)

II.

b) Cum caută să-și tămăduiească țăranul nostru suferințele trupești și sufletești.

1. *ABCESE (copturi)*. Folosește rășina de *cismaș* sau un aluat din miez de nucă și *alună*. (Com. Lupeni, jud. Cojocna.)

2. *APLECATE*: *Descântec* din com. Mulciova, județul Constanța.):

„Aplecate românești, aplecate țigănești, aplecate mocănești, aplecate ungurești, aplecate bulgărești, aplecate d'a turcului, aplecate cu nouăzeci și nouă de feluri, voi să vă duceți unde câinii nu latră, unde cocoșul nu cântă, unde vaca nu zbiară, unde popa

nu toacă, c'acolo v'așteaptă, cu *mesili* 'ntinse, cu făclii aprinse, cu lăutari, cu paturi așternute".

3. **ARSURI**: Pe arsură se pune un amestec făcut din albuș de ou, unt și „*pufulete*“ (o ciupercă) uscat și pisat. (Com. Brabova—Dolj.)

La Seaca, jud. Dolj, se unge arsura cu alifie făcută din untdelemn, sacâz, ceară și săpun care nu are sodă 'n el.

4. **BETIE**. I. Descântec din Covurlui:

„Cum nu stă apa'n ciur, cum nu stă mieiu'n pătul, cum nu poate peștele fără apă, așa să nu poată sta Nu băui rachiu și vin. Să umble după băutură'n sat, ca un câine turbat, să se ție lumea după el, ca praful după câinele bătrân, că o ia vara la drum, și să nu-l poată opri, dela vin, dela rachiu, cum nu se poate opri apa curgătoare, cum nu se poate opri oastea călătoare, cum nu se poate opri săgeata înfierătoare“. (Com. Cosminele, jud. Prahova.)

II. Când bărbatul a căzut în nesimțire din cauza beției de rachiu sau vin, femeea lui, ca să-l deștepte, îi stoarce'n gură murdărie de cal, proaspătă. (Com. Jorăști—Covurlui)

5. **DE BEȘICA CEA REA**. Descântec auzit dela Maria Cobițioaia de 115 ani din Jorăști—Covurlui:

„M'am suit pe un deal mare și am făcut un foc mare, și am tăiat un cal mare și am făcut o *comândare*, și am chemat toate bubele și pe buba vișinie și pe buba *maramzie* și numai pe cea vânăta n'am chemat și atunci ea s'a supărat și a trecut ca fumul de petică“. (Se descântă cu fumul de petică aprinsă de-asupra beșicei.)

6. **BRÂNCA**: I. Se păleşte partea bolnavă de brâncă cu murdărie de bou încălzită. Alții se duc la cântărețul dela biserică care le scrie pe o bucată de hârtie albă astfel:

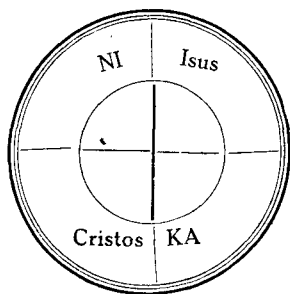

Figura încă neuscată se aplică pe partea bolnavă.

II. Descântec din Cosminele—Prahova :

„Brânca brâncilor, muma câinilor și a păgânilor, fugi din fața omului, din obrazu' voinicului, că te'mpung. că te'nțap, că te ard cu peatra Iadului. Tu să fugi din fața voinicului, că nu este locul tău. Du-te în coadele mărilor, în capul peștilor și-al lupilor, și-al urșilor, că acolo este locul tău, secate-ar Dumnezeu. Aci este al omului și-al voinicului, că eu te-oi descânta și tu vei seca. Și cutare . . . a rămas, curat, luminat, cum Dumnezeu l'a lăsat”.

7. *DE BUBĂ REA în GÂT sau URECHI*: Se ia un ban de argint și se pune pe degetul mijlociu drept dacă buba e înspre dreapta și invers dacă-i spre stânga. Apoi se ia un cățel de usturoi cu care traği pe obrazul bolnavului, în dreapta și în stânga până'n creștet, apoi în jos pe mâna pe care este banul până ajungi unde este banul; atunci faci cu usturoiul către pământ și zici de trei ori :

Doamne, ajută-mi, mărită și sfântă preacurată precistă
Că eu trag bubă și *sgaibă* din vinele grumazilor, din înghițitoare,
din creerii capului, din melciul ochilor, din sgârcii nărilor, din
rădăcina măselelor, din carne *bortoasă*, din oase *sănătoase*.

ieși bubă, ieși *sgaibă*!
Nu umfla, nu *gâmfă*,
Nu roși, nu vineți!
Nu te face, nu te coace!
Că de nu-i ieși de voie
Cu ajutorul lui Dumnezeu
Cu fir de *aiu* (usturoi) trage-te-oi
Pe creștetul capului scoate-te-oi
Pe *groșiță* de argint pune-te-oi
În Marea roșie *țipa*-te-oi
Acolo să piei, să răs piei,
Cum piero roaua de soare
Și scuipatul sub picioare.
Cutare să rămâie curat
Și luminat
Cum Dumnezeu l-a zidit
Și cum mă-sa l-a născut
De mine să-i fi *cotat* (făcut).
Dumnezeu, veșnic, să-i trimită leac.

Dacă buba e'n urechi, se bagă usturoiul ce a servit la descântat, în urechea bolnavă. (Dela V. Câmpean din Hida—Cojocna.)

Din culegerea *drului OD. APOSTOL*.

Sfaturile unui savant.

Charles Richet. „Omul neputincios“.

Charles Richet e, desigur, unul dintre savanții cei mai de seamă din zilele noastre. Născut în 1850, doctor în medicină, profesor la facultatea de medicină din Paris, membru al Academiei de medicină și al Academiei de științe, Ch. R., este de acasă savant: tată, bunic, străbunic au fost membri ai „Institutului“. Savant, poet, filozof, istoric, scriitor de piese teatrale, în toate a excelat, tipărind lucrări de mare valoare.

În 1926 a fost sărbătorit Ch. R., la Academia de medicină din Paris, ca „maestrul incontestat al biologiei, un *far al umanității*“ (Roger, decanul facultății de medicină). Președintele aceleiași Academii a declarat, tot atunci: „Ați aruncat asupra Academiei noastre de medicină o strălucire, pentru care e invidiată de toate societățile savante ale lumii“.

„Numele (lui Ch. R.) e *nepieritor*,“ a declarat reprezentantul „Colegiului Franței“.

Dl *Paul Painlevé*, actualul ministru francez, savant și el, președintele ședinței festive, a încheiat festivalul cu un „cântec al științei“, adus „unuia din reprezentanții ei cei mai universal celebri“, iar *mareșalul Foch*, întruparea iubirii de țară, în persoană i-a dat „*acolada*“ (l-a îmbrățișat, conform uzului la predarea distincțiilor mari, franceze) și i-a spus: „Dle profesor Ch. R. ! În numele președintelui Republicii (franceze) și în virtutea puterilor ce imi sunt conferite, vă denumesc *mare-ofițer al Legiunii de onoare*“.

„Emoționat, confus, dar radios, căutând cuvintele“, Ch. R. și-a exprimat mulțumirea și a mărturisit în fața tuturor că n'a fost decât „servitorul unui ideal“, al unui ideal, „care a fost acela al unui Pasteur, al unui Claude Bernard“. (Vezi rap. în „Le Temps“ din 24 V/926.)

Încă vreo câteva amănunte, ca să priceapă cetitorul din fosta Austro-Ungarie importanța acestui savant: când a fost să tipărească marea casă de editură, franceză, Hachette, după războiu, colecția sa: „*Caracterele timpului de față*“, a încredințat volumul dedicat „savantului“, profesorului Ch. R. („Omul politic“ lui *Barthou*, „Advocatul“ lui *Henri-Robert*, „Artistul“ lui *de La Sizeranne*, „Muncitorul“ lui *Albert Thomas*, etc., tot personalități de prima ordine !)

În 1927 s'a ținut al treilea „congres internațional pentru scrutați psihice“, în Paris. Președintele general a fost dl Ch. R., care a și condus congresul, la care au participat învățați din toată lumea.

Premiul Nobel i s'a decernat profesorului Ch. R., încă în 1913, ca recompensă pentru marile sale descoperiri, ca unuia din reprezentanții cei mai valoroși ai culturii franceze.

Va înțelege orșicine că glasul unui *astfel* de savant *va trebui auzit*, deoarece cel premiat cu premiul Nobel, cel care a condus congrese internaționale, recunoscut fiind ca un far al științei, cel ce a primit „acolada“ dela mareșalul Foch și, din mâna lui chiar, decorația de mare-ofițer al Legiunii de onoare, nu poate fi un om de rând.

Cartea profesorului Ch. R., despre care vreau să relatez în cele ce urmează, a apărut în 1927, la Paris și se chiamă: „*L'homme impuissant*“ (Omul neputincios).*) Firește, încă nu e tradusă în românește și nici nu se rupe lumea la noi după ea, fiindcă nu e nici un roman ghidilicios, la modă, și nici nu apelează la fantazia *bolnavă* a omului de astăzi, ci *vrea să-l trezească*, *vrea să vorbească* conștiinței omenești.

Ferrero a scris „Cuvântări către surzi“, — prof. Ch. R. e de părere că multe din adevărurile sfinte pe cari le profesază în cartea sa vor fi și ele „cuvântări către surzi“.

Și tot le rostește, fiindcă astfel își despovărează conștiința!

*) „*Editions Montaigne*“, Paris, VI, Impasse de Conti 2, cu 12 franci.

O carte ca aceasta, după ce ai cetit-o din doască 'n doască, te face mai . . . modest. Astăzi, când bântuie cu nemiluita grandomania și bătădăria — îți cade atât de bine surdina aceasta, medicina aceasta, cataplasmele acestea aduse conștiinții omenești ! Mai mult decât volume întregi ne poate lămuri o pagină din Ch. R. despre neputința omenească. Încă dela cap 1 : „Neputința cosmică” ne avertizează să nu fim semeți.

Newton mărturisea el însuș că se simte față de Creatorul tuturor ca un copilăș la marginea Oceanului și bucuria-i era mare când îi aduceau valurile, câte-odată, câte o scoică frumoasă sau câte o piatră lustruită.

Prof. Ch. R. vrea să ne arate și ne dovedește, cu multă logică și perpicacitate, în opt capitole : neputința omenească 1) cea cosmică, 2) cea individuală, 3) cea intelectuală, 4) cea socială, 5) cea fiziologică și 6) cea morală.

Dela întâiele pagini ne atrage atenția că suntem „condamnați la lumea solară, noi și descendenții noștri”, că, orice am face, atracția pământului ne ține încătușați, că „voiajurile extraterestre sunt fantazii de romancieri”, că ar fi „nebungie” să sperăm, chiar și numai o călătorie la Marte sau Venus.

Cu amărăciune constată :

„Văzând prostiile pe cari și le permit oamenii în domiciliul, care li s'a dat, e o fericire că toată acțiunea afară de pământ li s'a interzis și că toate nebuniile lor, toate crimele lor, nu pot trece peste această subțire pătură de atmosferă gazoasă ce îi inconjoară”. (Pag. 14.)

Constatăriile savantului profesor te pun pe gânduri, întocmai ca și paginile de astronomie ale lui Flammarion. Luându-le la cunoștință te apucă vertijul-amețeala, căci ce alta decât amețeala te poate apuca cetind următoarele :

„Apercepem lumini, cari sunt la o mie de miliarde de ori, o mie de miliarde de kilometri și nu putem, pe prețul celor mai mari (formidabile) sforțări chiar, să ne apropiem decât cu cincisprezece kilometri. Ce slăbiciune derizorie ! De ce avem o privire așa de pătrunzătoare și mușchi atât de slabi ? !” (Pag. 18.)

„Izolarea noastră, ce nu se poate delătura, în spațiul fără de sfârșit, are ceva lugubru. Desigur: miliarde de miliarde de ființe, mai mult sau mai puțin asemănătoare nouă, și pe cari noi nu le vom cunoaște niciodată, evoluează în aceste lumi ale universului infinit” . . . „Nu putem ieși din *carcera* noastră decât doar cu gândul ! Cu gândul ! Iată contrarul unei consolații !” (Pag. 15)

„ . . . Nu putem să modificăm nimic la forțele, cari ne înconjoară și din cari nu suntem decât un fragment. Schimbăm noi ceva la densitatea gazelor, a corpurilor solide sau a lichidelor? la dilatarea corpurilor? la legile combinațiilor chimice? Impiedecăm noi fosforul să se combine cu oxigenul și muschiul să se contracteze prin electricitate? Vom putea noi să micșorăm sau accelerăm viteza vibrațiilor luminoase?” (Pag. 21.)

O pagină elocventă:

„In acest mic pahar sferic, care conține un litru de apă, se mișcă un peștișor de aur. Explorează fără să ostenească domeniul, care-i este sorocit. Urcă. Coboară. Se întoarne. Privește la dreapta, privește la stânga, privește în sus, privește în jos și ia la cunoștință spațieri ciudate (stranii), in cari se desfășoară tablouri ininteligibile! Poate că are câteodată dorința de a schimba ceva la cantitatea de apă din paharul său sau la temperatura băii sale. Poate că speră o oareșcare inițiere într'unul din misterele ce-l înconjoară. Poate că își spune că ar fi bine să părăsească umila sa locuință pentruca să întrebe lumea cea vastă. Ar fi pagubă să croiască proiectele acestea vaste, deoarece niciodată nu-și va părăsi paharul. Intreg visul său nu poate să consistă într'alta decât de a putea încă multă vreme să se plimbe în cercuri obositoare în jurul temniței sale transparente”. (Pag. 25—26.)

Nici odată! acest „niciodată!” par'că te țintuește pe tine, omul, ca pe Prometeu, și-ți sfârtică pieptul, zilnic.

„Astronomii se joacă cu milioanele de planete și ne asigură astăzi că ar fi existând trei miliarde de sori; geologii fac socoteală și susțin (d. e. lordul Kelvin) că vor fi trebuit 20 până la 40 milioane de ani până să ajungă pământul să se răcească la temperatura de astăzi; geologi și astronomi laolaltă clatină din cap și dau, aproximativ, un milion de ani de lumină ca diametru al Universului și susțin: „In ochii Ziditorului trebuie să fie întreagă istoria omenirii de o importanță mai mică decât un firicel de praf într'o catedrală”.

Pleacă-ți capul, cetitorule, și gândește . . .

Nici când este vorba de individualitate nu ne-o descrie Ch. R. în culori mai ademenitoare. Trece în revistă generală diferitele meserii omenesti și — privindu-le cu compătimire, sub specie aeternitatis — constată: o, cât ești de mic, omule!

Pictorul? Ce puțină influență poate avea, chiar mare fiind, asupra omenirii! Poetul? Tot asemenea! Chiar un scriitor de talia unui La Bruyère e cunoscut în Franța „de o elită”. O bibliotecă mare îi pare o necropolă, deoarece atâta sbucium sufletesc, atâta frământare, nu a avut repercusiunea visată de autorii lor. Câți mai cunoaștem pe minusculii scriitori și chiar și pe cei „mari”?

„Păzitorii cimitirelor știu din experiență că la sfârșitul a 50 de ani nici un mormânt nu mai primește vreun omăgiu oarecare. Bibliotecarii ar putea face aceeaș constatare. Cărțile de mai bine de 50 de ani sunt scufundate în uitare, afară de unele, cari mai inoată la suprafață, ca Iliada, Don Quichotte și Phédra.” (Pag. 40.)

Dar să cităm un pasagiu foarte de actualitate. E vorba de viața politică.

„Ca să fii numit *deputat* este aproape tot așa de greu ca să faci să se joace o tragedie. Pretensiunile sunt ardente, invierșunate, prelungite. Trebuie să vizitezi pe electorii influenți, să tratezi cu asociațiunile, cu sindicatele, cu corporațiunile, trebuie să promiți fantastice castele spaniole, să subscrii declarații ciudate, să răspunzi urletelor unui public tumultuos, să scrii nenumărate epistole particulare, să întreții un ziar, să faci concesii în stânga și în dreapta, să 'nghiți la noduri indigeste și desgustătoare. În sfârșit, dacă ai șanse, ești numit. Ai să începi, deci, să-ți exercitezi puterea.

„Da de loc! Nu poți nimic! Dacă te afli în minoritate, întreaga ta influință se va mărgini să faci gălăgie cu pupitrul, dacă ești în majoritate, iată-te pierdut în echipa celor satisfăcuți, unul din cei 363, iată totul. În decurs de patru ani vei avea 1/363° de influință parlamentară. Nu-i deloc prea strălucit. Și, de altfel, influent sau nu, vei rămânea cu totul nerecunoscut, și acțiunea ta, dacă întreprinzi una, va fi ocultă, aplicată la treburi ordinare. Câteodată ajungi ministru, dar ministrul este întâiul servitor al partidului său și rămâne cufundat în obscuritate”. (Pag. 43—45.)

Gândindu-se la profesorii de pe la universități, la savanți chiar, surâde. Un savant, un istoric, un om de litere, ajungând profesor la universitate, crede că a apucat pe Dumnezeu de un picior!

Prof. Ch. R. deschide almanahul internațional „Minerva”, de 1500 de pagini și constată că există pe lume acum aproape 40.000 de profesori ai învățământului superior. Așa trebuie să ajungi „mai modest și mai sincer privitor la umila ta personalitate”.

„Pe lângă toată *vanitatea* cu care se umflă: pictorul, profesorul, poetul, deputatul, oratorul, au o influință atât de restrânsă, încât, dacă nu-i orbește iluzia lipsită de fecunditate, trebuie, chiar și în mica lor sferă de activitate, să mărturisească cumcă sunt mititei de tot.

„Desigur, pe pământ sunt oamenii prea numeroși — trec repede. Individul, pe lângă toate pretențiile sale, nu este decât o minusculă fracțiune a minusculei umanității. Cu toate acestea, în urma incurabilului nostru orgoliu, se pare întotdeauna, fiecăruia din noi, că bietul nostru *eu* e ca un centru cristalografic, în jurul căruia vine să se orânduiască lumea umană”.

„Pe lângă tot orgoliul meu nu pot să retac persoanei mele (să disimulez) că există în momentul acesta pe planetă două miliarde de *eu-ri*, cari valorează la fel cu al meu, astfel că *eul* meu *personal* nu reprezintă în omenirea, care mișună, decât două miliardimi, adecă, o repet, aproape nimica”. (Pag. 48—49.)

Chiar și oamenii, cari au tăiat o dără în istoria omenirii (Moise, Hrist, Budha, Mahomet, Luther, I. Cezar, Attila, Carol cel Mare, Columb, Frederic al 2-lea, Ludovic al XIV, Richelieu, Carol Quintul, Napoleon, Bismarck) sunt *așa de puțini* față de milioanele de muritori. Citează alți promotori și opere, cari au însemnat ceva și ajunge la concluzia: „poate că au fost 100 de

persoane, cari au avut discipoli, admiratori sau sectatori". Unul la o mie de miliarde de oameni!

„Chiar și în Franța, va să zică la națiunea a cărei inteligență este cea mai limpede (mai cioplită), sunt masele oarbe, de te innăbușe, în urma numărului zdrobitor de individualități ignorante, de individualități numai puțin rezonabile și puțin rezonante. Dacă tragi la indoială, petrece-ți, consultând în privința unei chestiuni oareși-care, simplă, ușoară, elementară, opinia oamenilor, pe cari ai să-i întâlnești. Într'un vagon, d. e., sau într'o cafea, sau într'o sală de spectacol, sau într'un regiment, sau într'un atelier, sau chiar și într'un salon elegant, vei auzi atunci astfel de ineptii (neghiobii), încât vei fi cuprins de un *desgust iremediabil*.

„Ai poate pretenția de a fi înțelept? La ce bun această înțelepciune, când ea e ca o picătură de apă, pierdută în oceanul prostiei!

„Masele umane sunt atât de uriașe, încât individul-om nu mai e nimic". (Pag. 52—53.)

Dacă un Ch. R. descrie astfel stările din Franța — ce să spunem *noi*?

„ . . . Trebuie să alegi. În alternativa întâi sau a doua, neputința (omească) este la fel. Sau individualitatea noastră se va confunda între miliarde de individualități analoge. Sau, într'o umanitate restrânsă, individul, izolat, debil, neavând să se bizuie decât pe sine însuș, nu va putea să se folosească față de forțele colosale, cari îl inconjoară, nici chiar de mica, foarte mica influență, pe care colectivitatea umană i-a permis să și-o câștige". (Pag. 54.)

* * *

După citatele de până acum s'ar părea că prof. Ch. R. este un pesimist iremediabil. Nimic mai fals!

În cap. „Neputința și fericirea" ne strigă conștiinței:

„Există atâtea realități poate accesibile, încât *nu ne este permis să disperăm. Avem dreptul să gemem când vom fi ajuns la limita cunoștinței noastre. Dar suntem încă departe de ea, să lucrăm!*" (Pag. 58.)

„Să scrutăm *veseli* misterele *abordabile*!

„Fericirea este *în acțiune* și nu în ieremiade!

„Să fim neputincioși, dar să *ne pricepem de a fi fericiți*."

Am ajuns la „neputința intelectuală" :

„Ca să pricepi *pentru ce* există *șietăți* și oameni inzeștrați cu o parcelă de inteligență, ar însemna să pătrunzi, cât de cât, în Kosmos. Or, în acest Kosmos, toate cauzele lucrurilor, fără de excepție, ne sunt profund necunoscute. Intunecime absolută. Nici cea mai mică licăreală de lumină. Nici cea mai mișcătoare claritate! În jurul nostru se multiplică fenomene, mișcări, vibrațiuni, aparențe, ale căror modalități noi le apercipem, câteodată, foarte grosolan. Dar cauzele adânci (cauzele cauzale) ale acestor fenomene, ale acestor mișcări, ale acestor vibrațiuni, ale acestor aparențe, sunt așa de misterioase, încât ne scapă cu desăvârșire. Trebuie să ne plecăm capul, să constatăm că există o atracțiune, planete, atomi, adică lumi planetare ultra-microscopice, energii, cari se schimbă într'alte energii. Nu trecem dincolo și nu vom putea trece dincolo!" (Pag. 72-3.)

„*Ignoramus et ignorabimus*“! exclamă Ch. R., ca Dubois-Reymond și se întreabă, cu Montaigne, ca biolog: Ce monstru este firicelul acela de sămânță umană, din care suntem formați și care poartă în sine gândurile și inclinațiunile părinților noștri? Adevăruri, cari în zilele noastre de uniformizare, de cochetare cu comunismul, sunt cât se poate de vrednice de luat la cunoștință, mărturisește *fiziologul Ch. R.*:

„Păstrăm“ — susține Ch. R. — „în întreagă viața noastră doza de memorie, pe care Natura a binevoit să ne o acorde celulelor cerebrale ce se nășteau, când nu erau decât un embryo inform. Intr'o clasă de 40 de elevi sunt 40 de memorii diferite, cari vor evolua diferit în modalitate și în intensitate, după cum cresc 40 de grăunțe de grâu sămănate într'un câmp, cari vor avea, fiecare, creșterea individuală, atârănătoare de structura lor interioară. Fiecare copil, a cărui memorie este rebelă, nu va reține nici un vers, nici o cifră, și — pe lângă o muncă incordată, — nu va ști nici a zecea parte din ceea ce va învăța camaradul său, jucându-se, fără de cea mai mică efortare.

„Invenția, facilitatea cuvântului, eleganța stilului, aptitudinea de a face multiplicări sau versuri, de a rezolva o problemă matematică, de a compune o bucată muzicală, aproape și forma scrisului — sunt tot așa de involuntare ca și memoria. Voința n'are nici o acțiune asupra inteligenții“. (Pag. 140—141.)

Când e vorba să se dovedească „*Neputința intelectuală*“, iată cum raționează prof. Ch. R.:

„Mașina noastră, care cugetă, nu este decât o foarte mică grămadă de celule microscopice — microbi de o specie particulară — cari au sete de oxigen și cari imprumută acest oxigen sângelui, care le udă“. O viață omenească are durată de — aproape — treizeci de milioane de minute!

„Cum! Acest slab aparat va pricepe imensul Kosmos, din care el nu este decât un fragment imperceptibil! Cum! Aceste mici granulațiuni să poată să pătrundă chiar unul singur din uriașele misteruri, cari vibrează în jurul lor! Să desvelească munca imensă a legilor, cari guvernează lumea, să lumineze imensele și complicatele regulări, cari se prelungesc în timp și spațiu! Timp și spațiu! cuvinte grozave, pe cari le pronunțăm ca papagalii, fără de a le fi putut vredădată pricepe sensul, chiar și într'un mod vag de tot“. (Pag. 67—8.)

„*De unde venim? Incătrău mergem?* Cele mai savante investigațiuni și meditații ale oamenilor, de când există oameni, n'au debitat asupra acestor două puncte esențiale decât prostii, cu afirmații sau negațiuni, cari sunt ridicole și trufașe, laolaltă“. (Pag. 69.)

Ca să arate mirmidonilor de noi cât de departe am ajuns cu criminalele noastre discordii, prof. Ch. R., cel îmbrățișat de mașorul Foch, găsește următoarele cuvinte privitoare la ura între popoare:

„Pe amândoi țărniții unui mare fluviu se formează partide opuse, cari se numesc națiuni. Aceste două națiuni nu consimt, fie din neghiobie, fie din vanitate, ca să vorbească aceeași limbă; ele dau furiei lor de discordie numele

de patriotism: făuresc armele teribile ca să se omoare reciproc, și, cu un entuziasm sfânt, se omoară reciproc. Asta nu-i tot! *Intr'unul și acelaș neam bântuie violente deosebiri de vederi. Se opun unele altora: pasiunile, apetiturile, orgoliile. Nimeni nu vrea să cedeze și fiecare pretinde ca celalalt să cedeze. Pretutindeni procese, conflicte, uri. Douăzeci și cinci de indivizi, adunați într'o sală comună, emit douăzeci și cinci de păreri diferite și, dacă interesele sau vanitățile lor sunt în joc, se tratează cu injurii și se amenință, . . . Spuneam că omul este un animal sociabil. Ei bine, nu! tocmai contrarul este adevărat. Omul este un animal antisociabil. El nu sacrifică niciodată interesul său propriu interesului fratelui său om".* (Pag. 116—117.)

„Niciodată nu consimte la abnegare, cineva și *prima condiție a întregii vieți sociale este abnegarea*, cel puțin în doză mică . . . Fiecare asociație pretinde o anumită doză de sacrificiu. *Trebuie să știi să uiți puțin din gusturile, din dorințele, din opiniunile noastre, pentru ca să suportăm puțin din gusturile, dorințele, opiniunile asociatului.*

. . . „Cum speră să colaboreze (oamenii) la o operă comună, dacă dela început sunt decși să nu schimbe nimic din mentalitatea lor, să nu facă *nici o concesie*? N'am priceput că — pentru ca să se indeplinească o adevărată uniune — *trebuie să știi să cedezi*, chiar când ai rezon". (Pag. 118—19.)

La capitoul „*Neputința socială*“ scrie savantul francez următoarele :

„*Iată uniunea!* . . . Vai, nu! E discordia, care, pentru ca să ne înșele mai bine, a luat masca uniunii. Uniunea pretinsă patriotică are ca scop principal, dacă nu unic, lupta. Națiunile n'au înțeles solidaritatea între cetățeni, decât pentru ca să nimicească și mai bine solidaritatea între oameni.

„Și nu trebuie să insist asupra frumuseții acestor *răsboaie*, zise naționale, căroro oamenii, de 40 de secole, le consacră toate eforturile, își pun în joc toată bucuria, ale căror peripeții le celebrează în ziare, în cărți, în poezii, în discursuri, cu cari inveninează pe copiii din vârsta lor cea mai fragedă, cu o grandelocuență, care nu pare să se calmeze. Perfide instrumente ale nefericirii — ele nu vor face decât să agraveze neputința noastră!

„Cum să evaluezi forțele pierdute în războaie? Ce minuni n'ar fi realizat știința omenească, pe lângă toată slăbiciunea noastră intelectuală, dacă ar fi folosit întru căutarea adevărului a mîia parte a bogățiilor consacrate, stupid, spre distrugerea fructelor inteligenței umane!

„Răsboiul din 1914—1918 să fi costat mai mult de o sută de mii de miliarde de franci. Cu a suta parte a acestei sume s'ar fi putut ajunge ca să dispară alcoolismul, sifilisul și tuberculoza, s'ar fi putut brăzda Africa cu căi ferate, s'ar fi putut deschide agriculturii și industriei spații uriașe. S'au mulțumit (oamenii) să masacreze milioane de tineri, să devasteze câmpii, să demoleze uzine, să incendieze biblioteci, să propage ura, să vomeze injurii.

„ . . . Chiar și în sânul unei națiuni, care are aierul de a fi unită, sunt discușiunile acute. În *parlamentele*, cari reflectă pasiunile populare, se ridică certuri violente, până acolo, încât, câte odată, între reprezentanții țării se schimbă lovituri de pumni. Orice propunere de oareșcare importanță, sulevată în partidul advers, produce urlete furioase. Câte odată nu-și poate termina oratorul

o frază fără de a nu fi intrerupt sau insultat. Cu toate acestea, având întotdeauna la sfârșitul socotelii să fie o concluzie, închide discuția o votare. Majoritatea câștigă votarea, dar nimenea nu e satisfăcut, deoarece în majoritate sunt poftetele nesătute, și ranchiunurile pline de venin.

„Discordia e pretutindeni“. (Pag. 121—123.)

Nu pleci capul, rușinat, și dta, cetitor român? N'ar fi cu cale ca dojana aceasta meritată să germineze în sufletul dtale ceeace samănă omul superior Ch. R.?

Nu-ți *sângeră* inima cetind constatările de mai la vale, cari ar *trebui* să te biciuiască în față și să te îndemne să te schimbi, chiar și în modesta ta sferă de activitate?

„ . . . știm cu toată certitudinea că pentru familii, orașe, cetățeni, națiuni nu este scăpare decât în **pace**. Știm că **colaborarea tuturor activităților noastre** este **trebuincioasă**, că progresul pășește cu **uniunea oamenilor**, că fericirea se compune din **seninătatea indulgentă**.

„Ei da! le știm toate acestea!

„Mai lucrăm ca și când cuvintele sonore de pace și de justiție ar aparține unei limbi necunoscute.

„Cultivăm cu dragoste **cele două plante veninoase ale invidiei și ale urii**.

„Nu cedăm vre-odată, nici chiar o palmă de loc, din amorurile noastre proprii și din vanitățile noastre.

„Suntem întotdeauna gata să ofensăm, dar nu suferim, fără de a fi iritați, nici cea mai mică ofensă.

„Desigur: omul este animalul cel mai antisociabil al creațiunii“. (Pag. 131-2.)

*
*
*

Care este rezultatul la care ajunge Ch. R.?

„ . . . lângă toată neputința noastră, dacă suntem înțelepți, putem găsi încă o oareșcare dulceță în viață. De mai bine de două mii de ani Epicur, marele calomniat, indicase singura metodă a fericirii: **să-ți moderezi plăcerile, ca să nu corupi izvorul**.

„Or, cu risicul paradoxului sau al sacrilegiului, se pare că **s'ar putea combina în proporții armonice doctrina lui Epicur cu aceea a lui Zenon**, rivalul său. Zenon spune că trebuie să te abții și să suporti. **lată înțelepciunea**. Să te abții dela dorințe, deoarece ele nu fac alta decât să accentueze neputința noastră și să suporti evenimentele, deoarece nu sunt alte mijloace de a săvârși altceva. Nimic nu este mai idiot decât recriminarea inutilă. Nimic nu este mai van decât dorința nemoderată. Atunci: **să fim stoici!**

„Într'acelaș timp, în foarte limitata și foarte meschina sferă a putinții noastre, să gustăm plăcerile, dar să le știm să le gustăm cu o moderațiune, fină și răsândită. **Să fim epicurieni!**“ (Pag. 195.)

Ca Voltaire în celebra sa novelă satirică „*Candide*“, scrie și Ch. R.:

„Să ne cultivăm grădina, chiar dacă grădina este mică de tot”. Să ne petrecem „disertând despre Himalaiele și Oceanele, pe cari nu le vom vedea vre-odată”, luând toate la cunoștință, „fără de amărăciune”.

Ca alt mare antecesor al său, ca vestitul filozof și pedagog Montaigne, cel cu surâsul în colțul gurii și cu „Que sais-je ?” (Ce știi ?) pe buze, așa și Ch. R., ne dă sfatul :

„Să ne păstrăm surâsul !

„Să fim epicurieni în stoicismul nostru și vom fi tras din neputința noastră, care este prodigioasă, cea mai bună parte posibilă”.

Și mai cu seama *una* ne sfătuiește *omul* Ch. R. :

„Și să ne dăm osteneala să producem puțină fericire în jurul nostru, deoarece fericirea răspândește raze, ca lumina, și fericirea noastră personală, orice ar spune cei răi și cei proști, atârnă de fericirea celorlalți”. (Pag. 197.)

Va-să-zică : **interdependența fericirii !**

„O, amic necunoscut, care mă citești”, izbucnește prof. Ch. R. la sfârșitul cărții, „dă-ți osteneala de a aduce voința ta tot mai independentă. Nu încerca de a domestici și nici chiar de a înțelege Universul ! Nu încerca de a supune *eului* tău celelalte *euri* omenești, pentru ca să le târești pe cărarea ta. Fii modest, aproape smerit (umilit). Rămâi la tine, cultivă-ți *eul* tău. Aici vei evolua după pofta inimei tale, deoarece tu poți prin voința ta, ori cât de mic să fie acest biet *eu* al tău, să-l faci foarte mare și să-i deschizi o grădină rezervată lui singur.

„Dar trebuie să știi să poruncești tăcere bestialităților, jaluziilor, poftei la crime, vanităților, tuturor falșilor Dumnezei, pe cari oamenii orbi îi adoră”. (Pag. 176.)

Ca Marc Aurel așa și Ch. R. îți dă sfatul să nu te „torturezi inutil”, ținându-te „indiferent” față de criticele, chiar răuvoitoare. „Învăț-te să privești lucrurile din punctul de vedere de pe „Sirius”, adevărată dela distanță, cu seninătate și cu *bunăvoință*.”

Pentru ce luptă pledează prof. Ch. R. ? Pentru o luptă **împotriva minciunii, a lăcomiei de bani, contra pasiunilor rele, contra egoismelor.**

„E vorba de a arăta că, pe lângă toată infirmitatea noastră, avem o ră-mășiță (o drojdie) de putere și că vieții noastre îi dăm o oareșcare savoare (un oareșcare gust) cu **lupta îndârjită, metodică, pacientă, împotriva pasiunilor josnice, cari bântuie în noi**”. (Pag. 185.)

„Concluzia este că trebuie să-ți faci educația *eului* propriu, să nu lași să domine reflexele psihice, inima inferioară peste creierul superior. . . **Ceva mai bun nu putem spera**”. (Pag. 186.)

„ . . . trebuie să fii **înțelept**, adevărat să nu concepi speranțe prea vaste, să accepți mediocritatea radierii tale și să te dai împăcat cu o existență modestă”. (Pag. 189.)

Adevăruri ca cele de mai sus, spuse respicat, în auzul tuturor, de o autoritate ca aceea a lui Ch. R., *ar trebui să fie cântărite*, am scris la începutul acestei dări de seamă. Argumente și nu pumn! Logica, cu inima nobilă împreună, și nu deslănțuirea păcătoasă a pasiunilor, cari dau omenirea de mal!

În fața multor pagini din cartea savantului francez trebuie să ne acoperim ochii și să mărturisim: „Vai nouă! cum sunt călcate în picioare preceptele tale sfinte!”

Prof. Ch. R. scrie :

„Dacă se găsește unul la miie ca să-mi urmeze sfatul, voi fi mândru de a fi scris această carte!”

Unul la miie! Fie să se găsească și la noi cât mai mulți! Fie ca *aceste* argumente să prindă rădăcină în inimile oamenilor, ca să dispară bătăria respingătoare, bătoșenia idioată, intransigența criminală! . . .

Dr. HORIA PETRA-PETRESCU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Examenul de conștiință la cei vechi.

„Sufletul nostru, al celor de azi, vagabondează mereu, nu e niciodată acasă și seamănă cu cucoana din comedie, care întotdeauna e în vizită”.

În lumea veche circula un mic poem gnomic, intitulat „Versurile de aur”, care trebuia să fie breviarul oricărui pitagorician și care conține cea mai pură substanță a moralei. Acest poem, atribuit de unii lui Pitagora, sau lui Empedocle, nu aparține unei epoci așa de vechi, ci se datorește probabil sec. I sau II., înainte de Hristos. În el găsim o serie de maxime, cari ne arată principalele datorii ale omului față de zei, de oameni și față de noi înșine, și termină prin o recomandatie precisă și detaliată, prin care sfătuiește pe cititor să nu-și încheie ziua fără a trece în revistă și a-și judeca propriile sale fapte :

„Nu lăsa pleoapele tale să se închidă până ce n'ai supus judecății toate acțiunile tale de peste zi. În ce am greșit ? Ce am făcut ? Ce n'am făcut din cecece trebuia să fac ?”

Iată examenul de conștiință în toată claritatea sa. Exercițiul acesta moral, multă vreme uitat și nesocotit, începe să fie practicat pe o scară întinsă pela începutul imperiului roman, sub August și Tiberiu. Era momentul în care despotismul, oprind deodată ocupațiunile civice, deștepta în inimi ambiții morale de un nou gen.

Sufletul antic, oprit în mersul său firesc, se reintoarse către sine însuș. Toate firile distinse, ne mai putând să se manifeste ca cetățeni, voră să fie în schimb mai oameni și se retraseră cu un adevărat entuziasm sumbru, în domeniul conștiinței, asupra căreia vicisitudinile din afară nu mai aveau nici o putere. Filozofia începu să pue din ce în ce mai mult preț pe cultura morală și deveni aproape exclusiv practică. Din descurajare, sau mai de grabă spre a satisface o cerință intimă, renunță la speculațiunile

inalte și la problemele savante, pentru a nu se ocupa decât de suflet și de perfecțiunea interioară. Atunci toți filozofii repuseră în cinste exerciții morale necunoscute sau uitate. Pitagoricienii, platonicienii, civici, stoici, își împrumutară reciproc tot ce putea sluji la rânduirea sufletului, și cu toată deosebirea de principii, se întâlniră cu ușurință în domeniul moralei practice, unde de obicei, neînțelegerile dispar. Stoicismul, care era doctrina dominantă, adoptă și culese toate aceste prescripții de origini diverse. Astfel vechiul precept al lui Pitagora, fără a-și pierde pecetea obârșiei sale, deveni cu timpul un precept stoic.

O dezvoltare a acestei meditațiuni, a acestei convorbiri cu sine însuș, o găsim la autorii latini din prima epocă imperială, la Horatius și la Seneca. Din această dispoziție reese și forma în care autorul Odelor și Epodelor își întrupează observațiile sale critice asupra contimporanilor. La sfârșitul uneia din satirele sale, el ne înfățișează arta prin care observă viața oamenilor pentru ca să scoată o morală din ea, într'una din acele conversații cu sine însuș, făcută, cum zice el, cu buzele închise. Felul acesta de a medita, ni-l prezintă el totodată ca o metodă pe baza căreia lucrează la propria lui perfecționare morală.

Dar aceste precepte, menite să ne învețe cum să ne perfecționăm sufletul, nu trebuiesc considerate ca o descoperire filozofică, nici a pitagoreilor, nici a stoicilor, ci aparțin îndeobște unui stadiu de dezvoltare spirituală, în care valorile etice și fapta morală se retrag din domeniul larg al relațiilor omului cu lumea, în liniștea tainică a propriului suflet. Astfel de precepte observăm în lumea indică; ele răsar odată cu transformarea filozofiei indice în o viață religioasă, transformare operată de Budha. Și aci e vorba, în acest timp, de „veghea dinăuntru, de autoeducație și autopurificare”. Astfel, într'un precept se recomandă credinciosului următorul exercițiu: „Pas cu pas, bucată cu bucată, ceas cu ceas, omul care e înțelept, trebuie să-și purifice eul său de toate necurățeniile, tot așa precum giuvaerghiul purifică argintul”. Sau în altă parte: „Trezește-ți eul, prin propriul tău eu; prin eul tău cercetează-ți eul. Numai așa îți vei păstra eul în bunăstare și vei trăi treaz în mijlocul fericirii”.

Dar la Marc Aurel acest precept capătă o viață proprie. El nu alcătuiește un sistem nou, ci se mulțumește să retrăiască sufletește adevărurile fundamentale descoperite de predecesorii

săi. Dintre aceștia Epictet a exercitat cea mai mare influență asupra lui. Și știm, că nici Epictet n'a fost un făuritor de sistem; și el s'a mărginit să exemplifice doctrina stoică, aplicând-o propriei sale vieți, propriului său suflet. Și acestui filozof, cât și lui Marc Aurel, le era străină tendința spre o formă științifică. Ba, împăratul chiar desaprobă cercetarea profund științifică, mulțumindu-se numai cu adevărurile practice ale moralei stoice. Dar acestea capătă la el o neasemuită importanță, căci el le umplea cu experiența cea mai intimă a vieții sale interioare. Și pe ce scară mare a putut face aceste experiențe omul care era chemat să conducă o lume și deținea în mâna lui o putere imensă! Și ce de probleme nu se ascund în vieța acestui om, care nu se născuse ca succesor al tronului, ci a fost ridicat la această demnitate din o vieță modestă de filozof, fiind desemnat, de un împărat așa de activ ca Adrian, pentru un post așa de greu, încă dela vârsta de șaptesprezece ani! Ajuns *imperator romanus*, cu acea imensă autoritate de care se bucurau stăpânitorii lumii, în acest post al istoriei universale el nu năzuiește după gloria omului de acțiune, ci se mărginește să descopere *adevărul eroic* al îndeplinirii datoriei, căreia el se consacră cu toată energia de care era capabil. Incetul cu incetul, aproape penibil, cucerește el succesele sale, pânăce în mijlocul activității sale, menite să asigure granițele imperiului, el moare la Viena, fără să fi ajuns la vârsta de 60 ani. Cei 19 ani ai domniei lui a trebuit să-i petreacă mai mult în lagăr, în mijlocul acelei teribile primejdii germanice, care putea fi înlăturate numai prin desfășurarea extremă a puterilor lui și a imperiului. Apoi ciuma, care a pustiit Italia și tragediile dimprejurul său, soția sa pe care o iubește și care se face vinovată de atâtea infamii și infidelități; fratele său adoptiv, pe care și-l alesese ca coregent, un stricat; fiul lui, în care are atâtea încredere, încât îl designează ca succesor la tron și care o să ajungă un alt Nerone; cel mai bun al său general, care se revoltă împotriva lui și duce trupele la luptă împotriva împăratului cu lozincă: „Impotriva babei fricoase“, spre a sfârși prin a fi linșat... Iată atâtea fatalități omenesti, cari oțelesc și adâncesc caracterul lui Marc Aurel. Dar el, care a fost un regent destoinic și activ chiar în domeniul legislației sociale, stă în amfiteatrul vieții ca un spectator filozofic și privea toate mărimile istoriei cu un ochiu nu numai sceptic, dar nimicitor. Tocmai cu prilejul acestei istorii, își repre-

zenta el în chip plastic, în imagini mereu noi, ideia acestei veșnice nestatornicii, trecându-și pe dinaintea minții, atât pe marii domnitori cu curțile lor, cât și marile personalități filozofice sau etice, cari fuseseră înaintea lui și cari cu toții ajunseseră prada neantului. Și cu o asemenea conștiință, care pe un om mai slab l'ar fi nimicit, și-a creat el acea siguranță și acea liniștită măreție a vieții interioare, care face din el unul din cei mai perfecți oameni ce au existat vreodată.

Gândurile lui ni s'au păstrat într'un jurnal intim, intitulat „Către sine însuș”, care cuprinde notele zilnice ale unui moralist practic, ce se slujește de ideile antecesorilor săi, pe cari are numai ambiția de a le realiza, spre a ajunge la perfecționarea morală a persoanei sale. Micile sale aforisme, sau observațiuni, sunt fructul unor conversațiuni cu sine însuș. Dar forma acestor note zilnice mai exprimă și altceva decât sforțarea zilnică pentru disciplinarea ideilor, care e caracteristică pentru scrisorile morale ale lui Seneca, sau pentru prelegerile lui Epictet. Această formă devine la el expresia unității de conștiință a unei personalități, care construiește orice stare empirică pe baza unei vieți morale individuale. Această unitate a persoanei e descoperită în manifestarea egală a voinții inteligente, „care săvârșește orice lucru, chiar și cel mai mic, în așa fel, încât să predomine conștiința despre conexiunea dintre ordinea, atât divină, cât și umană a lucrurilor”. În orice act moral săvârșit în astfel, se cuprinde întreaga viață, așa că „aceasta nu rămâne niciodată neterminată, cum se poate spune despre un actor care pleacă înainte de sfârșitul piesei”. O viață agitată și plină de acțiuni nu-i lăsa mult timp pentru citit sau scris. De aceea el și-a creat un fel al lui propriu de a filozofa, în acest fel aforistic. Și e caracteristic pentru opera lui, că într'un timp în care forma literară domina totul, el a îndrăznit să vorbească cu sine însuș eului în chip și simplu și neprefăcut. Că un astfel de om a călcat pe drumurile lui proprii chiar în domeniul cugețării, se înțelege dela sine; firește că el se recunoaște ca stoic și anumite concepții generale ale stoicismului alcătuiesc fundamentul pe care clădește el, însă reflexia lui se mișcă liber și nu se alimentează din lucruri citite sau auzite, ci din viața însăși. În această cârtică nu e aproape nici o frază care să nu fie născută din viața însăși și aproape fiecare din ele ne lasă să bănuim situația care a provocat-o. Tocmai într'aceasta stă nemărginita

importanță a acestor reflexiuni: de data asta, în sfârșit, cugetarea s'a trezit iar la o viață proprie, după ce atâta vreme a trăit numai din bunuri moștenite.

Marc Aurel, deși era silit să trăiască veșnic în mijlocul oamenilor, în viața dela curte se simțea nespuns de singur, mai ales că el își creia și singur această singurătate de care avea nevoie să se reculeagă, să se retragă în sine. „Nu este pentru om refugiu mai tihnit și mai liniștit ca sufletul său propriu. Ține cât mai des asemenea ședințe liniștite de reculegere interioară și inoiește-te atunci pe tine”. — „Privește înăuntru tău, acolo e izvorul binelui, un izvor nesecat, dacă scormoni mereu. Sufletul se vede pe sine-și și se modelează; el se face cum vrea să fie”. Sau cum se întreabă în altă parte: „Cum îmi întrebuițez azi sufletul? Iată întrebarea pe care trebuie să mi-o pun în orice împrejurare”. Retragerea aceasta în sine însuș e corolarul convingerii că toate lucrurile rămân veșnic afară de noi, nu pot pătrunde în sufletul nostru; numai reprezentările lor ne bucură sau ne întristează. Omul trăiește într'o adâncă singurătate, deoarece nu-și poate apropia cu adevărat nici unul din lucrurile externe. De aceea trebuie să ne desfacem de toată această lume din afară și să nu ne atașăm de nimic. Nimicnicia existenței rezultă — cum spune M. Aurel, după Heraclit — din neîncetata ei prefacere; tot ceea ce există, poartă în sine germenii morții, căreia îi cade pradă spre a face loc altei vieți, care încurând va dispărea în acelaș neant. „Timpul este un fluviu, un șivoiu năvalnic care târește toate lucrurile. Orice lucru, după ce abia s'a ivit pe lume, e târât îndată; un altul apare, însă și acesta va să piară de grabă”.

Și în această goană nesfârșită, neastâmpărată spre o țință pe care nimeni n'o cunoaște, efemera noastră ființă umană nu-și poate găsi decât un singur for, un loc de odihnă: retragerea în sine, în filozofie, acea filozofie care te învață să înfrunți vremelnicia și să-ți găsești pacea sufletului. „Fii ca o stâncă de care valurile se sfarâmă într'una: ea stă neclintită și domolește furia valurilor ce spumegă în jurul ei”. Va să zică marea problemă e să găsim un punct stabil în mijlocul acestei veșnice nestabilități din jurul nostru, și acest punct nu ni-l poate da decât conștiința despre nimicnicia întregului.

Gândul la moarte ocupă deasemenea un loc foarte important în preocupările stoicului de pe tron. Foarte des mintea i se

îndreaptă spre acest desnodământ final, și acest exercițiu care e necesar pentru sufletul nostru îi sugerează idei ce se apropie mult de creștinism. Pentru el, ca și pentru Platon, ca și pentru creștini, viața trebuie să fie o perpetuă pregătire spre moarte. „Toate faptele și gândurile trebuiesc astfel întocmite ca și cum ar trebui să părăsești viața în orice moment“.

Este un leac comun, totuș foarte eficace spre a disprețui moartea: anume să nu reprezentăm pe cei cari au ținut cu îndârjire la viață. Privește timpul imens dinapoia ta și un alt infinit dinaintea ta! Ce deosebire mai e aici între unul care a trăit trei zile și între altul care a trăit trei vieți de om?

Uneori — ca și creștinii — e par'că cuprins de sumbra frenezie a morții, pe care o dorește ca un budist: „Atunci de ce să mai zăbovim pe lumea asta“.

Alteori confesiunea lui ia accente de un patetic sguđuitor: „Îndreaptă-ți privirea asupra spiritului contimporanilor tăi. Îți vine greu să găsești suportabil chiar felul de a fi al celui mai prevenitor dintre ei, ca să nu mai constat că unul sau altul dintre ei abia dacă poate să se sufere pe sine însuș. În condițiunile acestea de întuneric și de vitregie a împrejurărilor, de alterare și de curgere așa de repede a lucrurilor și a timpului, nu pot pricepe ce obiect mai poate fi vrednic de stima și năzuința noastră. Și totuș e o datorie să așteptăm în pace decompoziția noastră naturală și să nu ne plângem de întârzierea ei“.

Iată câteva laturi ale spiritului acelu împărat filozof care a scris faimoasa sa carte „Către sine însuș“, în care se reflectează epoca sa cu oboseala ei, ce dovedește un sfârșit, o evadare din tragicul vieții.

Izolată prin o teribilă singurătate morală de restul lumii, Marc Aureliu par'că vorbește doar cu sine însuș. Cu glasul lor stăruitor, reflexiunile sale ne strigă să ieșim din imbulzeala lărmuitoare a vieții, să ne concentrăm, să ne întoarcem în noi înșine. Și cea mai mare însemnătate a lor, peste orice valoare intrinsecă a lor, stă în aceea că individul se desface din varietatea existenței și se regăsește pe sine. Cugetătorul, în singurătatea sa, știe că diuinul locuiește în el și numai aci, în sufletul său, găsește el un îndreptar pentru viață. La el etica apare iar în puritatea ei desăvârșită.

V. BEZDECHI.

Mișcarea culturală.

Idei, oameni, fapte:

Două epoci din literatura română. În ședința dela 16 Martie a. c., a Academiei, dl I. A. Bassarabescu, membru corespondent, a făcut, cu titlu de mai sus o interesantă comunicare, trecând în revistă pe scriitorii din ultimele două decenii din 'nainte de războiu și pe cei după unire. Dsa atinge problema dacă un scriitor poate fi și critic, asupra căreia se pronunțase, la vremea sa, Titu Maiorescu, contestând posibilitatea aceasta. Dl Bassarabescu, însuși scriitor de seamă, e de părerea că, un scriitor despre alții nu se poate pronunța în deplină libertate de spirit, fiindcă ori cât s'ar sili, n'ar putea să înlătore bănuiala că este reținut de ambiții și rivalități personale, mărturisite sau nu, că gustul său are predilecții prea speciale, înrudite chipului său de a fi și de a scrie, în așa fel că, în sfera sa de înțelegere — fatal circumscrisă, — nu poate intra totul.

Ca pildă pomeniște cazul când Vlahuță și Delavrancea se rosteau în public împotriva importanței literare a operei lui Alecsandri — ceoace le-a adus musturarea lui Maiorescu, — și discursul de recepție la Academie al lui Duiliu Zamfirescu. Se știe că aceasta din urmă avuse o eșire comică împotriva scriitorilor Coșbuc, Goga, Agârbiceanu — afirmând despre Coșbuc că, dacă ar fi trăit în Olanda, în loc să scrie „Noi vrem pământ“ ar fi scris... „Noi vrem bumbac“.

Noi credem că și părerea aceasta, ca orice în lume, e relativă. Sunt scriitori cari pot și știu interpreta, înțelegându-i pe semenii lor, mai bine decât ori care critic. Sunt desigur și alții prea subiectivi în aprecieri. — Noi avem chiar în sânul Academiei române discursuri de recepție sau vorbiri festive ținute de scriitori asupra altor scriitori, — superioare ca înțelegere și interpretare articolelor criticilor de meserie.

Se pare că o singură condiție se pune : colegul în literatură despre care scrie sau vorbește un scriitor, să nu mai fie în viață!

Amândoi pe teren, — sunt într'adevăr rari cazurile, când judecata unui scriitor despre altul să fie completă, justă, imparțială. Avem pilde destule chiar în literatura noastră.

Puțini sunt aceia cari să spună, din înălțimea seninătății lui V. Alecsandri: „și dacă vr'unul cântă mai bine decât mine, cu atât mai bine țării și lui cu-atât mai bine“.

E cunoscută, la noi, lupta dusă de Al. Macedonsky împotriva lui... M. Eminescu!

Dar, în schimb, nici criticii de meserie, nu sunt așa de imparțiali pe cât s'ar crede și ar trebui, fiind vorba de autorii în viață! Au și ei, din păcate, predilecțiile lor, și adeseori exagerează când scriu despre scriitori pe cari îi cred eșii din școala lor, sau că argumentează pentru teoria sau școala critică pe care o reprezintă.

Dl I. A. Bassarabescu nu trece la aprecieri decât în mod sumar, folosind calificative îndeobște recunoscute, despre scriitorii pe cari i pomeniște în „cele două epoci“. Noi credem că e exagerat a se vorbi de „două epoci“, când se enumără scriitorii din 'nainte de unire, ultimele două decenii, — și primul deceniu după unire.

Aba dacă s'ar putea vorbi de două generații de scriitori, dar încă de două epoci!... *Library Cluj*

Distanța dintre Sandu-Aldea, Sadoveanu, Cerna, Iosif, Goga, Agârbiceanu și Cezar Petrescu, I. Teodoreanu, G. Mihăescu, Crainic etc. nu este nici dela o generație la alta.

Dl I. A. Bassarabescu dă o listă completă a scriitorilor consacrați și a celor cari sunt la întâile creații, în decursul ultimilor treizeci de ani.

I. T.

Universitatea poporală din Vălenii de munte. La 1 Iulie a. c., s'a redeschis Universitatea poporală din Vălenii de munte, cu un program de cursuri deosebit de bogat, ținută de distinși profesori universitari din București, Iași, Cluj, Cernăuți, în frunte cu înființatorul Universității, dl prof. N. Iorga.

Deschiderea din anul acesta a Universității din Vălenii de munte a avut o importanță deosebită: s'au implinit vara aceasta douăzeci de ani de activitate a instituției născută din neobosita activitate a marelui animator cultural și național, care este dl N. Iorga.

Continua ei funcționare din fiecare vacanță de vară, cu tot mai mulți ascultători, — dovedește două lucruri.

Întâi, că înființatorul ei de-acum douăzeci de ani, a rămas acelaș animator din anii tinereții, știind să însuflețească atâta lume,

să țină mereu treaz interesul față de această Universitate. Și al doilea, că necesitatea ei a fost adânc simțită, că a răspuns unor aspirații reale ale tinerimei, pe care nu și le putea satisface numai cu instrucția și educația obișnuită.

Înainte de unire Universitatea dela Vălenii de munte umplea și o mare lacună în instrucția și educația tineretului român din provinciile atunci subjugate. Pentru imensa lor majoritate era singurul prilej de-a lua contact direct, viu, cu știința și educația națională, de-a asculta profesori români.

Iar pentru perfecționarea unității sufletești a neamului, Universitatea din Văleni a fost un mijloc unic: tinerimea se împărțea aici nu numai cu doctrina și idealul universal românesc, ci prin contactul zilnic al studenților din toate provinciile românești, prin cunoștința reciprocă a oamenilor, a împrejurărilor de viață. a aspirațiilor din toate provinciile, se închegea an de an idealul comun, simțul solidarității naționale, care a fost de un așa de mare folos când a bătut la pragul istoriei marele ceas al realizării unității politice.

Universitatea dela Văleni a pornit din inițiativa particulară a unui om, a fost ținută în activitate binefăcătoare de entuziasmul mereu tânăr al aceluiași și din înțelegerea și dragostea multilor săi colaboratori.

Nici o răsplată materială pentru nimeni dintre cei ce-și jertfeau recreația de vară în slujba culturală și națională. Din potrivă, — multe înlesniri materiale pentru tinerii audiatori ai cursurilor.

Autoritățile ca și societatea românească din orașelul de munte au fost dela început plăcut impresionate de alegerea ce-a făcut-o dl N. Iorga, făcând din urbea lor un focar al românismului și au găsit destule înlesniri pentru ca și studenții mai lipsiți să poată petrece o lună la Văleni.

Azi autoritățile superioare vin și ele cu o înlesnire: reducerea de 75% pe C. F. R. pentru ascultătorii cursurilor din Văleni.

E un prilej de o adevărată recreație sufletească pentru orice intelectual care cercetează Vălenii cu prilejul funcționării Universității. O mare lume de tineri și tinere, veniți din toate colțurile țării, trăind o viață simplă, patriarhală, învrâstați cu profesori și oameni de știință cunoscuți și respectați, o intimitate impresionantă între student și profesor, o școală și o educație într'adevăr familiară.

Dela unire dl N. Iorga a amplificat programa prelegerilor cu cursuri făcute de minoritari și altele făcute pentru universitari. În fiecare an aflăm în program numele unor distinși profesori sau intelectuali sași sau maghiari.

Pentru cunoașterea împrumutată, pentru apropierea între noi și minorități, prin cultură, inovația e dintre cele mai fericite.

„Asociațiunea” se alătură, din toată inima, urărilor de bine ce i s’au făcut Universității din Văleni și dlui N. Iorga, părintele ei, cu prilejul împlinirii celor douăzeci de ani de rodnică activitate. Și, dacă e să ne arătăm o dorință vie, e aceea ca tinerii studenți ardeleni și alți intelectuali, să participe în număr tot mai mare la cursurile de vară din Văleni, pentru întregirea cunoștințelor și creșterea puterilor naționale, în slujba cărora e pusă Universitatea și condusă spre țintă cu atâta pricepere și inimă de dl N. Iorga.

Tr.

Spre echilibrare. — *Cu prilejul reformei învățământului secundar.* Ceeace este mai greu de realizat și de păstrat în viața omenească e echilibrul dintre materie și spirit, dintre necesitățile instinctului și aspirațiile sufletului. Purtăm individual povara dualismului din noi. O poartă și colectivitatea omenească, societățile și popoarele. Une-ori, pentru un restimp, birue legile cele aspre ale materiei și asistăm la lupta feroce dintre om și sine însuși, dintre om și om, dintre popor și popor. Alte-ori, iarăși pentru un răstimp, sau pentru o epocă, prevalează năzuința spre ascensiune, idealismul, în viața individului sau a colectivității. Sunt foarte rari, însă, și de scurtă durată momentele când se poate ajunge la un echilibru al dualismului omenesc, deși echilibrarea celor două înclinări firești ale omului ar fi idealul, numai pe el putându-se clădi fără înălțimi amețitoare, fără prăbușiri răsunătoare.

În adevăr istoria culturii și a civilizației omenești se resumă în astfel de înălțări și coborâri. O linie dreaptă nu se poate fixa între dobândirile spiritului și distrugerile instinctului. Sunt mulți gânditori și cercetători cari constată cu mâhnire și uneori desna-dejde, puținul spor uman pe care l-au câștigat în decursul mileniilor istorice. Clădirea ridicată cu sângele spiritului, veacuri de-arândul, sau de către o generație, e prăbușită și stropită cu sângele trupurilor încleștate în luptă de veacurile următoare, sau de către o nouă generație.

Motivul nu poate fi numai epuizarea, numai oboseala omenească, fie că lucrăm duși de instincte, fie că zidim mânați de nevoile sufletești. Este prea adevărat că forțele dualismului omenesc sunt limitate și că, numai orbiți fiind de elanul luptei, le credem nepuizabile. Izvor nesecat de viață, de energie, de activitate și de creație, se știe: este unul singur.

Motivul trebuie căutat, credem, mai ales în revolta unei părți din cele două fundamentale ale ființii noastre, când cealaltă parte activează în extrem, când a trecut de mult în exagerare, încercând să îngroape în neactivitate pe cea dintâi.

E nevoie după echilibru a unui instinct prea puțin lămurit până azi în conștiința umanității, a unui instinct de ordin superior,

menit, credem, să se manifeste tot mai categoric în evoluția viitoare a omenirii. E un glas care azi abea se face auzit, deși pornește nu numai din adâncuri, ci coboară și din mari înălțimi, arătând piatra de temelie pe care se poate clădi viața omenească fără înălțimi prea mari și trecătoare, dar și fără prăbușiri distrugătoare.

E chemarea către drumul mijlociu, către echilibrarea dualismului din noi: împăcarea și armonizarea nevoilor spirituale cu necesitățile trupești.

Istoria cu toate evenimentele ei pare a fi existat numai pentru a ne lumina asupra adevărului că exagerarea unuia din cele două elemente ale dualismului omenesc, constituie nenorocirea noastră, tragedia noastră, că nu putem dura nimic statornic când lucrăm unilateral — potrivit însuși firii noastre, că elanul și bucuria exagerării în amândouă domeniile sunt urmate în grabă de plânsul căderii, al distrugerii mereu repetate, mileniu cu mileniu.

Activitatea omenească, la singuratici ca și la popoare, pornește vecinic din concepția pe care o are cineva asupra lumii și vieții, — iar aceasta nu este în cele mai multe cazuri decât concepția pe care o ai despre tine însuși, despre ființa ta și rosturile tale. Câtă vreme vezi în tine, și, prin tine, în întregul cosmos numai materie, cu legile și necesitățile ei, — activitatea, creația ta va fi în conglăsuire cu această concepție. Socotindu-te numai spirit, disprețuind al doilea element constitutiv al tău, vei exagera în cealaltă direcțiune.

Iar când o generație întreagă vede unilateral, innecându-se cu totul, fie în materialism, fie în spiritualism, — câștigul realizat în amândouă domeniile e amenințat imediat.

Concepția greșită asupra lumii și vieții, — repetăm: în cele mai multe cazuri pornită din cunoștința ce o ai despre tine — constituie, din milenii îndepărtate, tragedia creației omenești, a culturii și civilizației. Dualismul din noi se răzbună mereu, dacă nu e priceput, dacă nu se ține seamă de el, cultivând exagerat un element al lui și disconsiderând pe celalalt, — dacă însăși concepția noastră de viață nu pornește și nu se razimă pe acest fapt imutabil.

*
*
*

Desigur, echilibrul acesta e greu de câștigat și greu de păstrat. Elemente constitutive ale dualismului omenesc — materia și spiritul — nu sunt aplicate ca transacțiuni decât sub frâul cunoașterii de tine și al voinții, — cel mai divin dar al omului. Ca puteri *elementare* ale eului nostru atât materia, cât și spiritul galopează înverșunat pe drumul lor, nu se cumințesc ori-cât de des și-ar sparge capul, nu învață nici din istorie, nici din pățaniile proprii, dornice de-a câștiga pentru ele lumea. Lăsate de capul lor, ele dau naștere concepțiilor de viață care nu acopăr reali-

tatea din noi. Intermediarul, conducătorul, echilibratorul, poruncitorul lor nu este decât cunoaşterea de noi înşine şi voinţa.

Dar pentru cunoaşterea de noi înşine şi directivarea voinţii nu intervine numai eul nostru; nu trăim şi nu luptăm înarmaţi numai cu resursele individuale, cu propriile arme. Omul nu e o fiinţă izolată, ci trăeşte în comunitate cu alţii, se adaugă la propriile forţe în bine sau în rău. Invăţăm a ne cunoaşte şi a voi şi prin alţii. Iar când se ridică cineva peste mulţime, cu puterile sale fireşti şi cuvântează, înrâurirea lui poate fi mare şi asupra felului cum ne cunoaştem şi asupra aceluia cum acţionăm. De aici statornicirea unor anume concepţii asupra lumii şi vieţii la o societate întreagă, într'o anume epocă, datorită oamenilor mari, teoriilor filozofice sau religiunilor. Astfel se evidenţiază importanţa educaţiei, a şcolii şi a cărţilor citite, a curentelor de idei dominante într'o anume epocă asupra lumii şi vieţii şi a activităţii ce porneşte de aici.

Dacă aproape toate religiunile au descoperit pe om ca pe o alcătuire din materie şi spirit şi unele au căutat să găsească echilibrul dintre aceste două şi să-l propovăduiască ca razim şi realitate a vieţii omeneşti, teoriile filozofice n'au urmat, de cele mai multe-ori, acest drum. Sunt şi au fost religiuni cari au trecut în exagerări, predicând firea şi drepturile celor două elemente, dar nu există una singură care să nu le fi recunoscut existenţa. Cea mai desăvârşită între religii, creştinismul, se întemeiază chiar pe această realitate a firii noastre, a materiei trecătoare şi a spiritului nemuritor, şi propovăduieşte echilibrul între ele, — echilibru după importanţa justă a fiecărui element.

Ceeace teoriile filozofice n'au făcut decât arareori.

Atitudinea religiilor fiind mai apropiată de adevăr, a celei creştine fiind însuşi adevărul, în ce priveşte firea noastră intimă, dualismul din noi, — ele trăesc mai mult decât doctrinele filozofice. În esenţa lor am putea spune că nici cele mai vechi n'au murit încă: omul, fiinţă materială şi spirituală.

În contrast, teoriile filozofice, fiind de cele mai multe-ori unilaterale, se dărâmă din veac în veac, e o alternare continuă între spiritualism şi materialism.

Alternarea urmează de obicei după câte-o catastrofă provocată de o concepţie asupra lumii şi vieţii, sau din revolta nedestructivă a elementului din dualitate, preferat de doctrină.

Ni se pare că omenirea a avut un mare noroc. Ea, în majoritatea imensă, nu s'a condus de doctrinele înţelepciunii omeneşti, ci de religii, de revelaţie. Dar cuvântul noroc e impropriu: Omenirea nu a avut noroc, ci îşi are destinul său, drumul ei hotărât în cadrele existenţei.

Dacă masele mari ale popoarelor s'ar fi adăpat şi s'ar fi condus numai de doctrine filozofice, — cum a făcut totdeauna în

mare măsură o pătură subțire, dar conducătoare, cea cultivată; dacă popoare întregi ar fi trecut în exagerările materiei sau ale spiritului, dacă marile catastrofe ar fi fost provocate de întreaga umanitate și nu numai de clasele conducătoare, ciocnirile ar fi fost așa de catastrofale încât urmele neamului omenesc s'ar fi stins de pe pământ. N'am mai fi avut alternări de înălțimi și prăbușiri, ci prăbușire definitivă.

Dar fondul real de dualism, alimentat și de religii, n'a lăsat ca omenirea întreagă să treacă în exagerări, ci numai o mână de oameni, cari s'au ridicat și s'au prăbușit, zădărniciind câștigul prea uman, ducând cu ei în prăpastie mari mulțimi, dar imensitatea lumii rămânând aproape aceeași din marile adâncuri ale trecutului până azi, oferind mereu posibilități pentru noi încercări de echilibrare a firii noastre, a îndoitelor sale aspirațiuni.

* * *

În lumina constatărilor de mai sus se poate ușor înțelege înrâurirea pe care școala și educația o au asupra formării concepției de viață, ca și a forței ce naște din aceasta. În formarea acestei concepții nu lucrează numai puterile interioare ale eului, dualismul propriu, ci și iluminarea, directivarea, pilda și fapta de-apropelui, mai ales învățătura concretizată, fie într'un sistem filozofic depozitat în opere scrise, fie cea orală, fie în sistemele religioase propovăduite azi, sau ajunge la cunoștința noastră prin intermedierea lecturii.

S'a afirmat mereu ca principiu pedagogic necesitatea de a cultiva prin școală intelectul și sufletul pe de-o parte, trupul pe de altă parte. Intelectul prin împărtășirea de cunoștințe folositoare, rod al luptei și al cercetărilor omenești, sufletul sau inima, prin câștigarea virtuților, corpul prin mijloacele de păstrare și fortificare a sănătății.

Este adevărat că acest echilibru sănătos, propovăduit de pedagogie, nu a fost susținut decât prea arare.

Au fost vremuri când educația trupească a stat pe întâiul plan; altă dată aglomerarea de cunoștinți în capul elevului, scopul suprem al școlii și iarăși, uneori, singură formarea caracterului a fost luată în seamă. Educația în școală a fost mereu influențată de concepția epocii asupra lumii și vieții, cu toate că unele principii pedagogice, cum este de pildă „mens sana in corpore sano”, n'au fost combătute pe față.

Învățământul este influențat deci de concepția asupra lumii și vieții dintr'un anumit timp. Reforma învățământului e aproape totdeauna în legătură cu această concepție.

Și astfel azi, când se afirmă o pornire de revenire la credință și la religie, după un veac de materialism greu, auzim tot mai des afirmându-se principii cari au mai fost susținute și aplicate în cursul timpurilor, că școala nu mai satisface misiunii sale

hrănid numai intelectul cu cunoștințe, că e nevoie să dea nutrimenț și sufletului, sentimentului, pentru a ne putea da oameni întregi. Ar fi o întoarcere spre acel dualism din noi de care am amintit, o întoarcere la fondul real.

Fiind vorba de hrana și educația spiritului este firesc ca reforma învățământului să se gândească mai întâi la studiul mai aprofundat al religiei în școală.

Și, se discută și la noi nevoia de-a da pe viitor mai mare importanță religiei în școală. Că e vorba de o simplă adaptare la curentul vremii din alte țări, sau că e o impunere a unei nouă concepții asupra lumii și vieții chiar la noi, acasă, e încă o problemă nerezolvată. Unii susțin că e o imitare, alții că e o necesitate autohtonă. Noi am dori să fie aceasta din urmă.

Și iată de ce !

Avem convingerea nestrămutată că societatea românească, pentru a putea birui toate greutățile de ordin economic, social-politic, administrativ, are nevoie de un *alt fond etic* decât cel de azi. Vorbim mereu de reformele de ordin public, menite să îndrepteze situația și prea puțin ne gândim că reforma de ordin public nu valorează aproape nimic, fără reforma internă a individului, care e chemat să dea viață reformei legislative.

Și cum generațiile îmbătrânite în anume atitudini poruncite de fondul lor etic, cu greu, sau de loc nu pot fi schimbate prin elementul de constrângere externă, suntem nevoiți să pregătim generațiile noi după principiile pe care voim să le vedem aplicate în viața publică. Și iarăși, dacă generația acum în plină activitate, este rodul unei educații unilaterale, a școlii care a dat mereu cunoștințe, hrană intelectului și prea puțină inimei, școala viitoare va trebui să se gândească la înarmarea noii generații cu ceace nu a fost cea veche.

Numai un alt fond etic poate porunci, prin constrângerea internă a individului, la realizarea acelor schimbări în viața publică pe care le așteptăm cu toții.

Și iată pentru ce nu putem decât să salutăm din tot sufletul tendința de a se da mai mare importanță religiei creștine în școala secundară.

În primul rând o astfel de îndrumare e în concordanță cu însăși realitatea ființei omenești, tinzând la acel echilibru necesar de care am vorbit, între materie și spirit, și din nesocotirea căruia au urmat și urmează dezatrul.

În al doilea rând : preocuparea de-a crea generațiilor noi un alt fond etic decât cel ce se manifestează la românii prinși azi în lupta vieții, — e un imperativ național.

Iar pentru formarea acestui nou fond etic, studiul religiunii creștine, ni se pare singurul remediu. Nu vom stăruii, cu acest prilej, aducând argumente. Ele sunt, dealtfel, cunoscute și în deobște acceptate.

Religia nu mai poate fi cenușereasa studiilor din școala secundară, din care până acum tinerețea eșise aproape cu mai multe cunoștințe din mitologiile păgâne decât din doctrina creștină.

Dar dacă intensificarea studiului religiei în școala secundară va deveni o realitate, — ceea ce dorim, — ea trebuie să fie considerată cu toată seriozitatea și de către profesorul ce-o propune și de direcțiunea școlii și de profesorii celorlalte materii, ca și de forul suprem școlar, ministerul.

Se 'ntâmplă uneori ca profesorul de-o specialitate să bagatelizeze, în fața elevilor, studiul altei specialități, dar desigur nu așa de des, și nu cu atâta vădită intenție cum s'a bagatelizat până acum, de către mulți educatori pozitiviști studiul religiei și obiectul ei: doctrina creștină.

Reforma învățământului secundar va trebui să taie ascuțișul metafizic, îndreptat de multe-ori în manualele de școală ca și în cursurile unor profesori, împotriva credinței pozitive. Științele exacte să se mărginească la obiectul lor, și să nu formuleze concluzii cari intră în alte domenii, aceasta fie și numai pentru respectarea studiului obligator, cuprins într'o programă oficială.

Însuși profesorul de religie va trebui ales cu mare grijă. Pe lângă necesitatea de a fi un creștin convins și practicant creștin, dacă propune acest studiu, el va trebui să fie un om de cultură generală, în măsură de-a răspunde contradicțiilor aparente dintre știință și religie, cari se grămădesc în mintea elevilor cu cât înaintează în vârstă și în cunoștințe, chiar dacă îndoiala nu e alimentată de tendințe arătate mai sus. Profesorul de religie va trebui numit mereu la recomandarea Bisericii, a forului spiritual care are mai multă posibilitate să-l cunoască, eșind din educația sa.

Conducerea școlilor secundare, ca și autoritatea supremă, Ministerul, vor trebui să considere studiul religiei cel puțin de aceeași importanță cu alte studii obligatoare.

E lucru de sine înțeles că în studiul religiei nu instrucția, cunoașterea goală a adevărilor de credință și de morală, poate fi ținta principală, ci educația religioasă, trecerea acelor adevăruri în practica sufletească de fiecare zi a elevului. Numai așa se înaintează către acel fond etic de care am amintit, și după care tinerețea, în idealismul său, insetează cu deosebire.

*
*
*

Aproape toate spiritele mari au recunoscut că contradicția dintre știință și credință e numai aparentă. Totuș, pentru marea mulțime a oamenilor obișnuiți, nu este un mai mare dușman al credinței decât știința, cunoștințele câștigate în diferitele ramuri ale științelor pozitive, cunoștințe pe cari mulți nu le pot rumega. Adăugându-se mândria spiritului uman, în mare fierbere în anii tinereții, ușor se ajunge la clătinarea în credință sau la pierderea

ei, cel puțin pe un răstimp. Adevărul rămâne că frământarea între cele două elemente constitutive ale sufletului omenesc, e mai vehementă chiar în anii tinereții omului ce tinde spre o cultură generală, și că cei mai buni trec prin ea, cei mai slabi doțai acceptă fără convingere doctrina curentă.

Dar dacă raționalismul la vârsta tânărului de optsprezece ani e în plină vigoare, nu se poate afirma că biruind acesta, tânărul ar fi mulțumit, fericit. Niciodată omul nu are mai mare dor de infinit, mai multă necesitate de a-și odihni fantazia și aspirațiile în el, decât la această vârstă. Tânărul cu sufletul devastat de indoeli, de nesiguranța lui cosmică, va fi un tânăr trist și nefericit.

E dovada cea mai palpabilă că fondul intim al omului e dualismul, și că nu poate exista mulțumire, decât în echilibrul dintre materie și spirit, dintre înțelegerea intelectului și vederea spiritului.

Și dacă e îndreptățită câștigarea de cunoștințe cari privește materia, legile ei, nu mai puțin sufletul tânăr își cere partea de metafizică.

Și aici ținem de foarte îndreptățite părerile dlui profesor Vasile Băncilă, din articolul „Religia și școala” publicat în „Idea Europeană”. Pentru armonizarea dintre știință și credință, în ipoteza că studiul religiei era mai fundamental făcut decât până acum, dsa cere intervenția filozofiei, ca punte de trecere între științele pozitive și religie.

„O reformă școlară”, scrie dsa, „trebuie să vizeze cu devotament unificarea spirituală a tuturor obiectelor, iar, în această preocupare, acordarea educației religioase cu cea științifică trebuie să aibă întâiul rol. Acest singur fapt poate justifica o reformă, iar pentru satisfacerea lui trebuie să se găsească ordinea de idei, pe baza cărora se ajunge la aceea unificare dorită. Dar e cert lucru că aici intervin serviciile filozofiei. Căci știința e inoperantă pentru a realiza ceva în viziunea de ansamblu. iar teologia rezolvă problema prea direct. Singură filozofia utilizează datele științelor pozitive și intuițiile pure, așa zicând priorice, ale înțelegerii, pentru a schița grava simfonie ideologică a realității ca atare. Filozofia se vedește a fi un adevărat redactor de contradicții.

„Acest rol al filozofiei în educația religioasă e făcut încă și mai necesar de anumiți factori. În primul rând pozitivismul acut, năvălitor, al epocii moderne. Profesorii de religie se plâng azi, uneori, că, în cursul superior, elevii le propun explicații evoluționiste ale faptelor religioase. Criterii de ieftin pozitivism amenință să contagieze întregul orizont al adolescentului, stingându-i curiozitatea metafizică și religioasă, pregătindu-l pentru un tip cultural de „chauffeur”. După aceea personalismul, sau mai bine zis, gustul personalist al vremii noastre. În sfârșit trebuie să notăm

faptul, interesant pentru noi, Românii, că Latinii caută mai mult decât alte popoare motivarea intelectuală a religiei. Religia bazată pe rațiune e idealul catolicismului, latin în structura lui. Germanii, și mai ales Anglo-Saxonii iau mai mult în considerație motivele de moralism, de practicism, în întemeiere și trăirea religiei; Slavii autentici, acelea de misticism luxuriant; Orientalii asceza; Latinii vor rațiune, chiar dacă n'ar fi decât să se convingă, tot rațional, că în anume domenii trebuie să renunțe la rațiune.

„Un intelectual, și mai ales un intelectual latin, nu-și poate deci garanta o adevărată formație religioasă, fără filozofie... Acum, desigur, nu exagerăm nici puterea filozofiei. Căci aceasta nu e o disciplină cu o autonomie obiectivă. Ea e mai mult după om, și omul o face, în definitiv, după chipul și asemănarea lui. Tot asemenea, nu ne facem iluzii despre puterea de înțelegere filozofică a majorității intelectualilor, a intelectualilor obișnuiți. Dar ori cum ar fi, filozofia rămâne singura disciplină care poate interveni pentru coordonarea credinței cu cunoștințele noastre, iar pe de altă parte, sunt anumite probleme filozofice, cum sunt cele religioase, morale, și e o anumite manieră oarecum pedagogică, de prezentare, cari sunt accesibile ori cărui intelectual ori viitor intelectual. Pentru cine se mai îndoiește de rolul filozofic în educația religioasă, să adâncească acele cazuri de sinceră, și recunoscătoare bucurie, ce înflorește pe chipul adolescenților când, fie și incidental, le dai o perspectivă de conciliare a datelor religioase și pozitiviste. Educatorul vede că a atins o dramă sufletească și nu se poate să nu fie induioșat și îngândurat. Chiar dacă filozofia nu poate face tot ce se cere dela ea, dar poate rezorbi colțurile și fricțiunile, învățământul poate căpăta armonie și, în orice caz, se va înlătura acea grozavă ipostază ca elevul, ajuns la aceste respinteni, să fie absolut singur, neajutat tocmai când simte mai multă nevoie să se unifice cu el însuși...”

Adevărul cuprins în acest pasagiu e o dovadă că dl Băncilă a făcut însuși această experiență, și, ca bun educator, și-a observat atent și și-a înțeles elevii la această vârstă critică.

Ceeace am reprodus nu e în contradicție cu ce am spus noi despre diferitele *sisteme* de filozofie. Dl Băncilă vorbește de însăși doctrina filozofică în sine, și în părțile sale constitutive: logică, psihologie, metafizică. Desigur că prin puține sisteme filozofice se poate da adolescentului ajutorul de care a vorbit dl Băncilă. Și mai ales, niciodată de unul singur. Ajutorul acesta îl dă însăși doctrina filozofică pură, neinfluențată de gândul și concepția unui filozof anume.

Ca și dl Băncilă, știm din proprie experiență că are dreptate în așezarea filozofiei ca punte de unire între rezultatele științei și credință. Deaceea studiul ei va trebui cât mai mult îngrijit în școala secundară.

Nelăsat adolescentul singur, ajutat să treacă puntea primejdieasă, prin echilibrarea dintre fulgerul intelectului și dorul adânc al inimei, se va desăvârși, între marginile date nouă, educația care poate crea un nou fond etic în generația tânără, acela dorit de toată lumea care însetează după reforme mântuitoare pentru țară și neam. Și va fi un pas către instrucția și educația cea mai concordantă cu cele două elemente constitutive ale evului nostru: materialismul rațional și spiritualismul metafizic.

SEVASTIAN VOICU.

*

Muzeul etnografie din Cluj. Duminecă, la 17 Iunie, s'a ținut la Cluj inaugurarea Muzeului etnografic al Ardealului, în prezența unui public ales. Cu acest prilej președintele Fundației culturale Regele Mihai I, — fosta Fundațiune Principele Carol, — dl G. Mușur, sub auspiciile căruia a fost înființat Muzeul, a făcut predarea lui către Ministerul cultelor și artelor, în proprietatea căruia trece de-acum, devenind o instituție de Stat.

Fundația a publicat din acest prilej o descriere și un istoric al muzeului, în redactarea dlui Romul Vuia, directorul Muzeului. La înființarea și înzestrarea lui au contribuit, prin intermediul Fundației, Resortul cultelor și artelor, prin titularii lui dnii Octavian Goga și inspectoratul învățământului din Ardeal, titular fiind dl Oct. Prie, apoi dnii Alexandru I. Lapedatu și Vasile Goldiș.

Dl Romul Vuia a avut colaboratori în comisia Muzeului mai mulți profesori și studenți. Dsa a relevat îndeosebi contribuția dlui Mușlea.

Muzeul cuprinde vreo 50.000 obiecte, achiziționate în mare parte prin cumpărarea unor colecții etnografice existente, și prin achiziționările actualei conduceri și a colaboratorilor săi, făcute cu prilejul excursiunilor etnografice, în diferite părți ale Ardealului.

Materialul, cât e catalogat, prezintă specimene caracteristice, ale vieții etnice din Ardeal, și e aranjat după norme strict științifice. Intențiunea noului așezământ de cultură nu e numai colecționarea materialului etnic al Românilor din Ardeal, ci și altor popoare conlocuitoare. E și un institut de studiu etnografic, care pe viitor va fi de mare folos noiei disciplini a etnografiei, care are o catedră la Universitatea din Cluj. Dl Romul Vuia, în cuvântarea ținută cu prilejul inaugurării, a relevat, cu drept cuvânt, că ceea ce Muzeul poate oferi până azi publicului e mai mult o expoziție etnografică. De-aici încolo rămâne îndatorirea de-a achiziționa, și încă în grabă, materialul etnografic amenințat de perire cu înaintarea civilizației, ca și studiile de specialitate, răzimate pe acest material.

Clădirea în care e așezat provizoriu, e o donație a primăriei Clujului, puțin potrivită pentru desvoltarea viitoare a institu-

ției. Dl ministru al cultelor și artelor, în vorbirea sa, a și promis că Statul se va îngriji să-î dea, în scurtă vreme, muzeului un local potrivit.

Importanța acestui muzeu credem că nu mai trebuie relevată în organul „Asociațiunii”, care a înțeles dela începuturile sale, rostul unui muzeu etnografic al Ardealului, și a clădit la Sibiu înainte cu aproape trei decenii un palat în acest scop pe care l-a îmbogățit așa de prețios, an de an.

Ajunge să ne arătăm nădejdea că, trecut în proprietatea și administrația Statului, muzeul din Cluj se va îmbogăți și va progresa din an în an, părăsindu-se o tradiție păgubitoare culturii de-a lăsa în părăsire instituțiile de artă și cultură, de cari îngrijește Statul. Inițiativa particulară l-a născut; cu sprijinul Statului s'a îmbogățit și până acum.

*

„Astra” a fost reprezentată la inaugurarea muzeului etnografic al Ardealului de către dnii dr. *N. Drăgan*, prof., univ. membru în comitetul central, membru activ al secției literare-filologice, și de dl *I. Agârbiceanu*.

Dl *N. Drăgan*, a ținut, în numele „Astrei”, următoarea cuvântare :

Domnule ministru,
Doamnelor și domnilor !

Îngăduiți-mi să mă achit de o însărcinare primită după alcătuirea programului festivității de astăzi, în care nu figurez ca orator, și în urmăre să am fiu scurt.

Asociațiunea culturală „Astra”, și ea întemeietoare, în vremuri grele, a unui „Muzeu” de felul celui inaugurat astăzi, precum și sprijinitoare a muzeelor din Săliște, Vidra și Sighet, deci în măsură să aprecieze munca de organizare desfășurată aici, m'a însărcinat să Vă urez ca noua instituțiune să prospereze pentru cunoașterea cât mai desăvârșită a sufletului neamului nostru, în trecut și astăzi. Căci, fără îndoială, în lucrurile cari s'au strâns în acest loc se oglindește credincios felul de a fi, simplu, delicat și frumos al sufletului neamului românesc din Ardeal. Simplu, fiindcă împrejurările nu l-au lăsat în trecut să se reverse în creații mai complexe; delicat și frumos, pentru că așa este el pretutindeni, atât în manifestările sale simple, cât și în cele complexe. Dorim ca această oglindă sufletească să ajungă cât mai multilaterală și cât mai perfectă, spre cinstea culturală a noastră a tuturor.

În numele „Astrei” mă asociez la omagiile aduse întemeietorilor, organizatorilor și sprijinitorilor acestui muzeu.

*

Brătescu-Voinești. Cu prilejul serbătoririi sale la Cernăuți, scriitorul Brătescu-Voinești, a dat câteva date interesante din viața sa pe care, ca un document prețios, ne luăm voia să le păstrăm și în „Transilvania“. *Red.*

Sunt fiul unui boier din provincie și sunt născut la Târgoviște dintr'un tată cu oarecare stare, care deși știa mai multe limbi — franțuzește, nemțește — n'avea nici un fel de ambițiune politică și-și petrecea vremea în grădină ocupându-se cu florile. Avea patima florilor a lui Pană Trăsnea Sfântul. Mama mea era fiica unuia din cei doi Voinești. Tatăl mamei mele I. Voinescu era aghiotantul lui Vodă Știrbei; a fost unul din întemeietorii Teatrului Național din București, a fost traducătorul *Corinei*¹⁾ și al *Germaniei*. Mama mea cântă foarte frumos la pian. O soră a ei cânta foarte frumos din gură, un frate al ei merse în străinătate pentru studii în drept și s'a întors laureat al conservatorului din Berlin; era și compozitor. Iar un alt frate al mamei, pe care m'am încercat să-l descriu în scrisorile lui Mișu Gerescu, a fost cel mai fermecător povestitor ce l-am cunoscut în viața mea. Eu am venit în contact cu Tit. Maiorescu, care povestea cu un dar remarcabil și pe urmă cu Caragiale, care când povestea par'că producea un foc de artificii. Dar niciodată n'am întâlnit în viața mea un povestitor mai fermecător ca pe fratele mamei mele, Alexandru Voinescu. La el cea mai neînsemnată anecdotă căpăta un farmec deosebit. Toate sutele de romane și miile de anecdote ce le-a cetit le povestea cu o vervă și cu o mimică neîntrecută. Știa să-și prefacă glasul în 10 feluri. Omul ăsta a produs asupra mea o impresie extraordinară. În casa părinților mei se făcea foarte multă muzică și îmi aduc bine aminte când Dum. Florescu, autorul *Steluței*, după ce compusese *Steluța*, a venit în casa noastră părintească și acolo pentru prima oară s'a cântat: *Tu care ești pierdută în neagra veșnicie...*

Din acest mediu am ieșit. Aici mi-am petrecut primii ani ai copităriei. Povestirile acestui unchiu au făcut asupra mea o impresie extraordinară, așa impresie că venind la noi în casă un personaj politic și văzându-ne pe noi copii, s'a adresat cătră un frate mai mare și l-a întrebat ce vrea să fie. El spune: soldat, al doilea: ofițer. Când m'a întrebat pe mine, — am spus: Aș vrea să știu să povestesc ca Alexandru. Dar atunci personajul a spus că aceasta nu este o profesiune. Atunci n'am înțeles; pe urmă însă am văzut că *nu e o profesiune...* Și dela dânsul deci am moștenit darul de a povesti. Când eram de 17 ani, am încercat să pun pe hârtie unele lucruri și mă siliam să-mi închipui

¹⁾ Același I. Voinescu deci care, cam pe la 1843, în prefața traducerii sale din M-dme de Stäel, *Corina* sau *Italia*, București 1856, s'a dovedit a dispune de mult bun-simț al limbii și de a fi un apreciabil apărător al cuvântului neologic — vezi Leca Morariu, *Erezia antineologistă* 1926, 5. (Nota Redacției).

că erau în fața mea 4—5 persoane cari îmi erau dragi și mă căzniam să scriu așa ca și când le-aș fi spus din gură. Orice frază care îmi părea prea stilizată o schimbam ca să-i dau tonul de povestire verbală.

Studiind Universitatea, am ajuns în legătură cu T. Maiorescu și dela el am învățat foarte mult. Mai întâi el mi-a spus să-mi fac o profesie. Îmi spunea că într'o țară cu o limbă universală ca limba franceză, germană, un scriitor poate trăi numai din profesiunea scrisului său. Al doilea mi-a spus: să nu mă grăbesc niciodată în scris și luându-mi o profesiune ca aceasta mă va opri de a mă grăbi. Și-mi atrăgea atențiunea asupra grijei pe care un scriitor trebuie s'o aibă asupra unei bucați scrise de el. Trebuie s'o refacă și să-și dea seama că orice bucată literară trebuie să fie ca o formă de cristal, care nu suferă nici un fel de schimbare. M'a învățat să dau cea mai mare grijă formei și să nu pornesc la scris până nu știu ultimul cuvânt din bucată. Și văd acuma că avea dreptate. Și mi-a mai spus să nu umblu după succes, că succesul vine și atunci când nu umbli după dânsul. Și așa fără nici o pretenție, iată-mă ajuns la această... culme, pe care n'am visat-o niciodată. Eu mă mulțumiam cu omagiile simple, cu căpitanii ceia întâlniți în gară, cu omagiile șoferului de care vă vorbiam, dar niciodată nu-mi închipuiam, că voi ajunge să fiu sărbătorit în întreaga țară. De trei săptămâni vibrez ca o coardă. În fiecare zi primesc fel de fel de omagii. Școli primare, gimnazii, licee, îmi trimit cărți frumos legate în cari sunt iscăliturile tuturor profesorilor. Vin daruri din toate părțile.

Încă în Duminica trecută am fost chemat la o șezătoare în comuna Buftea. N'am putut să mă duc. Peste trei zile, pe când eram într'o cameră, care n'avea nimic de făcut cu literatura și, asistând la evenimentele ce se petreceau acolo, eram dezolat și-mi ziceam: sărmană țară, săracă țară, unde o să meargă? Atunci un moșier îmi spune că cineva mă așteaptă afară. Erau două profesoare dela liceul Barbu Știrbei din Buftea. M'am dus; profesoarele mi-au dat o scrisoare, foarte frumoasă, în care se spunea că elevii liceului au făcut o șezătoare în fața unei mulțimi de țărani și m'au sărbătorit și au cetit din operele mele. Lucrurile acestea mi-au stors lacrimi. Și la urmă spunea în scrisoare: Elevii liceului cari v'au văzut de atâtea ori pescuind pe malurile lacurilor, vă roagă să primiți acest dar. Era o undiță sistematică. Și mi-am zis atunci: pe lângă realitatea *aceasta*, mai este o realitate, este o opinie publică care se interesează călduros de altceva decât de șgomotul politicianilor. Și așa neconținut îmi vin semne de dragoste de pretutindeni...

*

Compozitorul Nicolae Oancea. Primum și publicăm cu plăcere: **La Semicentenarul Reuniunii „Gh. Dima“ din Sibiiu.** — Public numeros și distins. Prezidă I. P. S. Mitropolit Nicolae al Transilvaniei. Repertoriu clasic, menit să valorifice o asociație muzicală alcătuită din diletanți exemplar de entusiaști. Maestrul Oancea, sufletul reuniunii, a dovedit și cu acest prilej excepționala sa competență, rezultat al talentului, culturii și devotamentului său statornic.

Gh. Dima are în dsa un urmaș al cărui prestigiu de desăvârșitor al operei întreprinse, crește din zi în zi. Omagiul nostru pentru maestrul Oancea trebuie să se manifeste cât mai vădit. Dl Oancea nu cunoaște imposibilul și nu desarmează în fața dificultăților, oricât ar fi ele de mari. Într-o vreme de nepregetată goană după câștiguri și rentabilități materiale, dsa a izbutit să păstreze în sufletul românesc un colț curat pentru idealitatea artei, pentru cultul armoniei superioare.

Compositor apreciat și conducător ireproșabil de orchestră și cor, dl Oancea urecă treptat-treptat spre punctul de eminență la care-l îndreptățește deopotrivă și talentul și activitatea sa perpetuu creatoare.

Impresia dominantă pe care au avut-o toți participanții la serbările jubiliare ale Reuniunii a fost că maestrul Oancea e chemat pentru activități de dimensiuni mai mari. Misionar neobosit al muzicii, dsa posedă nepuizabile resurse de inspirație și energii imense cu care mâine va putea fecunda, artistic, spiritualitatea poporului nostru în cereuri mai largi.

Am scris aceste câteva rânduri de impresii fugare pentru a omagia o muncă și un talent și în chipul acesta pentru a da expresie unui unanim sentiment de recunoștință. Înainte, maestre! Tot mai sus! Tot mai departe!

Asistent.

*

100 de ani dela nașterea lui Tolstoi. În anul acesta se împlinesc 100 de ani de când a văzut pentru întâia oră lumina zilei Tolstoi, marele prevestitor și eugetător rus. Comitetul instituit în Rusia pentru sărbătorirea lui T. a ales ziua de 10 Sept. pentru comemorare. În lasnaia-Poliana, unde a trăit, la moșia sa, marele dispărut, se va ridica o școală populară nouă (se știe că T. a dat lecții în scris-cerțit copiilor din împrejurimile lasnaia-Poliane). Statuia supra-naturală va împodobi vestibulul școalei. Au apărut toemai întâiele volume din colecția de opere complete ale lui T., editată în 90 de volume de Institutul de editură al statului, din Moscova. Comitetul, în fruntea căruia se află comisarul po-

porului Lunaciarski, a cerut guvernului ca să primească o rentă viagăeră fiul de 65 ani al lui T., Sergie Lvovici T. Tot asemenea se va îngriji statul și de cei cincinci nepoți și nepoate ale autorului.

Dacă statul sovietic se îngrijește ca memoria lui T. să se perpetueze, n'ar trebui ca și noi să dăm cinstea cuvenită aceluia, care a vrut să fie „om“ în accepția nobilă a cuvântului?

*

O bibliografie neapărat trebuincioasă. Cu multă plăcere publicăm în numărul dublu de față spirituala schiță a remarcabilului scriitor ceh *Svatopluk Cech*: „Signorina Gioventù“, în traducerea prietenului nostru, dl *Iaroslav Müller* din Praga. Notița, care întovărășește traducerea, e scrisă de poetul

și istoricul literar din Praga, dl Emanoil Leșehrad, din Praga. Le aducem și pe calea aceasta viile noastre mulțumiri, precum și dlui consul din Cluj, Dr. Kveton, pentru amabilitatea, cu care ne-a pus la dispoziție clișeele privitoare la monumentele de artă cehoslovacă.

În legătură cu lansarea aceasta norocoasă a unui scriitor ceh de seamă și a cunoștințelor privitoare la arta cehoslovacă, ținem să remarcăm un *catalog*, apărut de curând în editura marelui institut „Orbis”, din Praga (Prague XII Fochova 62). Catalogul (No. 1) poartă titlul următor: „*Publicațiuni despre Cehoslovacia în limbi străine*”, și cuprinde 80 pagini foarte prețioase.

O listă despre cărțile în limbile franceză, engleză, germană, italiană, română, spaniolă, portugheză, maghiară, olandeză, daneză, svediană, finlandeză, polonă, ucraniană, sârbocroată, slovenă, bulgară, sârbă din Lujița (Germania). O trecere în revistă foarte utilă, deoarece francezul, englezul, germanul, românul, etc., care ar vrea să cunoască Cehoslovacia, ca stat, ca organizație, cu prestațiunile ei culturale, sociale, etc. va găsi o mulțime de publicații indicate, cu editura, cu extensiunea, cu prețul lor.

La capitolul: cărți românești dăm și de publicațiile apărute la „Astra” noastră: „Povești din țara Cehului” de Bojena Niemčová, traduse de monseniorul Dr. M. Zavoral; „Pavel Cătană”, trad. de Dr. I. Urban Jarnik, din Pravda.

Ar fi foarte de dorit ca să se găsească cineva (la „Academia Română”?, dl Adamescu?) care să tipărească ceva similar referitor la România. Am avea astfel un ghid pentru streini, dar și pentru noi, când vrem să punem în mâna streinilor o carte de propagandă bună sau o traducere aleasă din literatura noastră, în limba franceză, engleză, germană, etc. Altfel orbecăim pe întuneric și suntem avizați la întâmplare.

„**Politica culturală**”. Dl prof. univ. N. Iorga a ținut să accentueze în conferința d-sale, rostită la Institutul Social Român, la 20 Noembrie 1927, în București în ciclul: „Politica Culturii”: „Spuneam în Sibiu*): decât o frază în fiecare zi despre ideia națională, mai bine să *cufunzi pe tânărul acela în toate realitățile naționale, să-l faci să înțeleagă fara lui în toate*, și atunci, în loc să fie un sentiment impus, pe care să-l primească tânărul, ar fi un sentiment, care s'ar desface în el însuși, o *elaborație internă*, care valcorează mai mult decât toate împrumuturile făcute ca să capete cineva o notă bună la istorie sau la limba română sau la cine știe ce altă materie în legătură cu ideia națională”... („Arhiva p. științe și reforma socială”, No. 3—4, pg. 471, 1928).

„Cufundarea” aceasta a tuturor ascultătorilor noștri, „în toate realitățile naționale”, ca să-și priceapă țara, a avut-o înaintea ochilor „Asira”, ca să se ajungă la o „elaborație internă”.

„Politica culturală nu se poate face”, declară dl prof. N. Iorga — tot acolo — „decât de oameni, cari au în stăpânire, ei înșiși, întregimea culturii popo ului lor”. (pg. 478).

„... problema se pune cu și mai mare intensitate (ca în trecut). Acum avem români din toate părțile. Românul din Cernăuți, cât poate și din tot trecutul nostru național? *Românul din Ardeal cunoaște o mulțime de lucruri, dar n'are măcar cunoștința aspectului actual al societății noastre*. Sunt români în Basarabia foarte departe sufletește de noi, și am cunoscut pe un foarte bun român, deputat sau senator, care judeca toate lucrurile din punct de vedere neotolstoian, dl Alecsandri”. (pg. 481).

*) La conf. d-sale, în cadrele „Astrei”.

Conferențele ținute în cadrele „Astrei”, dela Cluj, Brașov, Blaj, Sibiu, etc. și-au pus ca scop să aducă la cunoștința românului din A deal „aspectul actual al societății noastre”, mai cu seamă istoria și literatura poporului românesc, mai apoi să-i lărgască orizontul, ca să vadă și dincolo de granițele țării noastre ceea ce poate interesa pe un intelectual român.

Ce axiome culturale pune dl Iorga?

„Nu cu istorici, nu cu filozofi sau filologi excluzivi vei face lucrul acesta, (politica culturală) ci cu oameni, cari vor avea din filozofie, din istorie, din

filologie tot ceea ce trebuie ca să fie *români complecți*... Politică culturală nu poți face decât cu o societate, care ea însăși are începutul acestei pregătiri” (pg. 481).

Dacă este vorba de societăți cu „scopuri absolut desinteresate”, „Astra” noastră, și în trecut și în timpul de față, a dat dovezi că vrea să strângă și strânge în jurul ei *tocmai* astfel de elemente, cari nu vânează după câștiguri personale, ci sunt numai și numai în serviciul binelui comun. Vrem să avem „români complecți”.

Cărți.

Vieța și opera lui Ion Barac de *Ion Colan*. Apărută în memoriile Secțiunii literare a Academiei române, lucrarea tinărului cercetător în istoria literaturii române, a dlui I. Colan, este întâia monografie încercată asupra scriitorului poporan ardelean. Ion Barac, Autorul spune cu drept cuvânt că din treimea de scriitori poporani din primele decenii ale veacului trecut: Anton Pan, Vasil Aaron și Ion Barac, singur Anton Pan „își menține locul în conștiința cetitorului de azi”, „Ion Barac a rămas o virgula, Vasile Aaron un cuvânt în conștiința cetitorului de azi”.

În monografia sa dl I. Colan face întâia încercare, reușită, de-a ni-l arăta pe feciorul popii din *Alămorul* Țării Secașului (județul Alba), acum, ni-se pare, a Sibiiului, după noua orânduire a județelor, cu întreaga lui activitate de harnic literator, traducător, făuritor de rime, — după lucrările tipărite și manuscrisele rămase dela el, — mai numeroase cele din urmă decât cele dintâi.

Dl. I. Colan pune în fruntea studiului său aprecierea dlui N. Iorga asupra lui I. Barac: „Scriitor vechiu

cu merite reale, care lucra fără speranța tipăririi și fără mângâierea reputației”. De dl N. Iorga e cunoscut materialul vast rămas până eri netipărit, din străduiala literară a fostului dascăl dela Avrig și Brașov, mai târziu translator al acestui oraș.

Născut la 1776, mort la 1848, Ion Barac a fost un om de temeinică cultură pentru acele vremi, știa limbi streine din care traducea și adapta cu ușurință cu o străduință ca pentru lucrul pe care-l crezi din convingere adâncă a fi bun și folositor. Și într’adevăr, scriitorul poporan, de care pomenesc dealtfel toți istoricii noștri literari, arată aproape în toate prefetele cărților sale că s’a străduit așa de mult cu scrisul și traducerile în românește pentru a obicinui și pe români cu scrierile prin care omul capătă noblețe. — Scopul urmărit de el, pe lângă cel național, a fost totdeauna și unul etic

Istoria prea frumosului Arghir apare în prima ediție la 1801, la Sibiiu, în tipografia lui P. Bart, a doua la 1809, la Brașov, a treia la 1812, a patra la 1830, la Sibiiu. Dela 1842—1915, (ediția „Astrei”) se tipăresc alte nouă ediții!

O carte afară de „Epistolia” și „Visul Maicii Domnului”, e cea mai citită carte populară în Ardeal, — cunoscută, cum arată dl I. Colan, și de toți intelectualii primelor decenii ale veacului trecut.

Scriitorul acestor rânduri își aduce aminte că înainte cu câteva decenii păcurarii bătrâni știau povestea lui Arghir pe din afară, nu în proză, ci în versurile lui Ion Barac.

O, Arghire, lungă cale,
Lungi năcazurile tale
La de-alungul dealurile
Și numără jghiaburile
Tot prin locuri necălcate
Și prin păduri neumblate...

Se poate inchipui, și numai după numărul edițiilor cunoscute, cât a fost de citită această peană populară, în ce măsură a contribuit la dragostea de carte în sânul țărâniei noastre. O lucrare care e și azi în gustul poporului — dovadă cât de anevoe se schimbă sau evoluiază masele mari ale nației.

Dl. I. Colan, cu studiul amănunțit asupra lui Arghir și a celorlalte lucrări, tipărite sau rămase în manuscris, aduce un tribut meritat de recunoștință scriitorului care prin graiul simplu al versului popular a știut să intereseze, peste o sută de ani țărâniea noastră pentru carte. O carte populară care intră în grațiile cetitorilor dela sate, e cel mai puternic ferment cultural pentru mase.

Popularitatea lui Arghir dl I. Colan o explică și prin faptul că povestea era cunoscută în pături largi la noi. Ar fi un punct de plecare și pentru ziua de azi; ce subiecte să fie tratate în formă populară pentru a da cărți citite la sate.

Dacă vom mai pomeni alte scrieri populare, traduse și localizate de Ion Barac: „Risipirea Ierusalimului”, Halima sau o mie și una de nopți (Ca volume tipărite între 1836—1838) „Til-Buhogлиндă”, dintre cari cele din urmă două

au intrat și în lectura noastră din copilărie și se citesc cu plăcere de țărani până azi, ne putem da seama în ce largă măsură a fost Ion Barac un factor al culturalizării maselor la noi, cât a ținut de treaz dorul de citit și cei ce au învățat odată a sloveni!

Dl I. Colan trece în revistă și descrie dând caracterizări suficiente și pentru manuscrisele rămase dela Ion Barac din cari, la sfârșitul lucrării, ne da fragmente. Așa din traducerile: „Hamlet”, „Constantina”, „Patimile madmarzelei Cartigam”, „Rătăcirile lui Ulise” etc.

I. Barac a mănuit cu ușurință versul popular, ușurință care adeseori e în detrimentul poeziei: are însă și rime noi, cutezate, și chiar facturi de strofe care sunt premergătoare perfecționărilor de mai târziu ale metricii noastre.

Iată, de-o pildă, strofele următoare din „Constantina”.

Când s'au sculat vânturile
Din toate adâncurile
Peste marea Baltică
De părea că va să ningă
Și cu vișor să atingă
Ziua cea mai falnică

— — — — —
În corabie cu frică
Spaima mare se ridică
La atâtea suflete;
Văzând că va să-i răstoarne
Vântul, ca cu niște coarne
Un fulger cu tunete.

Strofe ce ne amintesc factura versurilor de după războiu ale unui poet distins cu premiul național de poezie

În alte traduceri întrebunțeză versul troheic de dousprezece silabe — dealtfel ca și Anton Pan, în Povestea vorbii. Iată de pildă Rătăcirile lui Ulise;

„Așa Pinelopi, măhnita regină,
S'au dus la Laertie, la a lui grădină
La socrul său, unde să se jeluiască
Ca să nu o lașe să se prăpădească.

Aşa dar bătrânul i-a dat mângăere
Şi au îmbunat-o ca pe o muere etc.

Dar versul lui predilect rămâne
constant cel popular:

Săraca cetate tare,
Cum te-au ars focul cel mare.
Zece ani acea cetate
Grecii n'o putură bate,
Iar Odisevs' cel cuminte
Au făcut mai înainte
Un cal de lemn foarte mare
Scorburos la foale tare
Şi cu unghiuri mari goale
Prin grumazi până la foale.

Traducerea e, desigur, mai mult o poveste a lui Barac decât lucrarea lui Omer, dar credem că de ar fi ajuns să vadă lumina tiparului, înainte cu o sută de ani, ca Arghir, — în versuri ca cele din urmă, ar fi stat alături de Arghir, ca ediții.

Studiul e ilustrat de portretul lui Barac din vol. I. al Halimei, de o vedere din Braşov, cu o casă în fund, probabil casa unde a locuit Barac, de mormântul familiei Barac în cimitirul Sf. Nicolae din Braşov. Dl. I. Colan se dovedeşte un harnic şi priceput cercetător în istoria noastră literară, şi am dori să ne dea o monografie şi asupra lui Vasile Aaron, celalalt scriitor poporan, contemporan lui I. Barac.

I. TURCU.

Patru documente dela Ştefan cel Mare de Grigore Nandriş. În memoriile secţiunii istorice a Academiei dl G. Nandriş descrie, publicând şi în facsimile, patru scrisori, rămăse dela Ştefan cel Mare, după fotografiile dlui G. Sion, dându-ne textul slavon, traducerea românească şi notiţe explicate. Trei din documentele acestea sunt inedite, şi sunt păstrate într'o formă destul de deteriorată. Datarea documentelor, unde ea nu este indicată, s'a făcut, pe baza

listei boierilor amintiţi sau iscăliitori ai zapiselor, şi ea, spune dl Nandriş, „nu este absolut sigură”.

În întâiul document (1479—1481), Domnul Moldovei confirmă lui Marcu jumătate proprietatea unui sat, pe care Marcu l-a cumpărat dela Cârţişor, nepotul lui Cârstea. În al doilea întăreşte lui Isac Vistiernicul cumpărarea (1490) a satului Fălţiceni pe Şumuz, dela Neacşa, fiica lui Hanea. În al III-lea confirmă Moruşcăi, fiica lui Stan Maxin, jumătate din satul Maxineşti, în al patrulea o altă confirmare Neagai, fiica Maruşcăi.

Contribuţii la opera geografică a lui D. Cantemir de P. P. Panaitescu.

În memoriile secţiunii istorice ale Academiei a apărut o nouă contribuţie la cunoaşterea lui D. Cantemir ca geograf, — o comunicare datorită dlui P. P. Panaitescu. Cel dintâi care a pus în lumină această latură din multipla activitate ştiinţifică a învăţatului, Principe, a fost dl G. Vâlsan, membru al Academiei, care a descoperit harta Moldovei datorită lui Cantemir, gravată în Olanda, la 1737. Ne-am ocupat şi noi la acest loc cu importanta comunicare a dlui Vâlsan.

Dl P. P. Panaitescu cercetează opera geografică a lui Cantemir în legătură cu mişcarea de cercetări geografice în Orientul acelor vremi, în Grecia indeosebi, precum şi cu semnarea de hărţi anterioare ale Moldovei, pomenite înainte de Cantemir. Acesta, făcându-şi studiile în Constantinopol, a avut cunoştinţa de lucrările geografice ale timpului, şi o pregătire frumoasă pentru asemenea subiect.

Dl P. P. Panaitescu a descoperit în Biblioteca naţională din Paris o nouă copie a hărţii lui Cantemir, copia lui d'Auville, pe care o descrie în comparaţie cu cea gravată în Olanda, arătând că e aceeaşi hartă. Sunt totuşi deose-

biri în execuția tehnică a copieii. Această prezintă „un aspect mult mai elegant al desenului. Răurile sunt trase cu linii subțiri, granițele județelor punctate fin... În harta gravată în Olanda munții sunt înfățișați ca mușuroaie, în copia lui d'Auville sunt în formă de șiruri”. Dl Panaitescu relevează și alte deosebiri de tehnică, dar ca formă, mărime, etc. e aceeași hartă.

I. R.

Ion Gorun: *Al. Vlahuță, omul și opera.* Această carte nu vrea să fie un studiu, — cu atât mai puțin unul dintre acelea în cari autorii își expun mai mult propriile lor teorii estetice sau filozofice. Este o *reprivire* asupra vieții și operei lui A. Vlahuță, și partea cea mai mare a documentării, e luată chiar din aceea operă. Vlahuță vorbește el însuși despre viața, despre ideile călăuzitoare, despre idealurile sale, în haina lor măiestră. Singura mea ambiție este, de a fi scos cinstit în evidență acea frumoasă viață, acele senine idei și nobile idealuri”.

În termenii de mai sus își apreciază dl Ion Gorun scrierea sa asupra lui Vlahuță, apărut în colecția „Cartea Vremii”. Și autorul, unul dintre nestorii prozei literare românești, încununat înainte cu doi ani cu premiul național, în mâna căruia nu slăbește condeiul nici la o vârstă așa de înaintată, verifică cu întreaga cercetare asupra lui Vlahuță, aprecierea pe care o face în introducere. Este într'adevăr o prezentare a lui Vlahuță, omul și opera, prin el însuși, cu pagini caracteristice din scriitor, pentru toate laturile personalității și ale scrisului său.

Ne amintim că la apariția acestei lucrări un recensent foiletonist, unul dintre cei ce fac pe grozavii cari nu mai pot citi nici pe scriitorii noștri morți de-un deceniu și nici atât, — afirma că lucrarea dlui Gorun e, prea elo-

gioasă, că face din Vlahuță un mare talent etc.

Dar unul din meritele principale ale lucrării este chiar pilda aceasta de apreciere și onestitate literară, precum și scuza ce se ridică din apariția ei pentru grabnica uitare cu care se încunjură literații români, de îndată ce au trecut de pragul vecinicii, — ca și când nu ar fi lăsat aici partea cea mai bună din sufletul lor: opera poetică înfăptuită.

Au uitat contemporanii numai pe Vlahuță? Dar pe Iosif, Anghel, Cerna, Gârleanu și chiar pe G. Coșbuc? De curând, într'o conferență ținută la Cluj, dl Oct. Goga releva, cu explicări depri-mătoare pentru generația tânără, această uitare a lui Coșbuc.

Dar nu e deajuns că societatea noastră uită repede pe scriitorii dispăruți, — le ridică uneori mausolee după patruzeci de ani dela moarte, — dar scriitorii tineri, literați, critici, — mai ales cei improvizați, lipsiți de talent, — le contestă ori ce merit literar de îndată ce-au închis ochii! E aspirația oricărui neisprăvit, plin până la debordare de propria importanță, — de-a începe lumea și creiația cu importanta d-sale personalitate.

E semnul năvanei celor nechemăți în templu; e dovada indiferenței unei mare părți din publicul cetitor față de patrimoniul cultural.

Dl I. Gorun dă o pildă de recunoștința și pietatea ce trebuie să o avem către oamenii aleși. Nime, decât un literat și, în același timp, un prieten, nu s'a aflat dela moartea lui Vlahuță să ni-l prezinte într'un studiu, într'o cercetare unitară, asupra vieții și a operei.

Dl I. Gorun ne dă, cu pagini din Vlahuță, biografia poetului, aspectul ținutului în care a copilărit, atmosfera familiară în care a trăit, dragostea lui Vlahuță pentru locul natal. Și tot cu

reproduceri din scriitor ne desvăluie treptat psihologia lui Vlahuță, caracterul lui, frământările, luptele, patimile, biruințele și înfrângerile.

Prieten cu Vlahuță, colaborator la atâtea publicații literare, reproducerea din paginile prozatorului și poetului au o valoare biografică ca și psihologică documentară. Dnul Gorun a cunoscut adeseori subțire chip din eroii poeziei s'a ascuns Al. Vlahuță, așa că d'ea reproduce totdeauna paginile cele mai caracteristice pentru cunoașterea autorului.

Citind lucrarea dlui I. Gorun, — recitești cel puțin în chipul acesta, — pagini asupra cărora poate n'ai mai revenit dela întâia citire, și înțelegi că scrisul lui Vlahuță va rămânea în literatură română. Sunt apoi o seamă de notițe biografice, mai ales în jurul polemicilor lui Vlahuță, pe care nime nu le putea fixa mai bine decât dl Gorun, colaboratorul și prietenul său. I. T.

Alexandru Marcu: V. Alecsandri și Italia. În memoriile secțiunii literare a Academiei Române a apărut de curând studiul lui Al. Marcu, cu titlul de mai sus. În el se stăruie, în ordine cronologică, asupra biografiei și operei poetului în partea datorită legăturilor sale cu Italia, începând cu nizuințele poetului de a-și dovedi originea italiană, — venețiană, — afirmată de unii, — și sfârșind cu misiunile diplomatice avute de poet în Italia.

În studiul dlui Marcu e relevat, la tot pasul, romanticismul lui Alecsandri, influențat de literatura apuseană a epocii, potențat de călătoriile și petrecerea sa în Italia, și perfect adecvat firii sale de visător fantăst, de artist care se închină soarelui, primăverii, și întregii înfățișări de lumină a vieții.

Pentru bardul dela Mircești petrecerea în Italia a fost o continuă în-

cântare vizuală și un sbor mai aprins al fantasiei, rămânând la suprafața strălucită și nefiind atras de adâncuri.

Sufletul său e fructificat până la accentul de largă simțire umană numai prin tragedia pierderii „Steluței”, cu care a rătăcit prin Italia. Incolo frumusețile naturii, ale pământului, ca și ale mării, n'au făcut decât să crească fondul său de romantism.

Di Marcu, în concluziunea studiului său, spune: „Socotim a fi dovedit, prin suficiente exemple, cât de mare a fost atenția pe care o acordat-o Alecsandri totdeauna, exothismului în general, celui italian în deosebi, exploatând cu rară perseverență o temă de inspirație atât de frecventă dealungul întregului romanticism european”... „Alecsandri, ilustrând tema exotismului, poate fi apropiat de mulți din iluștri romantici occidentali atât prin felul identic cum sensibilează și el această temă, cât și prin rezultatele lor care ajunge exploatându-o.”

Din lucrarea dlui Marcu se evidențiază cu mai multe precizări anumite trăsături ale temperamentului lui Alecsandri, pasiunea sa constantă, arzătoare, vie până la moarte, pentru călătoriile în țara mirajului exotic, dar ceea ce este demn de subliniat — din care sufletul său nu reține decât aspectele exterioare ale unor orașe ca Veneția, Neapoli, Palermo, Florența ori Geneva, — dovedindu-se neînstare să vadă dincolo de acest decor, să se întoarcă imbogățit și fecundat de contactul cu cealaltă Italie, nu mai puțin seducătoare și sugestivă pentru astfel de suflete, „Italia artei, a istoriei, a civilizației, a culturii”.

Studiul dlui Marcu dă prilej de documentare, la fiecare pagină, asupra caracterizărilor pe care le face în pasagiile citate. Alecsandri, cu marele lui fond de optimism, de închinător al soarelui, rămâne, și în călătoriile sale, ca și în

lunca din Mircești, „vecinic tânăr și ferice“.

Din studierea scriitorilor noștri cari au avut atâtea legături cu străinătatea, cercetarea acestor legături se impune tot mai mult pentru o dreaptă apreciere a operei lor, și, cum spune dl Marcu, „pentru a pune în valoare aportul lor la ilustrarea unor teme cu valabilitate generală în epoca în care s'au consfințit“.

I. T.

Culegere de folklor din jud. Vâlcea și împrejurimi de G. F. Ciușanu. G. Fira și C. M. Popescu, un volum de 200 pg. publicat în colecția „Din viața poporului român“ a Academiei (vol. XXXV.)

Cu un glosar. Cea mai înaltă instituție de cultură românească, Academia, continuă cu multă sârguință editarea de colecții de folklor, adunând un prețios material pentru cunoașterea poporului român. E, de altfel, aproape singura instituție care mai poate priveghea asupra colecționării comorilor populare, între împrejurările de editare atât de nefavorabile azi. Amatorii de folklor nu mai pot să-și tipărească azi singuri colecțiile, ele adresându-se tot mai mult specialiștilor, în diferențierea ocupațiilor de azi. Publicul mare nu se mai însuflețește ca mai de mult pentru aceste colecții tipărite, cum s'a întâmplat, de pildă, cu poeziile populare adunate de Alecsandri sau cu colecția Jarnik-Bârseanu. Chiar scrierile folkloristice ale lui S. Fl. Marian erau citite odată și de publicul mare.

E, desigur, o situație puțin prielnică adunării de folklor, pe de-o parte pentru că el se pierde cu fiecare zi, iar pe de alta nici Academia nu are mijloace materiale suficiente pentru a putea edita atâtea colecții particulare, adunate în ultimele trei decenii, și care rămân necunoscute.

Culegerea de folklor, pomenită mai sus, e deosebit de importantă mai ales prin materialul lexic. Cuprinde poezii populare, ghicitori, descântece și un glosar de cuvinte dialectale.

Recomandarea de a se tipări în colecția Academiei o face dl *Sextil Pușcariu*, într'un raport deosebit de important prin regulile și sfaturile ce le dă, cu competența-i recunoscută, în legătură cu felul de a aduna și nota materialul din glosar. În 10 puncte d-sa dă îndrumări științifice folositoare pentru toți cei ce adună astfel de material.

I. R.

Folklorul din județul Buzău de N. Georgescu-Tistu, publicat în fascicolul XXXIV, din colecția Academiei „Din viața poporului român“.

Colectarea materialului e făcută după cele mai noi îndrumări ale științei, notat imediat, cu pronunția regiunii, dovedindu-ne în tinărul profesor un bun folklorist. — Ca pretutindenea acest material în care e depozitat sufletul național, e primejduit și în ținutul Buzeului de pașii civilizației, și autorul a fost silit să se refugieze în comunele cele mai izolate pentru a ajunge la izvoare nealterate încă. Dl Georgescu-Tistu ne dă tot ce a găsit prețios în poezia populară a ținutului: strigături, doine, balade, proverbe, ghicitori, precum și bucăți de proză: povești, descrieri de obiceiuri.

Tr.

Fiore di virtù în literatura românească de N. Cartoian. Într'o lucrare anterioară dl Cartoian arătase cum a ajuns cunoscuta carte populară „Alexandria“, în literatura română. Plăsmuit în sec. II-lea a. Chr. în Egipt, romanul lui Alexandru Macedon, a trecut în imperiul bizantin și de-acolo, prin traduceri latine, s'a răspândit în Occident, unde a fost prelucrat și a pătruns în toate

limbile germanice și romanice. O astfel de prelucrare a trecut în Peninsula Balcanică, în versiune sârbească și neogreacă. Din literatura sârbească a trecut la noi în a doua jumătate a sec. XVI-lea.

De-aici se văd legăturile „dintre literatura noastră veche în literaturile medievale ale Occidentului romanic”.

Aceleași cercetări le face dl Cartoian și în legătură cu o altă scriere populară, din aceeași vreme, păstrată în două copii între manuscrisele Academiei române: „Albinușa” sau „Floarea Darurilor”. Ea este traducerea colecției medievale: „Fiore di virtù”, tipărită mai întâi la 1474, și care până la 1540, a avut vreo 40 de ediții.

În românește a ajuns după două izvoare: unul slav (sârbesc) din care derivă „Albinușa”, din copiile Academiei, și altul neogrec, din care s'a tradus și tipărit „Floarea Darurilor”, care a ajuns cunoscută în straturile cărțurăști, — cealaltă relatare fiind uitată.

Dl Cartoian descrie originalul italian, traducerile românești, ediția grecească — după criteriile științifice, dându-ne un studiu temeinic asupra acestei cărți populare, în variantele cunoscute la noi, cu cercetări de specialitate asupra limbii (gramatică, sintaxă, material lexic).

I. R.

Almanahul Graficei române pe 1928. Rev. „Grafica română” care apare la Craiova, la Scrisul românesc, a început, înainte cu cinci ani, editarea unui „Almanah”, care, din an în an se prezintă într-o haină tot mai artistică, cu litografii, reproduceri după stampe vechi, cu dovezi ilustrate asupra celor mai recentă succese și cuceriri ale graficei române, ca și streine.

„Almanahul” are și o parte calendaristică, de puțină importanță când apare aproape la jumătatea anului. Dar

nici nu acesta e scopul lui, de-a servi de calendar, ci de-a aduce, pe lângă partea artistică în legătură cu grafica veche sau modernă, multe articole instructive, lămuritoare, atât în ce privește trecutul artelor grafice la noi, cât și realizările de azi. Astfel, în cuprinsul Almanahului din anul V, aflăm articole instructive: N. Iorga. Ilustrația cărților românești între 1860—90; G. Trancu-Iași: Cărțile; M. Simionescu-Râmnicăneanu; În jurul problemei bibliotecilor publice; I. Agârbiceanu: Artele Grafice; Cezar Petrescu: Problema cărților de școală; Em. Bucuță: Pentru artistul grafic; Em. Tătărescu: Arta decorației în legătură modernă; I. Dongorozi; Din nou: criza cărții; D. C. Ionescu: Un mic istoric asupra tipografiilor din România; V. Molin: Afișul artistic, Tipografia elementară, apoi articole de tehnică tipografică. Reproduceri după stampe vechi etc. Revista „Grafica română”, ca și „Almanahul” ei, sunt singurele publicații de acest fel la noi. Munca ce o desfășoară pentru înflorirea graficei române, pentru a o îndruma spre culmile la care se ridică în străinătate, e vrednică de toată lauda. Cartea frumoasă, artistic editată, câștigă singură jumătate din cititorii unui volum. Și adeseori năzuința, zelul, n'au lipsit la noi pentru cartea frumoasă, dar a lipsit priceperea. Această lipsă cearcă să o înlăture revista „Grafica română” și Almanahul ei, ținând la curent pe toți ceice lucrează cu tiparul cu cele mai noi cuceriri ale științei ca și ale gustului în materie de arte grafice.

I. A.

Almanahul Presei române din Ardeal și Banat pe anul 1928. Comitetul Sindicatului Presei române din Ardeal și Banat a continuat anul acesta o operă folositoare, începută cu vreo trei ani înainte: a editat un Almanah al său, cu colaborarea membrilor onorari și activi.

Sindicatul, înființat la 1921, ca o imperioasă nevoie de organizare profesională, mai ales în Ardeal și Banat, unde ziaristica română de după unire e așa de lipsită de stabilitate, de continuitate, a fost în primul rând, casa de adăpost a gazetarilor noștri profesioniști. Dar Sindicatul — în cursul anilor — s'a nizuit să fie și un factor cultural, organizând diferite serii de conferențe, de serbări culturale, iar prin editarea celor două Almanahuri, apărute până acum, a ținut să se facă cunoscut, cu activitatea lui, în cercuri mai largi.

Pagubă că n'a putut apare Almanahul la începutul anului, oferind și o parte calendaristică, putând să fie mai ușor desfăcut, și pagubă că nu ni se dă în el un raport asupra activității Sindicatului, cel puțin dela apariția întâiului Almanah până acum. Publicul ar fi avut prilejul să cunoască mai amănunțit marile greutăți în care se sbate presa și ziaristii români din Ardeal și Banat.

Publicația de acum, — apărută în frumoase condiții tehnice — ne dă, la început o cronică a anului 1927, cu evenimentele mai importante interne și externe; urmează un tablou al membrilor Sindicatului: de onoare, activi, stagiați, urmând apoi colaborările membrilor cu un material variat și instructiv. Ni se dă și un tablou a tuturor ziarelor românești ce apăreau la încheerea Almanahului în Ardeal și Banat. Urmează articole comemorative asupra Regelui Ferdinand, I. I. C. Brătianu, cu frumoase clișee.

Un *cuvânt* I. P. S. S. Patriarhului Miron Cristea, *Presa ardeleană* de N. Iorga, *Trecutul nu ne 'nvață nimic?* de Al. Vaida, apoi material literar, articole, studii etc. datorite membrilor. I. Agârbiceanu, I. Lupaș. (Memoriul lui Papiu Ilarian către Cuza Vodă pentru înfăptuirea Daco României, Al. Hodoș, E.

Dăianu („Presa română din Cluj), înainte de unire“), Teodor V. Păcățian. (Din zile grele). A. Cotruș, H. P. Petrescu, (despre Memoriile lui Masaryk), I. Bârlea. (Trecutul cultural al Maramureșului), E. Pitiș, I. Ilieșu, N. Georgescu-Tistu. (Ion Bianu), Valer Pușcariu. (Muzeul etnografic al Maramureșului), I. Dragomir. („Democrația“ ziar din 22 Iunie 1849), S. Bornemisa, I. I. Cucu, I. Popa, V. Niccoară, H. Teculescu („Il. Chendi“), Gh. Voinicu („Români din Cehoslovacia“, etc.)

Pe lângă bucățile literare, sunt o seamă de articole informative prețioase, cu multe ilustrații, pe hârtie bună și tipar frumos. Almanahul Presei ardelenе și bănățenesc, e un volum folositor în biblioteca oricărui intelectual T. I.

Francis Jammes: *Poezii alese.* Dnii I. Pillat și N. I. Herescu au adus un serviciu literaturii traducând în volumașul din fruntea acestor rânduri poezii alese din opera lui Francis Jammes. Traducerile sunt în general reușite: plac mai mult cele care incunjură versurile albe. Iată o bucată, caracteristică pentru motivele de inspirație a lui Fr. Jammes:

Mi-a spus un om cuvânt inveninat:

Atunci m'am supărat.

Și-am colindat cu câinii mei pe-ogoare
Vezi, firicelele de iarbă nu-s în stare
— Ca omul — de o vorbă ce te doare.

Văzui aici făpturi nevinovate
Care nici când n'au spus o răutate,
Și păsărele mici și zvăpăiate.

Gândeam, privind pe gardurile vii
Cum tremură măceșii ruginii...
Sunt bune frunzele. De ce-s răi
[oamenii?

Simțeam în piept cum bucuria vine
În liniștea ce mulți n'o cunosc bine,
Și, blândă, pacea se lăsa în mine.

Gândeam: să fim prieteni, păserile
[mici.

Să fim prieteni, tufe de aglici.
Să fim și noi prieteni, mici furnici.

Și-acolo, pe un lan în povârniș,
Vedeam, pe lângă un verde luminiiș
Cu boii lui, cum vine un țaran.

Părea că lunecă în umbra clară
Alături de rugile de seară
Ce pe pământ și 'n sufletu 'mpăcat
[coboară.

*

Luigi Pirandello: *Henric IV. tra-*
ducere de Al. Marcu. În introducere
se dă un articol al lui Adriano Tilgher
asupra presei.

Se întâmplă, nu arare-ori, ca unui
autor de talent să-i treacă prin cap o
trăzneală, pe care criticii o analizează și
cearcă s'o explice în pagini multe, să
descopere o nouă inspirație, să formeze
o nouă estetică. Vorba ceea :
un nebun aruncă o piatră în fântână și
zece înțelepți nu pot s'o scoată.

Ni se pare că o bună parte din „poezia
nouă”, arta nouă, își are origina aici.
Dacă lumea înțelepților ar fi trecut pe
lângă trăzneală fără s'o iea în seamă,
o bună parte din „teoriile” cari căercă
să explice arta nouă, n'ar exista, iar
însăși „arta” cu atât mai puțin.

Astfel credem că și o bună parte
din încercările de-a explica noutatea
lui Pirandello pornește din același izvor.
Se caută o nouă concepție de viață...
„În concepția lui Pirandello, între pre-
zent și trecut, se deschide o prăpastie
de nepătruns. Și adesea se întâmplă
că prezentul, actul de viață care se
simțea și se credea prezent, pus în
fața unei situațiuni cu totul deosebită
de aceea pe care și-o inchipuia el, să
devină pentru restul muritorilor, de-odată,
nu prezent, ci trecut, să se vadă aruncat
în împărăția rece a lucrurilor cari au
fost”...

Aceste și alte fraze pretențioase
pentru a fixa concepția nouă.

În realitate credem că nu e vorba
de nici o concepție nouă, nici un
Henric al IV. E un salt forțat sau în
joc al fantaziei autorului, în dorința de
a da *subiecte* noi, care să surprindă.

Se afirmă că H. H. Evers de câte-ori
scrie una din fantaziile lui își bate joc
și se bucură înainte de sdroaba citito-
rilor sau a criticilor, să-l înțeleagă, să-i
interpreteze scrisul.

„Noutatea”, ineditul, senzaționalul
în arta modernă, sunt descoperit și ali-
mentate de fantezia biciuită, nici decât nu
sunt produsul... unei concepții de viață.

Henric al IV. e, dealtfel, o invenție
care nu prea are nici calitativul noutății.
Un om care innbunește dintr'o cădere
de pe cal, pe urmă se însănătoșează și,
pentrucă a rămas cu viața la clipa în
care innbunise, trebuie să facă mai
departe pe nebunul pentru a trăi...

E o operă de fantezie, nu de concepție
de viață; și cu cât fantezia e mai
inedită, cu atât e azi mai căutată.

S. R.

*

Cartea vieții. Biblioteca pentru
toți, îngrijită de Gh. D. Mugur și V. Voi-
culescu. Editura „Fundăției culturale
Regele Mihai I”. Fiecare număr 6 lei.
Nr. 1. *M. Eminescu, Făt frumos din*
lacrimă; Nr. 2. *Pildele mântuitorului*,
din sfintele Evanghelii, traduse de
Gala Galacteon; Nr. 3. *Proverbe*, culese
de Gh. Mugur și V. Voiculescu; Nr. 4.
Minunile lui Isus, din sfintele Evan-
ghelii, traduse de G. Galacteon; Nr. 5.
Cântece din popor, culegere de Ion
Pillat.

Laborioșii și vrednicii de laudă
scriitori și propagandiști culturali, domnii
Mugur și Voiculescu, au început o
„enciclopedie a mulțimii”. Cinci broșuri
spălățele, cu ilustrații bine alese, cu
literă mare, citeată, cu material prețios,

au părăsit teascurile tipografiei „Fundațiunii culturale Regele Mihai I”.

Desprindem din „prospectul” adresat „oficialității culturale, librarilor și cătră aceia prin mâinile cărora trebuie să treacă o carte până să ajungă la cetitorul, care nu știe să vină la ea”: „Sunt zeci de mii de învățători, de preoți, de ofițeri, de medici, de indrumători agricoli. Un cetitor numai dacă ar câștiga fiecare, ar fi un spor de câteva sute de mii de oameni la numărul cel mic al cetitorilor de azi. La 17,000,000 de locuitori tiragiul celui mai mare cotidian e de 150,000 de foi (Universul?). La țară, școala trebuie să fie librăria zilnică a satului; pridvorul bisericii: librăria de Duminecă a cărților de sănătoasă îndrumare; cazarma; librăria soldaților, cari își pierd în suspin ceasul de recreație. Pentru însăși existența literaturii și culturii noastre, noi credem că axa cititului trebuie trecută la sate și la periferia de târg. Marii cetitori de mâine trebuie să fie muncitorii pământului, uvrierii de ateliere și aceia pe lângă roțile fără odihnă ale mașinelor”.

Redactorii și editorii se bat cu gândul să tipărească cel puțin 30 de broșuri de acestea la an. Inceputul e bun, prețurile sunt ieftine, materialul ales.

Iată câteva minunate proverbe populare, adunate (în broșura Nr. 3), de domnia Gh. Mugur și V. Voiculescu: Omul fără prieten e ca stânga fără [dreapta.

Tânăr lângă tânără ca patele lângă foc.
Beția tinereții întrece pe a vinului,
„Lasă, lasă, să vedem!” strigă cimpoiul [la nuntă.

Rumegă vorba ca oaia iarba.

Pe cap bun stă bine și o căciulă [ruptă.

E mai ușor a păzi un cârd de iepuri, [decât o femeie.

Adevărul este ușa raiului.

E lesne a cârți, dar anevoie a indrepta.
Pe leul mort și șoarecii se cațără.

Dragostea înțelege toate limbile.

Decât un an cioară mai bine o zi șoim.
Pe porc nu-l poți face să bea apă din [fedeleș.

Chelul lesne se piaptână.

Bătrânii satului ca și căinii la turmă.
Spală rufele în ogradă la tine și le [întinde pe frânghia ta.

Nu vi se pare că unele din proverbele acestea ar trebui să fie gravate cu litere mari, de-o schioapă, și prin casele oamenilor noștri, ca esență de filozofie poporală sănătoasă?

H. P.-P.

„Florile”, note și impresii de Gh. D. Mugur, București, 1928, Editura Ion C. Văcărescu, preț 40 lei. O carte — întremare sufletească. Directorul „Fundațiunii culturale Regele Mihai I”, dl Gh. D. Mugur, a scris aceste scurte 25 articole cu multă inimă și i-a reușit să adune într’un mănunchiu o sumedenie de idei sănătoase, vrednice de răspândit în cercuri cât mai largi.

Fie că le cântă florilor osanale, fie că laudă arborii, fie că se încălzește pentru Tismana, Balcic, Mangalia, Gorj, fie că ridică în slavă vârsta copilăriei și satul românesc, sau că trece ’n revistă generală importanța bisericii, a preotului, a casei și bisericii, a amvonului, a predicii, a lui Iisus — în totdeauna are considerații fericite.

■ Tonalitatea aduce cu aceea din frumoasele pagini ale lui Michelet, atmosfera e imbibată de suflul cald confidențial, al unui Ruskin sau Carlyle. Unele capitole vor putea prea bine fi citite în șezători de pe la noi, cu unele retușări sau comentarii de ale intelectualilor. Se plânge lumea dela țară, că nu avem cărți multe, cari să ne dea teme prelucrate pentru șezători. Iată aici o bună carte de felul celor contemplate.

Scriam mai sus că unele pasagii vor trebui rețușate. Dl Mugur a călătorit mult și a văzut mult, încât când constată că sunt sate în cari „par'că am fi în Grecia lui About“, cel ce a citit pe scriitorul About își aduce îndată aminte de criticile din descrierile sale de călătorie. (Cu toate că au apărut și în „Bibl. Minervei“ câți, au citit pe About?) Mai sunt câteva aluzii de felul acesta, cari trebuiesc explicate. Poate și antiteza între oraș și sat va trebui atenuată (pag 52), deoarece nu este tocmai atât de crasă. Și pasagiile citate în franțuzește — vor trebui traduse.

În schimb câtă viață în expunere, ce bogăție de comparații, ce limbă curgătoare și ce chemări entuziaste după lumină!

Intellectualii ce se respectă să-și procure broșura (așa de ieftină!) și să-și ia la inimă adevărurile din ea.

H. BRAȘOVEANUL.

Sociografia românească de I. Clopoșel. Dl. I. Clopoșel, directorul revistei „Societatea de mâine“, adună în 84 pg. cercetările sociografice, făcute de d-sa în plășile Margina, Almaj, Vașcău și Beiuș. Lucrarea e o continuare a broșurii „Direcția realismului social-economic“, în care autorul publică rezultatul cercetărilor sale de aceeași natură în plășile Baia de Criș și Câmpeni.

Dl. I. Clopoșel a deschis, dela început, paginile revistei „Societatea de mâine“, problemelor social-economice, și în cuprinsul ei a publicat multe cercetări de cea mai ardentă actualitate în legătură cu aceasta lature a preocupărilor zilelor de azi. Îndeosebi a fost cercetată situația social-economică la populația cea mai desmoștenită a Ardealului, aceea din ținuturile muntoase: Munții Apuseni, Bihor, Maramureș. Asupra măsurilor urgente ce sunt a se lua pentru îmbunătățirea sortii popu-

lației românești din aceste regiuni s'a scris și s'a vorbit la noi mult, în anii de după unire, s'au promis de cei în drept adeseori măsuri de îndreptare, — dar până azi s'a realizat prea puțin.

Pentru a da și aplica soluțiile cele mai ducătoare la scop nu e de ajuns, desigur, induioșarea în fața mizeriei și entuziasmul de-a ajuta, ci temeiul acestor soluții trebuie să fie o cunoaștere temeinică, amănunțită și reală a condițiilor de viață, actuale, din acele ținuturi, și a mijloacelor ce pot fi aplicate.

De aceea cercetările la fața locului, cu intenția de a face studii serioase, sunt dintre cele mai salutare. Cu ele se începe opera de salvare. Monografiile sistematice, de natură sociografică, avem până azi prea puține, așa că activitatea dlui I. Clopoșel pe acest teren este nu numai laudabilă, ci și folositoare. D-sa a petrecut în regiunile descrise săptămâni întregi, a adunat, la fața locului, tabele privitoare la situația actuală social-economică a populației. Din examinarea la fața locului a problemelor, din contactul cu localnicii, din felul cum ei văd și cred că pot fi deslegate atâtea chestiuni de-un interes capital pentru ei, dl. I. Clopoșel a adunat un material de studiu prețios, și a putut da concluzii folositoare, primite din cercetările făcute.

Concluziile d-sale sunt, în rezumat, următoarele:

1. Problema regiunilor muntoase reclamă cercetări pe teren și o sistematizare a cercetărilor. Ea nu pretinde protecție ci un regim de dreptate. Nu se limitează la Munții Apuseni, ci asupra tuturor ținuturilor la fel situate.

2. Mijloacele de comunicație constituie cea mai urgentă necesitate pentru regiunile muntoase.

3. E nevoie de înființarea unor birouri de lucru, care să intermedieze

onorabil între patronii și proletarii manuali, ai regiunilor muntoase.

4. Materialul prim, existent în munții, e nevoc să treacă în proprietatea localnicilor în măsura necesară de a putea efectua înșiși avuțiile locale.

5. E nevoie, pentru a se incopia firesc și regiunile muntoase, de o industrializare generală a Țării, de protecția acestei industrii.

6. Creditul să fie lăsat instituțiilor locale, alimentat direct de Banca Națională.

7. O cât mai largă autonomie locală.

8. Instituirea unei autorități speciale pentru fiecare complex mai mare geografic-economic.

I. T.

O nouă bibliotecă populară. Scurtala din Cluj, a „Cărții românești”, a pornit, sub conducerea unui comitet de redacție, o nouă bibliotecă populară: „*Biblioteca Poporului*”, din care a apărut Nr. 1. „*Când au răsunat munții*” și alte povestiri de *Septimiu Popa*. O bibliotecă similară a început să apară în editura și sub conducerea „*Fundației Regele Mihai*”, la București.

Noua inițiativă este desigur laudabilă, mai ales când atâtea alte încercări de a da cărți potrivite pentru cetitorii satelor, s'au oprit în drum.

Singură *Biblioteca populară a Astei* înfruntă toate piedecile de editură și își urmează cu sânguință drumul bine fixat dela început.

Nouăzeci de numere din *Biblioteca populară a Astei* sunt complet epuizate. Mai sunt de vânzare numerele dela 92—161. O singură privire asupra catalogului acestei biblioteci e suficientă pentru a vedea cu câtă grijă de nevoile și preocupările săteanului român, a fost întocmită această bibliotecă. Iar citindu-i broșurile, oricine va mărturisi că ele sunt scrise, ca puține altele, pe înțelesul poporului. Dacă luăm în considerare

că avem așa de puține cărți potrivite din care să se alcătuiască o bibliotecă sătească, care să nu rămână în dulapuri, ci să treacă din mână în mână, ni se pare potrivit a ne exprima dorința ca să fie reeditate și numerele epuizate din biblioteca „*Astei*”. Și, în fața greutăților de editură cu care azi se luptă și „*Astra*”, credem că ar putea reveni în sarcina Statului această reeditare, precum și cumpărarea câte unui exemplar de către Ministerul Instrucțiunii, din cele neepuizate, pentru multele biblioteci populare înființate de Minister. Cu atât mai mult că Ministerul nu are decât prea puține cărți populare în editura sa dela Casa școalelor, și un material mai potrivit nu ar putea afla ca acela din *Biblioteca populară a Astei*.

Dar venind la noua bibliotecă populară ce se pomeniște la „*Cartea românească*”, filiala Cluj, nu putem decât a ne bucura, că se mai află oameni curagioși, când, de curând, au fost necesitate să-și inceteze apariția două biblioteci populare sau de popularizare: „*Pagini alese*” din București, chiar în editura „*Cărții românești*”, și „*Semănătorul*” dela Arad.

Noua bibliotecă va publica, după cum arată Apelul pe care-l face către public comitetul de redacție, cărțile de petrecere și învățătură, pe înțelesul tuturor, din scriitori români vechi și noi, va da „povestiri din istoria neamului, povești, poezii populare, istorii sfinte, învățături drepte și povestiri pentru copii”.

Programul, se înțelege, nu poate fi decât același ca al altor publicații populare.

Va da broșuri de câte 64 pg., patru coale de tipar, așa cum a apărut primul număr: „*Când au răsunat munții*” și alte povestiri de dl *Septimiu Popa*.

Nr. 1 se prezintă în bune condiții tehnice, cu tipar limpede, literă destul de mare, citeață, ceace e condiție principală pentru citirea cărții de către țărani.

Dl S. Popa și-a adunat în această broșură povestiri, toate din viața satelor și a țăranimii noastre: Când au răsunat munții. Amintiri din temniță, Trei morminte, Clopotarul varmeghiei, Lacrimile lelei Pătruța, Cea dintâi cuminecare, Degetul lui Dumnezeu, Prescursa neslujită, Osana.

Sunt fragmente din sbuciumul sufletesc, din bucuriile și, mai ales, dure-

rile țăranului român, în luptă cu viața, cu soarta, cu greutățile lumii, bine prinse și povestite natural, fără poze căutate, în graiul satelor noastre sau amintiri, legate tot de viața dela țară, cum e „Intâia cuminecare”, reminiscențe din vremea copilăriei petrecută la sat. Povestitorul vorbește mereu la intâia persoană; întâmplările descrise se amestecă cu viața lui ca preot la sat, așa că narațiunea nu e lipsită nici de lirism.

Dorim noiei biblioteci spor la lucru.

I. A.

Reviste.

Viața Românească Nr. 3. Numărul pe Martie al cunoscutei reviste ieșene se deschide cu o schiță a de curând serbătoritului prozator *I. Al. Brătescu-Voinești*: *Moarte grabnică*, în care întâlnim aceeași delicateță de simțire și același stil curgător, limpede, fără epitete căutate, stilul prozei noastre clasice, cunoscut din volumele dlui Brătescu. Iubitorii de literatură nu pot decât să regrete că autorul lui „Niculăiță Minciună”, al „Călătorului îi șade bine cu drumul”, publică de-o vreme, așa de rar. Scrisul său ar fi încă un îndreptar pentru mulți din prozatorii tineri, cari adeseori încearcă prea mult și îngreunează stilul, în dorința noutății.

O notă bună a revistei ieșene o vedem în faptul că-și apără și incurajază colaboratorii. Volumele lor, dela cele dintâi, și adeseori înainte de volum, primele colaborări, sunt relevate, analizate în paginile revistei, supuse unei observări critice imparțiale, așa că, pe lângă sprijin moral, colaboratorii primesc și îndrumări folositoare. Așa, li-s'a dat toată atențiunea, dela început Luciei Mantu, lui Stejar Ionescu, asupra volumului căruia stăruie chiar în numărul acesta — dl

D. Botez, — pentru a aminti numai pe scriitorii mai noi. Adevărat, că „Viața Românească” nu s'a obișnuit să „lanseze” talente dubioase. Toți scriitorii tineri, relevați de ea între colaboratorii săi, au rămas în literatură. Dovadă că la conducerea critică a revistei este un bun cunoscător al talentului real. În chipul acesta relevarea propriilor colaboratori nu poate lăsa impresia unei tămăerji de bisericuță literară, cum se întâmplă în coloanele unor reviste, ci o datorie către talentele reale.

Damian Stănoiu, unul dintre prozatorii de frumoase speranțe a generației de după războiu, apărut mai întâi în paginile „Vieții Românești”, publică un capitol din povestirea: „Un an preot la sat”. În „Slujnicile lui Stedem” întâlnim aceleași prețioase calități de prozator din bucățile apărute în volumul „Călugări și ispite”. Dsa este un bun și fin observator al poporului dela țară, și povestește nepretențios, cu mult umor, întâmplări simple din viața dela țară.

În studiul pe care-l începe dl O. S. Lecca: *Omul* (originea, vechimea, rasele), se tratează chestiuni nebulose încă pentru știință, și e, credem o greșală, de

a se face arfimații categorice în temeiul unor cercetări anterioare pe cari ori-când le pot schimba altele mai noi. Azi avem nenumărate dovezi că, în diferitele domenii ale științii, ceea ce părea cu câteva decenii ca fapt documentat, azi n'a mai rămas nici în stare de ipoteză. Siguranța s'a clătinat demult în concluziile făcute de cercetările omului. . .

Di *M. Ralea* publică, după „Correspondența lui William James,” un substanțial studiu asupra marelui gânditor american. „Orice filozofie e expresia unui temperament”. Pornind dela această maximă, — ce se poate adevăra în toate construcțiile filozofice, dl Ralea explică sistemul lui James, întemeiat pe psihologia filozofului depusă în corespondența sa, și ajungând la concluzia că James a dat soluția anglo-saxonă pentru omul veacului al XIX, pe „omul dezadaptat de ambianța sa”. „Fără să dea lumii un spectacol unic de sbucium sufletească, filozoful american, cu metodă și încăpăținare, și-a adunat rezervele latente de tinerețe și naivitate, și le-a ridicat contra lui însuși, cucerind bucuria și împăcarea sa”.

O traducere din Cehov „Marfă vie” ne readuce structura sufletească slavă, haotică, plină de incoerențe, de surprize; — părând adeseori a fi o stare patologică, — nota care a contribuit în mare măsură la popularizarea în apus a marilor scriitori ruși.

Din poezia dlui V. Ciocăltău „Sfârșit”, reproducem strofa cea mai clară:

Din nou pornește gându-mi să s'adape
Din mlaștina cu putrezite ape
A morții, — dar în fundu-i când străbate
Ca paserile prinse'n laț se sbate,
Tot mai adânc în mălu-i se cufundă
Și tremură cu fiecare undă,
Miasmele-l ineacă și-l îngheață
Căci moartea n'are suflet și nici față.

Di Al. O. Teodoreanu resuscitează proza cronicarilor și a cărților bisericești în „Cumplitul Trașcă Drăculescul”;

dl Ibrăileanu continuă studiul său asupra edițiilor poeziilor lui Eminescu. — Urmează cronici, recenzii, mișcarea intelectuală în străinătate, etc.

Gândirea Nr. 5. Rămâne mereu singura revistă artistică românească: hârtie, tipar, ilustrații, reproduceri, fac din ea o revistă de lux, care poate sta alături de revistele străine.

Ilustrația lui Damian unora nu place, ea părând a se . . . stramba tot mai mult, prea „chinuită”. Dar ce delicat, viu și real e „portretul dnei Coca”, reproducere după acelaș artist!

În articolul „Ascensiune”, dl G. Călinescu caută, subiectiv, criteriile psihologice și artistice ale criticului literar. Dsa mai reduce din prețiozitatea stilului obișnuit în eseurile „Gândirii”.

Versuri de dnii Ciocălteu și I. M. Sadoveanu, povestirea „Capra neagră” de Em. Bucuță, „Noapte” de V. Voiculescu, „Ospățul lui Pan” de A. Pop-Marțian, sfârșitul studiului „Krinonis” de Sorin Pavel și o cronică bogată, ca de obicei.

Ramuri Nr. 4 și 5. Di Radu Dragnea publică un studiu de cercetare critică asupra volumului „Hanul Ancuței” de M. Sadoveanu, în care dl Dragnea vede apogeul prozatorului moldovean.

„Între literatura dlui Sadoveanu și literatura poporală” scrie recensentul, „este o legătură ca dela strat la substrat. Dacă dsale i-ar fi lipsit această cultură n'ar fi avut pe ce „să cultive” literatura din *Hanul Ancuței*, de unde vine că ea este o *prelungire* în forme artistice culte a baladei populare. Prin tot al său, acest artist e legat de spiritul artistic al poporului, căruia îi datorează a doua sa ființă. Și dsa și-a manifestat cu prisosință gratitudinea, căci dacă vreți să cunoașteți acest popor, să vă informați la elementul lui primordial, dionisiac, citiți

pe dl Sadoveanu, și în nici un caz pe dl P. Zarifopol. Frăgezimea, prospețimea, sănătatea ce degajează opera d-sale, sunt transpuneri ale unui popor neatins de virusul apolinic. Dl Sadoveanu scrie ca în *tinerețea popoarelor* epopei și balade în proză, pentru că tinerețea este vrâsta poporului său.

După Coșbuc acest prozator este al doilea mare poet epic al românilor, și nu e o exagerare să zici că a bătut pe toți ceilalți poeți epici. Bucățile (din *Hanu Ancuței*) sunt fragmente dintr'o epopee, epopeia necrisă a poporului român.

Am reprodus aceste caracterizări pentru nota lor justă de pătrundere a artei prozatorului moldovean.

Dl C. Făgețel publică un articol asupra „Problemei culturii”, și altul de apreciere literară (Nr. 5) a operei poetice a dnei Elena Farago.

Proză de Al. Lascarov-Moldovanu, M. Băișoi etc. Poezii de A. Cotruș, M. Romanescu și alți colaboratori obișnuiți ai revistei.

Ritmul vremii. În polemica dintre dñii Ibrăileanu, Ralea, pe deoparte și Paul Zarifopol, pe de alta, intervine și dl M. Dragomirescu. Cum să fie critica? pur estetică, literară, — sau, pe lângă aceasta și psihologică, socială și estetică? Dl Ibrăileanu e pentru critica din urmă, aceea a lui Saint-Beuve, Taine, a lui G. Brandes, — dl Zarifopol și dl Dragomirescu pentru cea dintâi. . . Noi iscălim lângă dl Ibrăileanu. Critica operelor literare nu poate avea numai menirea de-a aprecia estetic. O operă literară adevărată e viață și viața are, cum se știe, multe fețe. A te pierde în clasificări, o face din critică o clădire arhitectonică cu nesfârșite împărțiri, a te mărgini să pui pe autori în cutare raft, a defini școli literare etc., etc., poate fi o ocupație plăcută pentru cineva, — mișaloasă și zadarnică pentru noi, și, suntem siguri,

și pentru talentele creatoare, — dar ea nu va pătrunde nici odată viața unei opere de artă. Și artiștii, în ceasurile de creație, nu-s însuflețiți decât de un singur duh: acela al vieții, care izbucnește în intrupări. Dar, desigur, duhul acesta, dacă nu e în legătură cu fișele estetice ale criticului viitor, e legat de viața artistului, de tot ceea ce produce emoția în sufletul său, deci de structura sa psihică, fiziologică, de împrejurările lui de viață, de mediul în care a trăit. Fără a încerca să le cunoști și pe acestea, mare parte din viața înmagazinată în opera de artă rămâne necunoscută. Și atunci, în ce raft o vei așeza?

Arhiva pentru știința și reforma socială Nr. 3—4, 1928. La inițiativa dlui profesor universitar D. Gusti s'a înființat în 1919 la Iași „Asociațiunea pentru studiul și reforma socială”, transformată la 1921 în „Institutul social român”. Azi, această grupare de distinși intelectuali români, e prea cunoscută în țară și în străinătate, fiind dintre cele mai active asociații culturale și științifice din România. Seria conferențelor pe cari „Institutul social român” le organizează în fiecare an, are obiect studierea amănunțită a câte unei probleme fundamentale, care-și așteaptă deslegarea la noi. Sunt incredințate celor mai distinși și mai bine pregătiți intelectuali în specialitatea din domeniul căreia e luat subiectul conferențelor. Astfel acestea sunt expuneri largi, cari luminează chestiunea tratată sub toate aspectele ei. Adunate în volum ele exauriază problema, dând citorului întreg materialul necesar pentru a pătrunde importanța unei chestiuni, făcând o adevărată educație publicului, iar legislatorului îi oferă cel mai prețios concurs.

Vom aminti seria conferențelor, — re-grupate pe urmă în volume mari, într'o îngrijită ediție, la „Cultura națională” —

cari constituie una din cele mai valoroase realizări ale culturii și științei românești de după războiu: „Noua constituție a României și nouele constituții europene”, 23 de prelegeri publice; „Doctrinile partidelor politice în România”, 19 prelegeri; „Politica externă”, 20 prelegeri; „Politica culturii” — conferențele din anul ultim.

Institutul publică și o „Arhivă” pentru știința și reforma socială, care apare în anul VII., de obicei în numeri dubli și tripli, constituind volume respectabile ca extensiune, și foarte prețioasă prin studiile ce publică. Numărul dublu 3—4 din anul curent are, de-o pildă, peste 300 pagini, tipărit pe hârtie superioară, cu litera „Culturii Naționale”. E, astfel, și o plăcere estetică, nu numai o bucurie științifică apariția acestei publicații.

Volumul 3—4 se deschide cu o serie de studii în memoria lui *Vasile Pârvan*, fost membru în comitetul „Institutului social român”, savantul nostru cu reputație europeană, dela moartea căruia la 26 Iunie a. c. s'a împlinit un an.

Di *D. Gusti*, directorul „Arhivei”, își publică lecția de deschidere a cursului vorbind despre: „Personalitatea lui Vasile Pârvan: Un model academic”. E un omagiu și o caracterizare dintre cele mai concentrate a personalității marelui dispărut, prieten și colaborator al dlui Gusti. Di *S. Lambrino* ne dă studiul: „Vasile Pârvan: Eruditul, organizatorul”, în care scoate în evidență, din vasta operă științifică a fostului academician și profesor, importanța capitală a rezultatelor la cari a ajuns V. Pârvan, în legătură cu cel mai depărtat trecut al teritoriului locuit de români, și înjgheburile vieții române la Dunăre și Carpați.

Di *Tudor Vianu* scrie despre: „Vasile Pârvan și concepția tragică a existenței”, un studiu aprofundat în care cercetează filozofia lui Pârvan din scrierile pline de gând greu: conferențe, co-

memorări, discursuri, — lucrări, cari sunt și o aleasă proză literară.

Di *H. Metaxa* publică „Note bibliografice” asupra lui V. Pârvan, de cel mai mare folos pentru cititorul care vrea să se orienteze asupra vastei creații și cercetării a celui dispărut. În mod cronologic se arată, după datele biografice, tot ce a scris și a organizat Vasile Pârvan, precum și diferitele roluri de conducere ce i-au fost încredințate. Urmează arătarea studiilor și recenziilor scrise asupra operei lui Pârvan, și se adaogă, la sfârșit, tot ce s'a scris despre el cu prilejul morții. (Desigur n'a ajuns la cunoștința dlui H. Metaxa articolul „Vasile Pârvan” publicat în Nr. 1—1928 al „Transilvaniei”, de dl I. Turcu, N. Red.)

Pentru ca cititorul să-și facă o idee de cât a scris și muncit Pârvan, și cât interes a deșteptat munca sa în lumea științifică, amintim că „Notele bio-bibliografice” ale dlui Metaxa, reduse la pură înregistrare de date, opere și fapte, se extind pe 28 pg. din „Arhiva”.

Capitolul închinat de „Arhivă” memoriei lui Vasile Pârvan, îl socotim de cel mai frumos și înduioșetor omagiu ce i s'a putut aduce la un an dela moarte. Rămâne, prin datele dela sfârșit, indispensabil pentru toți cei ce vor fi ispitiți în viitor să se ocupe de opera marelui dispărut. — Și vor fi mulți, și dintre cei mai buni.

În continuarea „Arhivei” se publică în 60 pg. un studiu al dlui *G. I. Durpat* „Les classes sociales”, — un savant cu renume mondial. Studiul tratează despre: Tipuri și clase; tipurile vieții sociale individuale; difuziunea tipurilor; lupta „claselor”; interese economice și interese morale; antagonisme în clasele mijlocii; antagonisme în clasele conducătoare; antagonismele în clasa muncitoare; antagonismele între clasele principale etc. Apoi un capitol cu subîmpărțiri despre adaptarea claselor sociale.

Urmează conferența dlui *N. Iorga* : Politica culturii din ciclul organizat anul acesta de către Institutul social; a dlui *C. Kirilescu* „Criza învățământului secundar și reforma liceului”, ținută în același ciclu; studiul dlui *Mircea Djuvara* : „Dunarea i considerații politice și juridice”.

În continuare: „Observațiuni privitoare la încheierea unui concordat cu sf.

Scaun”, dl *E. A. Poulopol*; „Conferența internațională a muncii din 1927” dl *D. Constantinescu*; „Concepția filozofiei istorice la *A. D. Xenopol*” dl *N. Bagdasar*”. — Recensii, cronici.

Am voit să atragem atențiunea cititorilor noștri asupra acestei publicații foarte folositoare pentru ori-care intelectual.

I. T.

Din cărți și reviste franceze.

Con-des-čen-den-ță! Iată câteva pasagii din marele discurs, rostit de președintele consiliului de miniștri, ministrul de finanțe din Franța, dl *Raymond Poincaré*, în camera franceză (30 Iunie), după notele stenografice (publicate în extenso în „Le Temps”, 1 Iulie 1928) :

„Unele persoane regretă că nu s'a restabilit încă din 1919 în Alsacia starea de lucruri, care era în 1870. Dar, mai întâi, *nu poți suprima cu o trăsătură de condei* consecințele de-aproape o jumătate secol de dominație streină. . . Ce vreți, imensei majorități a populației, atât protestantă, cât și catolică. . . îi repungă cu violență această transformare (a pregătirii școalei laice). Și cum sunt mai multe generații, cari nu vorbesc decât numai limba germană și sunt, vai!, prea în vârstă de a învăța franțuzește, e fatal ca Franța, lovindu-se de opiniile lor, să se expună la campanii calomnioase sau chiar și numai la comparații neplăcute. Această neînțelegere reciprocă ar putea fi mortală”.

De aceea : „Alsacia ne-a dat odinioară, ne-a dat în decursul anexiunii și dela războiu încoace gajuri emoționante despre fidelitatea și afecțiunea sa. Merită prea bine ca să fie *tratată cu tact și cu delicateță și să nu i se răstoarne cu brutalitate tradițiile.*” (Aplauze).

„*Ceeace trebuie, de fapt, e ca alsacienii și ceilalți francezi să învețe să se cunoască mai bine* (Aplauze), *să se cerceze reciproc tot mai mult*, ca să-și restabilească viața comună de odinioară. Nu cerem dela alsacieni, de sigur, să nu-și continue a vorbi dialectul sau chiar, dacă le place, germana (hochdeutsch). Dar se cade, în propriul lor interes, ca toți aceia, cari se află încă în vârstă de a se putea iniția în limba franceză, să știe să o vorbească și să o vorbească întocmai ca limba lor națională”.

„Atunci, dlor, (când vor vedea Franța de aproape) vor cădea neînțelegerile, cari se bazează foarte adeseori pe o *ignoranță reciprocă*, pe care cordialitatea și sinceritatea sentimentelor nu sunt în stare întotdeauna să o delătore”.

„Nu e de ajuns, de fapt, să te iubești — în fiecare căsnicie e acelaș lucru — trebuie să te înțelegi reciproc. Această operă de *comprehensiune* (înțelegere) *reciprocă* nu se poate face decât *cu timpul* și cu o *bunăvoință ce nu cunoaște oboseala*“.

Binevoiască cetitorul român și să înlocuiască numai cuvintele francez și alsacian cu român din fostul Regat și Ardeal sau Banat sau Basarabia, Bucovina, ca să aibă medicina sufletească, oferită de H. P. P.

lubirea față de pasări. „*Revue hebdomadaire*“ (Rev. săptămânală), n. din 14 Iulie a. c., publică la loc de frunte o interesantă prefață a fraților *Jérome* și *Jean Tharaud*, cunoscuții romancieri (autorii romanelor: „*Umbra crucii*“, „*Floarea din Saron*“, „*Când Israel e rege*“, etc.)

Prefața e scrisă la o carte intitulată „*Pentru ce cântă pasărilor*“, de știință popularizată. Este o laudă adusă vieții pasărilor.

Frații Tharaud constată că în Franța nu s'a dat decât o atenție „foarte mediocră“ vieții pasărilor. Se întreabă: este aceasta a se atribui indiferenței catolicismului din Franța?

Remarcăm o idee subtilă :

„In pădurea d-tale din Gardépée“, scriu frații Th., adresându-se autorului (Delamain), „in mijlocul viței de viie din Charente, pasările, avertizate că există oameni, cari le iubesc, de mulți ani deja, se opresc intotdeauna, după ce au trecut Gironda, urcând dela Sud la Nord. M'ați pus mult in uimire când mi-ați povestit că, de când ați recunoscut întâiele sburătoare de avangardă ale unei migrațiuni, dvoastră avertizați îndată, printr'o telegramă, anumite jurnale din Londra. Și nu jurnale speciale, cum ai putea crede, ci ziare de tiraj mare, deoarece faptul amintit era o veste capabilă, se pare, de a interesa la vecinii noștri pe un foarte mare număr de lectori. Iată una din acele trăsături, care marchează cu atâta simplitate și cu atâta putere, diferențele, cari există între felul de a simți

al unui francez și al unui englez. Anunțarea unui sbor de țarci, întâmplat in Gardépée ni s'ar părea *nouă* foarte caraghioasă in „Le Journal“ sau „Le petit parisien“ (ziare de tiraj mare — trad.). Văd de aici gestul secretarului de redacție, cetind acest amănunt neînsemnat și aruncându-l la coș! Și, totuș, considerând toate acestea, să citești, deschizându-ți ziarul, că întâii bărbătuși, intr'aripate sprintene ale marei migrațiuni, vin tocmai să se abată spre tine, cu furieri, pentru ca să pregătească culcușul femeiuștelor, cari vor urma cu 10 zile mai târziu, nu este aceasta mai plăcut decât de a găsi lista căsătoriilor, a deplasărilor și a deceselor „mondenilor“ noștri cei mai de vază?

„Imi signalați, in prefața dv., că lordul Grey se odihnea de grijile afacerilor studiind pasările. Unul din amicii omului de stat imi spunea, deunăzi, că i-a făcut cunoscut această observație curioasă. Nu mai știu cu exactitate de ce pasăre a fost vorba, dar această pasăre rănită a fost adăpostită de lordul Grey și pusă 'n colivie pentru câteva săptămâni, înainte de marea migrațiune a soiului ei de pasăre. De când a început migrațiunea a văzut lord Grey pasărea sa cum incepe să tremure din aripi și freamătul acesta a ținut mai multe zile, atâta desigur, ca migrațiunea pierdută . . .“

Frații Th. mulțumesc autorului că a contribuit cu cartea sa ca să „aprofundeze sentimentul misterului vieții“.

I. MARIN.

Călătorii interplanetare. Croni-
carul științific al revistelor franceze
de seamă „Revue des deux mondes“
și „Les Annales“, dl *Charles Nord-*
mann, publică în revista a doua (15
Iulie 1928) un interesant articol: „*Cum*
se evadezi de pe pământ?“

Acum, când se experimentează
cu automobilul și avionul-rachetă
(Oppel), își pun mulți întrebarea:
„nu vom putea ajunge, odată și odată,
să vizităm și alte planete?“

Secretarul Observatorului Vati-
canului din Roma, profesorul *Pio*
Emanuelli, răspunzând unui chesti-
onar al ziarului englez *Daily Mail*:
„Ce va fi nou, în privința progre-
sului, peste 30 de ani?“, a accen-
tuit următoarele:

„In 30 de ani comunicațiile in-
terplanetare vor fi întreprins un mare
pas spre soluțiune. Se va începe cu
luna . . . apoi, după ce se va fi putut
asigura trecerea cu destulă sigura-
ranță, se vor trimite proiectile, cari
conțin pasageri. Pentru aceasta ar
trebui izvoare enorme de energii, pe
cări încă nu le posedăm. Dar poate
că în 30 de ani fizicienii și chimiștii
vor fi descoperit aceste surse de
energie în atomi“.

Prof. Ch. N., comentând cele sus-
ținate de astronomul italian, subli-
niază „prudentul“: „poate“. Drea să
analizeze „sub lumina rece a cifrelor“
și „din punctul de vedere al geome-
triei“ chestiunea și constată că fan-
taziile lui Wells și obuzul cu pasa-
geri al lui Jules Verne trebuiesc eli-
minate. Efectul loviturii date obuzului
ar turla pe toți locatarii obuzului, iar
temperatura, ce ar fi necesară pro-
iectilului l-aș frige de viu. Obuzul
contemplat de J. Verne ar trebui să
aibă o viteză inițială mai superioară
de 12 klm, pe secundă, adevă (aproximi-
mativ) de zece ori mai mare decât

aceea a obuzului „Berthei“ din
decursul războiului mondial. Căldura
ar trebui să fie de 100 de ori mai
mare ca a „Berthei“. Această tem-
peratură ar fi incompatibilă cu viața.

Dl Ch. N. discută și ideia pro-
fesorului american Goddard, de a
„trage în lună“ cu o rachetă, care
ar conține o cantitate de praaf de
pușcă sau magnezium, cari — explo-
dând și căzând pe lună — ar putea
fi văzută de pământeni. Ar fi neces-
sară o cantitate de cel puțin 200 de
tone de praaf! Ca să se elibereze
proiectilul de atracțiunea terestră ar
trebui ca să aibă o iuțeală (aproximi-
mativ) de 11 klm. pe secundă. Ca să
se întreprindă încercarea cu racheta
la lună ar fi nevoie de 4000 de tone
de explozive, din cele mai tari cu-
nosecute astăzi.

Concluzia: „E de ajuns să ex-
cludem astăzi și mâine . . . dacă nu
și poimâne, orice posibilitate de că-
lătorie interplanetară. Poimâne . . .
în câțiva secolii, poate că vom putea
relua problema, mulțumită rezervelor
inepuizabile ale energiei intra-ato-
mice . . . Dar nimic nu ne permite,
până acum, de a prevesti favorabil
că se va putea și că va fi eliberată
și utilizată această energie“.

Cetiji în legătură cu șirul acesta
de idei articolul din numărul acesta
despre cartea savantului Charles
Richet: „Neputința omului“ și să fim
mai . . . modești, chiar și când cetim
relatările savantului ceh Behounek
(din expediția Nobile), cari spun că
„Italia“ a sburat timp de două ore
pe deasupra polului nord, la o înăl-
țime de 150 metri. („Temps“, 18
VII 1928.)

*

Nu e altă cărare! Marele ziar
francez „Le Temps“ (20 VII), anunță
că în decursul lunii Iulie se va des-

chide sesiunea anului 1928 a așa numitelor „*Semaines sociales de France*” în Paris. „Săptămânile sociale ale Franței” sunt nește cursuri de vară, ca acele dela Dălenii de Munte, cu deosebirea că cursurile se țin în fiecare an (acesta este al 20-lea, și e!) tot într’alt oraș al Franței, având fiecare curs o temă principală, tratată din toate punctele de vedere (ca la cursurile dlui profesor Gusti, la „Inst. social român”). Dolumele, cu dările de seamă conștiențioase și cu notele stenografice ale tuturor cursurilor, sunt o prețioasă contribuție socială.*)

Ca să se vadă temele discutate însemnăm aici: în Strasbourg (1922) s’a discutat pe larg despre rolul *economic al Statului*; în Grenoble (1923) despre problema *populației*; în Rennes (1924) despre problema *pământului* în economia națională; în Lyon (1925) despre „*Criza autorității*”; în Havre (1926) despre „*Problema vieții internaționale*”.

Între conferențieri găsim pe unii din cei mai de seamă eugetători ai Franței moderne. E destul să amintim că dl *Lucian Romier* a vorbit (în 1926) despre solidaritatea europeană, abatele *Sertillanges* despre „*Morala creștină și relațiunile internaționale*”, *G. Guyau* despre „*Autoritate*”. Temele cele de mai arzătoare actualitate sunt aprofundate și lozincile cele mai sănătoase puerced dela aceste „Săptămâni sociale ale Franței”. (Despre: acțiunea socială a femeii, alcoolism, asigurări, autoritate, asistența bătrânilor, capital și muncă, conciliantă și arbitraj, colonizări, co-operafje, democrație, educație, familie, stat, sindicat, populație etc. etc.)

*) Se află de vânzare la Libr. I. Gabalda, Paris, Rue Bonaparte Nr. 10. (Dela 12—25 fr. volumul.)

Tema din anul acesta; „*Legea carității, principiu de viață socială*”.

Caritate? În ziua de azi? va sărta în sus cutare Mușunache. Mai mult: Caritatea între indivizi, familii, *copuri sociale* și . . . nu vă speriați! . . . între popoare. Așa serie „*Le Temps*” că vor fi temele ce se vor discuta . . . în Franța.

H. P.-PETRESCU.

*

„Ține minte?” Dl președinte al „*Astrei*”, Vasile Goldiș, a citat în ședința plenară ultimă a secțiilor noastre, din scriitorul-sociolog francez *Lucian Romier* pasagiile marcante din lucrarea acestuia: „*Cine va fi stăpânul: Europa sau America?*” (Editia Hachette, Paris). Tot așa de însemnate sunt și celelalte două volume, cari au apărut după războiu: „*Explication de notre temps*” (Explicarea timpului nostru) și „*Nation et civilisation*” (Națiune și civilizație). De astă-dată lăsăm să urmeze trei pagini, traduse din „*Idées très simples, pour les français*” (Idei foarte simple, pentru francezi), apărute înainte de alegerile franceze recente (Editura „*Les Documentaires*”, Simon Kra, Paris, Rue Blanche 6, 750 fr.). Broșura e adresată alegătorului francez din 1928, militând pentru idei *sănătoase* economice, financiare, politice.

Seriind despre „obstacolele” ce se pun unei politici adevărate, susține dl E. R.: „. . . Suntem purtați, printr’un fel de înclinație bolnăvicioasă, să credem că politica constă în esență în a urmări *processe retrospective*, procese de lucruri, de persoane și de grupuri. Aproape că, pentru a ne înțelege asupra utilității unui pod sau a unei linii de autobus,

stăm să cerem mai întâi de toate ca să fim de acord asupra răsbotului Albigenzilor sau asupra biografiei lui Luther. Acolo unde istoricității esită să se pronunțe, reclamăm noi un consimțământ formal și definitiv al mulțimii ignorante. Nimic mai radical steril decât un astfel de obicei. Nu poți să obții și nu vei putea pretinde rezonabil ca un catolic, un protestant, un israelit, un liber-cugetător, un conservator sau un republican, așa-numit „avansat“, să-și renege tradițiile familiare și legăturile sentimentale. Să speri că vei ajunge să faci o națiune tare, unită și cu influență, prin concesii reciproce în privința interpretării trecutului, este o chimeră puerilă. În schimb este relativ ușor să acorzi bunăvoința și eforturi pentru acomodări practice și pentru realizări îndreptate spre viitor, cu condiția ca să se pună la muzeu aceea ce aparține muzeului.

„Și cu condiția ca să se înțeleagă că certurile între persoane și între dușmani (boutiques) sunt cea mai rea piedică a oricărei acțiuni fecunde. Nu cred (?) să existe un singur mare stat, în care politica să fie viciată și deprimată într'un grad așa de mare ca la noi (Franța) prin competiții (pretenții de a fi în aceeași calitate) sau prin certuri personale. Iți vine să spui că te afli într'un târg cu o sută de galantare, în care fiecare, pentru ca să-și plaseze marfa, înegrește pe aceea a vecinului. Ești într'atâta de ocupat de a te îmbrânci, încât n'ai timp de a te gândi ce ar pretinde acțiunea tuțuroara. Cine vorbește de „politica realistă“? Principiul fundamental al

unei politici realiste rezidă în a exclude chestiunile personale. Dacă șefii o uită — trupele trebuie să le-o reamintească“. (pg. 109—10).

„În sfârșit: trăim sub regimul partidelor. Cutare regim ajunge dezastruos dacă conducătorii responsabili a diferitelor partide nu înțeleg că întâia lor datorie este de a se înțelege împreună, pentru de a sustrage întâmplărilor jocului electoral sau parlamentar anumite condiții ale prestigiului național sau ale bunăstării sociale. Ne aflăm la un grad (de desvoltare) când fiecare partid, departe de a-și limita pagubele agitației politice, neîntrerupt, se ține orbește ca să găsească mereu pricină. Suferim astfel o constantă stare de revoluție virtuală“. (pg. 111).

Apelurile acestea ale dlui L. R. au fost ascultate în . . . Franța. N'ar fi bine să se cântărească argumentele și într'alte țări? O foarte modestă întrebare. . . „Ține minte?!“ E vorba: ce îți minte, și cum? . . .

H. P.-PETRESCU.

*

Virgil Șotropa: Zavera din 1821 și regimentul năsăudean. Din „Anuarul Inst. de istorie națională“ IV. „Cartea Românească“, Buc. 1927.

*

Schița biografică-culturală „Nicalae Bălcescu“, apărută, ca buletin, în „Buletinele desp. jud. Sibiu al Astrei“, și scrisă de secretarul nostru literar *Horia Petra-Petrescu*. a apărut în traducerea dnei Dr. Jindra Huškova născ. Flajshansová, în ziarul din Bratislava: „Slovensky Dennik“, 4 și 5 Iulie 1928.

Dela secțiunile științifice-literare.

Sedința secțiunilor, la Cluj, dela 16 Iunie 1928.

În fața unui număr frumos de membri, deschizându-se ședința se intră în ordinea de zi: „Mijloacele de desfacere a publicațiilor secțiunilor „Astrei“ și a altor publicații ale Asociațiunii”.

Dl membru activ dr. Sebastian Bornemisa, face o expunere amănunțită asupra mijloacelor de desfacere ale publicațiilor, întemeiat pe o lungă și bogată experiență.

Dsa începe prin câteva constatări de ordin general. Piedecile ce se pun azi în drumul desfacerii cărților și publicațiilor în Ardeal sunt, în primul rând, de natură economică. Pătura intelectuală citește mai puțin azi decât țărâna știutoare de carte. Intelectualii noștri, după războiu, se luptă cu mari greutate materiale.

Înainte de războiu presa și publicațiile populare se desfăceau în aproximativ 70.000 de exemplare, azi cifra e mai scăzută. Editura populară dinainte de războiu, afară de a „Astrei”, nu era îndeajuns de îngrijită (Ciurcu, Todoran).

Pentru desfacerea publicațiilor „Astrei” ar urma să se folosească următoarele mijloace :

1. Să se întocmească o statistică a librăriilor românești de dincoace de Carpați, a acelor unde nu sunt librari pricepuți, și unde sunt numai librării străine.

2. Să se pregătească librari, buni, cunoscători, care vând cartea, nu așteaptă ca ea să fie vândută.

Tot astfel trebuie îndrumat și vânzătorul ambulant.

3. Să se găsească în toate comunele mai mari un om potrivit pentru desfacerea cărții, dându-i-se procente.

4. Pentru publicațiile populare, „Astra” să dea întinsă publicitate catalogului lor în fiecare număr din gazetele populare, începând dela 1 Oct.— 1 Martie, în fiecare an.

5. Să se ia contact și să se facă înțelegere cu vânzătorii ambulanți de cărți populare (iconarii).

6. Un autobus al cărții, care să cutureiere târgurile săptămânale și comunele mai mari.

7. Pentru toate acestea e necesară înființarea unui oficiu de desfacere al cărții, — poate fi deocamdată — un singur om priceput, cu salar fix și procente din desfacere.

Pentru publicațiile, pentru intelectuali, ale „Astrei” dl Bornemisa vede, de-ocamdată, un singur mijloc de desfacere : prin vreo mare editură din Capitală, care are și editură școlară.

Luând cuvântul al doilea raportor în chestiune, dl membru activ Ion Clopoțel, dsa vorbește deasemenea dintr'o bogată experiență. Soluțiile propuse de dsa, întregind pe ale dlui Bornemisa, și unele fiind identice, sunt următoarele :

1. Să se cointerezeze la desfacerea cărților învățătorul de sat, dându-i-se procentul luat de librari (25⁰/₀).

2. „Astra” să recurgă la publicitate, în înțelesul celor arătate de dl Bor-nemisa și să plătească publicitatea.

3. O carte pentru a fi cumpărată de țărani trebuie să fie recomandată prin cititul ei înainte lor, de către un intelectual al satului; cartea trebuie prezentată pentru a fi îndrăgită.

4. Cartea să nu se mai împartă gratuit. Gratuitatea e o piedecă în desfacerea cărții.

5. Publicația să fie de actualitate. Trebuie să pornim dela curiozitatea care cere lămuriri asupra problemelor dela ordinea zilei.

6. Să se facă legătura cu toți chioscarii cinstiți, și pricepuți la desfacerea cărții „Astra” să-și procure lista acestor chioscari.

7. Să se facă și prin prăvăliașii cinstiți din satele fruntașe, dându-li-se procente.

8. La publicațiile pentru intelectuali să se dea procente intelectualului care-și ia sarcina de-a le desface în mijlocul cunoșcărilor săi.

9. Pentru toate acestea e nevoie de un oficiu de desfacere, un om priceput, care să aibă această singură grijă.

Domnii raportori au fost viu felicitați de către membri secțiilor, întrucât dlor au arătat, în adevăr, toate mijloacele ce pot fi întrebuințate azi pentru o satisfăcătoare desfacere a publicațiilor „Astrei”.

Intrându-se în discuția acestor mijloace, ele sunt unanim aprobate.

Dl prof. Em. Racoviță insistă asupra necesității pentru viitor de-a nu se mai împărți gratuit publicațiile Astrei. Dl Lupaș arată că se dădeau membrilor ajutători cari plăteau taxa anuală.

Dl Dr. Iuliu Hațieganu adaugă la cele spuse de dnii raportori un nou mijloc: apelul la forurile superioare, ecleziastice și școlare, ca publicațiile „Astrei” să fie recomandate preoților și învățătorilor. Amândouă propunerile sunt primite cu unanimitate.

La discuție mai participă dnii: Bujoreanu, T. Filipescu, Dr. I. Popescu-Voitești, I. Lupaș, M. Șerban, G. Bogdan-Duică, Ion Agârbiceanu, hotărându-se primirea ca directivă a mijloacelor arătate, iar pentru aplicarea lor se hotărăște a se înființa, la Cluj, un oficiu de desfacere pentru publicațiile secțiilor, căutându-se un om priceput care să fie angajat.

Hotărârea va fi trecută și prin ședința generală anuală care se va ținea în Cluj, la 29 Iunie, sub președinția dlui V. Goldiș.

Raportorilor li-se aduce mulțumită.

Se trece apoi la stabilizarea ordinei de zi a ședinței plenare dela 29 Iunie a. c.

— Ședința plenară anuală dela 29 Iunie —

Ședința plenară ordinară a Secțiilor științifice-literare ale Astrei a fost convocată de către dl V. Goldiș, președintele Asociațiunii, pentru ziua de 29 Iunie la Cluj, în localul Secțiilor. Convocarea s'a făcut prin invitări tipărite cuprinzând ordinea de zi a ședinței, trimise membrilor, precum și prin publicarea în principalele ziare din Ardeal.

Ședința plenară ordinară din a. c., a intrunit peste șasezeci de membri activi și corespondenți, în frunte cu președintele dl V. Goldiș, amândoi vice-

președinții, dnii Dr. Oct. Rusu și Dr. S. Preda. Noua înființată secțiune feminină a fost pentru întâia oară reprezentată la ședința plenară, prin Doamnele Elena Pop Hossu-Longin, Veturia I. Lapedatu, Marta Epure, Elena Bratu. Dintre membri secțiunilor își motivează absența dnii I. Boroș, P. Drăghici, N. Togan, Horia Petra-Petrescu, G. Bogdan-Duică, I. Popescu-Voinești; acești doi din urmă și încă vreo patru membri activi au fost reținuți de examenele de bacalaureat.

Ședința I.

La orele 10 a. m. dl președinte *Vasile Goldiș*, deschide ședința plenară ordinară a Secțiunilor printr'o substanțială cuvântare, în care pornind dela principiile călăuzitoare ale „Astrei”, arată necesitatea cultivării puterilor sufletești ale nației și a preocupării principale de masele mari ale poporului. Dsa trecând în revistă, cu laudă, activitatea Secțiunilor, salută pe cei prezenți parentează în termeni mișcători pe V. Branisce, fost membru în Secția lit., salută apoi în deosebi pe reprezentantele secțiunii feminine. Dsa designează de verificatori ai procesului verbal pe dnii *I. Lupaș* și *A. Ciortea*. Cuvântarea dlui V. Goldiș o publicăm în acest număr.

Trecându-se la ordinea de zi, președintele dă cuvântul secretarilor secțiunilor, în ordinea în care secțiunile sunt trecute în Regulament. — Secretarii și, în lipsă suplinitorii raportează în scris.

Dl *Sept. Popa*, secretarul Secțiunii literare-filologice, arată activitatea Secțiunii pe anul trecut: ședințele ținute, hotărârile luate, activitatea singuraticilor membri. Arată pierderea suferită de Secțiune prin moartea lui Valeriu Branisce; Relevează faptul că la două concursuri cu premii publicate de secție, în doi ani consecutivi, unul pentru o povestire populară, altul un studiu asupra lui G. Barițiu până la 1848, nu s'au prezentat lucrări. Stăruie asupra deciziei luate în ultima ședință a Secțiunii de a publica, sub conducerea dlor G. Bogdan-Duică și N. Drăgan o *Crestomație-Autologie* a scriitorilor ardeleni dela începuturi până azi. Lucrarea va fi în două volume, unul de proză, altul de poezie.

Dl *Tiberiu Brediceanu*, președintele Secțiunii artistice, dă citire raportului asupra activității Secțiunii. Conferințe artistice ținute de membri ei, concertele aranjate de dna Veturia Ghibu în cadrele Secției. Arată preocuparea secțiunii pentru colecționarea și armonizarea cântecelor populare.

Dl *Demetriu Comșa* își arată dorința ca, pe viitor în raportul Secțiunii artistice să se facă amintire și de expozițiile artistice, cum a fost cea din toamna anului 1927, aranjată sub conducerea dsale la Timișoara. Dl. T. Brediceanu își însușește propunerea, rugând ca astfel de fapte să fie aduse la cunoștința Secțiunii, când nu pornesc din inițiativa Secțiunii.

Dl *I. Lupaș*, vicepreședintele Secțiunii istorice, citește raportul despre activitatea Secțiunii: ședințele ținute, hotărârile aduse, colaborarea la ședințele plene. Arată că din Biblioteca Secțiunii a apărut primul număr, bine primit de public și presă, material pentru viitoarele numere e gata de tipar.

În cadrele raportului dsa face cunoscută hotărârea Secției de a propune ca nou membru corespondent al său pe Dl *Dr. Sebastian Stanca*, și dă citire raportului în care se apreciază activitatea.

Dl *I. Pop*, în absența motivată a secretarului, dă citire raportului despre activitatea Secțiunii științelor naturale, în ședințe proprii, în lucrările și confe-

rențele membrilor. Se arată că Biblioteca Secțiunii a scos primul număr „Speologia” de E. Racoviță. Aduce la cunoștință propunerea Secției și o supune plenului, de a fi ales membru corespondent dl *Dr. Ștefan Mateescu*, profesor la Academia de Agricultură din Cluj.

Dl *G. Sighiertău*, raportează despre activitatea Secțiunii geografice-etnografice, stăruind asupra bibliotecii Secțiunii cu cele trei numere apărute și asupra materialului în pregătire pentru numerele viitoare.

Dl *V. Onișor*, vicepreședintele Secțiunii juridice, arată programul de conferințe juridice care așteaptă să fie executat, arătând motivele independente de Secție, cari au împiedecat până acum activitatea.

Dl *Dr. L. Danielo*, secretarul Secțiunii medicale — biopolitice condusă de dnii *Iuliu Hațieganu* și *Iuliu Moldovan*, citește raportul despre activitatea foarte bogată și rodnică a Secțiunii, atât prin numărul mare de conferințe, — prelegeri populare la sate — aproape 300, cât și prin biblioteca valoroasă pentru intelectuali, — cea mai veche și mai bogată dintre bibliotecile Secțiunilor. Secția a continuat să editeze Buletinul semi-lunar, revistă apreciată în cercuri largi.

Dl *C. Sudeșteanu*, secretarul Secției școlare, arată piedecile de ordin intern cari au contribuit la sporirea activității Secțiunii. — Dl *I. Lupaș*, în legătură cu situația Secțiunii școlare, își arată dorința de-a se căuta modalitatea pentru ca dl *O. Ghibu*, președ. secției, să revină la conducerea lucrărilor Secției, atât de activă în trecut.

Dna *Elena Pop Hossu-Longin* dă citire raportului Secțiunii feminine, arătând frumoasa activitate dezvoltată până acum sub prezidenția dnei *Maria B. Baiulescu*, organizând festivaluri, conferințe și luând inițiativa de a fi serbată ziua mamelor.

Dl *Dr. Mihail Șerban*, președintele Secțiunii social-economice, raportează despre activitatea desfășurată: conferințe, studii, biblioteca Secțiunii, Dsa prezintă raport scris despre activitatea membrilor corespondenți: Dnii *Iuliu Enescu* și *Vasile Vlaicu*, pe cari Secțiunea îi propune de a fi aleși membri activi ai săi.

Toate rapoartele Secțiunilor sunt luate aprobator la cunoștință. Dl *Vasile Goldiș* relevază în termeni elogioși activitatea Secțiunii medicale-biopolitice, precum și începutul promițător al activității Secțiunii feminine. Dsa a apreciat după fiecare raport, activitatea din cadrele Secției, aducând mulțumite conducătorilor și celor ce muncesc în cadrele Secțiilor.

Dl *I. Agârbiceanu*, secretarul literar al Secțiunilor, dă citire raportului general despre activitatea desfășurată de Secțiuni în ședințele plenare, despre comunicările făcute, conferințele ținute, hotărârile aduse. Raportează despre biblioteca pentru intelectuali a „Astrei”, despre îmbunătățirile aduse revistei „Transilvania”. Dintre hotărârile realizate sau de realizat în viitor, raportul relevază pe următoarele: continuarea comunicărilor, a prezentărilor de cărți, a conferințelor; continuarea bibliotecilor Secțiunilor; continuarea îmbunătățirii, ca cuprins și tehnică a revistei „Transilvania”; înființarea unui oficiu de desfacere a publicațiilor Secțiilor; pregătirea lucrării „Ardealul românesc” de către secțiuni; pregătirea și editarea de către Secțiunea literară a lucrării „Crestomația și Antologia”, scriitorilor ardeleni, în două volume, dela începuturi până azi.

Raportul general supune ședinței plenary următoarele chestiuni în legătură cu activitatea viitoare a Secțiunilor.

I. Dacă întreaga subvenție dela centru repartizată Secțiunilor, să se folosească numai pentru publicații sau o cvotă să se dea și pentru conferențe, eventual pentru editarea de conferențe populare model.

II. Dacă bibliotecile Secțiunilor să publice și broșuri populare, sau materialul popular, ori dela care secțiune ar veni, să se publice în Biblioteca populară a „Astrei”.

III. Dacă în ședința plenară anuală, să se raporteze și despre situația bugetară a fiecărei Secțiuni, pentru ca ședința plenară să poată hotări bugetul Secțiunilor, potrivit regulamentului — pentru a putea fi înaintat Adunării generale viitoare a „Astrei”, prin comitetul central.

IV. Inițierea oficiului de desfacere a publicațiilor, hotărâtă de secțiuni.

V. Dacă în viitor să se citească în ședința plenară rapoarte singuraticale ale secțiunilor sau ele vor fi cuprinse în raportul general.

Raportul secretarului se ia la cunoștință aprobătoare și Secțiunile intră în dezbaterile chestiunilor prezentate la sfârșitul lui. Se începe discuția la p. I, dar timpul fiind înaintat, discuția se va continua în ședința a doua.

Atât raportul general, cât și acele ale Secțiunilor se vor publica în Nr. administrativ al revistei „Transilvania”, dinnaintea adunării generale pe 1928.

Sedința II.

Se deschide la orele 4 p. m., sub prezidenția dlui *Vasile Goldiș*. Se continuă discuția începută a. m.

La p. I. *Subvenția dela centru să se folosească numai pentru publicații?*

Dl *I. Agârbiceanu*, crede că o parte a subvenției Secțiunile să o folosească și pentru conferențe pentru intelectuali, de ținut în diferite centre ale Ardealului și Banatului. Asociațiunea nu poate renunța dela acest mijloc de propagandă culturală, introdus de ea în Ardeal. — Dacă se crede totuși că azi sunt prea multe conferențe pentru intelectuali, Secțiile din o cvotă a subvenției să pregătească conferențe populare model.

Dl *I. Lupaș*, e de părere să se facă conferențe de către membrii secțiilor, continuând tradiția. Conferențiarilor „Astrei” ar putea lucra de comun acord, după un plan unitar, cu conferențierii altor societăți culturale, ajungându-se la un raport de reciprocitate. Comitetul central să ia contact ca „Extensiunea univertitară” și „Universitatea literară” pentru a se fixa un program comun.

Dl *Dr. G. Preda*, susține necesitatea conferențelor pentru intelectuali din partea „Astrei”, precum și editarea de conferențe populare model. Conferențiarilor noștri să accentueze ori de câteori vorbesc din partea „Astrei” și în rapoartele secțiilor să fie menționată numai activitatea membrilor în cadrele „Astrei”.

Dl *Dr. Iuliu Hațieganu* susține principiul ca în rapoartele Secțiilor să fie menționată numai activitatea membrilor desfășurată în cadrele „Astrei”, cum și altă activitate culturală și științifică. Cât privește chestiunea pusă, secția medicală a ținut și conferențe, a editat și publicații.

Dnii *Sp. Popa*, *Dr. Bologa*, *I. Agârbiceanu*, arată că relevarea și a altei activități a membrilor decât cea în cadrele „Astrei”, a fost un obicei.

DI *Vasile Goldiș*, rezumând discuția, stăruie asupra celor două împrejurări. Întâia : Conferențe pentru intelectuali se țin azi foarte multe de către alte societăți, cari au buget anume pentru conferențe. Aceste conferențe se țin, în cele mai multe locuri, cu concursul despărțămintelor „Astrei”.

În al doilea rând : Secțiunile n'au pentru moment fonduri pentru conferențe, apoi problema conferențelor nici nu e studiată deajuns. Deaceia dsa propune și membri Secțiunilor primesc următoarele :

Ședința plenară a Secțiunilor nu află momentul potrivit pentru a decreta obligatorii conferențele pentru intelectuali organizate de Secții. — Pentru studierea întregii probleme a conferențelor pentru intelectuali să se iea contact cu instituțiile de cultură, similare și chestiunea să fie dezbătută în ședințele plene ale Secțiunilor. — Să se editeze conferențe populare model.

La p. II. *Dacă Secțiunile să publice și broșuri populare*, sau tot materialul poporal să se publice în Biblioteca poporală a „Astrei”.

Problema dela forma simplă în care a fost pusă, se amplifică prin discuțiile urmate în ședință.

DI *Dr. Iuliu Hațieganu* crede de necesare și conferențele populare model și bibliotecile populare. Este însă cu totul necesar ca *materialul științific*, atât pentru broșurile populare, cât și pentru conferențele populare model, să fie *lucrat de secția* în domeniul căreia cade. Numai redactarea, din punct de vedere stilistic, trebuie văzută de un om priceput în terminologia și limba poporală.

DI *Dr. Preda* e de părere ca Secțiile să pregătească și să censureze *materialul de specialitate*, care va apare în biblioteca poporală, rămânând materialul de ordin general pentru redacția Bibliotecii populare. Crede ca Secțiile să publice conferențe populare model, de care se simte lipsă.

DI *Dr. A. Iancu* spune că *materialul de specialitate* pentru broșurile populare trebuie să fie *văzut de Secțiuni*, ori de cine ar fi lucrat, pentru a fi pus în concordanță cu rezultatele și concluziile actuale ale științei. — Tot asemenea crede că activitatea socială a Secției feminine trebuie să fie mereu în raport de informație și directivă cu Secția medicală-biopolitică.

DI *I. Lupaș*, într'o expunere amănunțită și documentată, intrând în miezul chestiunii conchide :

1. Tot ce au Secțiile ca material poporal să se publice în Biblioteca poporală a „Astrei”. Pe copertă se poate indica că-i a cutărei secțiuni.

2. Materialul poporal *de specialitate* să fie examinat de Secțiuni și publicat cu redactarea redacției Bibliotecii populare.

3. Pe cât posibil Secțiunile în publicațiile lor să se mărginească la lucrări științifice-literare pentru intelectuali.

4. Să se iea măsuri pentru ca formatul bibliotecilor Secțiunilor să fie acelaș, de dragul unității și pentru facilitarea desfacerii.

DI *S. Bornemisa*, susține forma unitară a bibliotecilor Secțiunilor. Întreg materialul poporal să se tipărească în Biblioteca poporală centrală. Conferențe model să se editeze, ori dela cine ar veni, nu numai dela membri secțiunilor.

DI *Vasile Goldiș*, rezumând discuția e de părere că chestiunea nu e studiată în deajuns și propune, iar ședința plenară primește, următoarea concluzie :

Chestiunile : editarea broșurilor populare în bibliotecile Secțiunilor sau în aceea poporală centrală a „Astrei” ; redactarea lor, când e cazul scrierilor po-

porale de specialitate; editarea conferențelor populare model; forma externă a bibliotecilor Secțiunilor, — să fie din nou discutate în fiecare secție, apoi în plenumul lor, cerându-se și părerea redactorului Bibliotecii centrale populare.

II. Chestiunea dărilor de seamă a Secțiunilor către ședința plenară anuală.

După o scurtă discuție se primește în unanimitate propunerea :

Secretarii Secțiunilor să pregătească raport în scris către ședința plenară, pe care-l vor înainta cel puțin cu două săptămâni înainte secretarului literar al Secțiunilor, spre a le cuprinde rezumativ în raportul general.

Rapoartele speciale ale Secțiunilor vor cuprinde și date sumare asupra situației financiare a Secției și un proiect de buget pentru anul viitor, pentru ca ședința plenară să poată hotărî asupra bugetului de propus adunării generale prin comitetul central.

Pentru anul 1929 ședința plenară a Secțiunilor propune subvenția acordată de „Astra” Secțiunilor pe anul în curs (1928).

Rapoartele speciale ale secțiunilor se vor publica în revista „Transilvania”.

IV. Inițierea oficiului de desfacere a publicațiilor Secțiunilor și ale „Astrei”.

Secretarul arată că ședința dela 16 Iunie a Secțiunilor a adus hotărârea de a se înființa un oficiu de desfacere a publicațiilor Secțiunilor. Hotărârea se supune ședinței plenary de azi pentru aprobare, eventual pentru a fi completată. Deocamdată s'a hotărât să se angajeze un om priceput cu un salariu fix dat de Secțiuni și procente dela volumele desfăcute.

Dl Dr. Preda arată că oficiul acesta e necesar și pentru celelalte publicații ale „Astrei”.

Dl V. Goldiș, aprobă inițierea lui și face următoarea propunere, primită de plenumul secțiunilor :

Ședința plenară aprobă hotărârea dela 16 Iunie a Secțiilor de-a înființa un oficiu de desfacere a publicațiilor lor, precum și modalitatea de-a suporta cheltuelile din subvenția dată de centru Secțiunilor.

Intrucât de oficiul de desfacere au nevoie și celelalte publicații ale „Astrei”, Secțiunile să pregătească partea tehnică de organizare a oficiului și să supună elaboratul și comitetului central al „Astrei”.

V. Alegerea de membri noi.

În temeiul raportului înscris și a propunerii secțiunii istorice, făcută prin dl I. Lupaș, ședința plenară alege cu unanimitate de membru corespondent al Secțiunii istorice pe dl Dr. Sebastian Stanca, asesor consistorial în Cluj.

În baza rapoartelor și a propunerii secțiunii social-economice făcute prin dl Dr. M. Șerban, ședința plenară alege cu unanimitate de membri activi ai aceleiași secțiuni pe dnii Iuliu Enescu și Vasile Vlaicu, ambii directori de bancă în Cluj, foști membri corespondenți ai Secțiunii.

În baza raportului și propunerii secțiunii științelor naturale, făcută prin dl A. Ciorțea, ședința plenară alege cu unanimitate, de membru corespondent al Secțiunii Șt. naturale pe dl Dr. Ștefan Mateescu, profesor la Academia de agricultură din Cluj.

VI. Ședința plenară ordinară anuală a Secțiunilor se va ține pe viitor la 21 Maiu (Sf. Constantin și Elena) a fiecărui an.

Epuizându-se ordinea de zi dl Vasile Goldiș închide ședința, aducând vii mulțumite tuturor celor ce au muncit și s'au ostenit întru realizarea programei de activitate a „Astrei”.

Președintele „Astrei” în despărțăminte. Dl *Vasile Goldiș* a ținut să participe în persoană la reorganizarea despărțământului central județean din județul Caraș. Spre scopul acesta a luat parte, în 20 Maiu a. c., la reorganizare, în orașul Oravița și la constituirea secției feminine-biopolitice pe lângă acest despărțământ. Fiind de față toate autoritățile și aproape toți intelectualii din localitate, dl președinte a ținut o *conferință* despre „Astra” și misiunea ei.

Președinte al despărțământului a fost ales dl profesor de liceu (din Oravița) *Ilie Rusmir*.

Tot dl președinte a vizitat comunele *Ciclova Montană* și *Broșteni*, cărora le-a împărțit, din fondurile „Astrei”, ce se află în construcție, 25.000 Lei și 50.000 Lei.

Pretutindeni reprezentantul „Astrei” a fost primit ca adevăratul sol al culturii românești și dela activitatea noului despărțământ central județean ne putem aștepta la cele mai satisfăcătoare roade.

*

Discursul dlui vice-preș. al „Astrei” dr. Gh. Preda, la banchetul dat în onoarea *ziariștilor poloni*, în Sibiiu, 15 Iunie, 1928.

Domnilor,

Prezența Dv. în mijlocul nostru în acest oraș, care se simte fericit de a Vă primi, probează odată mai mult cât iubiți țara noastră, pentrucă știți că ea aspiră, ca și țara Dv., de a da cetățenilor: siguranța, pacea și armonia, izvoarele cari constituie bucuria și fericirea oricărei națiuni.

În conferința Dv. dela București, ați afirmat odată mai mult, că cultura unei națiuni, ca și comerțul și industria ei, nu pot prospera decât prin unirea cu alte națiuni.

Urăm deci călduros ca popoarele noastre să-și întindă frățește mâna și să lucreze împreună, la această mare operă a civilizației: Pacea și progresul universal.

Noi vedem astăzi cu o vie bucurie, cum ideia fraternității începe să nască în sufletul mai tuturor popoarelor și nu va întârzia, cred, ziua când oamenii din orice ținuturi vor fi, se vor simți fericiți să își poată întinde mâna.

Să nu uitați nici un moment, Domnilor reprezentanți ai presei polone, de a spune compatrioților Dv., amicilor și aliaților Dv., că amicitia care ne unește astăzi este mai vibrantă și mai puternică ca ori-când. Căci această amicitie nu este născută numai pe câmpul de bătălie, în lupta pentru libertate, dar este produsul cetirei lucrărilor oamenilor Dv. savanți în litere și știință, este produsul dragostei cu care contemplăm cele mai bune opere ale marilor și prodigioșilor Dv. artiști.

În numele Societății culturale „Astra”, pe care urmează să o vizitați în curând, Vă urez bun sosit. Urez ca presa țărilor noastre, să rămână pentru totdeauna în serviciul condeiului cinstit, în serviciul limbajului, care înalță sufletele, a acelu limbaj, care va face ca inimile popoarelor noastre să bată la unison și să transmită posterității fapte demne de noi, demne de străbunii noștri.

Cu aceste sentimente, ridic paharul în sănătatea reprezentanților presei poloneze, strigând din toată inima :

— Trăiască Polonia !

„**Tot ce unește!**“. Așa se intitulă darea de seamă despre activitatea culturală a despărțământului jud. Sibiu al „Astrei“, pe a. 1927/8. A apărut în editura despărțământului (Str. Șaguna 6, Sibiu), are 60 pagini și conține o bogată informație despre frumoasa și mănoasa activitate a acestui fruntaș despărțământ. E destul să spunem că în anul de gestiune 1927/8 s'au reorganizat 35 de cercuri culturale, s'au ținut 335 de conferințe și 128 șezători, că sunt membri înscriși: 47 fondatori, 178 pe viață, 1500 activi (mulți țărani!) și 127 ajutători, ca să ne convingem, că, în despărțământul acesta s'a lucrat din greu. Președinte al desp. jud. este dl insp. școlar *Silviu Teșosu*, vicepreș. dl medic primar *Dr. L. Ionașiu*.

Cităm din lucrare următorul pasagiu: „*E mult de lucru!*“ am intitulat o dare de seamă a noastră. *N'avem timp de pierdut!*“ o altă dare de seamă. „*Puneți umărul!*“ pe cea din 1925/6. Am vrut ca strigătele acestea de alarmă, îndemnurile acestea, să servească ca un fel de motto, care îmbărbătează, care întreamează.

În fruntea rândurilor de față am pus, ca lozincă: „*Tot ce unește!*“ și vom motiva pentru ce.

Cine vede câtă izidă se face în zilele noastre cu cerneala și hârtia, pentru învrăjbierea fraților, cel ce pricepe criminala pradă a timpului scump cu discuții sterpe și pătimase, câtă vreme mulțimea așteaptă cuvântul mântuitor, câtă vreme boalele sociale năpădesc cu nemiluita, acela va afla prea îndreptățit glasul de goarnă „*Tot ce unește!*“, pentru strângerea rândurilor, purcese dela o societate, care are în statutele

sale precizată bine conduita: în cadrele ei nu se face nici confesionalism, nici politică militantă. Convinge-te, cetitorule, de bunătatea *colaborării* pe cărările binelui din darea aceasta de seamă.

N'ar fi bine ca să se *transplante* această colaborare în cercuri cât mai largi, în domenii învecinate culturii chiar, spre binele tuturor?

Dacă a existat o epocă în care să fi fost îndreptățită chemarea „*Tot ce unește!*“ este a noastră.

„*Tot ce unește!*“, deoarece este mai mult în joc decât își închipuie cutare și cutare pigmeu cu orizontul de turnuleț de bisericuță!

„*Tot ce unește!*“, fiindcă dacă nu se dau lozinci ca acestea, cari încheagă rândurile, se distramă ori ce țesătură, fie ea ori cât de măiasră,

„*Tot ce unește!*“, pentru că o societate, care *vrea* să trăiască, trebuie să înțeleagă că *numai colaborarea spre binele comun* este sortită să fie medicina suflească pentru un neam.

„*Tot ce unește!*“ pentru că problemele ce ni se pun sunt *prea grave, prea capitale, prea vitale*, decât ca să ne putem permite luxul să fim slugi plecate celeilalte lozinci, diametral opuse: „*tot ce desbină!*“, care poate fi ademenitoare pentru câte un spirit neastâmpărat, de frondă, dar în epoca noastră ar trebui să fie o lozincă ostracizată, pe drept cuvânt.

Cetitorule! După ce ai cântărit cele înșirate mai sus — mărturiseste: *cine* are drept de existență astăzi: cel ce pledează pentru strângerea rândurilor, ca societatea noastră, sau cel ce *vrea* să desbine? Lucră amăsurat porniri! acesteia!“...

Anexă:

Oaspeți plăcuți: *Congresul internațional, al X-lea, al învățământului secundar. Congresiștii în Sibiu, la „Astra“.*

Vineri, în 27 Iulie, 1928, am avut fericitul prilej de a saluta în Muzeul nostru din Sibiu pe participanții la congresul internațional al învățământului secundar, cari și-au ținut al X-lea congres în București.

Venind dela Brașov, după ce au luat parte, la Săliște, la o serbare câmpenească, congresiștii au vizitat Muzeul „Astrei” noastre. Aici i-au primit membrii din comitetul central, în frunte cu dl vice-președinte dr. Gh. Preda.

Vorbirea dlui președinte al „Astrei”, V. Goldiș, care, bolnav fiind, n'a putut să participe, a fost sulevată în esența ei, în franțuzește, din partea dlui vice-președinte dr. Gh. Preda. Tot dsa a bineventat pe congresiști, arătându-le importanța „Astrei” pentru poporul nostru și explicându-le obiectele cele mai de seamă, expuse.

În numele oaspeților-congresiști a vorbit secretarul general al congresului, francezul *Jean Clavière*. Într'o vorbire plină de bun-simț și de orizonturi largi, a descris dsa marea satisfacție ce o simt congresiștii, cunoscându-ne frumusețile și bogățiile țării. Convins despre vitalitatea poporului român, care are țărani atât de viguroși și o artă atât de valoroasă — promite că va fi, împreună cu ceilalți congresiști, promotorul apropierei între popoare, după războiul crâncen de-abia trecut. O înfrățire între popoare se poate încheia numai pe baza unei cunoașteri reciproce, aceasta a prilej-o congresul al X-lea cu România.

Reprezentanții Franței, Angliei, Spaniei, Italiei, Cehoslovaciei, Poloniei, Americii etc. au aplaudat frenetic promisiunea vorbito-rului lor de a fi interpreții între poporul lor și poporul românesc.

Apoi li-s'a arătat congresiștilor „Muzeul”, împărțindu-li-se totodată din publicațiile Astrei. Amintim aici că între congresiști au fost și doi domni poloni, cari au învățat românește, anume, pentru congresul acesta, precum și consilierul dela Ministerul instrucțiunii publice din Praga, dl Francisc Bous, secretarul „Instit. cehoslovac-român” din Praga.

Lăsăm să urmeze *salutul dlui V. Goldiș*, președintele „Astrei”, către membrii „Asociației internaționale a profesorilor secundari”.

Domnilor,

În acest orașel modest al Transilvaniei, unde două neamuri își împletesc rosturile vieții spre a-și găsi bunăstarea și mulțumirea, președintele celei mai vechi asociații culturale românești salută cu respect pe reprezentanții asocierii internaționale a profesorilor secundari.

Noi aci cheltuim energiile noastre spre a îndruma poporul românesc pe cărările civilizației, pe care noi o definim ca o exploatare rațională a naturii în măsura cunoștințelor omenești despre dânsa și tot atunci ca o eliberare în aceeaș măsură a omului de sub exploatarea prin semenii săi, ceea ce urmărește cultura, care va să zică umanizarea sufletului.

Domniile Voastre aveți nobila chemare de a creia istoriei viitoare generațiile, cari să înțeleagă — în cât privește prosperitatea rasei umane pe pământ — superioritatea incomparabilă a solidarității tuturor națiunilor față de lupta brutală spre opresiune în concurența nebună pentru bunuri materiale.

Punctele din programul Congresului, pe care de astădată l-ați ținut în capitala scumpei noastre Românie, vădesc lămurit acest gând înalt al asociației Domniilor Voastre.

Mărturisirea necesității de a acorda cunoștințele omenești, mereu progresive, cu interesele culturii generale, aservind totdeauna în chip norocos cele dintâi celor din urmă, — problema minunată a școalei unice în scopul de a facilita tuturor ascensiunea pe scara intelectualității în măsura capacității fiecăruia, independent de posibilitățile sale materiale, ceea ce va fertiliza domeniul spiritului în raporturile sociale, — Crucea Roșie a tinerimei și rostul Societății Națiunilor, ca materie de învățământ în școală, — jalonează noua etapă în sbuciumările civilizației de a construi forța imuabilă a coeziunii umane.

Domniile Voastre ați găsit aci un stat nou, dar un popor străvechiu, care aproape deodată cu plămădirea strălucitei sale surori pe malurile Seinei, a fost așezat aci la porțile Orientului ca avantgardă a geniului latin. Sentinelă credincioasă a civilizației create prin acel geniu, lung șir de veacuri poporul român a avut nenorocul să-și cheltuie vraga de viață oprind avalanșa barbară spre Apus și apărând crucea ca simbol al unei superioare concepții de viață. N'a sucombat în lupta aceasta cu toate că vrășmașia vremilor ne-a risipit sub diferite dominațiuni.

Reunit astăzi în hotarele sale firești acest popor zorește apropierea bunurilor civilizației avansate, de cari soarta vitregă l'a lipsit până acum. Venirea Domniilor Voastre în mijlocul nostru e o puternică încurajare pentru noi. De azi înainte ne simțim cu atât mai vârtos înregimentați în cohorta luptătorilor pentru lumină, tovarăși ai soldaților dreptății, combatanți ai solidarității umane.

Vă mulțumim și Vă zicem : bine-ați venit la noi !

VASILE GOLDIȘ,

președintele Asociațiunei pentru literatura română și cultura poporului român „Astra”.